

Jaarboek onderwijs in cijfers
2006

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Druk

OBT bv, Den Haag

Omslag

Wat ontwerpers Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2005.

Bronvermelding is verplicht. Verveelvoudiging voor eigen of intern gebruik is toegestaan.

Prijs is excl. administratie- en verzendkosten.

Prijs: € 30,50

ISBN: 90-357-3046-1

ISSN: 1388-9737

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2004–2005	= 2004 tot en met 2005
2004/2005	= het gemiddelde over de jaren 2004 tot en met 2005
2004/'05	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2004 en eindigend in 2005
1994/'95–2004/'05	= boekjaar enz., 1994/'95 tot en met 2004/'05

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Inhoud

Voorwoord	9
Kerncijfers	10
1. Algemeen overzicht	13
1.1 Kerncijfers	13
1.2 Leerlingenstromen	14
2. Primair onderwijs	19
2.1 Basisonderwijs	19
2.2 Speciaal basisonderwijs	22
2.3 Expertisecentra	24
2.4 Toelichting	26
3. Voortgezet onderwijs	29
3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden	29
3.2 Uitgaven en inkomsten	36
3.3 Toelichting	39
4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	43
4.1 Middelbaar beroepsonderwijs	43
4.2 Educatie	47
4.3 Uitgaven en inkomsten	48
4.4 Toelichting	50
5. Hoger onderwijs	55
5.1 Hoger onderwijs	55
5.2 Hoger beroepsonderwijs	57

5.3	Uitgaven en inkomsten hoger beroepsonderwijs	61
5.4	Wetenschappelijk onderwijs	63
5.5	Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs	69
5.6	Toelichting	72
6.	Publieke en private uitgaven aan onderwijs	77
7.	Onderwijs en maatschappelijke omgeving	85
7.1	Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie	85
7.2	Het middelbaar beroepsonderwijs uitgelicht	88
7.3	Deelname aan het voortgezet onderwijs naar herkomstgroepering ..	97
7.4	Schoolkleur in het voortgezet onderwijs	103
7.5	Het studierendement van brugklassers	110
7.6	Meer volwassenen doen cursus of opleiding	117
7.7	Universitair onderzoek	121
Tabellen	125	
1.	Algemeen overzicht	126
2.	Primair onderwijs	129
3.	Voortgezet onderwijs	143
4.	Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	154
5.	Hoger onderwijs	162
6.	Publieke en private uitgaven aan onderwijs	200
7.	Onderwijs en maatschappelijke omgeving	203
Onderwijs op de CBS-website	223	
Lijst van afkortingen	225	
Aan deze publicatie werkten mee	227	

Voorwoord

Dit is de achtste editie van het *Jaarboek onderwijs in cijfers*. Hierin presenteert het CBS ieder jaar zijn meest actuele cijfers over onderwijs in de vorm van korte artikelen, geïllustreerd met grafieken, en tabellen. Het boek is bedoeld als naslagwerk voor iedereen die beroepshalve of anderszins geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland.

Naast de vaste informatie over leerlingen, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven wordt in iedere editie een aantal thema's speciaal belicht. Een van die thema's is dit jaar het mbo. Het mbo levert grote aantallen schoolverlaters af voor de arbeidsmarkt. De afgelopen jaren is het mbo niet alleen gegroeid qua aantal leerlingen, maar ook van karakter veranderd. Het accent is verschoven van technische opleidingen naar economische opleidingen en opleidingen in de zorg. De verhouding tussen mannen en vrouwen is in bepaalde sectoren al jaren bijzonder scheef. In de sector techniek is slechts één van de tien geslaagden een vrouw, bij zorg en welzijn zijn dat er negen van de tien. Verder komen aan bod het onderwijsniveau van de Nederlandse bevolking, de deelname aan het voortgezet onderwijs naar herkomst-groepering, de schoolkleur in het voortgezet onderwijs, het studierendement van brugklassers, post-initieel onderwijs en universitair onderzoek.

In het tabellengedeelte wordt een keur aan onderwijsgegevens overzichtelijk gepresenteerd. Het CBS heeft nog meer in huis aan onderwijscijfers dan in het *Jaarboek onderwijs* is opgenomen. Meer informatie kunt u vinden in de statistische database StatLine op de vernieuwde website van het CBS (www.cbs.nl).

De Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Voorburg/Heerlen, december 2005

Kerncijfers

Kerncijfers onderwijs¹⁾

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05
Leerlingen/studenten					
Basisonderwijs	1 000	1 477	1 547	1 548	1 549
Speciaal basisonderwijs	1 000	58	52	51	50
Expertisecentra	1 000	35	46	54	56
Voortgezet onderwijs ²⁾	1 000	894	894	925	938
Beroepsopleidende leerweg	1 000	320	299	317	332
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	116	153	162	143
Hoger beroepsonderwijs	1 000	271	313	336	346
Wetenschappelijk onderwijs	1 000	178	167	190	199

Bron: Onderwijsstatistieken

Gediplomeerden

Voortgezet onderwijs	1 000	171	153	164	.
Beroepsopleidende leerweg	1 000	75	79	79	.
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	36	49	60	.
Hoger beroepsonderwijs	1 000	51	53	60	.
Wetenschappelijk onderwijs (bachelor)	1 000			5	.
Wetenschappelijk onderwijs (master)	1 000			4	.
Wetenschappelijk onderwijs (doctoraal)	1 000	28	20	20	.

Bron: Onderwijsstatistieken

Zittenblijvers

Vmbo-4	%		5	3	.
Havo-5	%	10	6	6	.
Vwo-6	%	7	7	4	.

Bron: Onderwijsmatrix: 1995/'96 CBS; 2000/'01 en 2003/'04* OCW(Cfi), CBS.

Instellingen

Basisonderwijs	1	7 411	7 059	7 007	6 986
Speciaal basisonderwijs	1	514	368	349	328
Expertisecentra	1	337	332	324	324
Voortgezet onderwijs ²⁾	1	1 096	850	679	668
Beroepsopleidende leerweg	1	141	73	70	68
Beroepsbegeleidende leerweg	1	73	70	68	67
Hoger beroepsonderwijs	1	69	62	58	54
Wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

	Eenheid	1995	2000	2002	2003
Uitgaven aan onderwijs³⁾	<i>mld euro</i>	16,6	21,2	24,8	26,2
Als % van het gereviseerde bruto binnenlands product	%			5,3	5,5
Als % van het niet-gereviseerde bruto binnenlands product	%	5,5	5,3	5,6	5,8

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs.

²⁾ Het voortgezet onderwijs omvat vwo, havo, mavo, vmbo, vbo, lwoo, svo en praktijkonderwijs.

³⁾ Het betreft hier de publieke en private uitgaven aan huishoudens en instellingen. De onderwijsgerelateerde private uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen zijn hierin niet opgenomen.

Internationale onderwijsgegevens, 2003¹⁾

	Verwachte verblijfsduur in het voltijd- onderwijs voor een 5-jarige	Onderwijs- deelname van 15-19- jarigen	Onderwijs- deelname van 20-29- jarigen	Onderwijs- deelname van 30-39- jarigen	Uitgaven aan onderwijs- instellingen als percentage van het bruto binnenlands product (2002)
	<i>jaren</i>	<i>%</i>			
België	16,4	94	29	8	6,4
Denemarken	17,2	85	32	6	7,1
Duitsland	17,1	89	27	3	5,3
Finland	17,8	86	40	11	6,0
Frankrijk	16,8	87	20	2	6,1
Griekenland	16,3	83	26	1	4,1
Hongarije	15,3	83	22	5	5,6
Ierland	15,7	84	19	3	4,4
Italië	16,7	78	19	3	4,9
Nederland	16,7	85	25	3	5,1
Noorwegen	16,8	85	29	7	6,9
Oostenrijk	15,9	77	18	3	5,7
Polen	14,4	88	29	4	6,1
Portugal	16,2	71	22	4	5,8
Slowakije	14,6	80	13	2	4,2
Spanje	16,4	79	22	3	4,9
Tsjechië	16,3	90	17	3	4,4
Turkije	12,0	35	6	0	3,8
Verenigd Koninkrijk	14,9	76	26	16	5,9
Verenigde Staten	14,9	75	22	6	7,2
Zweden	16,9	87	35	14	6,9
Zwitserland	16,1	83	21	4	6,2

¹⁾ De gegevens in deze tabel kunnen als gevolg van een andere berekeningsmethodiek iets afwijken van de gegevens in de rest van het Jaarboek.

Bron: OECD (Education at a Glance 2005).

1. Algemeen overzicht

1.1 Kerncijfers

In het schooljaar 2004/'05 was het totaal aantal leerlingen in het primair, secundair en tertiair onderwijs weer groter dan een jaar eerder. Ook het aantal scholieren in het basisonderwijs is weer licht gestegen. In de twee voorgaande schooljaren daalde het leerlingental hier nog. De groei in 2004/'05 bedroeg ruim duizend leerlingen. In totaal gingen 1,549 miljoen kinderen naar de basisschool. Ongeveer 15 procent van de leerlingen behoorde tot een culturele minderheid. In 1995/'96 was dat 13 procent. In 2004/'05 telde een gemiddelde vestiging in het basisonderwijs 217 leerlingen.

Het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs nam opnieuw iets af en kwam uit op 50 duizend. In de expertisecentra is het aantal leerlingen in 2004/'05 met bijna 2 duizend toegenomen naar 56 duizend. Ten opzichte van 1995/'96 bedraagt de groei ruim 20 duizend leerlingen. Onder expertisecentra vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen en langdurig zieken.

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in 2004/'05 met 13 duizend gestegen tot 938 duizend. Ongeveer 120 duizend leerlingen waren aangewezen op extra zorg. De gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs was ruim 1 400 leerlingen. Dat verschilt nogal van de beginjaren negentig toen scholen gemiddeld zo'n 520 leerlingen telden. Het aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs is in 2003/'04 gestegen naar 164 duizend. De slagingspercentages in het vwo en de havo zijn niet verder toegenomen. Ze kwamen net als een jaar eerder uit op respectievelijk 94 en 91 procent. Bij de vier verschillende leerwegen in het vmbo lagen de slagingspercentages tussen de 94 en 96 procent.

In het schooljaar 2004/'05 is het aantal leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs voor eerst sinds jaren iets afgenomen. Het kwam uit op 474 duizend. In de beroepsopleidende leerweg (bol) bedroeg het aantal scholieren 332 duizend. Dat zijn er 15 duizend meer dan een jaar eerder. Aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) namen 143 duizend leerlingen deel. Dat zijn er 19 duizend minder dan een jaar eerder. In 2003/'04 bedroeg het aantal geslaagden in het middelbaar beroepsonderwijs 140 duizend, 79 duizend in de bol en 60 duizend in de bbl.

Aan de basiseducatie namen in 2004 in totaal 140 duizend personen deel. Dat is 6 procent meer dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is daarentegen opnieuw gedaald en kwam uit op 14 duizend.

In 2004/'05 stonden ruim 543 duizend personen ingeschreven bij het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Het hoger beroepsonderwijs telde toen ruim 346 duizend studenten. Dat zijn er ongeveer 20 duizend meer dan in het voorgaande studiejaar. Ook het aantal geslaagden voor het eindexamen in het hbo is verder gestegen en kwam uit op bijna 60 duizend. Het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs is in 2004/'05 toegenomen tot 199 duizend, een kleine 10 duizend meer dan een studiejaar eerder. Het aantal geslaagden voor een doctoraalexamen of master is in 2003/'04 opnieuw gestegen en kwam uit op ruim 23 duizend.

Het aantal door de overheid bekostigde onderwijsinstellingen is in het schooljaar 2004/'05 bij bijna alle onderwijssoorten verder afgenomen. De werkgelegenheid in het onderwijs is ten opzichte van het jaar eerder vrijwel gelijk gebleven. Omgekeerd in voltijdbanen (fte's) bood het onderwijs aan ruim 310 duizend personen werk.

In 2003 hebben de publieke en private sector samen 26,2 miljard euro aan onderwijs uitgegeven. Daarvan ging 23,8 miljard euro naar onderwijsinstellingen. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product bedroeg 5,5 procent. Per hoofd van de bevolking is ruim 1 600 euro uitgegeven aan onderwijs.

1.2 *Leerlingenstromen*

Sommige scholieren en studenten verlaten het onderwijs. Anderen veranderen van schoolsoort, blijven zitten of gaan naar een ander leerjaar. Al deze veranderingen worden jaarlijks weergegeven in de onderwijsmatrix, die in het tabellengedeelte achterin dit jaarboek is opgenomen. De matrix beschrijft vooral het voltijdonderwijs.

In de matrix van 2003 worden de veranderingen beschreven tussen de schooljaren 2002/'03 en 2003/'04. De instroom in een schoolsoort omvat alle leerlingen die in 2003/'04 zijn ingeschreven, maar in 2002/'03 niet voor die schoolsoort waren ingeschreven of geen voltijdonderwijs volgden. De doorstroom in een schoolsoort omvat alle leerlingen die in 2003/'04 zijn veranderd van leerjaar binnen dezelfde schoolsoort in vergelijking met 2002/'03. De uitstroom uit een schoolsoort omvat alle leerlingen van 2002/'03 die in 2003/'04 niet meer in die schoolsoort zijn ingeschreven. Zij zijn of naar een andere schoolsoort gegaan of hebben het voltijdonderwijs verlaten.

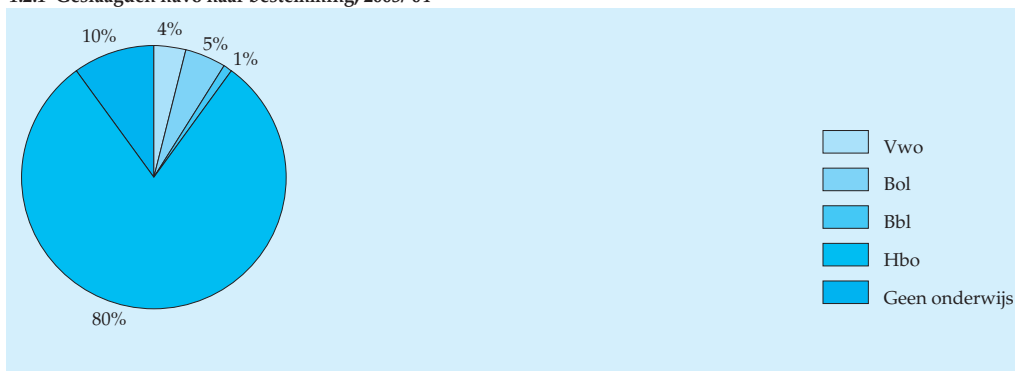
In 2002/'03 verlieten 213 duizend kinderen het basisonderwijs. Bijna 90 procent ging naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo. Ongeveer 8 procent kwam in een andere vorm van het voortgezet onderwijs terecht en ruim 4 procent verliet aan het eind van het schooljaar het onderwijs. In hetzelfde schooljaar stroomden bijna

13 duizend kinderen uit het speciaal basisonderwijs. Daarvan ging de helft naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo en eenderde naar het praktijkonderwijs. Slechts 2 procent verliet het onderwijs. De rest van de kinderen ging naar een andere schoolsoort. Van de 9 duizend schoolverlaters in de expertisecentra ging bijna een kwart naar het basis- of speciaal basisonderwijs en bijna eenderde naar een vorm van voortgezet- of middelbaar beroepsonderwijs. Bijna de helft volgde aan het eind van het schooljaar geen onderwijs meer.

In 2002/'03 behaalden bijna 163 duizend leerlingen een diploma voor vmbo, havo of vwo. Van de bijna 100 duizend gediplomeerde vmbo'ers stroomde 70 procent door naar het middelbaar beroepsonderwijs en 6 procent naar de havo. Bijna een kwart van de geslaagden hield het onderwijs na het behalen van het vmbo-diploma voor gezien. In hetzelfde schooljaar slaagden 36 duizend leerlingen voor de havo. Hiervan ging ruim 80 procent naar het hoger beroepsonderwijs. Een beperkt aantal gediplomeerden koos voor het middelbaar beroepsonderwijs (6 procent) of het vwo (4 procent). Eén op de tien havisten verliet na het behalen van het diploma het onderwijs. Van de 27 duizend geslaagde vwo'ers stroomde ruim 70 procent door naar het wetenschappelijk onderwijs. Verder ging 17 procent naar het hbo. De rest (11 procent) stopte met het volgen van onderwijs.

In 2002/'03 slaagden 74 duizend leerlingen voor de beroepsopleidende leerweg (bol) in het mbo. Eén op zes koos voor nog een andere opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs en een kwart stroomde door naar het hbo. Het merendeel, bijna 60 procent, verliet echter het onderwijs na het behalen van het diploma. In hetzelfde schooljaar ontvingen 60 duizend leerlingen een diploma voor de beroepsbegeleidende leerweg in het mbo. Hiervan verlieten vijf van de zes na het examen het onderwijs. De overige geslaagden gingen door voor nog een ander diploma in het middelbaar beroepsonderwijs.

1.2.1 Geslaagden havo naar bestemming, 2003/'04

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix OCW(Cfi), CBS.

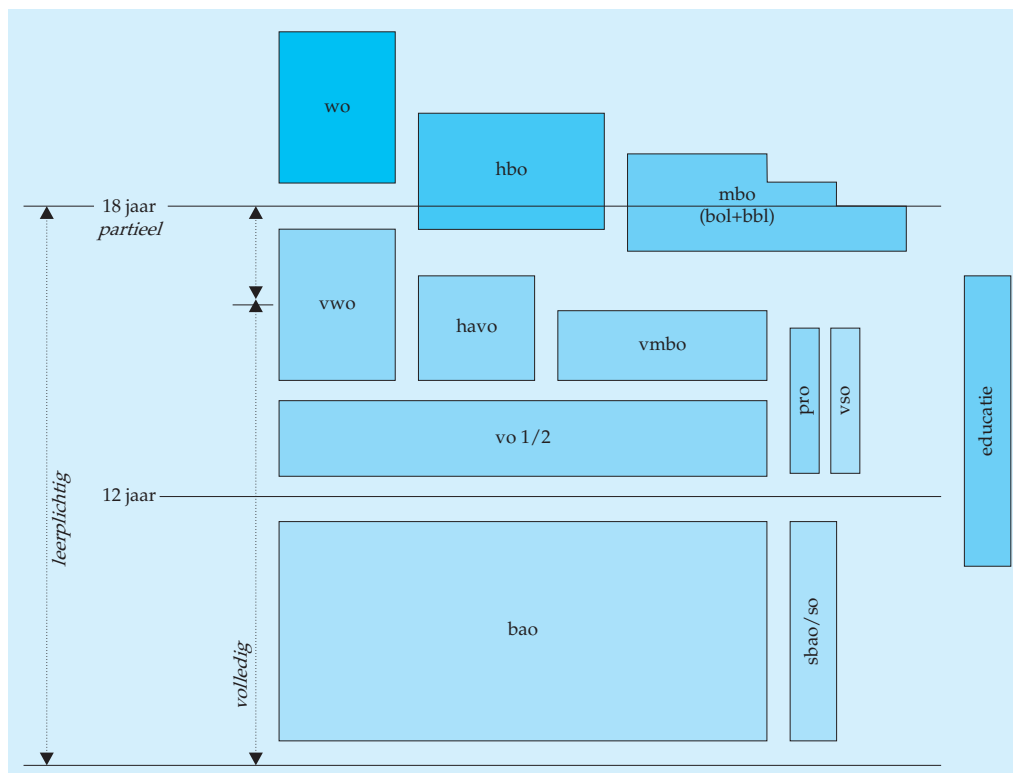
In 2002/'03 hebben ongeveer 60 duizend studenten met succes een hbo-opleiding afgerond. Daarvan verliet 85 procent het onderwijs. Slechts een klein deel van de geslaagden ging doorstuderen: 5 procent koos voor nog een andere opleiding in het hbo en 10 procent voor het wetenschappelijk onderwijs. In 2003/'04 haalden ruim 23 duizend universitaire studenten hun doctoraalexamen of master. Na het behalen van de bul verlieten zeven van de acht academici het onderwijs. De rest studeerde verder in het wo.

Niet iedereen verlaat het onderwijs met een diploma op zak. In het voortgezet onderwijs was de schooluitval in 2002/'03 zeer gering. In het middelbaar beroeps-onderwijs lag de uitval hoger. Dat kan samenhangen met het feit dat een groot deel van de leerlingen niet meer leerplichtig is. In de bol ging één op de vijf leerlingen en in de bbl een kwart van de leerlingen zonder diploma van school. De uitval in het hoger onderwijs is veel geringer. Bij de voltijdstudies stopte in 2002/'03 ongeveer één op de twaalf studenten voortijdig hun opleiding, bij de deeltijdstudies was dit ruim één op de vijf studenten.

De randtotalen in de onderwijsmatrix wijken soms in geringe mate af van de cijfers in de hoofdstukken 2-5. Dat komt doordat de matrix gebaseerd is op voorlopige leerlingentellingen.

Het Nederlandse onderwijsstelsel

Bron: Ministerie van OCW.

<i>bao</i>	basisonderwijs
<i>bbl</i>	beroepsbegeleidende leerweg
<i>bol</i>	beroepsopleidende leerweg
<i>havo</i>	hoger algemeen voortgezet onderwijs
<i>hbo</i>	hoger beroepsonderwijs
<i>mbo</i>	middelbaar beroepsonderwijs
<i>pro</i>	praktijkonderwijs
<i>sbao</i>	speciaal basisonderwijs
<i>so</i>	speciaal onderwijs
<i>vmbo</i>	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
<i>vo</i>	voortgezet onderwijs
<i>vso</i>	voortgezet speciaal onderwijs
<i>vwo</i>	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
<i>wo</i>	wetenschappelijk onderwijs

2. Primair onderwijs

In het schooljaar 2004/'05 telde het basisonderwijs ruim duizend leerlingen meer dan een jaar eerder. Aan het basisonderwijs namen ruim 1,5 miljoen leerlingen deel. Vergeleken met het schooljaar 1995/'96 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 72 duizend gestegen. De gemiddelde vestigingsgrootte in het basisonderwijs is in dezelfde periode met 9 procent toegenomen tot 217 leerlingen.

Het aantal leerlingen dat in 2004/'05 was aangewezen op speciaal basisonderwijs is opnieuw iets afgenomen en kwam uit op 50 duizend. Ten opzichte van het schooljaar 1995/'96 gingen 7,5 duizend leerlingen minder naar het speciaal basisonderwijs. In dezelfde periode is de gemiddelde vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs met 15 procent gestegen tot 129 leerlingen.

In het schooljaar 2004/'05 bedroeg het aantal leerlingen in de expertisecentra bijna 56 duizend. Dit is bijna 60 procent meer dan in 1995/'96. De gemiddelde afdelingsgrootte is in dezelfde periode met een kwart toegenomen tot 84 leerlingen.

2.1 Basisonderwijs

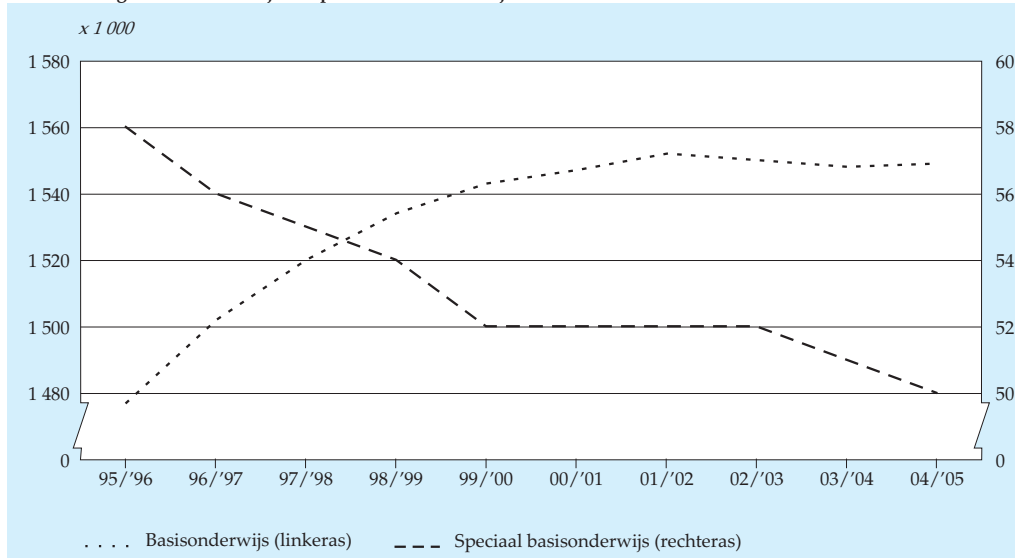
Aantal leerlingen in het basisonderwijs licht toegenomen

In het schooljaar 2004/'05 bedroeg het aantal leerlingen in het basisonderwijs 1 549 duizend. Dat zijn er ruim duizend meer dan een jaar eerder. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 72 duizend leerlingen toegenomen. Dat is een groei van 5 procent.

Vanaf het midden van de jaren negentig nam het groeipercentage van het aantal leerlingen in het basisonderwijs steeds verder af. In 2002/'03 en 2003/'04 kwam het zelfs in de min. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs nog tot en met het schooljaar 2008/'09 toenemen.

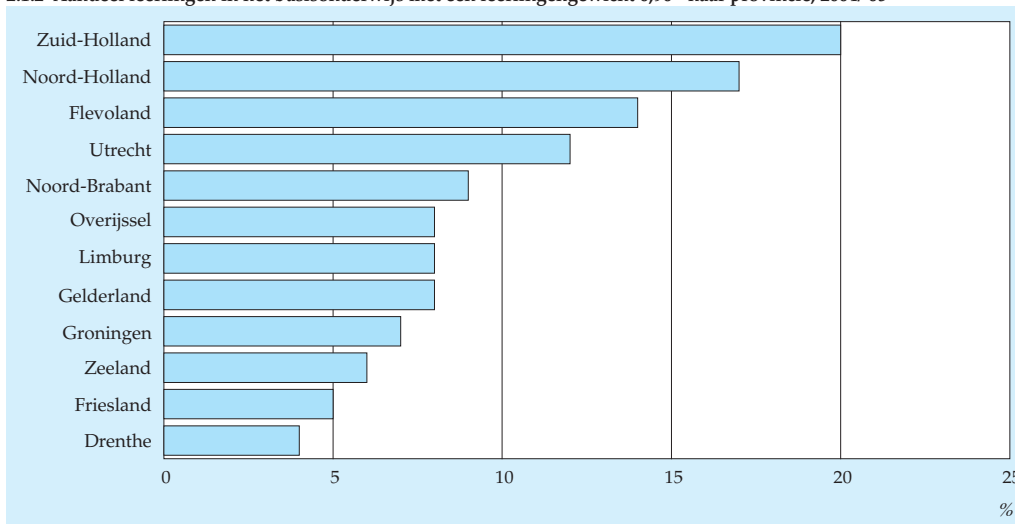
De verdeling van leerlingen naar denominatie van de school is het afgelopen decennium nauwelijks gewijzigd. In 2004/'05 gingen drie van de tien leerlingen naar een openbare school, ruim eenderde ging naar een rooms-katholieke school, bijna een kwart naar een protestants-christelijke school en ruim 4 procent naar een andere confessionele school. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen, zoals het algemeen bijzonder onderwijs en samenwerkingsscholen. Deze categorie basisscholen werd door zo'n 6 procent van de leerlingen bezocht. In het basisonderwijs maken jongens iets meer dan de helft van het totale aantal leerlingen uit.

2.1.1 Leerlingen basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.2 Aandeel leerlingen in het basisonderwijs met een leerlingengewicht 0,90¹⁾ naar provincie, 2004/05

¹⁾ Dit zijn cumi-leerlingen waarvan de ouders een laag opleidings- en beroepsniveau hebben.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

In het schooljaar 2004/'05 behoorde 15 procent van de leerlingen in het basisonderwijs tot een culturele minderheid. Dit percentage verschilt sterk tussen de afzonderlijke provincies en vier grote steden. In Zuid-Holland was bijna een kwart en in Flevoland en Noord-Holland ruim een vijfde van de leerlingen een 'cumi-leerling'. In Amsterdam en Rotterdam behoorde meer dan de helft van de leerlingen tot een culturele minderheid en in Den Haag bijna de helft. In Friesland, Drenthe en Zeeland bleef het aandeel van de cumi-leerlingen daarentegen beperkt tot 5 à 7 procent.

Ongeveer 12 procent van de leerlingen maakte niet alleen deel uit van een culturele minderheid, maar had bovendien ouders met een laag opleidings- en beroepsniveau. Op grond van de gewichtenregeling in het basisonderwijs worden zij aangeduid als 0,90-leerlingen. De verdeling van deze categorie achterstandsleerlingen over de provincies en grote gemeenten komt vrijwel overeen met de verdeling van cumi-leerlingen over de provincies en de vier grote steden. Zo was in Friesland, Drenthe en Zeeland rond de 5 procent een 0,90-leerling en in Noord- en Zuid-Holland (bijna) 20 procent. Op de basisscholen in Amsterdam en Rotterdam was bijna de helft van de kinderen een 0,90-leerling.

Werkgelegenheid in het basisonderwijs iets afgenomen

In het schooljaar 2004/'05 waren er in ons land 6 986 basisscholen. Dat waren er 21 minder dan het jaar ervoor. In de tweede helft van de negentiger jaren nam het aantal basisscholen nog met gemiddeld 70 scholen per jaar af. In 2004/'05 waren er ruim 105 duizend voltijdbanen (fte's) in het basisonderwijs. Dat is een fractie minder dan in 2003/'04, maar ruim 15 procent meer dan in 2000/'01.

Gemiddelde vestigingsgrootte gelijk gebleven

In het schooljaar 2004/'05 kwam het aantal vestigingen in het basisonderwijs uit op 7 144. Dit zijn er 19 minder dan in het schooljaar 2003/'04. De gemiddelde vestigingsgrootte is de afgelopen tien jaar toegenomen van 199 naar 217 leerlingen. Dit betekent een groei van 9 procent. Het aantal vestigingen is afgenomen en het aantal leerlingen toegenomen. In 2004/'05 telde een vestiging van een openbare basisschool gemiddeld 200 leerlingen. Op een basisschool voor bijzonder onderwijs kregen per vestiging gemiddeld 225 leerlingen les. Dit gemiddelde liep uiteen van 165 leerlingen in vestigingen van gereformeerd vrijgemaakte scholen tot 370 in vestigingen van hindoeïstische scholen.

In het basisonderwijs zijn er ook tussen de afzonderlijke provincies en grote steden grote verschillen in de gemiddelde vestigingsgrootte. Zo waren de scholen in Zuid-Holland in 2004/'05 met gemiddeld 261 leerlingen het grootst en die in Friesland met gemiddeld 128 leerlingen het kleinst. In grote gemeenten was het gemiddeld aantal leerlingen per vestiging meestal groter dan 260. Breda staat al jarenlang aan de top: daar had een basisschool in 2004/'05 gemiddeld 330 leerlingen.

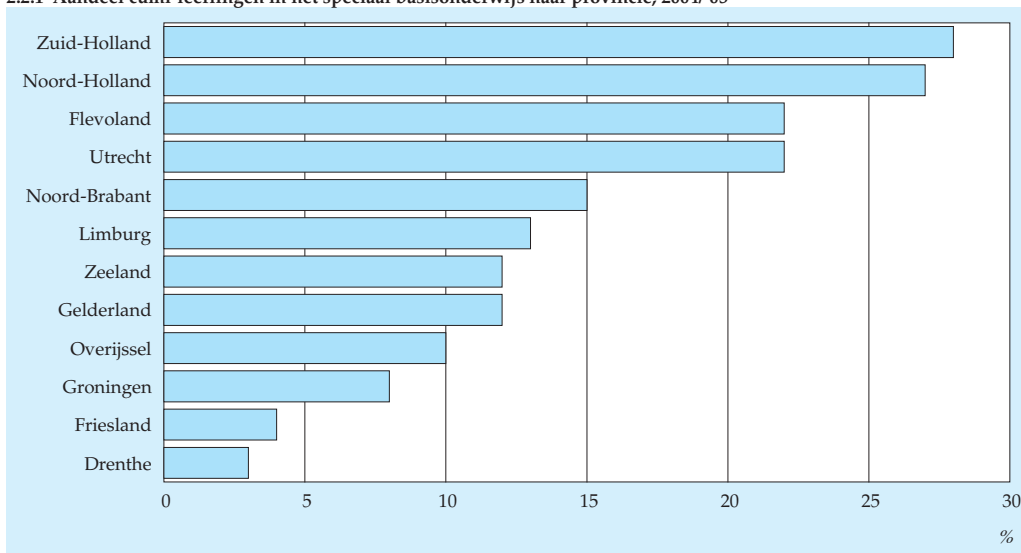
2.2 Speciaal basisonderwijs

Afname van het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs

Kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op vormen van speciaal onderwijs. In het schooljaar 2004/'05 was het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs 50 duizend. Vooral aan het eind van de negentiger jaren is het aantal leerlingen in deze schoolsoort afgenomen. Het Weer-Samen-Naar-School-beleid, dat in 1991 van start ging, is er op gericht om zoveel mogelijk zorgleerlingen in het reguliere basisonderwijs te houden. Dat gebeurt enerzijds door basisscholen extra geld en hulpmiddelen te geven om met specifieke zorgbehoeften van leerlingen om te gaan. Anderzijds werkt het basisonderwijs intensief samen met het speciaal basisonderwijs om de zorg op een zo hoog mogelijk peil te brengen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs ook de komende jaren licht afnemen.

De verdeling van leerlingen naar de denominatie van het speciaal basisonderwijs is anders dan die voor het reguliere basisonderwijs. Vergeleken met het reguliere basisonderwijs is het aandeel leerlingen in het niet rooms-katholieke en protestants-christelijke deel van het bijzonder onderwijs veel groter en in het openbaar onderwijs kleiner. Dit verschil is de afgelopen tien jaar verder toegenomen. In 2004/'05 ging ruim een kwart van de leerlingen in het speciaal basisonderwijs naar

2.2.1 Aandeel cumi-leerlingen in het speciaal basisonderwijs naar provincie, 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

een openbare school, ruim de helft bezocht een confessionele school en één op de zes kreeg les op een niet-confessionele school.

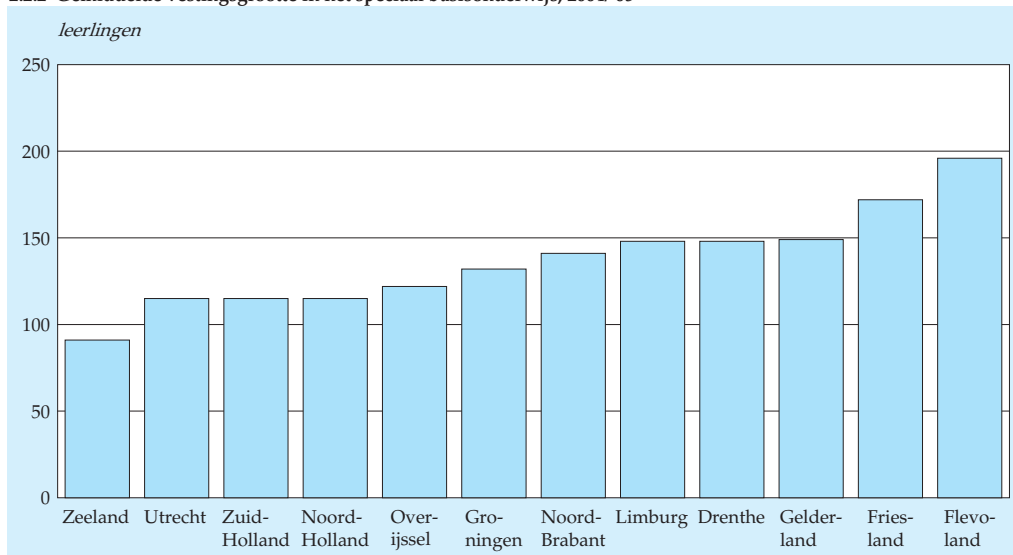
Van het totale aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs behoort 18 procent tot een culturele minderheid. Dat is een iets hoger percentage dan in het reguliere basisonderwijs. Ook hier doen zich tussen de afzonderlijke provincies en de vier grote steden aanzienlijke verschillen voor. Zo behoorde in 2004/'05 in Noord- en Zuid-Holland ruim een kwart van de leerlingen tot een culturele minderheid, terwijl dat in Friesland en Drenthe voor slechts 3 à 4 procent van de leerlingen gold. In Amsterdam en Rotterdam was bijna tweederde een cumi-leerling.

Aantal scholen voor speciaal basisonderwijs sterk afgenomen

In het 2004/'05 waren er in ons land 328 scholen voor speciaal basisonderwijs. Dat zijn er 20 minder dan het jaar ervoor. Vóór de invoering van de Wet op het Primair Onderwijs in 1998 waren er nog ruim 500 scholen voor speciaal basisonderwijs. Afdelingen voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters, die toen nog aan scholen voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden verbonden waren, zijn destijds namelijk als afzonderlijke scholen aangemerkt. Evenals in het reguliere basisonderwijs nam ook in het speciaal basisonderwijs de werkgelegenheid in 2004/'05 voor het eerst sinds enkele jaren iets af. Er waren toen in het speciaal basisonderwijs 8 duizend voltijdbanen (fte's).

In het schooljaar 2004/'05 waren er 389 vestigingen voor speciaal basisonderwijs. Vergeleken met het voorgaande schooljaar zijn dat er 19 minder. Er waren 108 vesti-

2.2.2 Gemiddelde vestingsgrootte in het speciaal basisonderwijs, 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

gingen voor openbaar onderwijs en 281 voor bijzonder onderwijs. De afgelopen tien jaar is vooral het aantal vestigingen in Groningen, Gelderland en Limburg in vergelijking met de andere provincies sterk afgenomen. De gemiddelde vestigingsgrootte voor het speciaal basisonderwijs kwam in 2004/'05 uit op 129 leerlingen. Dat zijn er 3 meer dan het jaar ervoor. Vergeleken met het 1995/'96 is de gemiddelde vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs met 15 procent toegenomen.

Weinig terugverwijzingen naar het basisonderwijs

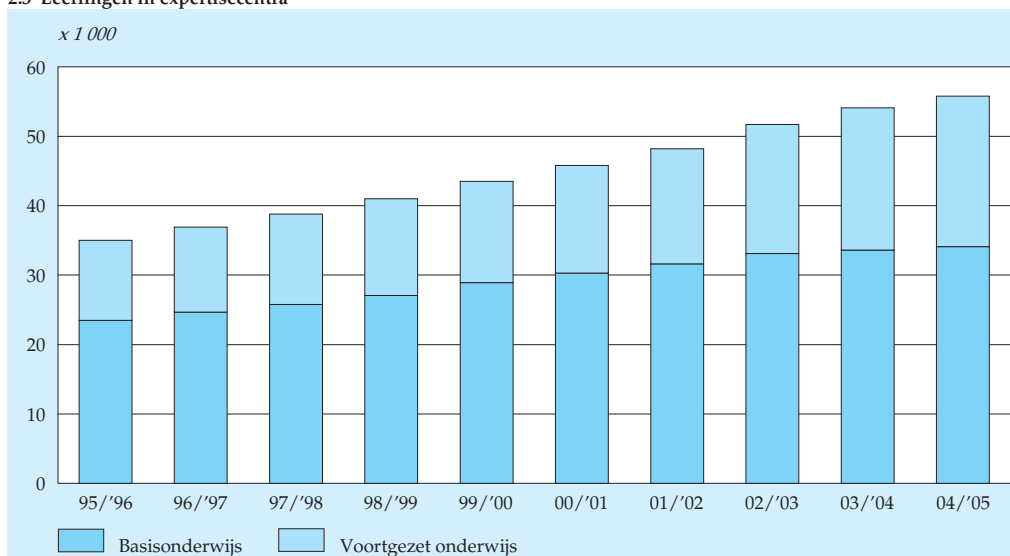
Het aantal leerlingen dat van het basisonderwijs naar het speciaal basisonderwijs is verwezen, bedroeg in het schooljaar 2004/'05 ruim 9 duizend. Het aantal terugverwijzingen van het speciaal basisonderwijs naar het basisonderwijs was met zo'n 300 leerlingen veel geringer.

2.3 Expertisecentra

Toename aantal leerlingen in expertisecentra

In het schooljaar 2004/'05 bedroeg het aantal leerlingen in expertisecentra bijna 56 duizend. Zeven van de tien leerlingen zijn jongens. Onder expertisecentra vallen onder andere het basis- en voortgezet onderwijs aan zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen, dove en slechthorende kinderen, visueel gehandicapte kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen en langdurig zieken. In vergelijking

2.3 Leerlingen in expertisecentra

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

met het regulier en speciaal basisonderwijs volgt een relatief groot aantal leerlingen les in expertisecentra die tot het niet-confessionele deel van het bijzonder onderwijs behoren. Acht van de tien leerlingen zitten in een expertisecentrum dat onder het bijzonder onderwijs valt. Daarvan gaat de ene helft naar een confessionele school en de andere helft naar een niet-confessionele school.

Ten opzichte van 2003/'04 is het aantal leerlingen in de expertisecentra met 3 procent gestegen. Vergeleken met 1995/'96 bedroeg de totale groei bijna 60 procent. Ieder jaar is het aantal leerlingen in deze vormen van speciaal onderwijs toegenomen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal dat ook in de komende jaren zo zijn.

Het aantal leerlingen in het basisonderwijs van de expertisecentra is in de afgelopen tien jaar met 45 procent toegenomen tot ruim 34 duizend. Bijna eenderde van deze leerlingen zit op een school voor zeer moeilijk lerende kinderen. Een op de zes gaat naar een school voor langdurig zieken en een op de zeven naar een school voor ernstige spraakmoeilijkheden. Met een aandeel van 1 procent zijn de dove kinderen de kleinste categorie in het basisonderwijs van de expertisecentra.

In het voortgezet onderwijs is het aantal leerlingen in dezelfde periode bijna verdubbeld tot 21,7 duizend. De zeer moeilijk opvoedbare kinderen (43 procent) zijn hierbij de grootste groep. Daarna volgen de zeer moeilijk lerende kinderen met een aandeel van 30 procent van het totaal aantal dat speciaal onderwijs volgt.

In het schooljaar 2004/'05 behoorde bijna een vijfde van de leerlingen in expertisecentra tot een culturele minderheid. Het aandeel van deze 'cumi-leerlingen' verschilt echter sterk tussen de afzonderlijke provincies en vier grote steden. Ruim een op de drie leerlingen in Noord-Holland was een cumi-leerling. In Friesland en Drenthe was dit aandeel 'slechts' 4 à 5 procent. In de expertisecentra in Amsterdam behoorden drie van de vijf leerlingen tot deze categorie, terwijl het aandeel 'cumi-leerlingen' in de stad Utrecht beperkt bleef tot een op de vier.

Opnieuw meer werkgelegenheid in expertisecentra

In het schooljaar 2004/'05 waren er 324 expertisecentra, evenveel als een jaar eerder. Tien jaar geleden waren dat er nog 337. Er waren 74 expertisecentra voor openbaar onderwijs en 250 voor bijzonder onderwijs. Het aantal personeelsleden dat in deze vorm van primair onderwijs werkzaam is, is in 2004/'05 opnieuw gestegen. Er waren toen ruim 15 duizend voltijdbanen (fte's). Dat is bijna 40 procent meer dan vier jaar eerder.

Aantal afdelingen sterk toegenomen

In 2004/'05 was het aantal afdelingen voor de vormen van speciaal onderwijs in expertisecentra 661. De sterke toename ten opzichte van het voorgaande schooljaar

zal mede een gevolg zijn van de zogenoemde verbrede toelating, waardoor expertisecentra meer vrijheid hebben gekregen om naast de bestaande afdelingen ook nieuwe vormen van speciaal onderwijs aan te bieden. De afgelopen tien jaar is vooral het aantal afdelingen in Drenthe en Noord-Brabant in vergelijking met de andere provincies sterk toegenomen. In 2004/'05 bedroeg de gemiddelde afdelingsgrootte 84 leerlingen. Het schooljaar ervoor was dat 91. Vergeleken met 1995/'96 is de gemiddelde afdelingsgrootte in deze vormen van speciaal onderwijs met een kwart toegenomen.

2.4 Toelichting

Tot augustus 1998 was het primair onderwijs geregeld in twee wetten: de Wet op het Basisonderwijs (WBO) en de Interim-wet Speciaal Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs (ISOVSO). De WBO omvatte zowel het voormalige kleuteronderwijs als het voormalig lager onderwijs en maakte een eind aan het bestaan van aparte scholen voor kleuteronderwijs en voor lager onderwijs. De ISOVSO behelsde al het onderwijs aan kinderen die, bijvoorbeeld als gevolg van een geestelijke, zintuiglijke of lichamelijke handicap, meer hulp nodig hadden bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs of voortgezet onderwijs kon bieden. Afhankelijk van de soort handicap of onderwijsbelemmering van de leerling konden leerlingen terecht in het onderwijs voor:

- kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom, so en vso);
- moeilijk lerende kinderen (mlk, so en vso);
- in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk, alleen so);
- zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk, so en vso);
- zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok, so en vso);
- dove kinderen (so en vso);
- slechthorende kinderen (so en vso);
- visueel gehandicapte kinderen (so en vso);
- lichamenlijk gehandicapte kinderen (so en vso);
- meervoudig gehandicapte kinderen (so en vso);
- langdurig zieke kinderen (so en vso);
- kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden (alleen so);
- kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten (so en vso).

Vanaf augustus 1998 zijn de WBO en de ISOVSO niet meer van kracht en wordt het primair onderwijs geregeld in twee nieuwe wetten: de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WPO regelt het basisonderwijs zoals opgenomen in de WBO én het speciaal basisonderwijs, dat bestaat uit het voormalige so-lom, het voormalige so-mlk en het voormalige so-iobk voor zover verbonden aan scholen voor so-lom en so-mlk. Het voormalige vso-lom en vso-mlk vallen vanaf augustus 1998 onder de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO). De

WEC regelt al het overige speciaal onderwijs (zowel basis als voortgezet) dat niet is opgenomen in de WPO of de WVO en omvat een tiental onderwijssoorten, te weten de ondersten in voorgaande opsomming.

Het reguliere basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4–12 jaar. In Nederland is ieder kind verplicht om naar school te gaan vanaf de eerste schooldag van de maand na de vijfde verjaardag. Kinderen mogen echter al naar de basisschool als ze vier jaar worden. Leerlingen verlaten het basisonderwijs in elk geval aan het einde van het schooljaar waarin zij de leeftijd van 14 jaar hebben bereikt.

Het speciaal basisonderwijs is bedoeld voor kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden. Vergeleken met scholen voor regulier basisonderwijs hebben scholen voor speciaal basisonderwijs kleinere groepen leerlingen en beschikken ze over meer afzonderlijke deskundigen om de leerlingen met leer- en gedragsproblemen te begeleiden.

Expertisecentra zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen, dove en slechthorende kinderen, visueel gehandicapte kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen en langdurig zieken.

In Nederland worden openbare en bijzondere scholen onderscheiden. Openbare scholen worden door de overheid bestuurd en bieden hun onderwijs niet vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing aan. Bijzondere scholen worden niet door de overheid bestuurd. Vaak geven zij onderwijs vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing. Bijvoorbeeld rooms-katholieke, protestants-christelijke, reformatorische en islamitische scholen. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen, bijvoorbeeld stichtingen die voortkomen uit het samengaan van openbare en bijzondere scholen. Zowel de openbare als de bijzondere scholen kunnen werken vanuit speciale opvoedings- en onderwijsmethoden zoals Montessori, Jenaplan, Dalton en Freinet.

Een cumi-leerling is een leerling die tot een culturele minderheid behoort. Dit begrip is door het Ministerie van OCW gedefinieerd als zijnde een leerling die aan één van de onderstaande voorwaarden voldoet:

- de leerling behoort tot een Molukse bevolkingsgroep;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Griekenland, Italië, voormalig Joegoslavië, Kaapverdië, Marokko, Portugal, Spanje, Tunesië of Turkije;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Suriname, Aruba of de Nederlandse Antillen;
- ten minste één van de ouders/voogden is door de Minister van Justitie als vreemdeling toegelaten op grond van artikel 15 van de Vreemdelingenwet;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit een ander niet-Engels-talig land buiten Europa, met uitzondering van Indonesië.

In het basisonderwijs krijgen leerlingen met een potentiële onderwijsachterstand op basis van bepaalde criteria een gewicht. Voor deze achterstandsleerlingen krijgen de scholen extra geld. De huidige criteria voor de gewichtenregeling zijn:

- gewicht 0,25 voor Nederlandse leerlingen van ouders met een laag opleidingsniveau;
- gewicht 0,40 voor schipperskinderen;
- gewicht 0,70 voor woonwagen- en zigeunerkinderen;
- gewicht 0,90 voor leerlingen die behoren tot een culturele minderheid (cumi-leerlingen) en waarvan de ouders een laag opleidings- en beroepsniveau hebben;
- geen gewicht voor alle overige leerlingen.

De cijfers over het personeel hebben betrekking op het onderwijzend en onderwijs-ondersteunend personeel tezamen. Bij deze gegevens (in fte's) is overgestapt op arbeidsmarkt cijfers in plaats van cijfers over de toegekende formatie, zoals deze in voorgaande edities van dit jaarboek zijn gepubliceerd.

3. Voortgezet onderwijs

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in 2004/'05 opnieuw gestegen. In totaal bevolkten 938 duizend scholieren de klaslokalen, waaronder 120 duizend leerlingen die op extra zorg zijn aangewezen. De gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs is toegenomen tot 1 404 leerlingen. Dat is bijna anderhalf keer zo groot als in 1995/'96. Aan het eind van het schooljaar 2003/'04 hebben in het voortgezet onderwijs 164 duizend leerlingen een diploma behaald. Dat is 4 procent meer dan een jaar eerder. Vwo'ers en havisten studeren steeds vaker door. Daarentegen verlaat een toenemend aantal vmbo'ers na het behalen van het diploma het onderwijs.

3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden

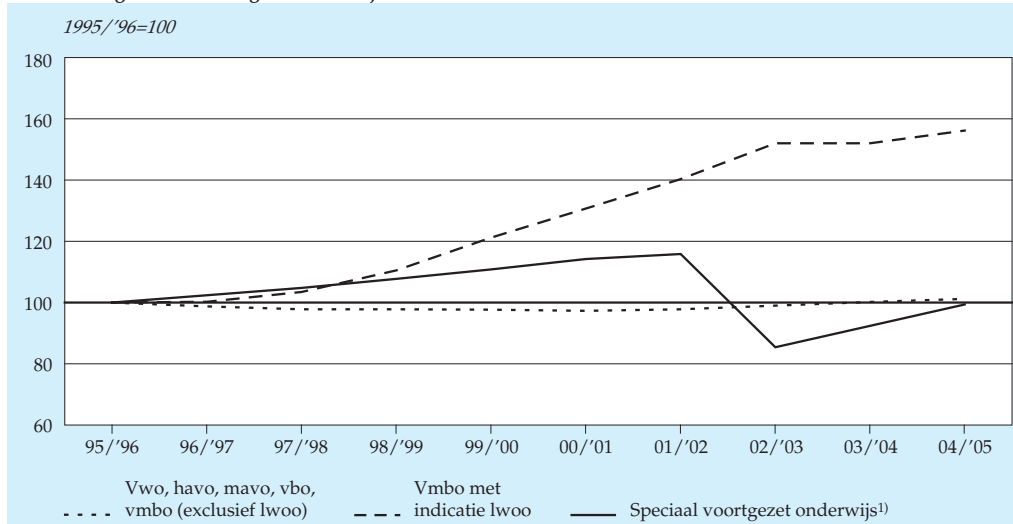
Opnieuw toename aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is de afgelopen jaren voortdurend gestegen. In het schooljaar 2004/'05 gingen 938 duizend scholieren naar het voortgezet onderwijs. Dat is ruim 1 procent meer dan een jaar eerder. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) verwacht dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs in elk geval tot en met het schooljaar 2006/'07 zal blijven toenemen. Tot het voortgezet onderwijs behoren het vwo, de havo, het vmbo (inclusief lwoo) en het praktijkonderwijs. Het vmbo is in 1998 in de plaats gekomen van de mavo en het vbo. Het praktijkonderwijs is in de periode 1999–2002 ontstaan uit het speciaal voortgezet onderwijs.

In het schooljaar 2004/'05 volgden 817 duizend leerlingen lessen op een school voor vwo, havo of vmbo (exclusief lwoo). De overige 120 duizend leerlingen in het voortgezet onderwijs waren aangewezen op extra zorg. Tot de zorgleerlingen behoren de leerlingen in het vmbo met een indicatie voor het lwoo en leerlingen in het praktijkonderwijs. In 2004/'05 waren er ruim 3 procent meer zorgleerlingen dan een jaar eerder. Vooral het aantal leerlingen in het vmbo met een indicatie voor het lwoo is in de afgelopen tien jaar zeer sterk gestegen. Voor de komende jaren verwacht het Ministerie van OCW een lichte groei van het aantal zorgleerlingen.

Vanaf 2002/'03 zijn er geen leerlingen meer in het speciaal voortgezet onderwijs (svo). Deze onderwijsvorm is volledig opgegaan in het leerwegondersteunend onderwijs binnen het vmbo en het praktijkonderwijs. Het svo bestond uit het onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (svo-lom) en het onderwijs aan moeilijk lerende kinderen (svo-mlk). De svo-lom leerlingen zijn overgegaan naar het leerwegondersteunend onderwijs binnen het vmbo en de svo-mlk leerlingen naar het praktijkonderwijs.

3.1.1 Leerlingen in het voortgezet onderwijs

¹⁾ Vanaf 2002/'03 alleen praktijkonderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

De afgelopen tien jaar is het aantal leerlingen op openbare scholen voor voortgezet onderwijs met ruim eenderde toegenomen. De rooms-katholieke scholen verloren daarentegen vooral in de tweede helft van de jaren negentig veel leerlingen. Ten opzichte van 1995/'96 bedroeg de afname 15 procent. In 2004/'05 kreeg ruim een kwart van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs les op een openbare school, nog eens ruim een kwart op een rooms-katholieke school en 23 procent op een protestants-christelijke school. De overige leerlingen bezochten een school voor overig bijzonder onderwijs. Opvallend daarbij is dat in vergelijking met het primair onderwijs bij de bijzondere scholen relatief veel leerlingen les krijgen op een niet-confessionele school. Doorgaans zijn dit scholen voor algemeen bijzonder onderwijs en samenwerkingsverbanden tussen openbare, confessionele en algemeen bijzondere scholen.

Aandeel cumi-leerlingen in Den Haag het hoogst

In het schooljaar 2004/'05 behoorde van het totaal aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs 3 procent tot een culturele minderheid. Door een wijziging van het begrip 'cumi-leerling' is dit percentage veel lager dan in voorgaande jaren. Vanaf 2004/'05 vallen leerlingen uit de minderheidsgroepen die langer dan acht jaar in Nederland wonen namelijk niet meer onder de cumi-regeling van het Ministerie van OCW. Ter vergelijking: volgens de oude regeling was het aandeel van de cumi-leerlingen in 2003/'04 nog 9 procent.

Door de nieuwe omschrijving van het begrip cumi-leerling zijn de verschillen in het aandeel van deze categorie leerlingen op het totaal aantal leerlingen tussen de afzonderlijke provincies en tussen de vier grote steden aanzienlijk verkleind. In 2004/'05 behoorde in Noord- en Zuid-Holland 4 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs tot een culturele minderheid. In de provincies Groningen, Overijssel, Gelderland, Utrecht en Noord-Brabant bleef dit aandeel beperkt tot 2 procent. Bij de vier grote steden had Den Haag, met 10 procent, relatief de meeste cumi-leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Verdere groei van werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs

In 2004/'05 waren er in ons land 668 scholen voor voortgezet onderwijs. Dat zijn er 11 minder dan het jaar ervoor. In de tweede helft van de jaren negentig verdwenen er onder andere door fusies gemiddeld nog bijna 50 scholen per jaar. De werkgelegenheid is in 2004/'05 opnieuw iets toegenomen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) werkten er in het voortgezet onderwijs ruim 82 duizend personen.

Openbare scholen zijn kleiner dan bijzondere scholen

Gemiddeld had een school in het voortgezet onderwijs 1 404 leerlingen. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal scholen in het voortgezet onderwijs in 2004/'05 met eenzesde afgenomen. Het gemiddeld aantal leerlingen per school is in dezelfde periode met 30 procent gestegen. In 2004/'05 telde een openbare school voor voortgezet onderwijs gemiddeld 1 266 leerlingen. Op een vergelijkbare school voor bijzonder onderwijs zaten gemiddeld 1 459 leerlingen. De schoolgrootte in het bijzonder onderwijs varieerde van 458 leerlingen op een evangelische school tot 2 709 leerlingen op een reformatische school. Met een gemiddelde van 766 leerlingen bleven de islamitische scholen in het voortgezet onderwijs eveneens ver onder het landelijk gemiddelde van 1 404 leerlingen.

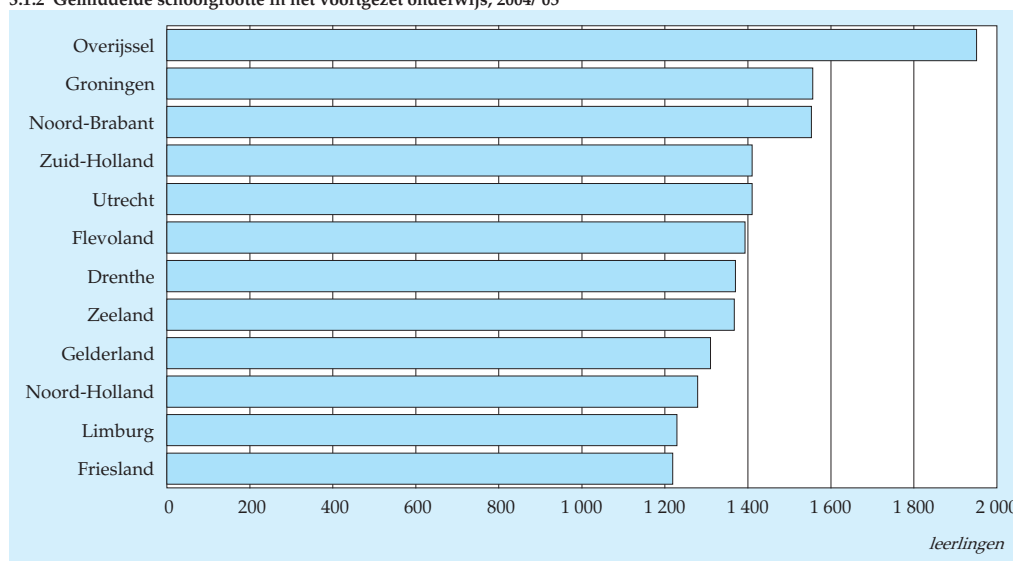
Overijssel heeft de grootste scholen

Tussen de provincies en tussen de grote steden bestaan er grote verschillen in de gemiddelde schoolgrootte. In 2004/'05 waren de scholen in Overijssel met gemiddeld 1 951 leerlingen veruit het grootst en die in Friesland met gemiddeld 1 219 leerlingen het kleinst. De afgelopen tien jaar is vooral in Noord-Brabant en Limburg het gemiddeld aantal leerlingen per school zeer sterk toegenomen. Dit is een gevolg van een relatief sterke afname van het aantal scholen in de twee zuidelijke provincies, terwijl het aantal leerlingen met 6 à 7 procent steeg. In Friesland daarentegen is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs de afgelopen tien jaar met 3 procent afgenomen, terwijl er een school bij kwam. Hierdoor nam de gemiddelde schoolgrootte iets af.

In de gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners liep de gemiddelde schoolgrootte nog verder uiteen. In Enschede telden de scholen voor voortgezet onderwijs gemiddeld 2 549 leerlingen. Daarna volgde Almere met een gemiddelde van

2 244 leerlingen. De scholen voor voortgezet onderwijs in Utrecht en Haarlem bleven met een gemiddelde van 810 respectievelijk 886 leerlingen daar ver bij achter. Vooral een toe- of afname van het aantal scholen heeft de gemiddelde schoolgrootte in de grote steden de afgelopen tien jaar zeer sterk beïnvloed. Zo is in Dordrecht de gemiddelde schoolgrootte sterk toegenomen door een halvering van het aantal scholen, terwijl in Emmen zich bijna de omgekeerde situatie voordeed.

3.1.2 Gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs, 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

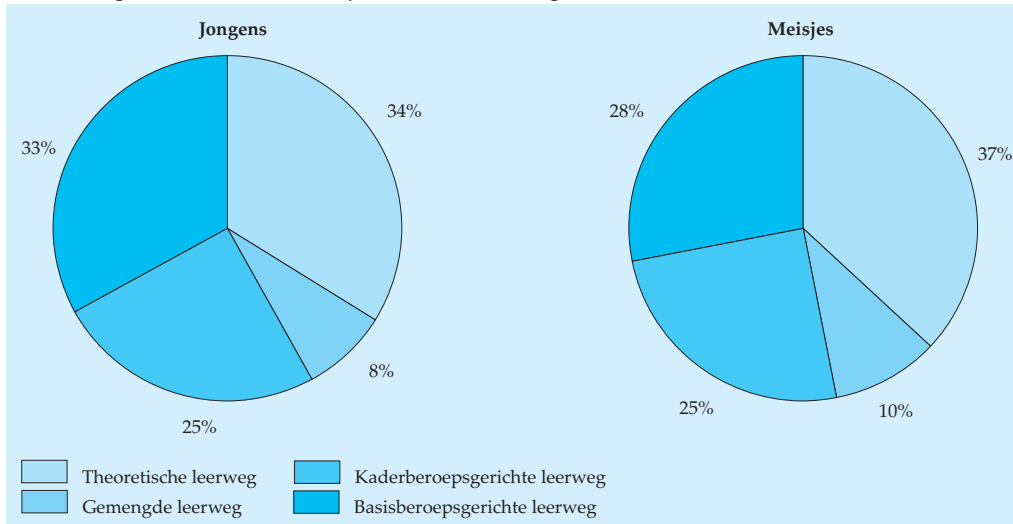
Tweede van de vmbo'ers kiest theoretische of basisberoepsgerichte leerweg

In 1999/'00 is het vmbo van start gegaan. De opvolger van vbo en mavo kent vier leerwegen. Dat zijn onderwijsprogramma's met een voorgeschreven aantal vakken en een relatief vaststaand eindexamenpakket. In 2004/'05 nam ruim eenderde van de leerlingen in de leerjaren drie en vier van het vmbo (inclusief het lwoo) deel aan de theoretische leerweg. Nog eens eenderde volgde de basisberoepsgerichte leerweg en een kwart de kaderberoepsgerichte leerweg. Slechts 9 procent volgde de gemengde leerweg. Jongens kozen iets vaker voor de basisberoepsgerichte leerweg, terwijl meisjes iets vaker de theoretische leerweg volgden.

Binnen de leerjaren 3 en 4 van het vmbo (inclusief het lwoo) trokken in 2004/'05 de sectoren *techniek, economie en zorg en welzijn* ieder bijna evenveel leerlingen. Iedere sector had een aandeel van zo'n 30 procent. Slechts één op de acht leerlingen volgde een vmbo-opleiding in de sector *landbouw*. In vergelijking met het schooljaar

3.1.3 Leerlingen in het vmbo¹⁾ in de leerjaren 3 en 4 naar leerweg, 2004/05

¹⁾ Inclusief leerlingen met een indicatie voor het lwoo.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

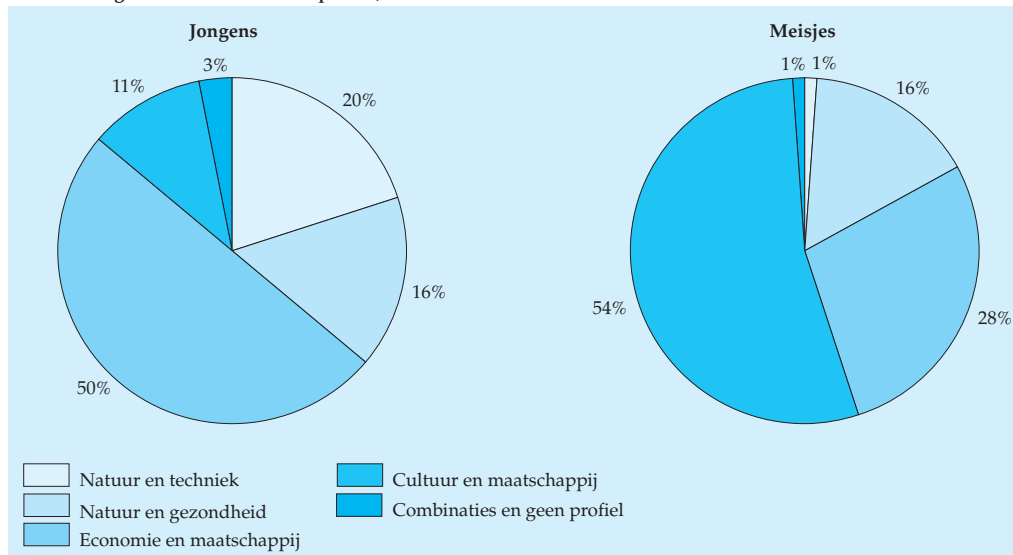
2000/'01 is de belangstelling voor de sector *techniek* duidelijk afgenomen. Het aandeel van de sectoren *economie en zorg en welzijn* is daarentegen licht gestegen.

Havisten en vwo'ers kiezen meest voor economie en maatschappij

Aan het eind van schooljaar 2003/'04 behaalden in het voortgezet onderwijs ruim 164 duizend leerlingen een diploma. Dat zijn er 6 duizend meer dan een jaar eerder. De stijging is aanzienlijk hoger dan in voorgaande jaren. In het vmbo had tweevijfde van de geslaagden de theoretische leerweg gevolgd. Zowel de havisten als vwo'ers deden het vaakst examen in het profiel *economie en maatschappij*.

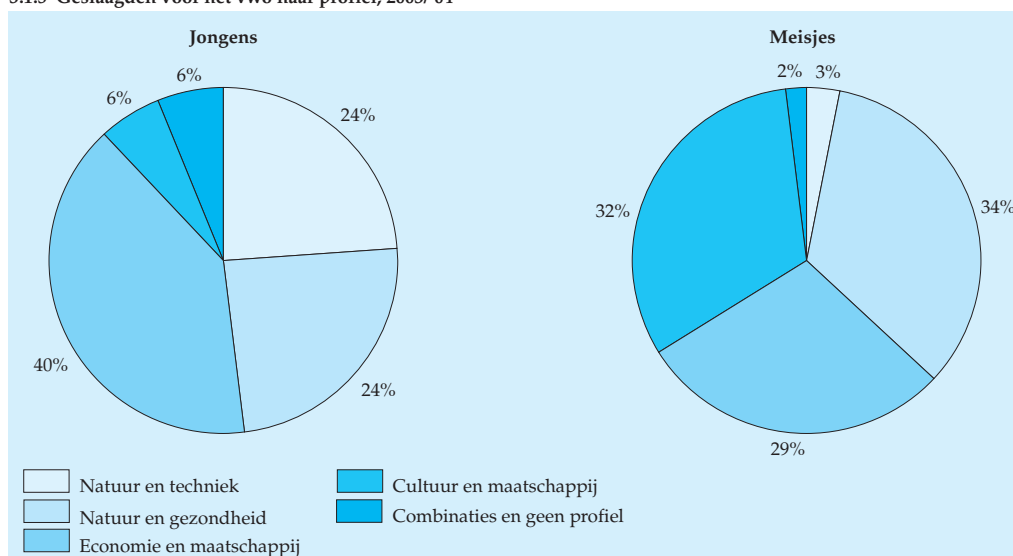
De profielkeuze van jongens en meisjes in de havo en het vwo verschilt aanzienlijk. Bij de havo-leerlingen kiest de helft van de jongens voor het profiel *economie en maatschappij*, terwijl ruim de helft van de meisjes de keuze laat vallen op *cultuur en maatschappij*. De andere profielen trekken duidelijk minder havisten. *Natuur en techniek* spreekt vrijwel uitsluitend de jongens aan. In het vwo zijn de meisjes vrijwel gelijk verdeeld over de profielen *natuur en gezondheid*, *economie en maatschappij* en *cultuur en maatschappij*. De jongens hebben een lichte voorkeur voor *economie en maatschappij* en kiezen in iets mindere mate voor *natuur en techniek* en *natuur en gezondheid*. Het profiel *cultuur en maatschappij* spreekt ze duidelijk minder aan.

3.1.4 Geslaagden voor de havo naar profiel, 2003/04

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.5 Geslaagden voor het vwo naar profiel, 2003/04

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Hoogste slagingspercentages in het vmbo

Bij het vwo en de havo zijn de slagingspercentages in 2003/'04 niet verder gestegen. Van de vwo'ers slaagde 94 procent van de examenkandidaten en van de havisten 91 procent. De afgelopen jaren slaagde in het vmbo zo'n 95 procent van de examenkandidaten. In 2003/'04 was het slagingspercentage het hoogst bij de vmbo'ers die examen deden voor de kaderberoepsgerichte leerweg. Van deze kandidaten kreeg 96 procent een diploma.

Staat 3.1.1
Slagingspercentages¹⁾ in het voortgezet onderwijs

	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
Vwo	91	93	94	94
Havo	90	90	91	91
Mavo/vmbo theoretische en gemengde leerweg	95	95	95	94
Vbo/vmbo kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg	95	95	94	95
Vmbo theoretische leerweg			95	95
Vmbo gemengde leerweg			94	94
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg			94	96
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg			94	94

¹⁾ Deze percentages hebben betrekking op de deelnemers aan genoemd eindexamen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), Inspectie van het Onderwijs, IBG.

Meer leerlingen verlaten na vmbo het onderwijs

In 2003 gingen zeven van de tien geslaagde vmbo'ers naar het middelbaar beroeps-onderwijs. Slechts 5 procent stroomde door naar de havo. Een kwart verliet het onderwijs. In vergelijking met 1996 ging niet alleen een kleiner deel van de gediplomeerden naar de havo, maar hield ook een veel grotere groep het onderwijs voor gezien. In 2003 deed ruim een kwart van de leerlingen in de vierde klas van het vmbo de klas nog eens over als ze geen diploma hadden behaald. Dat percentage lag in 1996 nog op 50. Wel stroomde in 2003 een grotere groep zonder diploma door naar het mbo of een andere vorm van onderwijs.

Havisten en vwo'ers studeren steeds vaker door

In 2003 gingen acht van de tien gediplomeerde havisten naar het voltijd-hbo. Slechts weinigen (3 procent) kozen voor het vwo. In 1996 stroomden nog 13 procent door naar het vwo, maar daar stond tegenover dat slechts 56 procent aan een voltijdstudie in het hoger beroeps-onderwijs begon. Bovendien verliet toen een veel groter deel van de geslaagden het onderwijs dan in 2003.

De afgelopen jaren deed op de havo tweederde van de leerlingen de vijfde klas nog eens over als ze geen diploma hadden behaald. Dat deden ze wel in toenemende mate via het deeltijdonderwijs. In de periode 1996–2003 is de uitstroom uit het onderwijs ná de havo duidelijk kleiner geworden. Dit geldt met name voor scholieren met een diploma op zak.

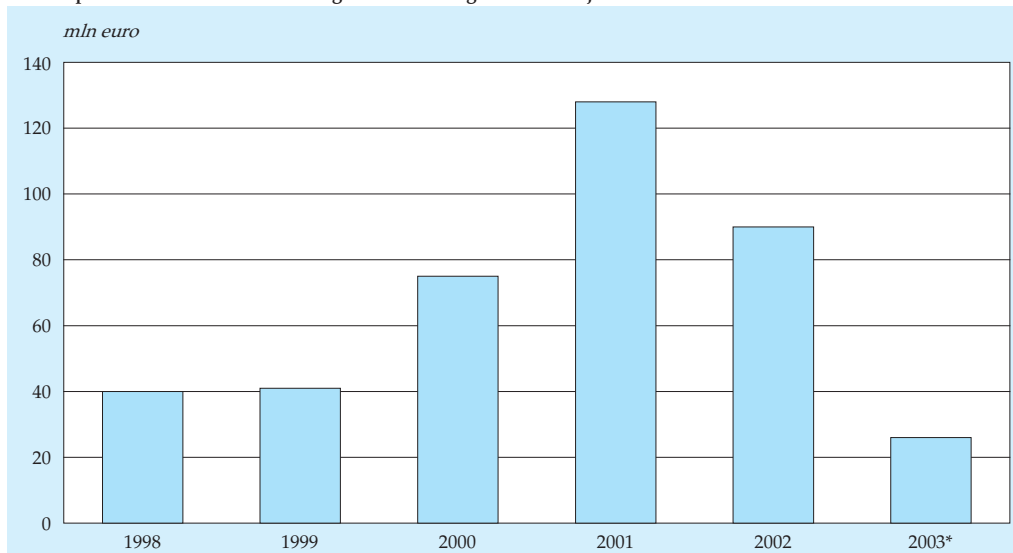
Ruim 70 procent van de gediplomeerde vwo'ers in 2003 ging naar het wetenschappelijk onderwijs. Dat was in 1996 minder dan 60 procent. In diezelfde periode is de doorstroom van het vwo naar het voltijd-hbo bijna gehalveerd (van 30 naar 17 procent). De afgelopen jaren verliet één op de tien geslaagde vwo'ers het onderwijs voorgoed of voor minstens een jaar. Van de zesdeklassers die geen diploma behaalden, stroomde ruim 40 procent het onderwijs uit. Een iets grotere groep deed het examenjaar nog eens over.

3.2 *Uitgaven en inkomsten*

Exploitatieresultaat onder druk

De lasten van de instellingen in het voortgezet onderwijs zijn in 2003 met 8 procent gestegen ten opzichte van 2002 en bedroegen bijna 5,5 miljard euro. In vergelijking met 5 jaar eerder zijn de lasten ruim de helft hoger. De baten namen met 7 procent iets minder toe en kwamen 20 miljoen euro lager uit dan de lasten.

3.2.1 Exploitatieresultaat van instellingen in het voortgezet onderwijs

Bron: OCW(Cfi), CBS.

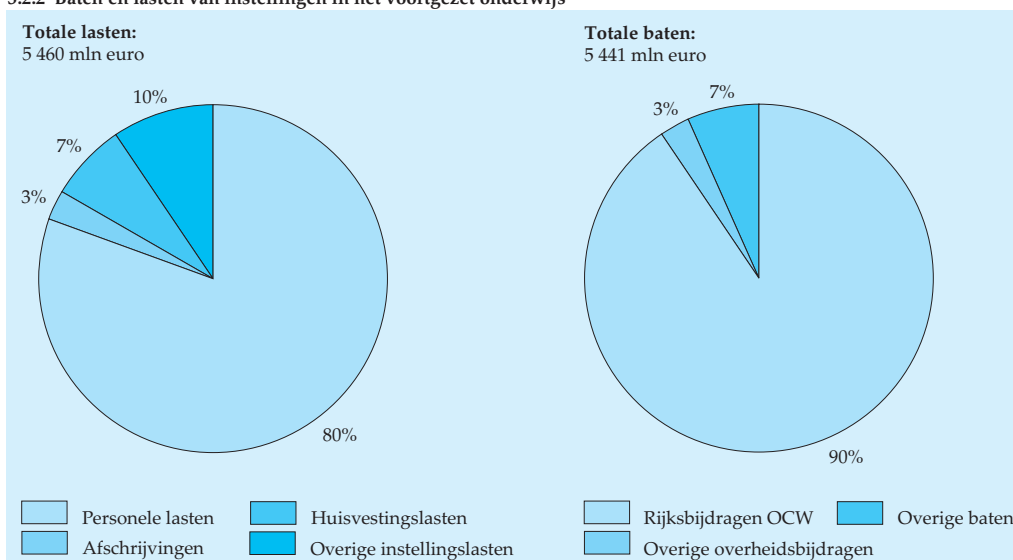
In 2003 was het exploitatieresultaat na verrekening van financiële en bijzondere baten en lasten 26 miljoen euro. Een jaar eerder was dat nog 90 miljoen euro. Vanaf 1998 is dit saldo niet zo laag geweest. Deze verslechtering van het gezamenlijke resultaat begon vanaf 2002. In de periode daarvoor was nog sprake van een gestage verbetering.

De personele lasten vormen uiteraard de grootste uitgavenpost. In 2003 bedroeg het aandeel hiervan in de totale lasten 80 procent. Het grootste deel heeft betrekking op lonen, salarissen en sociale lasten. De baten bestaan voor het overgrote deel uit rijksbijdragen. In 2003 maakten deze bijdragen 90 procent uit van de totale baten. De instellingen in het voortgezet onderwijs worden volgens het 'lumpsumsysteem' bekostigd. Dit houdt in dat de overheid jaarlijks een bedrag aan de instellingen ter beschikking stelt, dat zij in principe vrij kunnen besteden. Ze zijn wel verplicht om een financieel jaarverslag bij het Ministerie van OCW in te dienen.

De zelfstandige instellingen bij het speciaal voortgezet onderwijs (svo) die onder de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) vallen, hebben nog het declaratiestelsel en hoeven geen financiële jaarverslagen in te dienen. Deze groep valt dus buiten de waarneming.

In de periode 1998–2003 zijn sommige lasten relatief sterk gestegen. Lastenstijgingen vloeien vooral voort uit onderwijscao's gericht op verbetering van arbeidsvoorwaarden, bevordering van ict-onderwijs op scholen, wegwerken van achterstallig

3.2.2 Baten en lasten van instellingen in het voortgezet onderwijs

Bron: OCW(Cfi), CBS.

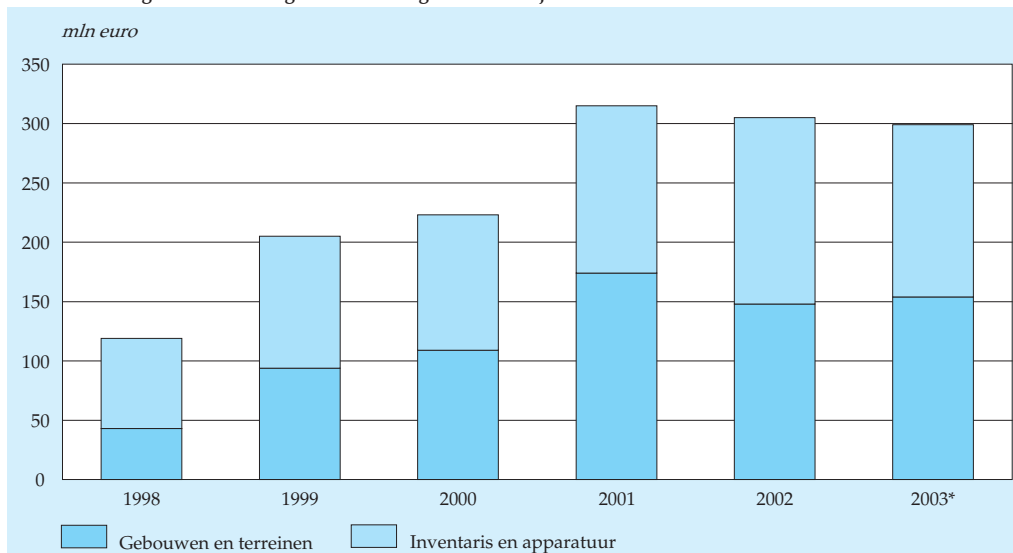
onderhoud, verbetering van leermiddelen en decentralisatie van beheerstaken. Zo zijn de lasten van inventaris, apparatuur en leermiddelen meer dan verdubbeld.

Ook stegen de administratie- en beheerslasten sterk (88 procent). Deze toename hangt waarschijnlijk samen met de decentralisatie van taken naar en overheveling van budgetten aan de instellingen. In het voortgezet onderwijs is namelijk in toenemende mate sprake van verzelfstandiging van scholen. Daarnaast zijn de afschrijvingen en de lasten voor uitzendkrachten, declaranten en dergelijke bijna verdubbeld. Waarschijnlijk heeft de wens van de onderwijsinstellingen om geen onnodig langdurige personele verplichtingen aan te gaan, hieraan bijgedragen. Hoewel het slechts een bescheiden onderdeel is van de baten, nam het totale bedrag aan ouderbijdragen in de periode 1998–2003 fors toe (83 procent).

De investeringen kwamen in 2003 uit op 300 miljoen euro. Daarmee lagen ze op ongeveer hetzelfde niveau als in 2002 en 2001. Het betreft hier overigens alleen de investeringen die door de instellingen zelf zijn gedaan. De schoolgebouwen in het voortgezet onderwijs zijn eigendom van de gemeenten. Bij het bve, hbo en wo zijn de instellingen zelf eigenaar van de schoolgebouwen.

Op 1 januari 1997 zijn de taken en bevoegdheden op het terrein van de onderwijs-huisvesting voor het voortgezet onderwijs (openbaar en bijzonder) overgedragen

3.2.3 Investeringen van instellingen in het voortgezet onderwijs

Bron: OCW(Cfi), CBS.

van het Ministerie van OCW aan de gemeenten. De schoolbesturen zijn sindsdien verantwoordelijk voor het binnenonderhoud en de gemeenten verantwoordelijk voor de overige taken op het gebied van onderwijshuisvesting, zoals het onderhoud van de buitenkant, de nieuwbouw en de uitbreiding van de schoolgebouwen. De gemeenten krijgen hiervoor een vergoeding via de algemene uitkering uit het gemeentefonds.

Er bestaat sinds 1997 ook de mogelijkheid voor gemeenten om de verantwoordelijkheid voor schoolgebouwen verder te decentraliseren naar schoolbesturen. In een aantal gevallen is dat ook gebeurd, waarbij het overigens vooral ging om overdracht van het buitenonderhoud. Een deel van het geld dat is gemoeid met huisvesting (zowel lopende kosten als investeringen) gaat dus buiten de instellingen om en maakt deel uit van de gemeentebegrotingen.

3.3 *Toelichting*

In 1968 vond de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) plaats. Deze wet, ook wel bekend als de Mammoetwet, bracht voor het eerst alle bestaande schooltypen voor het voortgezet onderwijs onder in één wet. Tot 1996 vielen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) ook onder de WVO. Met ingang van 1996 zijn deze twee schooltypen ondergebracht in de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB), waardoor het werkingsgebied van de WVO vanaf dat moment de volgende schoolsoorten omvatte:

- het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo);
- het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo);
- het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo);
- het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo).

Het vwo is bestemd voor leerlingen van 12–18 jaar en heeft een duur van zes jaar. Tot het vwo behoren de schooltypen gymnasium (klassieke talen verplicht), atheneum (zonder klassieke talen) en lyceum (klassieke talen als keuze). Het vwo geeft toegang tot het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs.

De havo is bestemd voor leerlingen van 12–17 jaar en heeft een duur van vijf jaar. De havo bereidt voor op het hoger beroepsonderwijs. Havo-gediplomeerden kunnen ook doorstromen naar het vijfde leerjaar vwo.

De mavo was bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar en had een duur van vier jaar. De mavo bereidde voor op het middelbaar beroepsonderwijs, maar mavo-gediplomeerden met eindexamenresultaten op voldoende niveau, konden ook doorstromen naar het vierde leerjaar havo.

Het vbo was bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar en had een duur van vier jaar. Het bereidde voor op het middelbaar beroepsonderwijs. Het onderwijs was verdeeld in vier sectoren:

- techniek;
- landbouw;
- economie;
- zorg en welzijn.

Vanaf 1998 hebben een aantal ingrijpende veranderingen plaatsgevonden in het voortgezet onderwijs. Een belangrijke verandering is de invoering van de zogenaamde profielen in de hogere leerjaren van de havo en het vwo. Elk profiel bevat gemeenschappelijke (profielonafhankelijke) vakken, verplichte vakken en vrije vakken. Door de invoering van de profielen is de vrije keuze van examenvakken in de havo en het vwo grotendeels komen te vervallen. Er zijn vier profielen:

- natuur en techniek;
- natuur en gezondheid;
- economie en maatschappij;
- cultuur en maatschappij.

De eerste examens in de nieuwe profielen vonden in het schooljaar 1999/'00 in de havo plaats.

Verder is op 1 augustus 1998 een nieuw onderwijstype ingevoerd: het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo). Met de invoering van het vmbo kwamen de oude programma's van de mavo en het vbo te vervallen.

Het vmbo is bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar, heeft een duur van vier jaar, en bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs. Het vmbo kent vier leerwegen, onderwijsprogramma's met een voorgeschreven aantal vakken en een relatief vaststaand eindexamenpakket:

- de theoretische leerweg;
- de gemengde leerweg;
- de kaderberoepsgerichte leerweg;
- de basisberoepsgerichte leerweg (inclusief leerwerktrajecten).

Met uitzondering van de theoretische leerweg worden binnen elke leerweg dezelfde vier sectoren onderscheiden als in het 'oude' vbo (techniek, landbouw, economie en 'zorg en welzijn').

In het schooljaar 2002/'03 zijn voor het eerst examens in de verschillende leerwegen afgelegd. Voor alle leerlingen zijn Nederlands en Engels een verplicht examenvak. Daarnaast moeten zij twee vakken kiezen die verband houden met hun sector en ook nog eens twee andere vakken of een beroepsgericht programma.

Binnen het vmbo is het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) de opvolger van het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo) en het voortgezet speciaal onderwijs voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom). Het lwoo is bestemd voor leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen die met extra begeleiding wel in staat zijn om een diploma te behalen.

Ten slotte is met ingang van het schooljaar 1998/'99 het voortgezet speciaal onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom) en aan moeilijk lerende kinderen (vso-mlk) onder het werkingsgebied van de WVO gebracht. De nieuwe benaming van deze onderwijssoorten is speciaal voortgezet onderwijs (svo). Het svo-lom is vervolgens tussen 1999 en 2002 omgevormd tot leerwegondersteunend onderwijs of praktijkonderwijs. Het svo-mlk is in dezelfde periode omgezet in praktijkonderwijs. Praktijkonderwijs is bestemd voor leerlingen die onvoldoende capaciteiten hebben om een diploma te behalen. Het praktijkonderwijs is geen voorbereiding op vervolgonderwijs. Stages vormen een essentieel deel van het praktijkonderwijs. Leerlingen die deze onderwijsvorm verlaten, krijgen een getuigschrift.

In Nederland worden openbare en bijzondere scholen onderscheiden. Openbare scholen worden door de overheid bestuurd en bieden hun onderwijs niet vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing aan. Bijzondere scholen worden niet door de overheid bestuurd. Vaak geven zij onderwijs vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing. Bijvoorbeeld rooms-katholieke, protestants-christelijke, reformatorische en islamitische scholen. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen, bijvoorbeeld stichtingen die voortkomen uit het samengaan van openbare en confessionele scholen. Zowel de openbare als de bijzondere scholen kunnen werken vanuit speciale opvoedings- en onderwijsmethoden zoals Montessori, Jenaplan, Dalton en Freinet.

Een cumi-leerling is een leerling die tot een culturele minderheid behoort. In het voortgezet onderwijs is het een leerling die aan één van de onderstaande voorwaarden voldoet:

- de leerling behoort tot de Molukse bevolkingsgroep;
- de leerling behoort tot de Surinaamse, Antilliaanse of Arubaanse bevolkingsgroep en heeft nog geen vier schooljaren onderwijs in Nederland gevolgd;
- de leerling behoort tot de zigeuners of woonwagenbewoners;
- beide ouders/voogden van de leerling zijn afkomstig uit Griekenland, Italië, voormalig Joegoslavië, Kaapverdië, Marokko, Portugal, Spanje, Tunesië of Turkije of bezitten de nationaliteit van een van deze landen;
- de anderstalige leerling is afkomstig uit een land buiten Europa en heeft het basisonderwijs niet geheel in Nederland gevolgd;
- de leerling is afkomstig uit een Oost-Europees land (met uitzondering van de voormalige Democratische Republiek Duitsland) en heeft nog geen twee schooljaren onderwijs in Nederland gevolgd.

Met ingang van 1 augustus 2003 vallen leerlingen uit de minderheidsgroepen die langer dan acht jaar in Nederland zijn, niet meer onder de cumi-regeling van het voortgezet onderwijs. Vanaf het schooljaar 2004/'05 is deze groep leerlingen in de bronbestanden niet meer apart te onderscheiden. Het gevolg is een trendbreuk. Daardoor zijn er in 2004/'05 in het voortgezet onderwijs nog maar 28 duizend 'cumi-leerlingen', terwijl dat er in 2003/'04 nog 81 duizend waren.

De cijfers over het personeel hebben betrekking op het onderwijzend en onderwijs-ondersteunend personeel samen. Bij deze gegevens (in fte's) is overgestapt op arbeidsmarkt cijfers in plaats van cijfers over de toegekende formatie, zoals deze in voorgaande edities van dit jaarboek zijn gepubliceerd.

De uitgaven en inkomsten zijn van de instellingen in het voortgezet onderwijs die worden gesubsidieerd door het Ministerie van OCW. In beperkte mate ontvangt dit ministerie hiervoor gelden van het Ministerie van LNV. Deze instellingen zijn wettelijk verplicht om jaarlijks voor 1 juli de jaarrekening bij het Ministerie van OCW in te dienen, waarmee financiële verantwoording wordt afgelegd over het afgelopen verslagjaar. Het Ministerie van OCW heeft aan deze instellingen voorschriften verstrekt over de wijze waarop de jaarrekening dient te zijn opgesteld. Door instellingsaccountants is gecontroleerd of de instellingen de voorschriften hebben nageleefd bij het samenstellen van de jaarrekeningen. De jaarrekeningen worden door Centrale Financiën Instellingen (Cfi), een agentschap van het Ministerie van OCW, verwerkt. Over de verslagjaren 1998 tot en met 2003 heeft het CBS, grotendeels gebaseerd op in bestandsvorm verstrekte data van het Cfi, geconsolideerde exploitatierekeningen en balansen en investeringsoverzichten opgesteld.

4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

Voor het eerst sinds jaren is het aantal leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs iets afgenomen. In 2004/'05 telde het mbo 474 duizend scholieren. Binnen de beroepsopleidende leerweg kiest ruim de helft van de leerlingen voor een middenkaderopleiding, terwijl binnen de beroepsbegeleidende leerweg driekwart van de leerlingen een basisberoepsopleiding of een vakopleiding volgt. Vooral voor de sector zorg en welzijn is de belangstelling de afgelopen jaren sterk toegenomen. Het aantal geslaagden in het mbo is gestegen tot 140 duizend.

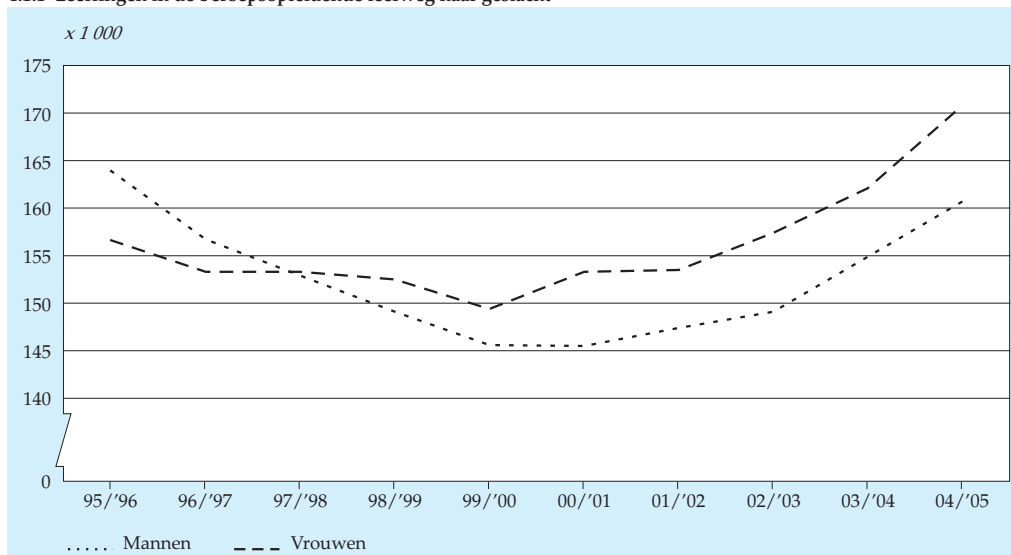
Aan de basiseducatie namen in 2004 in totaal 140 duizend personen deel. Dat is 6 procent meer dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs is daarentegen opnieuw gedaald. In negen jaar tijd is hun aantal met driekwart afgenomen en uitgekomen op 13 duizend deelnemers.

4.1 Middelbaar beroepsonderwijs

Aantal leerlingen in de bol neemt nog steeds toe

In het schooljaar 2004/'05 bedroeg het aantal leerlingen in de beroepsopleidende leerweg (bol) 332 duizend. Dat is 5 procent meer dan in het jaar ervoor. Na een

4.1.1 Leerlingen in de beroepsopleidende leerweg naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

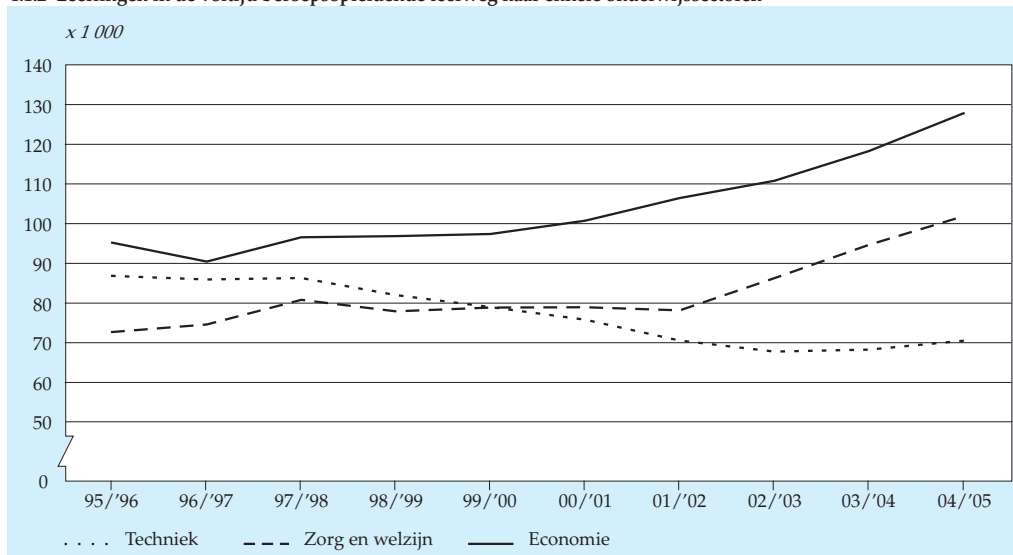
daling in de tweede helft van de jaren negentig is het aantal leerlingen in de bol vanaf het schooljaar 2000/'01 fors gestegen. Volgens de referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in de bol ook de komende jaren verder toenemen. De daling van het aantal leerlingen in de beroepsopleidende leerweg in de tweede helft van de jaren negentig kan voor ruim 70 procent op het conto van de mannen worden geschreven. In de jaren daarna hebben de vrouwen iets meer aan de groei van het aantal leerlingen in de bol bijgedragen dan de mannen.

In 2004/'05 volgden 316 duizend leerlingen een opleiding in de voltijd-bol. Dat is bijna 7 procent meer dan een jaar eerder. In de voltijd-bol zijn de vrouwen al enkele jaren in de meerderheid. Het aantal leerlingen in de deeltijd-bol bedroeg in 2004/'05 bijna 16 duizend. Dat is een kwart minder dan in het voorafgaande schooljaar. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal deeltijdleerlingen zelfs gehalveerd. Bij mannen en vrouwen is de belangstelling voor deeltijd-bol in vrijwel dezelfde mate afgenomen.

Sector economie het meest in trek

De bol kent vier clusters van opleidingen. *Economie* is met een aandeel van 40 procent van de leerlingen de grootste sector. Daarna volgen *zorg en welzijn* met 32 procent en *techniek* met 22 procent van het totaal aantal leerlingen. In de *zorg en welzijn* is het aantal leerlingen de afgelopen tien jaar met 40 procent gestegen. Ook het aan-

4.1.2 Leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg naar enkele onderwijssectoren

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

tal leerlingen in de sector *economie* is in die tijd toegenomen, zij het in iets mindere mate. Na een jarenlange daling is de belangstelling voor de sector *techniek* in de laatste twee jaar iets toegenomen. Toch is het leerlingental in deze sector nog altijd zo'n 20 procent lager dan tien jaar geleden. Slechts een klein gedeelte (5 procent) in de voltijd-bol volgt landbouwonderwijs.

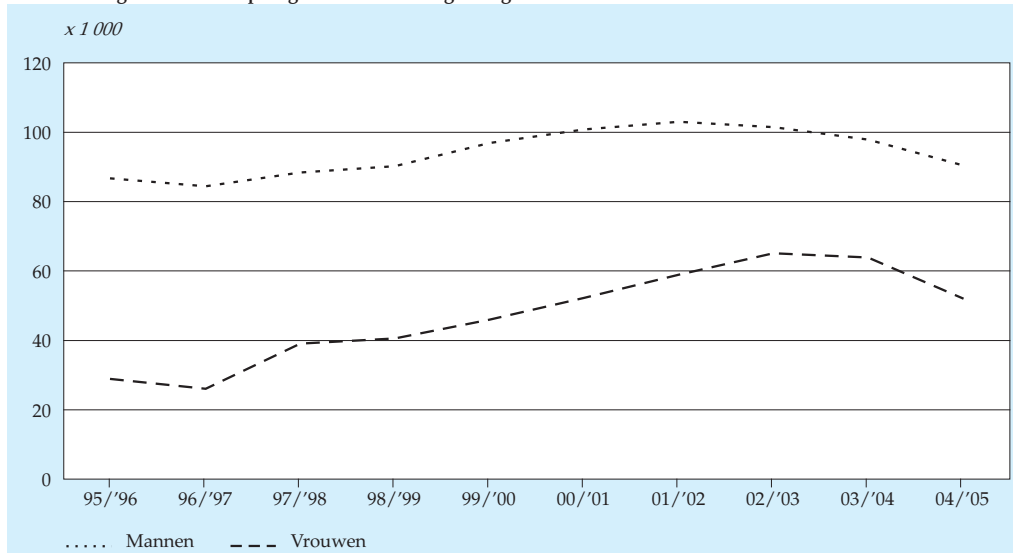
Ruim de helft van de leerlingen koos in 2004/'05 voor een middenkaderopleiding. Verder volgde ruim 20 procent een vakopleiding en iets minder dan 20 procent een basisberoepsopleiding. In de afgelopen tien jaar is de belangstelling voor de twee laatstgenoemde niveaugroepen in het mbo sterk gestegen. Zo langzamerhand kiezen ook steeds meer leerlingen voor een specialistenopleiding. Het aandeel van deze niveaugroep is met minder dan 1 procent echter nog altijd erg gering.

In de deeltijd-bol wijkt de verdeling over de vier onderwijssectoren nauwelijks af van die in de voltijd-bol. Wel kiest een veel kleiner deel van de leerlingen voor een middenkaderopleiding. In de deeltijd-bol geven zes van de tien leerlingen de voorkeur aan een assistenten-, basisberoeps- of vakopleiding.

Aantal leerlingen in de bbl opnieuw gedaald

In 2004/'05 namen 143 duizend leerlingen deel aan het onderwijs in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Dat is 12 procent minder dan in het jaar ervoor. Het aan-

4.1.3 Leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg naar geslacht

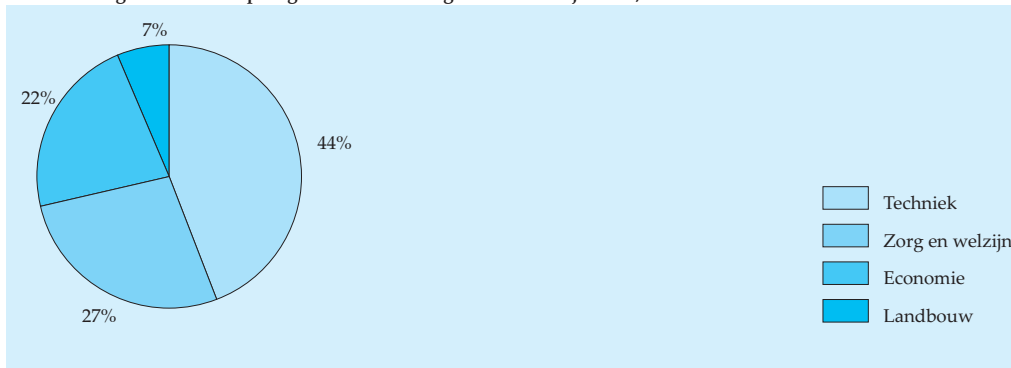
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

tal leerlingen in de bbl steeg in de periode 1996–2002 nog fors. In 2003/'04 kwam echter de ommekeer, waarbij vooral minder vrouwen voor dit type middelbaar beroepsonderwijs kozen. Volgens de referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in de bbl de komende twee jaar nog tot zo'n 132 duizend leerlingen afnemen. Daarna blijft het tamelijk stabiel.

Ook in de bbl zijn de opleidingen te clusteren in vier sectoren. *Techniek* is de grootste met een aandeel van 44 procent van het totaal aantal leerlingen. Daarna volgen *zorg en welzijn* (27 procent) en *economie* (22 procent). Slechts 7 procent van de leerlingen volgt landbouwonderwijs.

De verdeling van de leerlingen over de niveaugroepen is in de bbl anders dan in de bol. In de bbl kiest driekwart van de leerlingen voor een basisberoeps- of een vakopleiding, terwijl in de bol dit er slechts vier op de tien zijn. In de bol (voltijd en deeltijd samen) geeft daarentegen ruim de helft de voorkeur aan een middenkaderopleiding.

4.1.4 Leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg naar onderwijssector, 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aantal geslaagden in mbo opnieuw gestegen

In 2003/'04 bedroeg het aantal geslaagden in het mbo 140 duizend. Dat is 5 procent meer dan in het jaar ervoor. In de bol behaalden 79 duizend leerlingen een diploma, waarvan ruim 75 duizend in de voltijd-bol. Vooral de sectoren *zorg en welzijn* en *economie* droegen in de voltijd-bol bij aan de groei van het aantal geslaagden. Van alle geslaagden kreeg de helft een diploma voor een middenkaderopleiding.

Tweederde van de geslaagden in de voltijd-bol verliet na de uitslag van het examen het onderwijs. Drie van de tien stroomden door naar het hbo. Bij de mannen was de animo voor een vervolgopleiding iets groter dan bij de vrouwen. In de deeltijd-bol was de toename van het aantal geslaagden grotendeels te danken aan de examen-kandidaten in de sector *zorg en welzijn*, een sector waarin vrouwen sterk oververtegenwoordigd zijn.

In de bbl behaalden ruim 60 duizend leerlingen het diploma. Dat is ruim 1 procent meer dan in 2002/'03. Ook in dit type onderwijs is de afgelopen jaren het aantal geslaagden in de sector *zorg en welzijn* het sterkst gestegen.

Aantal scholen in het mbo blijft dalen

In het schooljaar 2004/'05 telde het mbo 68 scholen voor de beroepsopleidende leerweg. Vrijwel alle scholen boden ook de beroepsbegeleidende leerweg aan. De afgelopen vijf jaar is het aantal scholen waar leerlingen de bol kunnen volgen met 5 afgenomen. Het aantal scholen met de bbl is met 2 afgenomen. In dezelfde periode is de werkgelegenheid in het middelbaar beroepsonderwijs (inclusief educatie) iets toegenomen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) bood deze onderwijssoort in 2004/'05 aan bijna 37 duizend personen werk. Dat is een fractie minder dan in het jaar ervoor.

4.2 Educatie

Aantal deelnemers aan het vavo verder afgenomen

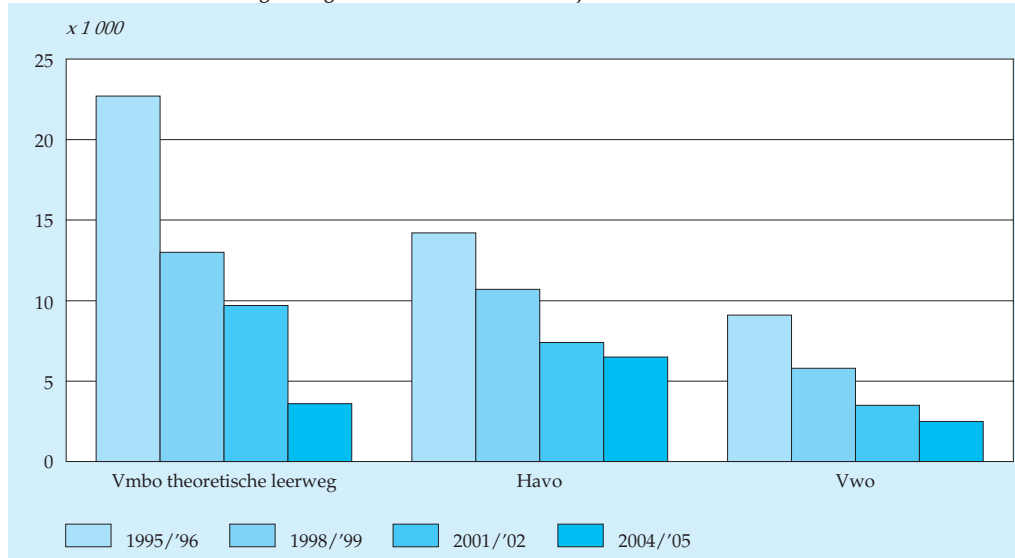
Aan de basiseducatie namen in 2004 in totaal 140 duizend personen deel. Dat is 6 procent meer dan in het jaar ervoor. Tweederde van alle deelnemers is vrouw. De helft is tussen de 30 en 49 jaar oud.

In 2004/'05 telde het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) bijna 13 duizend deelnemers. Vorig jaar waren dat er ruim duizend meer. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal deelnemers met bijna driekwart afgenomen. De grootste daling vond plaats bij de theoretische leerweg van het vmbo (de vroegere mavo). In 1995/'96 bezochten nog bijna 23 duizend leerlingen de zogenoemde moedermavo. Nu zijn dat er iets minder dan 4 duizend.

In vergelijking met het vorige studiejaar daalde in het vavo het aantal deelnemers in de theoretische leerweg van het vmbo met meer dan een kwart. Het aantal deelnemers aan de havo en het vwo nam daarentegen licht toe. In het studiejaar 2004/'05 namen er evenveel mannen als vrouwen deel aan de vavo. Tien jaar eerder was nog tweederde van de deelnemers van het vrouwelijk geslacht.

In 2003/'04 kon aan ruim 4 duizend deelnemers van het vavo een diploma worden uitgereikt. Ruim de helft daarvan was voor de havo geslaagd. Door de sterk terug-

4.2 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

lopende deelname is ten opzichte van 1995/'96 in het volwassenenonderwijs vooral het aantal geslaagden voor de theoretische leerweg van het vmbo en voor het vwo sterk gedaald.

4.3 Uitgaven en inkomsten

Exploitatieresultaat nagenoeg gelijk gebleven

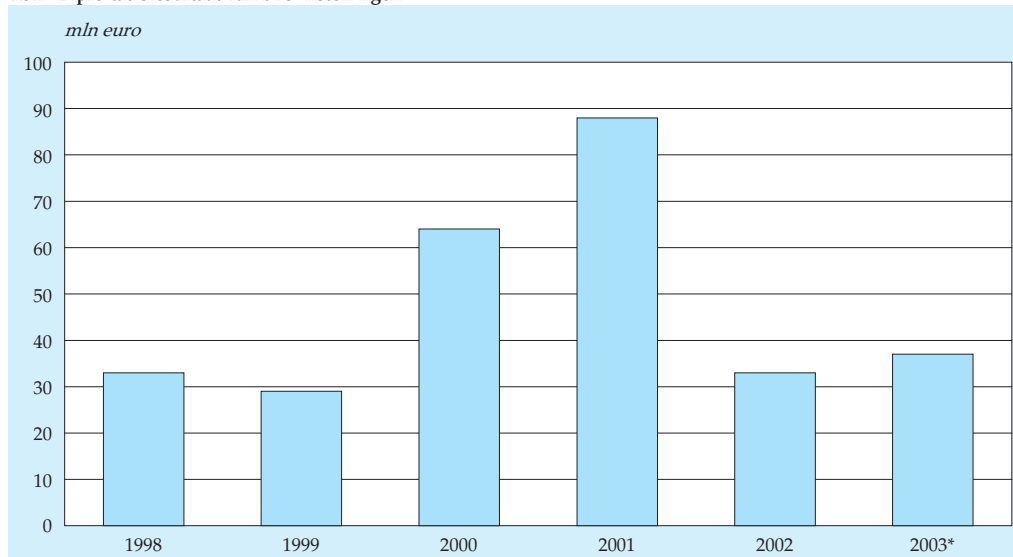
De totale lasten van de instellingen in het mbo en de educatie (bve) waren in 2003 ruim 3,5 miljard euro. Dat is een stijging van bijna 6 procent ten opzichte van 2002. Ten opzichte van 1998 zijn de lasten bijna de helft hoger. Het exploitatieresultaat kwam uit op 37 miljoen euro. Dat is ongeveer evenveel als in 2002, maar beduidend lager dan in 2000 en 2001.

De baten bestaan voor bijna 90 procent uit rijksbijdragen (bijna 2,7 miljard euro) en overige overheidsbijdragen (458 miljoen euro). De bve-instellingen worden volgens het 'lumpsumstelsel' bekostigd. Dit houdt in dat de overheid jaarlijks een bedrag aan de instellingen ter beschikking stelt. De instellingen hebben een grote mate van bestedingsvrijheid, omdat er in het algemeen geen centrale voorschriften worden gegeven. Ze zijn wel verplicht om een financieel jaarverslag bij het Ministerie van OCW (c.q. LNV) in te dienen.

Opvallend is dat de rijksbijdragen in 2003 ten opzichte van 2002 met slechts 4 procent toenamen. In eerdere jaren was de jaarlijkse stijging van de rijksbijdragen

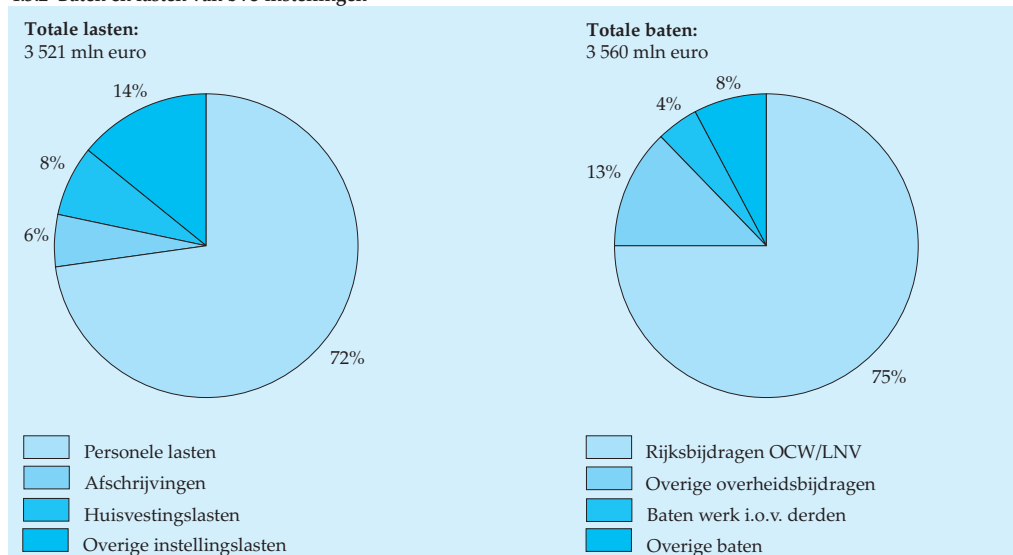
4.3.1 Exploitatieresultaat van bve-instellingen

Bron: OCW(Cfi), CBS.

groter. De overige overheidsbijdragen behelzen onder meer de gemeentelijke bijdragen voor educatie en inburgering. Dit is voor deze instellingen een belangrijke inkomstenbron. In de rijksbijdragen is een bedrag opgenomen voor investeringen door de bve-instellingen. Ze zijn zelf eigenaar van de schoolgebouwen.

4.3.2 Baten en lasten van bve-instellingen

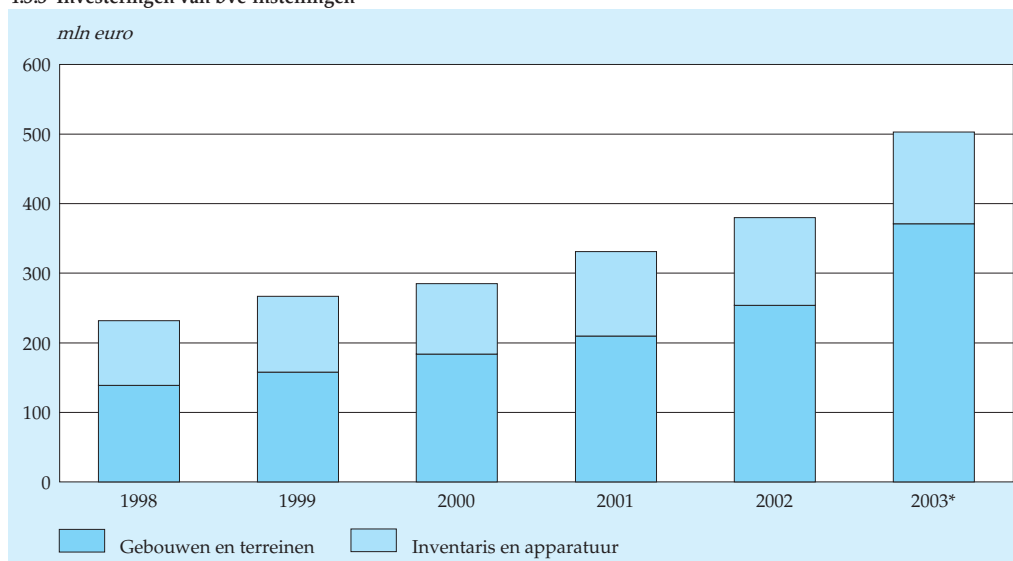
Bron: OCW(Cfi), CBS.

Bij de baten stegen in de periode 1998–2003 zowel de gemeentelijke bijdragen als de baten uit contractonderwijs met ongeveer driekwart. Het contractonderwijs is voor het bve de belangrijkste component van de baten uit werk in opdracht van derden. De gemeentelijke bijdragen voor educatie en inburgering hadden in 2003 een omvang van 400 miljoen euro.

Bijna driekwart van de lasten in 2003 ging op aan personele lasten (vooral lonen, salarissen en sociale lasten). In de periode 1998–2003 zijn sommige lasten relatief sterk gestegen. Zo zijn de lasten van inventaris, apparatuur en leermiddelen, uitzendkrachten, declaranten en dergelijke, en administratie en beheer meer dan verdubbeld.

De investeringen zijn in 2003 ten opzichte van 2002 met eenderde toegenomen tot een half miljard euro. Deze toename kwam grotendeels door de sterk gestegen investeringen in gebouwen en terreinen. Omdat de instellingen zelf eigenaar van de gebouwen zijn, dienen ze zelf voor investeringen in gebouwen zorg te dragen.

4.3.3 Investeringen van bve-instellingen

Bron: OCW(Cfi), CBS.

4.4 Toelichting

Op 1 januari 1996 trad de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) in werking. Deze wet bracht de volwasseneneducatie en het middelbaar beroepsonderwijs onder in één regeling. In dit hoofdstuk wordt enkel ingegaan op het middelbaar

beroepsonderwijs (mbo) en de volwasseneneducatie. Het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) is in hoofdstuk 3 beschreven. Het hoger beroepsonderwijs (hbo) komt in hoofdstuk 5 aan bod.

Met de invoering van de WEB is voor vrijwel het gehele middelbaar beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur van kracht geworden, die moet bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Deze kwalificatiestructuur onderscheidt vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1: assistentenopleidingen met een duur van een half tot één jaar;
- niveau 2: basisberoepsopleidingen met een duur van twee tot drie jaar;
- niveau 3: vakopleidingen met een duur van twee tot vier jaar;
- niveau 4a: middenkaderopleidingen met een duur van drie tot vier jaar;
- niveau 4b: specialistenopleidingen met een duur van één tot twee jaar.

Schema 4.4
Kwalificatiestructuur middelbaar beroepsonderwijs

	Niveau 1: assisterend beroeps- beoefenaar	Niveau 2: basis- beroeps- beoefenaar	Niveau 3: zelfstandig beroeps- beoefenaar	Niveau 4a: middenkader- functionaris	Niveau 4b: specialist
Opleidingstype	assistent- opleiding	basisberoeps- opleiding	vakopleiding	middenkader- opleiding	specialisten- opleiding
Vooropleidings- eisen	geen	(vaak) diploma vmbo: basisberoeps- gerichte leerweg	diploma vmbo: – theoretische leerweg – gemengde leerweg – kaderberoeps- gerichte leerweg – (soms) basisberoeps- gerichte leerweg diploma mbo: basisberoeps- opleiding overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	diploma vmbo: – theoretische leerweg – gemengde leerweg – kaderberoeps- gerichte leerweg diploma mbo: basisberoeps- opleiding overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	vakopleiding
Doorstroom- mogelijkheden	mbo: basisberoeps- opleiding	mbo: vakopleiding	mbo: – middenkader- opleiding – specialisten- opleiding	hbo	hbo (incidenteel)
Duur	0,5–1 jaar	2–3 jaar	2–4 jaar	3–4 jaar	1–2 jaar

Naast dit onderscheid worden er in het mbo twee leerwegen onderscheiden:

- de beroepsopleidende leerweg, waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur ligt. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude mbo;
- de beroepsbegeleidende leerweg, waarbij het percentage beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt en waarbij alleen diegenen worden toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude leerlingwezen.

Binnen de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg worden de opleidingen geclusterd in vier sectoren, namelijk economie, landbouw, techniek, en zorg en welzijn. Deze sectoren komen zowel in het voltijd- als in het deeltijdonderwijs voor.

Bij de educatie wordt er onderscheid gemaakt tussen basiseducatie en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). De basiseducatie ging in 1987 van start en is gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Deze onderwijsvorm is bestemd voor autochtone en allochtone volwassenen die niet leerplichtig zijn en een onderwijsachterstand hebben. De basiseducatie vervult een belangrijke rol bij de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Het vavo kan worden gezien als tweedekansonderwijs, waarbij volwassenen alsnog hun diploma of een deelcertificaat op het niveau van de theoretische leerweg van het vmbo (mavo), de havo of het vwo kunnen behalen.

Bij de invoering van de WEB op 1 januari 1996 viel de basiseducatie uiteen in de KSE-niveaus 1–3 en de NT2-niveaus 1–3. KSE staat daarbij voor Kwalificatiestructuur Educatie en NT2 voor Nederlands als tweede taal. Bij de kwalificatiestructuur is niveau 1 het redzaamheidsniveau, niveau 2 het drempelniveau en niveau 3 het basisniveau. Bij Nederlands als tweede taal is niveau 1 taalbeheersing op elementair niveau, niveau 2 taalbeheersing waarbij iemand zich kan redden in het Nederlands en niveau 3 vergelijkbaar met de eindtermen van het staatsexamenprogramma I van NT2.

Met ingang van het schooljaar 2004/'05 zijn bij de basiseducatie de KSE-niveaus 1–3 vervangen door de niveaus 1 en 2 van de Opleidingenstructuur Educatie. Daarnaast worden de cursussen Nederlands als tweede taal niet meer apart aangeboden, maar zijn ze als vak geïntegreerd in de verschillende niveaus van de nieuwe opleidingsstructuur.

Bij de cijfers over de basiseducatie gaat het om een volumetelling. Dat wil zeggen dat in een bepaald kalenderjaar alle deelnemers, ongeacht de cursusduur, zijn meegeteld. Bij alle andere onderwijssoorten die in dit hoofdstuk zijn beschreven, hebben de cijfers betrekking op één peilmoment aan het begin van het schooljaar.

In 1996 is ook het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) opgegaan in de educatie. Daarbij viel het vavo uiteen in de KSE-niveaus 4–6. KSE 4 kwam daarbij overeen met het oude mavo-niveau, KSE 5 met het niveau van de havo en KSE 6 met het niveau van het vwo. Met ingang van het schooljaar 2004/'05 is het Ministerie OCW met de terminologie KSE 4–6 gestopt en wordt voor het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs weer de afkorting vavo gebruikt met de niveaus vmbo theoretische leerweg, havo en vwo.

De opleidingen voor het middelbaar beroepsonderwijs, de basiseducatie en het vavo worden gegeven op Regionale Opleidingen Centra (ROC's). Naast het reguliere beroepsonderwijs zijn er vele beroepsopleidingen en cursussen die niet in de kwalificatiestructuur van het mbo en de educatie zijn opgenomen. Bij het mbo zijn dit bijvoorbeeld particuliere opleidingen op economisch, administratief en technisch terrein en bij de educatie het zogenoemde contractonderwijs. Dit is onderwijs op commerciële basis gegeven door reguliere, door de overheid bekostigde, onderwijsinstellingen. Het overgrote deel van deze opleidingen en cursussen wordt in deeltijd gegeven.

In dit hoofdstuk wordt bij de educatie onderscheid gemaakt tussen autochtonen en allochtonen. Autochtonen zijn personen van wie beide ouders in Nederland zijn geboren. Allochtonen zijn personen van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

De cijfers over het personeel hebben betrekking op het onderwijzend en onderwijs-ondersteunend personeel samen. Bij deze gegevens (in fte's) is overgestapt op arbeidsmarktgegevens in plaats van cijfers over de toegekende formatie, zoals deze in voorgaande edities van dit jaarboek zijn gepubliceerd.

De uitgaven en inkomsten zijn van de instellingen in het middelbaar beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie die worden gesubsidieerd door het Ministerie van OCW en LNV. Educatie, met als doelgroep onderwijs voor volwassenen, omvat het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo), de basiseducatie en Nederlands als Tweede Taal (NT2). De inburgeringscursussen worden door de gemeenten aan de Regionale Opleidingen Centra (ROC's) uitbesteed. Zie ook de jaarrapportage integratie 2005 (hoofdstuk inburgering) op www.cbs.nl, een gezamenlijke publicatie van het SCP, WODC en CBS.

Het Ministerie van LNV is verantwoordelijk voor het groen onderwijs in Nederland, dat opleidt voor beroepsgroepen in de landbouw, voeding, natuur en milieu. De instellingen zijn wettelijk verplicht om jaarlijks voor 1 juli de jaarrekening bij het Ministerie van OCW (c.q. LNV) in te dienen, waarmee financiële verantwoording wordt afgelegd over het afgelopen verslagjaar. OCW en LNV hebben aan deze instellingen voorschriften verstrekt over de wijze waarop de jaarrekening dient te

zijn opgesteld. Door instellingsaccountants is gecontroleerd of de instellingen de voorschriften hebben nageleefd bij het samenstellen van de jaarrekeningen. De jaarrekeningen worden door Centrale Financiën Instellingen (Cfi), een agentschap van het Ministerie van OCW, verwerkt. Over de verslagjaren 1998 tot en met 2003 heeft het CBS, grotendeels gebaseerd op in bestandsvorm verstrekte data van Cfi, geconsolideerde exploitatierekeningen en balansen en investeringsoverzichten opgesteld.

5. Hoger onderwijs

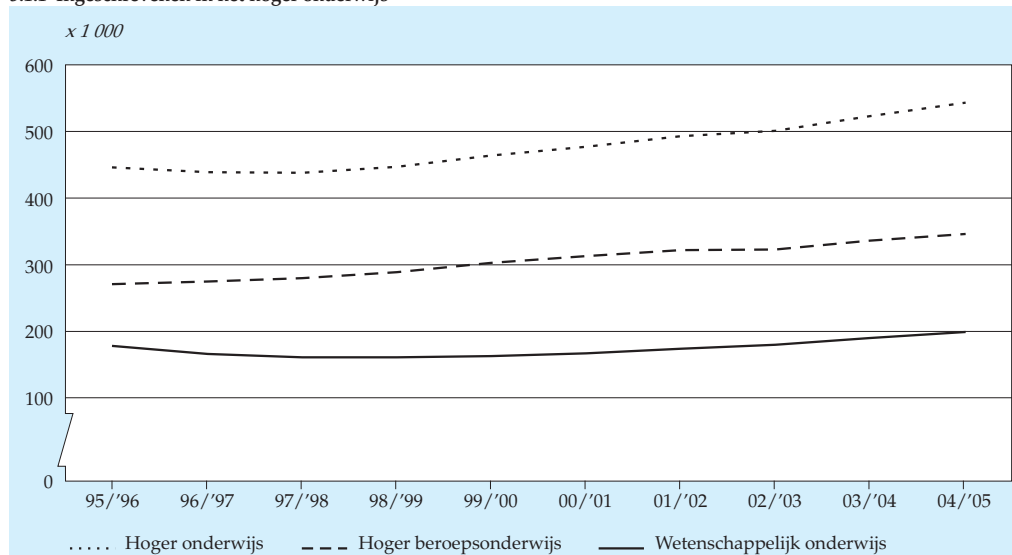
Het hoger onderwijs telde in het studiejaar 2004/'05 opnieuw meer studenten. In het hoger beroepsonderwijs stonden ruim 346 duizend studenten ingeschreven en in het wetenschappelijk onderwijs bijna 200 duizend. Vrouwen waren bij beide vormen van hoger onderwijs in de meerderheid en studeerden gemiddeld op jongere leeftijd af. Ze hadden ook een duidelijk hoger studierendement dan mannen. In het studiejaar 2003/'04 slaagden bijna 60 duizend hbo'ers voor het eindexamen en behaalden ruim 23 duizend studenten aan de universiteit hun doctoraalexamen of master. Zowel in het hbo als wo is de studierichting sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten het populairst.

5.1 Hoger onderwijs

Aantal studenten in het hoger onderwijs blijft stijgen

In het studiejaar 2004/'05 stonden ruim 543 duizend personen ingeschreven in het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Dat is 4 procent meer dan in het jaar ervoor. In de afgelopen tien jaar is het aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs voortdurend toegenomen. Na een afname in de jaren negentig is het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs vanaf 1999/2000 eveneens ieder jaar gestegen. Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als wo-studie

5.1.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs

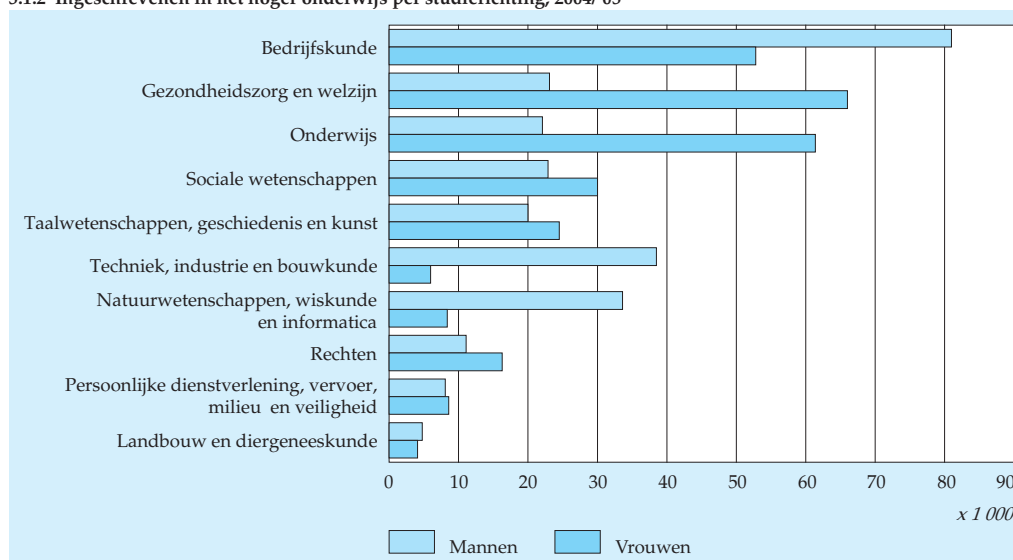
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

volgden, zijn bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. Dat gold in 2004/'05 voor ruim 2 duizend personen. Binnen het hoger onderwijs als geheel worden zij echter slechts eenmaal meegeteld. Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs is daardoor iets lager dan de som van het aantal ingeschrevenen in het hbo en wo afzonderlijk.

Bedrijfskunde het meest in trek

In 2004/'05 volgden in het hoger onderwijs ruim vier van vijf ingeschrevenen een voltijdstudie. Meer dan de helft van de studenten was vrouw. Mannen kiezen vooral *bedrijfskunde*, vrouwen zijn het meest geïnteresseerd in *gezondheidszorg en welzijn*. Daarnaast zijn bij de vrouwelijke studenten ook de studies *onderwijs* en *bedrijfskunde* in trek. Typische studies voor mannen zijn vooral *techniek, industrie en bouwkunde* en *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica*.

5.1.2 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs per studierichting, 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aantal hogescholen verder afgenomen

In 2004/'05 waren er in ons land 67 door de overheid bekostigde instellingen voor hoger onderwijs: 54 hogescholen en 13 universiteiten. In deze aantallen is de Open Universiteit niet meegeteld. Vooral door fusies is het aantal hogescholen de afgelopen tien jaar sterk afgenomen. In 1995/'96 waren er nog 69 hogescholen. Omgekeerd in voltijdbanen (fte's) bood het hoger onderwijs in 2004/'05 aan bijna 63 duizend personen werk. Tegenover een verdere groei van de werkgelegenheid in

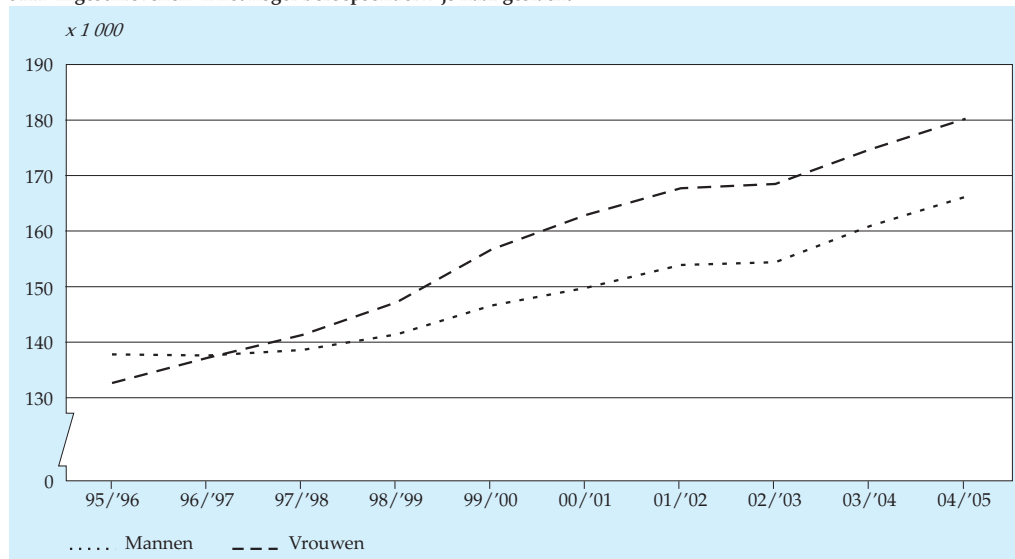
het hoger beroepsonderwijs stond een geringe afname van het aantal voltijdbanen (fte's) aan de universiteiten.

5.2 Hoger beroepsonderwijs

Vrouwelijke studenten in de meerderheid

In het studiejaar 2004/'05 volgden ruim 346 duizend studenten een opleiding in het door de overheid bekostigde hbo. Dat is een stijging van 3 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) verwacht ook voor de komende jaren een groei van het aantal hbo-studenten. Het aantal vrouwelijke studenten in het hbo neemt al jaren flink toe en bovendien sneller dan het aantal mannen. De afgelopen tien jaar is het aantal vrouwen in het hbo met ruim eenderde gestegen en het aantal mannen met een vijfde. Vanaf 1997/'98 zijn er meer vrouwelijke dan mannelijke studenten in het hbo. In 2004/'05 was 52 procent van de ingeschrevenen vrouw. Dat komt overeen met ruim 180 duizend studenten.

5.2.1 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

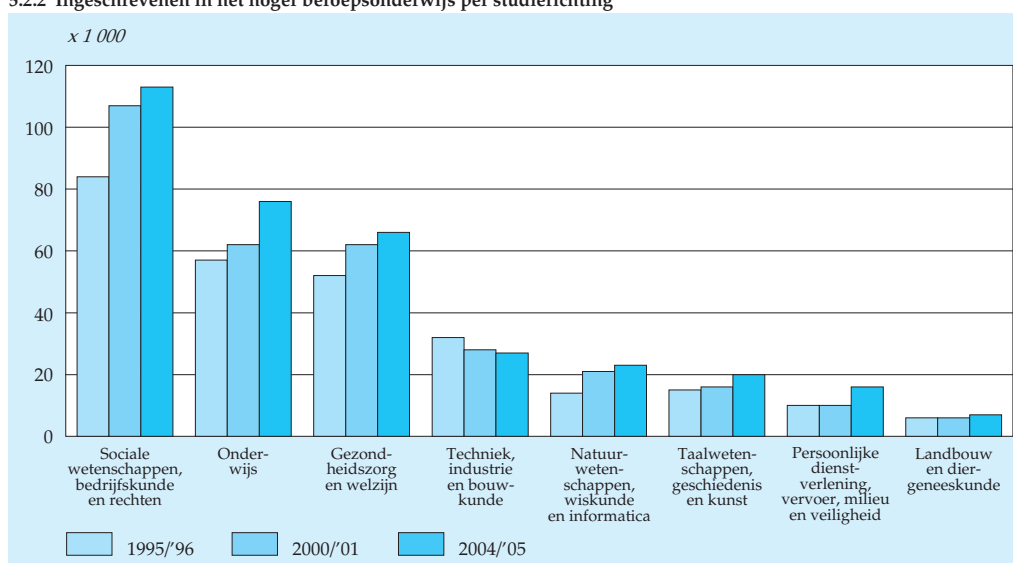
Techniek, industrie en bouwkunde minder populair

De afgelopen tien jaar is het aantal studenten in de richting *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten* het sterkst gestegen. Ook in 2004/'05 was deze studierichting binnen het hbo met bijna 113 duizend studenten verreweg het grootst. De studies *onderwijs en gezondheidszorg en welzijn* volgden op grote afstand. Het

kleinste aantal studenten stond ingeschreven bij *landbouw en diergeneeskunde*. Opmerkelijk is de afnemende belangstelling voor *techniek, industrie en bouwkunde*.

Binnen het hbo zijn vrouwen veruit in de meerderheid bij de studies *onderwijs* en *gezondheidszorg en welzijn*. Mannen zijn daarentegen oververtegenwoordigd in studies *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* en *techniek, industrie en bouwkunde*.

5.2.2 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs per studierichting

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Ruim driekwart van de studenten in het hbo volgt een voltijdstudie, een vijfde studeert in deeltijd en 3 procent kiest voor een duale onderwijsvorm, waarbij studeren wordt afgewisseld met een baan in de beroepspraktijk. Bij deeltijdstudenten is de studie *onderwijs* het populairst. Het aantal studenten in de duale onderwijsvorm nam de afgelopen tien jaar een enorme vlucht. In 2004/'05 waren er 11,5 duizend duale hbo'ers. Zij volgden vooral de studierichting *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten*.

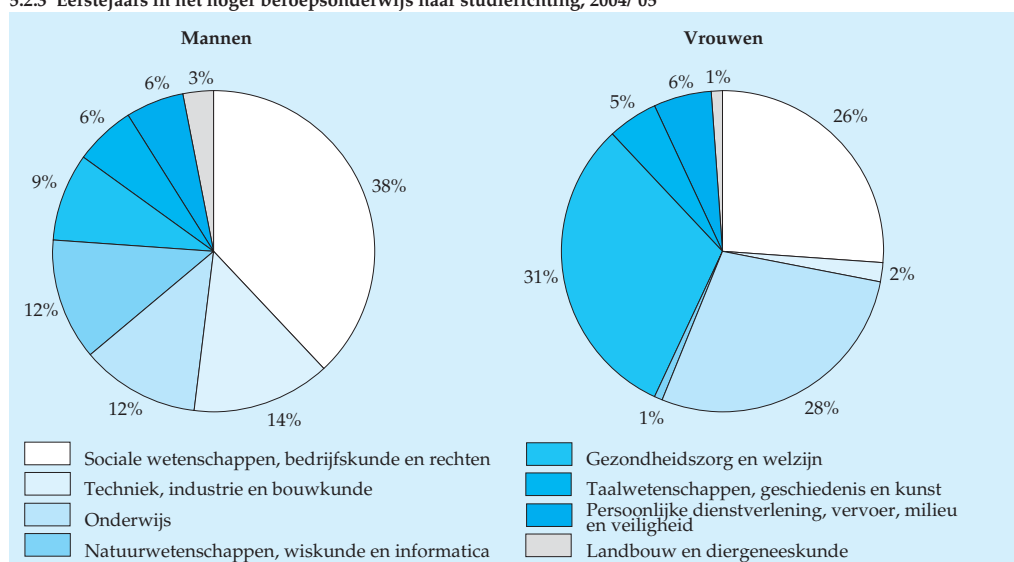
Verdere groei van eerstejaarsstudenten

In 2004/'05 waren er bijna 89 duizend eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs, 1 procent meer dan het jaar ervoor. Ruim de helft daarvan was vrouw. Vooral het aantal inschrijvingen voor de studie *persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid* nam sterk toe. Daarnaast schreef een groter aantal eerstejaars zich in voor de studierichtingen *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* en *gezondheids-*

zorg en welzijn. Hier staat tegenover dat ook onder de eerstejaars de belangstelling voor de studierichting *techniek, industrie en bouwkunde* verder afnam.

In het hbo zijn bij de eerstejaarsstudenten de mannen gelijkmatiger over de verschillende studierichtingen verdeeld dan de vrouwen. In 2004/'05 koos van de vrouwelijke eerstejaars bijna eenderde voor een studie *gezondheidszorg en welzijn*, 28 procent voor *onderwijs* en ruim een kwart voor *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten*. Bij de mannelijke eerstejaars neemt alleen laatstgenoemde studierichting, met een aandeel van 38 procent, een prominente plaats binnen het hoger beroepsonderwijs in.

5.2.3 Eerstejaars in het hoger beroepsonderwijs naar studierichting, 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aantal geslaagden blijft toenemen

Het aantal geslaagden voor de hoofdfase of bacheloropleiding in het hbo is in 2003/'04 toegenomen tot bijna 60 duizend. Het Ministerie van OCW verwacht ook voor de komende jaren een stijging. Sinds 1993/'94 overtreft het aantal vrouwelijke geslaagden het aantal mannen dat een diploma behaalt. In het studiejaar 2003/'04 was 57 procent van de geslaagden vrouw. De studenten in het voltijd-hbo waren op het moment dat zij slaagden voor de hoofdfase of bacheloropleiding gemiddeld 23,4 jaar. Ruim een vijfde van de hbo-geslaagden was 21 jaar of jonger. Voor de studie *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* lag de gemiddelde leeftijd van de geslaagden voor voltijdstudies ongeveer twee jaar hoger dan bij de meeste andere

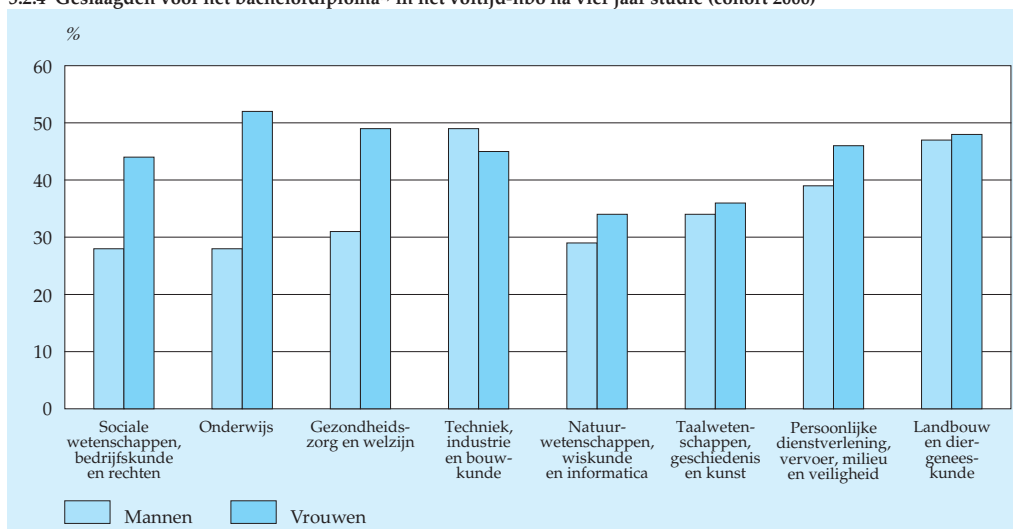
hbo-studierichtingen. Bij vrijwel alle studierichtingen behaalden vrouwen hun diploma op gemiddeld jongere leeftijd dan mannen.

Vier van de tien hbo'ers na vier jaar geslaagd

Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. Van de studenten die in de periode 1995–2000 aan hun studie begonnen, haalde vier van de tien het diploma binnen vier jaar. Dit geldt zowel voor vol- als deeltijdstudies. Vrouwen studeren doorgaans sneller af dan mannen. Vanaf 1995 is in alle jaargroepen (cohorten) het percentage geslaagden na vier jaar studie onder vrouwen ongeveer 15 procentpunten hoger dan bij de mannen. Na negen jaar studie is van de vrouwen nog steeds 10 procentpunt meer geslaagd dan van de mannen. Bij vrijwel alle studies hebben de vrouwen eerder een diploma op zak dan de mannen. Dit geldt met name voor de studierichtingen *onderwijs, sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten en gezondheidszorg en welzijn*.

De relatief grote groep studenten met havo als vooropleiding doet gemiddeld iets langer over hun hbo-studie dan degenen die daarvoor op het vwo of het mbo/bol hebben gezeten. In het hoger beroepsonderwijs zijn studenten die van het vwo komen het meest succesvol. Zij studeren niet alleen het snelst af, maar halen ook het meest de eindstreep. Na negen jaar heeft driekwart van hen het diploma op zak. Bij degenen die van de havo of mbo/bol afkomen, blijft dit aandeel na negen jaar steken op iets minder dan 70 procent.

5.2.4 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ in het voltijd-hbo na vier jaar studie (cohort 2000)

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

De studenten die in 2003/'04 slaagden voor de hoofdfase of bacheloropleiding in het hbo hadden daar gemiddeld 51 maanden voor nodig. Vrouwen doen er gemiddeld drie maanden korter over om hun studie met succes af te ronden dan mannen.

Studierendement bij natuurwetenschappen, wiskunde en informatica afgenomen

Na een aantal jaren studie lopen de slagingspercentages in het voltijd-hbo per studierichting duidelijk uiteen. Zo had van de hbo'ers die in 2000 een voltijdstudie *techniek, industrie en bouwkunde* of *landbouw en diergeneeskunde* begonnen na vier jaar bijna de helft het diploma op zak. Het rendement van studenten in de studies *onderwijs en gezondheidszorg en welzijn* bleef hier een fractie onder. Daarentegen had van dezelfde jaargroep slechts 29 procent zijn of haar studie *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* in vier jaar succesvol afgerond. In vergelijking met voorgaande jaargroepen slaagt een steeds kleiner deel van de studenten in deze studierichting binnen vier jaar. Dit in tegenstelling tot de andere studierichtingen in het voltijd-hbo waar het rendement in de periode 1995–2000 vrijwel gelijk bleef of, zoals bij *landbouw en diergeneeskunde*, sterk verbeterde.

Van de cohort 1997 had na zes jaar 65 procent een diploma op zak: 58 procent van de mannelijke en 71 procent van de vrouwelijke studenten. Van dit cohort had inmiddels bijna een kwart het hoger beroepsonderwijs zonder diploma verlaten en 12 procent probeerde alsnog om de studie succesvol af te ronden. Studenten met vwo als vooropleiding hadden het grootste rendement. Hbo'ers die in 1997 in voltijd aan een studie *techniek, industrie of bouwkunde* begonnen, boekten eveneens goede resultaten. Van hen was na zes jaar 70 procent geslaagd en had slechts 18 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Het studiesucces van studenten die in hetzelfde jaar aan een deeltijdstudie begonnen, is minder rooskleurig. Na zes jaar was de helft geslaagd en had ruim 40 procent voortijdig een punt achter de studie gezet en het hoger onderwijs verlaten. Vooral bij de deeltijdstudie *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* haakte een groot aantal hbo'ers tussentijds af.

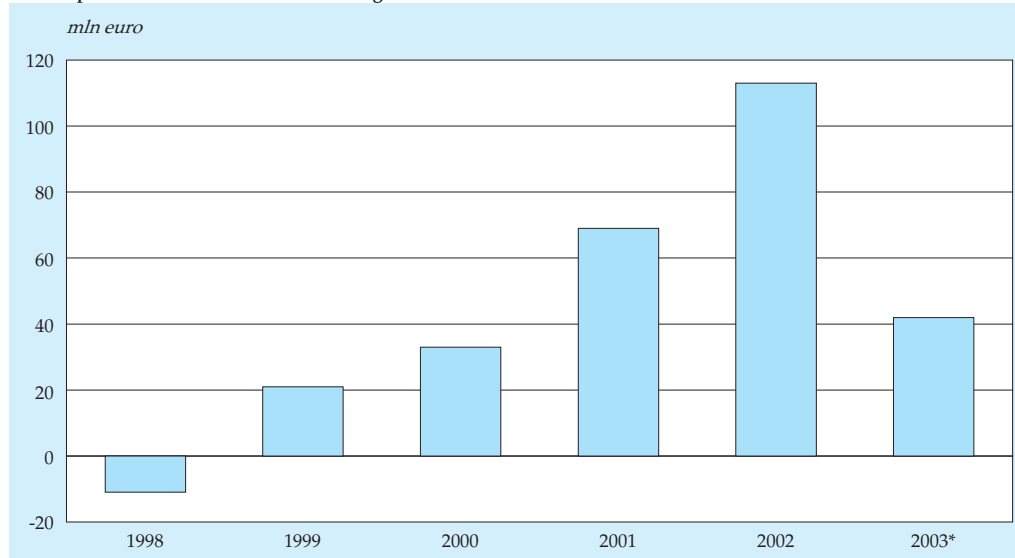
5.3 Uitgaven en inkomsten hoger beroepsonderwijs

Daling exploitatieresultaat

De hbo-instellingen kostten in 2003 bijna 2,4 miljard euro. Dat is een toename van 7 procent ten opzichte van 2002. De toename ligt in lijn met het gemiddelde in de periode 1998–2003. De baten namen met 5 procent toe. Het exploitatieresultaat is gedaald naar 42 miljoen euro. Dat is een vrij sterke daling na de opgaande lijn van de voorgaande jaren. Zowel een daling van het saldo uit de gewone bedrijfsvoering als een negatief buitengewoon resultaat droeg hieraan bij.

De personele lasten (vooral lonen, salarissen en sociale lasten) vormen ongeveer 70 procent van de totale lasten van hbo-instellingen. Dit aandeel is over de jaren

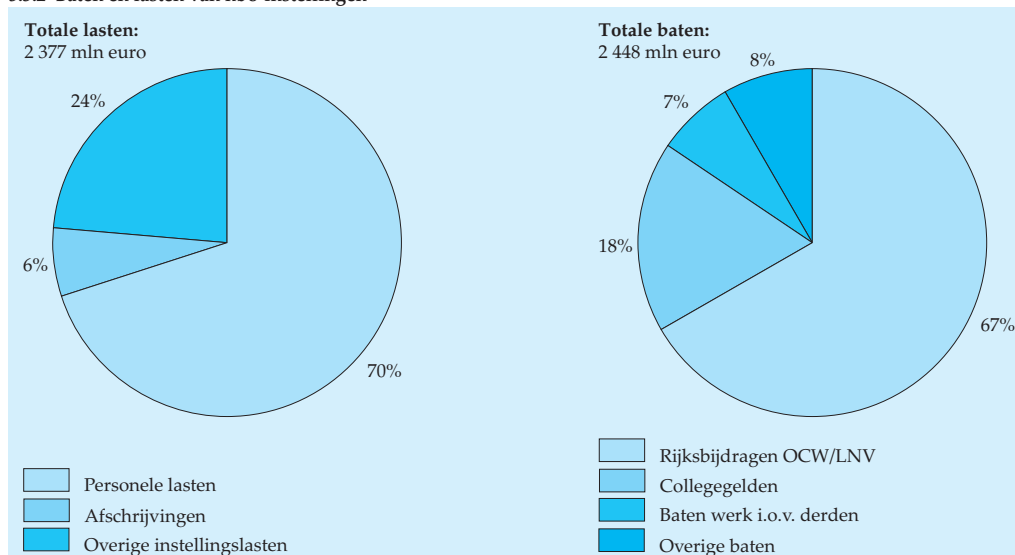
5.3.1 Exploitatieresultaat van hbo-instellingen

Bron: OCW(Cfi), CBS.

heen stabiel. De baten bestaan voor tweederde uit rijksbijdragen. Deze bijdragen worden bijna helemaal in de vorm van een lumpsumbedrag aan de instellingen ter beschikking gesteld. Daarnaast werden subsidies (in 2003: 30 miljoen euro) ver-

5.3.2 Baten en lasten van hbo-instellingen

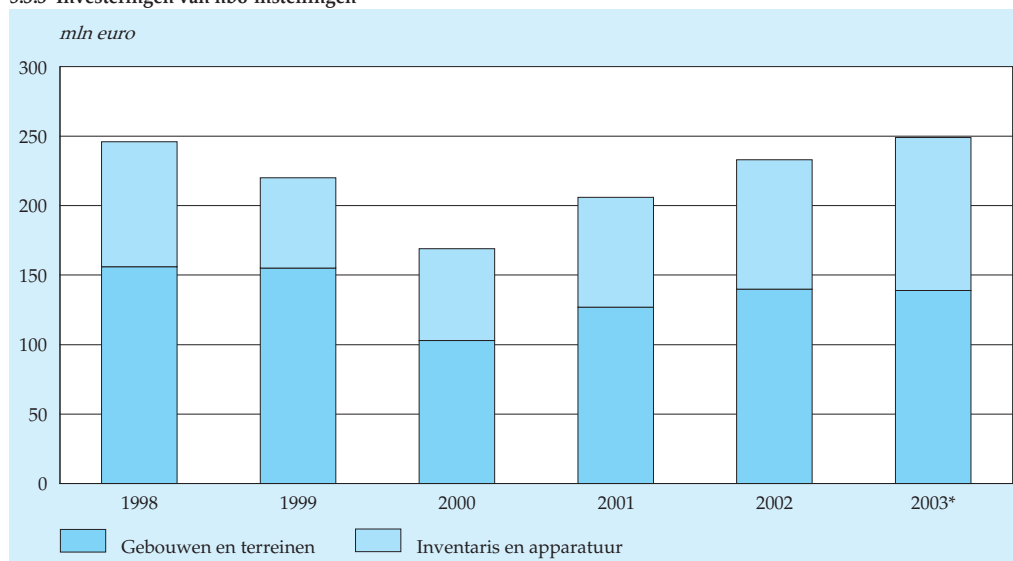
Bron: OCW(Cfi), CBS.

kregen voor de realisatie van specifieke beleidsdoelstellingen zoals internationalisering, lectoren en kenniskringen (ter versterking van de kenniseconomie), versterking van de beroepskolom (de route van vmbo via mbo naar hbo) en voor informatie- en communicatietechnologie. Eenderde van de baten wordt gevormd uit andere inkomstenbronnen zoals de collegegelden en werk in opdracht van derden. Bij werk in opdracht van derden gaat het vooral om contractonderwijs.

De rijksbijdragen zijn in 2003 ten opzichte van 2002 met 3 procent gestegen, een veel lagere stijging dan voorgaande jaren. In 2002 bijvoorbeeld bedroeg de toename nog 8 procent. De baten uit werk in opdracht van derden namen in 2003 ten opzichte van 2002 fors toe (15 procent).

De investeringen kwamen in 2003 uit op een kwart miljard euro. De instellingen zijn zelf eigenaar van de gebouwen en dienen daarom zelf voor investeringen in gebouwen zorg te dragen.

5.3.3 Investeringen van hbo-instellingen

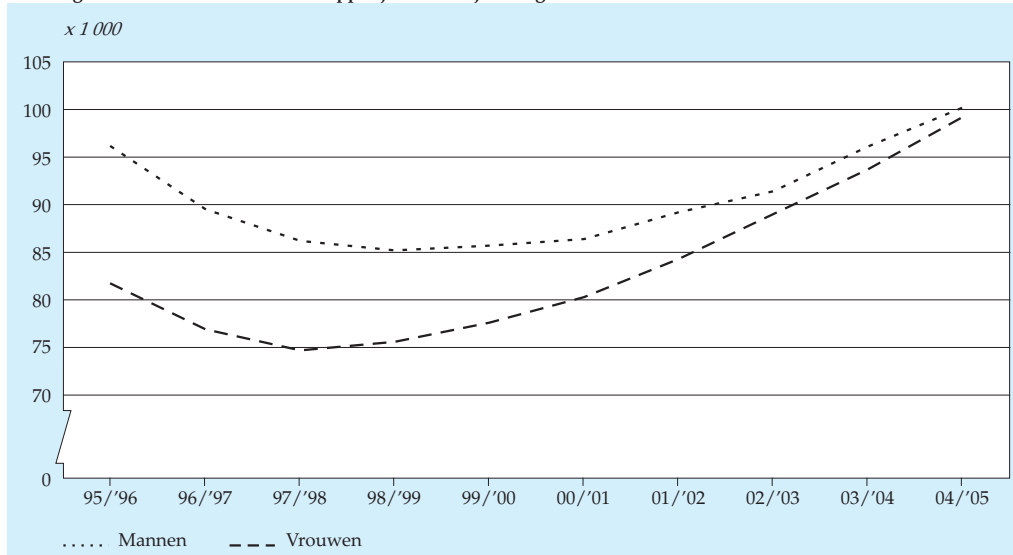
Bron: OCW(Cfi), CBS.

5.4 Wetenschappelijk onderwijs

Aantal studenten blijft toenemen

In het studiejaar 2004/'05 telde het wetenschappelijk onderwijs bijna 200 duizend studenten. Dat is 5 procent meer dan het jaar ervoor. Het Ministerie van OCW verwacht dat het aantal studenten in het wo de komende zes jaar nog met een kwart zal

5.4.1 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

toenemen. De afgelopen tien jaar is het aantal vrouwelijke studenten veel sneller gestegen dan het aantal mannelijke studenten. In 2004/'05 was het aantal mannen en vrouwen op de universiteiten vrijwel gelijk.

Sociale wetenschappen meest in trek

De afgelopen jaren stond binnen het wetenschappelijk onderwijs ongeveer een kwart van alle studenten ingeschreven voor een studie *sociale wetenschappen*. Voor 2004/'05 kwam dit neer op bijna 47 duizend studenten. De andere studierichtingen volgden op grote afstand. De studie *persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid* kende het kleinste aantal studenten. Het verschil tussen het aantal studenten *landbouw en diergeneeskunde* en dat in de overige studierichtingen is de afgelopen jaren alsmaar groter geworden.

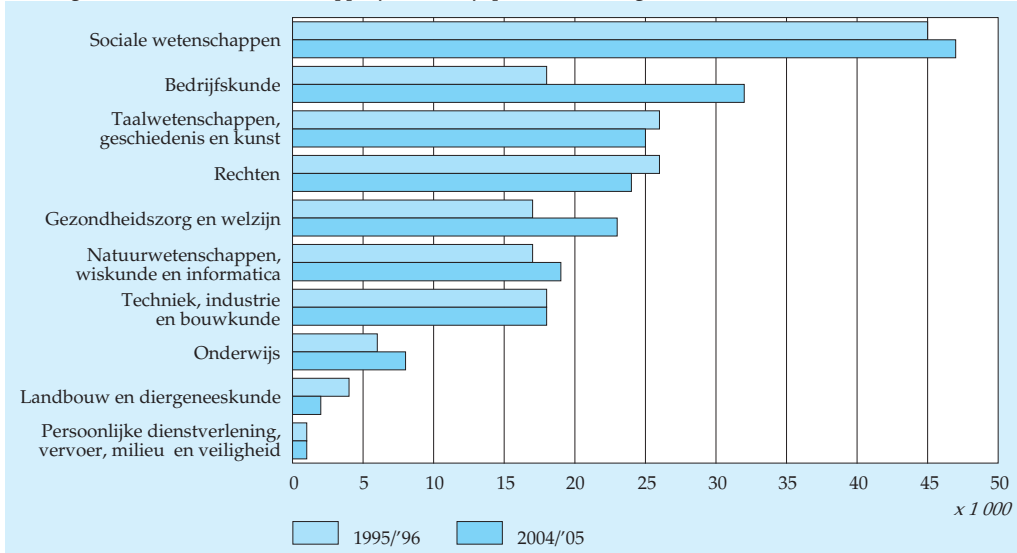
Binnen het wo zijn mannen veruit in de meerderheid bij de studies *techniek, industrie en bouwkunde* en *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica*. Vrouwen zijn in overtal in de studies *onderwijs, gezondheidszorg en welzijn* en *landbouw en diergeneeskunde*.

Universiteit van Utrecht het grootst

De Universiteit Utrecht heeft sinds 2000/'01 ononderbroken het grootste aantal ingeschreven studenten. In 2004/'05 studeerden in Utrecht ruim 27 duizend mannen en vrouwen. Op enige afstand volgden de Universiteiten van Amsterdam en van Groningen. Met ruim 4 duizend ingeschrevenen bleef Wageningen de kleinste van de dertien universiteiten in ons land.

5.4.2 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs per studierichting

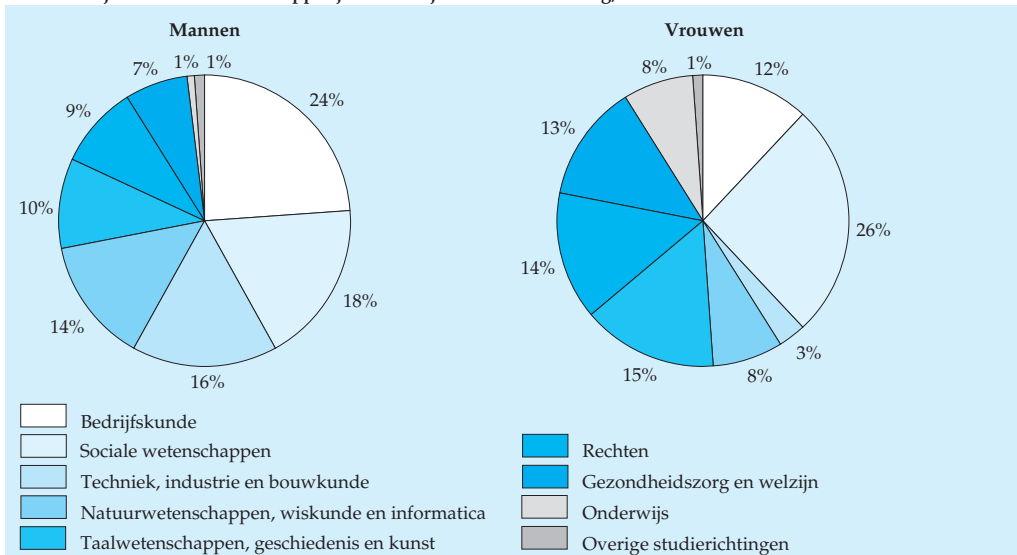

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Ook aantal eerstejaars blijft groeien

In 2004/'05 stonden ruim 41 duizend studenten voor het eerst ingeschreven bij een universiteit. Dat is 6 procent meer dan het jaar ervoor. Ruim de helft van de studenten

5.4.3 Eerstejaars in het wetenschappelijk onderwijs naar studierichting, 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

ten was vrouw. De grootste stijging van het aantal eerstejaars vond plaats bij de studierichtingen *taaltwetenschappen, geschiedenis en kunst, rechten en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica*.

Bedrijfskunde was in 2004/'05 bij de mannelijke eerstejaars het meest in trek. Bijna een kwart koos voor deze studierichting. Daarnaast waren er veel mannen die aan een studie *sociale wetenschappen, techniek, industrie en bouwkunde* of *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* begonnen. De vrouwelijke eerstejaars schreven zich het meest in voor *sociale wetenschappen* (26 procent). Daarnaast waren de studierichtingen *taaltwetenschappen, geschiedenis en kunst, rechten en gezondheidszorg en welzijn* in trek.

Aantal geslaagden opnieuw iets toegenomen

In het studiejaar 2002/'03 is officieel de bachelor-masterstructuur ingevoerd. Dit leverde toen voor het eerst geslaagden op voor de bachelor- en masteropleidingen. In 2003/'04 werd aan ruim 5 duizend studenten het bachelordiploma uitgereikt en aan 3 600 studenten het masterdiploma. Voor beide opleidingen betekent dit meer dan een verdubbeling van het aantal geslaagden. Veruit de meeste studenten, bijna 20 duizend, sloten hun studie echter nog af met het diploma voor het doctoraal-examen (oude stijl). Omdat de doctoraal- en masteropleidingen een vrijwel vergelijkbaar opleidingsniveau garanderen, kunnen de geslaagden daarvan bij elkaar worden opgeteld. In 2003/'04 slaagden ruim 23 duizend studenten voor een doctoraal-examen of master. Dat is een stijging van 6 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Alleen bij de studierichting *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* nam het aantal geslaagden iets af. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal studenten dat een universitaire studie succesvol afrondt de komende zes jaar oplopen tot zo'n 28 duizend.

In het studiejaar 2003/'04 was 54 procent van de geslaagden voor een doctoraal-examen of master vrouw. De gemiddelde leeftijd van de geslaagden was 25,1 jaar. Dit is even oud als tien jaar geleden. Eén op de acht geslaagden was 22 jaar of jonger. Voor de studie *taaltwetenschappen, geschiedenis en kunst* was de gemiddelde leeftijd van de geslaagden met 26,4 jaar het hoogst. Hiertegenover staat dat geslaagden voor een wetenschappelijke studie *onderwijs* gemiddeld 24,2 jaar waren. Bij alle studierichtingen behaalden vrouwen hun diploma op een gemiddeld jongere leeftijd dan mannen.

Studierendement van vrouwen hoger dan dat van mannen

In het wo staat voor de meeste doctoraalopleidingen een studieduur van vier of vijf jaar. Met de invoering van het bachelor-masterstelsel in 2002/'03 zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één of twee jaar. Van de studenten die in 2000 aan hun studie begonnen, slaagde 18 procent binnen vier jaar voor hun doctoraal- of bachelorexamen. Dat percentage lag bij de cohort 1995 op 10. Daarbij moet echter de kanttekening worden gemaakt

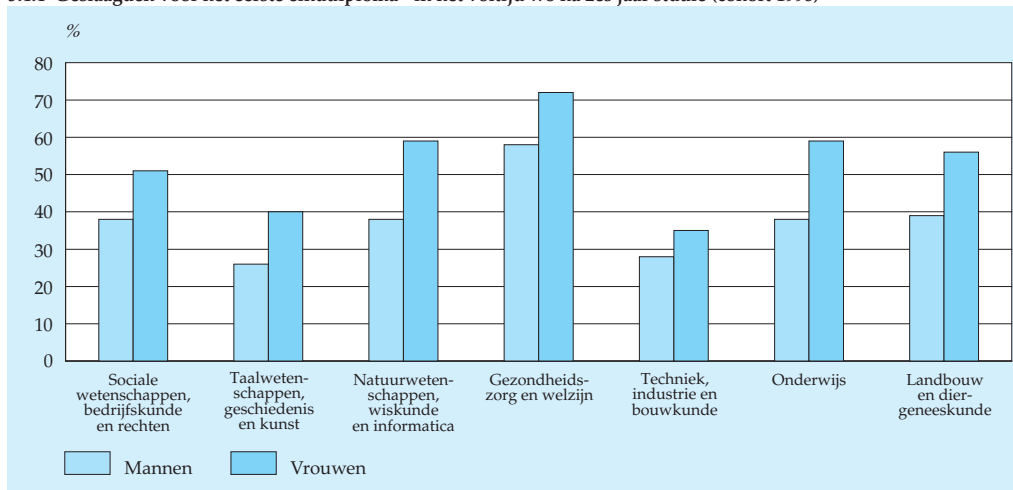
dat toen het aandeel geslaagden voor de driejarige bacheloropleidingen in plaats van de vierjarige doctoraalopleidingen vrijwel nihil was.

Door het verschil in de duur van de opleidingen is het niet direct mogelijk na te gaan of het studierendement de afgelopen jaren verbeterd is. Afgaande op de resultaten van de afzonderlijke cohorten is het studierendement van vrouwen hoger dan dat van mannen. Vrouwen studeren niet alleen sneller af, maar halen uiteindelijk ook vaker een einddiploma in het wo dan mannen. De relatief grote groep studenten met vwo als vooropleiding doet gemiddeld veel langer over een universitaire studie dan degenen die een hbo-diploma op zak hebben. Laatstgenoemden hebben echter in veel gevallen recht op een of meer vrijstellingen.

Toch haalt na verloop van tijd een groter deel van de vwo'ers dan van de ingestroomde hbo'ers de eindstreep in het wo. Van de cohort 1995 was na negen jaar ruim tweederde van de vwo'ers voor het eerste einddiploma in het wo geslaagd, tegen 56 procent van de hbo'ers. Bij voltijdstudies ligt het rendement veel hoger dan bij deeltijdstudies. Gemiddeld doen studenten niet alleen korter over een voltijdopleiding, maar wordt die ook door een groter deel van de studenten met succes afgerond. Een kleine groep studenten stapt na korte tijd van het wo over naar het hbo en haalt daar een (bachelor)diploma.

De studenten die in 2003/'04 in het wo-voltijd voor een doctoraal-examen of master slaagden, hadden daar gemiddeld 64 maanden voor nodig. Dat is bijna vijf en half jaar. Vrouwen doen er gemiddeld een half jaar korter over dan mannen.

5.4.4 Geslaagden voor het eerste einddiploma¹⁾ in het voltijd wo na zes jaar studie (cohort 1998)

¹⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding. De categorie 'persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid' is in deze grafiek niet vermeld omdat het aantal geslaagden in deze studierichting te klein is om daar betrouwbare cijfers over te geven.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Beste studieresultaten bij gezondheidszorg en welzijn

Per studierichting lopen de percentages geslaagden in het voltijd-wo na een bepaald aantal jaren sterk uiteen. Zo varieert bijvoorbeeld voor studenten uit de cohort 1998 het percentage geslaagden na zes jaar van 29 procent voor de studie *techniek, industrie en bouwkunde* tot 67 procent voor de studie *gezondheidszorg en welzijn*. Bij alle studierichtingen is na zes jaar het studierendement van vrouwen gemiddeld hoger dan dat van mannen. Het verschil is het grootst bij de studies *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica en onderwijs*.

Van de wo-studenten uit de cohort 1997 had na zes jaar de helft een eerste einddiploma in het hoger onderwijs: 43 procent van de mannen en 58 procent van de vrouwen. Eenzesde van deze jaargroep verliet tussentijds het hoger onderwijs zonder diploma en eenderde was na zeven jaar nog bezig met de studie. Bij de cohort 1997 stopten vooral studenten die een andere vooropleiding dan vwo hadden voortijdig met hun studie. De minste uitval was er bij de studenten die zich hadden ingeschreven voor een opleiding *gezondheidszorg en welzijn*.

Aantal beroepsdiploma's en promoties opnieuw iets hoger

Voor bepaalde beroepen is met het behalen van het doctoraal- of masterdiploma de universitaire opleiding nog niet voltooid. Zo moet voor (dier)geneeskunde, tandheelkunde, farmacie, accountancy, wijsbegeerte en alle universitaire lerarenopleidingen een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd. In 2003/'04 is het aantal geslaagden voor deze studies opnieuw iets toegenomen en konden er bijna 2 900 beroepsdiploma's worden uitgereikt. Daarnaast waren er in totaal bijna 2 700 mannen en vrouwen waarvan het proefschrift werd beloond met het behalen van een doctoraat. Het aantal gepromoveerden kwam daarmee ruim boven dat van 2002/'03 uit.

Minder eerstejaarsstudenten voor theologische universiteiten

Behalve de bijna 200 duizend ingeschrevenen aan de reguliere universiteiten volgden in 2004/'05 in ons land ook nog eens zo'n 1 200 studenten een wetenschappelijke studie aan een van de vijf theologische universiteiten en de universiteit voor de humanistiek. Ondanks een afname van het aantal eerstejaars steeg het totaal aantal ingeschrevenen bij deze instellingen met 3 procent. Ruim de helft van de studenten is vrouw. Driekwart studeert theologie en een kwart humanistiek. In 2003/'04 kregen bijna honderd studenten een getuigschrift als bewijs dat ze een van deze studies succesvol hadden afgerond.

Aantal deelnemers aan de Open Universiteit sterk gedaald

Het aantal personen dat een opleiding volgt via de Open Universiteit (OU) is de afgelopen tien jaar sterk gedaald. In 2005 stonden er bijna 17 duizend studenten ingeschreven bij de OU. Dat is 11 procent minder dan het jaar ervoor. De verdere afname is uitsluitend een gevolg van minder inschrijvingen door mensen die niet

direct uit zijn op het behalen van een diploma. Ten opzichte van 1995 is daardoor in 2005 het aandeel van diploma-studenten op het totaal aantal gestegen naar 78 procent. Twee van de drie studenten aan de Open Universiteit hebben een betaalde baan. Het merendeel heeft minimaal hbo als vooropleiding.

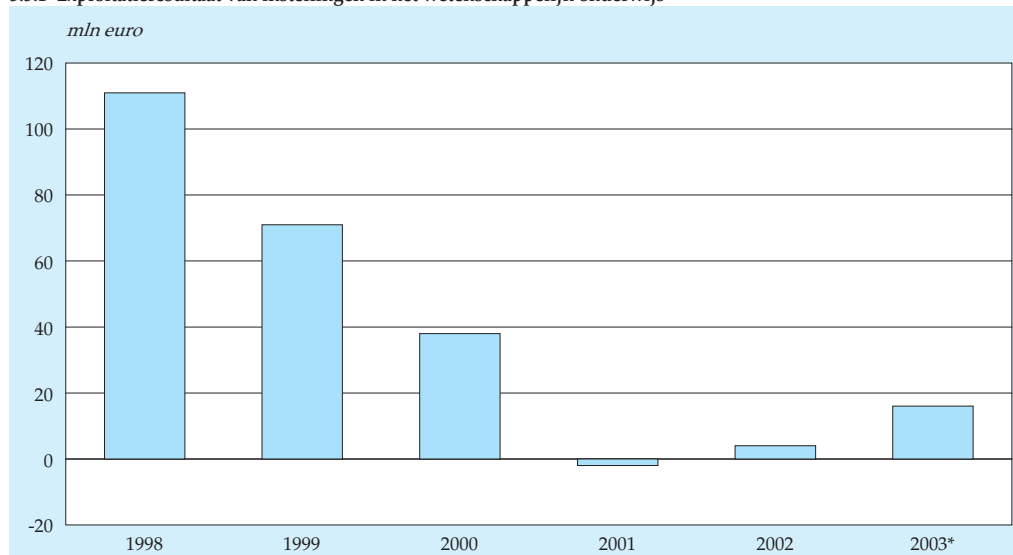
5.5 *Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs*

Licht herstel exploitatieresultaat universiteiten

De lasten van instellingen voor wetenschappelijk onderwijs (wo) zijn in 2003 met 4 procent gestegen ten opzichte van 2002 en kwamen uit op bijna 4,8 miljard euro. Dat is ruim eenderde hoger dan in 1998. In vergelijking met de bve-instellingen en de instellingen in het voortgezet onderwijs is de stijging van de lasten aanzienlijk kleiner. Bij die instellingen zijn de lasten in de afgelopen 5 jaar met ongeveer de helft toegenomen.

In 2003 bedroeg het exploitatieresultaat van de universiteiten 16 miljoen euro. Dat is een toename van 12 miljoen euro ten opzichte van 2002. In de periode 1998–2001 verslechterde het exploitatieresultaat aanzienlijk. De laatste jaren is aan die daling een einde gekomen en wordt een voorzichtig herstel zichtbaar. Het exploitatieresultaat is overigens wel aanzienlijk lager dan in de periode 1998–2000.

5.5.1 Exploitatieresultaat van instellingen in het wetenschappelijk onderwijs

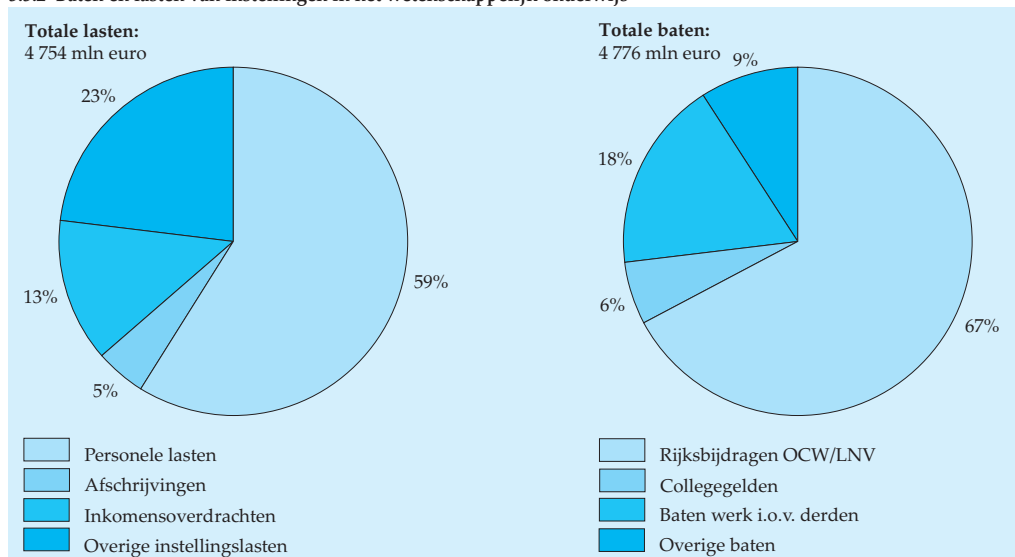
Bron: OCW(Cfi), CBS.

Bijna 60 procent van de totale lasten in 2003 betrof het personeel (hoofdzakelijk lonen, salarissen en sociale lasten). Dat aandeel is een stuk lager dan bij de overige onderwijssectoren doordat bij de wo-instellingen ook omvangrijke inkomensoverdrachten voorkomen. Deze overdrachten hebben grotendeels betrekking op (doorbetaling van) de rijksbijdragen voor academische ziekenhuizen en universitaire medische centra. Deze ziekenhuizen besteden deze bijdragen aan onderzoek, onderwijs en medische zorg. Zonder deze overdrachten zou het aandeel van de personele lasten bij het wo zijn uitgekomen op 68 procent. De universiteiten kunnen zelf de prioriteiten van de productiemiddelen bepalen en schuiven tussen onderwijs en onderzoek. Ze zijn ook zelf verantwoordelijk voor de huisvesting.

De rijksbijdragen dekten in 2003 tweederde van de lasten van universiteiten. In 1998 was dit nog 71 procent. Ten opzichte van een jaar eerder namen de rijksbijdragen in 2003 met 5 procent toe. Dit komt overeen met het gemiddelde over de periode 1998–2003. De rijksbijdragen worden onafhankelijk van prestatie-indicatoren vastgesteld. De verdeling is voor een deel afhankelijk van prestatie-indicatoren, zoals het aantal diploma's, het aantal eerstejaars en het aantal promoties.

In de rijksbijdragen aan de universiteiten is overigens een deel inbegrepen dat is bestemd voor academische ziekenhuizen. Karakteristiek voor academische ziekenhuizen is de werkplaatsfunctie die zij vervullen voor de faculteiten geneeskunde. Op de werkplaats komen de aankomende medici met de dagelijkse praktijk van de geneeskunde in aanraking. Tevens vervullen de academische ziekenhuizen met de

5.5.2 Baten en lasten van instellingen in het wetenschappelijk onderwijs

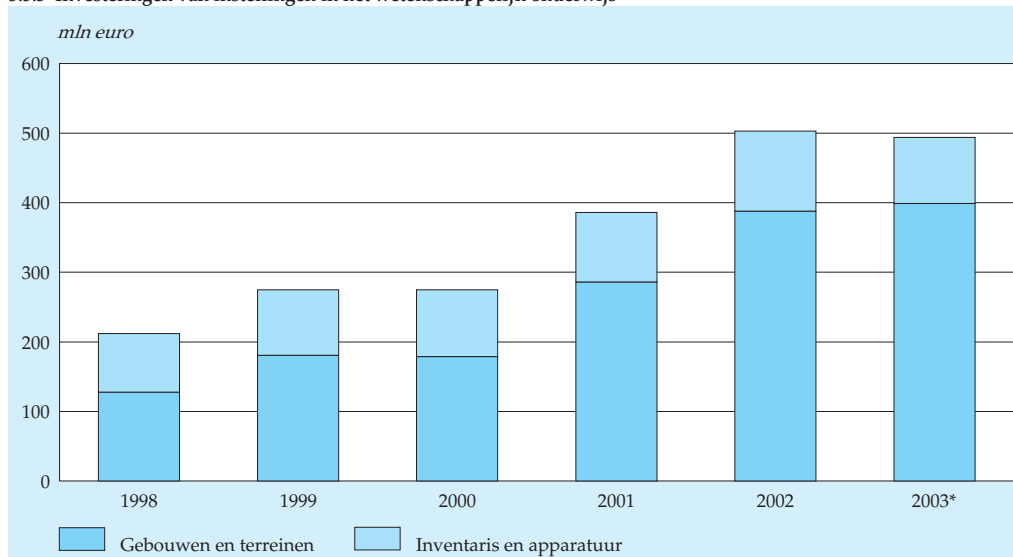
Bron: OCW(Cfi), CBS.

medische faculteiten een onderzoeksfunctie. Steeds meer medische faculteiten zijn overigens inmiddels gefuseerd met academische ziekenhuizen tot zogeheten universitaire medische centra. Dit bemoeilijkt de volgtijdelijke vergelijking van de universitaire cijfers, omdat niet elk universiteit hiermee op dezelfde wijze omgaat in haar jaarrekening.

Ten opzichte van de rijksbijdrage zijn andere baten zoals uit werk in opdracht van derden en de collegegelden belangrijkere bronnen van inkomsten geworden. Bij de baten uit werk in opdracht van derden gaat het voor tweederde om contractonderzoek. Dit contractonderzoek, waarmee in 2003 567 miljoen euro was gemoeid, wordt gefinancierd door internationale organisaties, nationale overheden, het NWO (Nederlands Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, de KNAW (Koninklijke Nederlandse Akademie van de Wetenschappen), overige non-profitorganisaties en bedrijven. De collegegelden zijn onder andere toegenomen als gevolg van toename van aantal studenten en een lichte verhoging van het collegegeld.

De investeringen kwamen in 2003 evenals in 2002 uit op een half miljard euro. Sinds 1998 zit er een opgaande lijn in de investeringen. De instellingen zijn zelf eigenaar van de gebouwen en dienen daarom zelf voor investeringen in gebouwen zorg te dragen

5.5.3 Investeringen van instellingen in het wetenschappelijk onderwijs

Bron: OCW(Cfi), CBS.

5.6 Toelichting

In 1993 vond de invoering van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) plaats. Deze wet regelt het hoger beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en het onderwijs van de Open Universiteit. Hoger beroepsonderwijs (hbo) wordt gegeven aan reguliere en aangewezen hogescholen, wetenschappelijk onderwijs (wo) aan reguliere en aangewezen universiteiten. Reguliere hogescholen en universiteiten worden door de overheid bekostigd. Zij zijn gebonden aan het wettelijk vastgestelde collegegeld. Studenten hebben recht op studiefinanciering. De Open Universiteit (OU) wordt ook door de overheid bekostigd, maar richt zich uitsluitend op afstandsonderwijs: schriftelijke cursussen zowel op hbo-niveau als op wetenschappelijk niveau.

Aangewezen hogescholen en universiteiten zijn particuliere instellingen die wettelijk erkende opleidingen aanbieden. Zij ontvangen geen bekostiging van de overheid en kunnen zelf de hoogte van hun collegegeld vaststellen. Voor de wettelijk erkende opleidingen die zij aanbieden, hebben de studenten recht op studiefinanciering en de officiële titulatuur. De aangewezen instellingen moeten voor die erkende opleidingen aan dezelfde eisen voldoen als de reguliere hogescholen en universiteiten.

De cijfers in dit hoofdstuk hebben uitsluitend betrekking op het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Aangewezen instellingen blijven dus buiten beschouwing. Er is één uitzondering gemaakt. Bij het wo is er namelijk een tabel opgenomen met gegevens voor de vijf aangewezen theologische universiteiten. De cijfers in dit hoofdstuk hebben bovendien uitsluitend betrekking op de wettelijk erkende opleidingen. Dat zijn opleidingen die opgenomen zijn in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Daarnaast worden er zowel door hogescholen, universiteiten als particuliere instellingen allerlei opleidingen en cursussen op hbo- en wo-niveau gegeven die niet in dat register zijn opgenomen (bijvoorbeeld bijscholingscursussen voor hogere beroepsgroepen). Deelnemers aan deze niet-erkende opleidingen en cursussen blijven in dit hoofdstuk buiten beschouwing.

Om toegelaten te worden tot het hbo moet men een diploma havo, vwo of mbo (niveau 4) hebben. Toelating tot het wetenschappelijk onderwijs is mogelijk met het diploma vwo, het propedeutisch diploma hbo of met een toelatingsexamen (colloquium doctum). Het onderwijs van de Open Universiteit is een vorm van tweedekansonderwijs waarvoor geen toelatingseisen gelden (behalve een minimumleeftijd van 18 jaar).

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het zogenoemde bachelor-masterstelsel (BaMa) ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van 4 jaar en zijn de

wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase (3 jaar) en een daarop aansluitende masterfase (1 of 2 jaar).

Studenten of ingeschrevenen aan de reguliere hogescholen en universiteiten zijn degenen die hun collegegeld of examengeld hebben betaald en van wie de inschrijvingsprocedure is voltooid. Studenten die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als wo-studie volgen, worden bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. In tabellen over het hoger onderwijs als geheel worden zij echter slechts éénmaal meegeteld. Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs is daardoor iets lager dan de som van het aantal ingeschrevenen in het hbo en wo afzonderlijk.

Geslaagden zijn degenen die met goed gevolg een afsluitend examen in het hbo of wo hebben afgelegd. Bij het hbo gaat het daarbij om een examen voor een opleiding 'oude stijl', een bachelor- of een vervolgopleiding. Bij het wo gaat het om een examen voor een bachelor-of masteropleiding, een doctoraalexamen, een afsluitend beroepsexamen of een promotie. De hbo-opleiding 'oude stijl' geeft recht op de titel *baccalaureus* (bc.) of *ingenieur* (ing.). Na afronding van een bacheloropleiding mag men zich *bachelor* (ba) noemen. Een succesvolle afronding van de bacheloropleiding biedt toegang tot een masteropleiding. Hbo-bachelors moeten echter meestal een schakeljaar volgen voordat zij in de wo-masterfase kunnen participeren. Een masterdiploma geeft recht op de internationaal erkende titel *master of arts* (ma) dan wel *master of science* (msc). Het is voor een geslaagde ook mogelijk te kiezen voor de tot voor kort gebruikelijke titels van *doctorandus* (drs), *ingenieur* (ir), of *meester in de rechten* (mr). In bepaalde universitaire opleidingen kan ná het doctoraal- of masterdiploma een aansluitend beroepsdiploma worden behaald. Het gaat om de opleidingen (dier)geneeskunde, tandheelkunde, farmacie, accountancy, wijsbegeerte en de universitaire lerarenopleidingen. Bij de promoties worden de mensen geteld die hun proefschrift hebben afgerond en het doctoraat hebben behaald.

In 1997 is door de Unesco een nieuwe *International Standard Classification of Education* (ISCED) vastgesteld. Deze classificatie maakt het mogelijk onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. De ISCED bevat onder meer een indeling naar studierichting. Bij de toepassing van de ISCED op het hoger onderwijs in Nederland zijn een drietal steeds verder uitgesplitste indelingen gehanteerd. Naast de hoofdingeling met 8 ISCED-gebieden gaat het om een beknopte en een gedetailleerde indeling met respectievelijk 23 en 71 ISCED-gebieden. Het CBS heeft vervolgens de gedetailleerde ISCED-gebieden nog verder uitgesplitst in zo'n 180 opleidingsclusters. Door het gebruik van deze classificatie is de indeling van de opleidingen in het hbo en het wo hetzelfde. Uitkomsten naar studierichting kunnen nu ook voor het totale hoger onderwijs (hbo en wo samen) worden gepresenteerd. In voorgaande publicaties was dat niet mogelijk, omdat toen bij het hbo een andere indeling werd gehanteerd dan bij het wo (sectoren versus HOOP-gebieden).

Bij de hoofdindeling van de ISCED worden de volgende acht gebieden onderscheiden:

- onderwijs;
- taalwetenschappen, geschiedenis en kunst;
- sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten;
- natuurwetenschappen, wiskunde en informatica;
- techniek, industrie en bouwkunde;
- landbouw en diergeneeskunde;
- gezondheidszorg en welzijn;
- persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid.

Door de gegevens van studenten van verschillende studie jaren aan elkaar te relateren, kan de schoolloopbaan in het hoger onderwijs worden gevolgd. Voor het hbo en wo is dit gedaan voor studenten die in de periode 1995–2002 met hun studie zijn begonnen. Zo'n groep die in een bepaald jaar met een hbo- of wo-studie begint, wordt een cohort genoemd. In de cohortonderzoeken wordt de indeling van studenten naar studierichting bepaald op basis van de opleiding bij eerste inschrijving in het hoger onderwijs. Van de eerstejaars uit de periode 1995–2002 is jaarlijks vastgesteld of zij zijn veranderd van opleiding, een afsluitend diploma hebben behaald, of het hoger onderwijs zonder diploma hebben verlaten.

In dit hoofdstuk is het aantal ingeschrevenen en geslaagden (inclusief de studierendementen) gebaseerd op uitkomsten van het 'Project één cijfer Hoger Onderwijs'. In dit project werken het CBS, de Informatie Beheer Groep (IBG), de HBO-raad, de Vereniging van Nederlandse universiteiten (VSNU) en het Ministerie van OCW samen om bij publicaties over het hoger onderwijs dezelfde bronbestanden te gebruiken en met uniforme definities en berekeningsmethoden tot een gecoördineerde telling te komen. Dit had voor de meeste instanties een trendbreuk in de statistische gegevens tot gevolg. Daarom is besloten om voor het hoger onderwijs een nieuwe tijdreeks over studenten en geslaagden op te bouwen. Bij de cijfers over studierendementen gaat het om een volumetelling. Dat wil zeggen dat in een bepaald studiejaar alle eerstejaarsstudenten zijn meegeteld, ongeacht de datum waarop zij in de loop van dat studiejaar voor het eerst stonden ingeschreven. De cijfers over ingeschrevenen en geslaagden hebben daarentegen uitsluitend betrekking op degenen die op de peildatum 1 oktober in een bepaald studiejaar in het bronbestand voorkwamen.

De cijfers over het personeel hebben betrekking op het onderwijzend, wetenschappelijk en onderwijsondersteunend personeel samen. Bij deze gegevens (in fte's) is overgestapt op arbeidsmarkt cijfers in plaats van cijfers over de toegekende formatie, die voorheen werden gepubliceerd.

In dit hoofdstuk zijn de uitgaven en inkomsten van de instellingen in het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs opgenomen. Het betreft data

van onderwijsinstellingen die worden gesubsidieerd door de Ministeries van OCW en LNV. Dit laatste ministerie is verantwoordelijk voor het 'groen' onderwijs in Nederland dat opleidt voor beroepsgroepen in de landbouw, voeding, natuur en milieu. De instellingen zijn wettelijk verplicht om jaarlijks voor 1 juli de jaarrekening bij het Ministerie van OCW (c.q. LNV) in te dienen, waarmee financiële verantwoording wordt afgelegd over het afgelopen verslagjaar. Deze ministeries hebben aan deze instellingen voorschriften verstrekt over de wijze waarop de jaarrekening dient te zijn opgesteld. Door instellingsaccountants is gecontroleerd of de instellingen de voorschriften hebben nageleefd bij het samenstellen van de jaarrekeningen. De jaarrekeningen worden door Centrale Financiën Instellingen (Cfi), een agent-schap van het Ministerie van OCW, verwerkt. Over de verslagjaren 1995 tot en met 2003 heeft het CBS, grotendeels gebaseerd op in bestandsvorm verstrekte data van Cfi, geconsolideerde exploitatierekeningen en balansen en investeringsoverzichten opgesteld.

6. Publieke en private uitgaven aan onderwijs

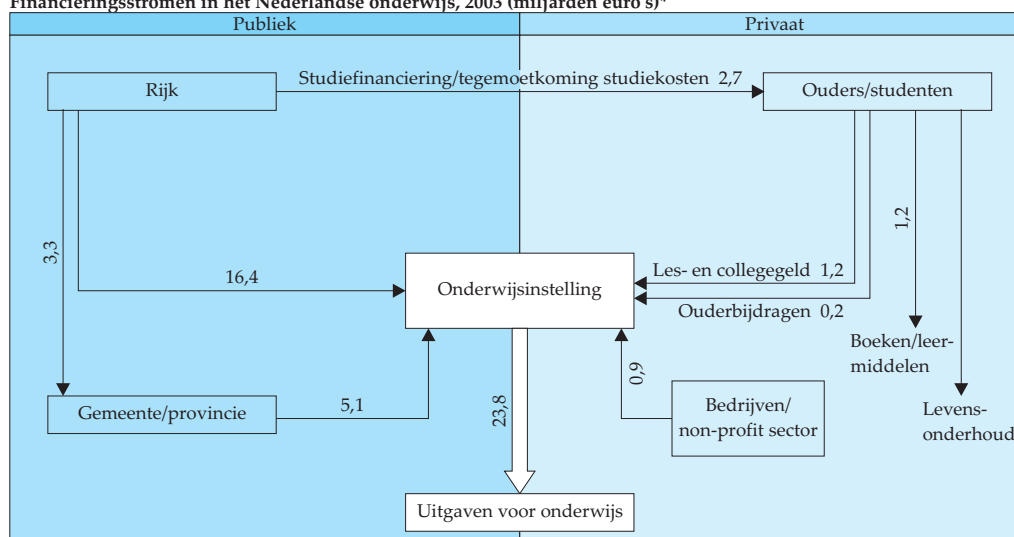
In 2003 hebben de publieke en private sector samen 26,2 miljard euro aan onderwijs uitgegeven. Daarvan ging 23,8 miljard euro naar onderwijsinstellingen. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product bedroeg 5,5 procent. Per hoofd van de bevolking is ruim 1 600 euro uitgegeven aan onderwijs.

Financieringsstromen in het Nederlandse onderwijs

In 2003 besteedden de publieke en private sector samen 23,8 miljard euro aan de onderwijsinstellingen. Het Rijk was de belangrijkste financier binnen de publieke sector. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en andere ministeries, zoals het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), gaven 19,7 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Ruim 80 procent van dit geld stroomde rechtstreeks naar de instellingen, de rest kwam via de gemeenten bij de instellingen terecht. Naast de uitgaven aan onderwijsinstellingen, besteedde het Rijk 2,7 miljard euro aan onderwijsdeelnemers in de vorm van studiefinanciering.

De private sector heeft in 2003 aan onderwijsinstellingen 2,3 miljard euro besteed. Bedrijven (inclusief instellingen in de non-profit sector) gaven 0,9 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Tweederde van dit geld werd besteed aan contract-

Schema 6.1
Financieringsstromen in het Nederlandse onderwijs, 2003 (miljarden euro's)*

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

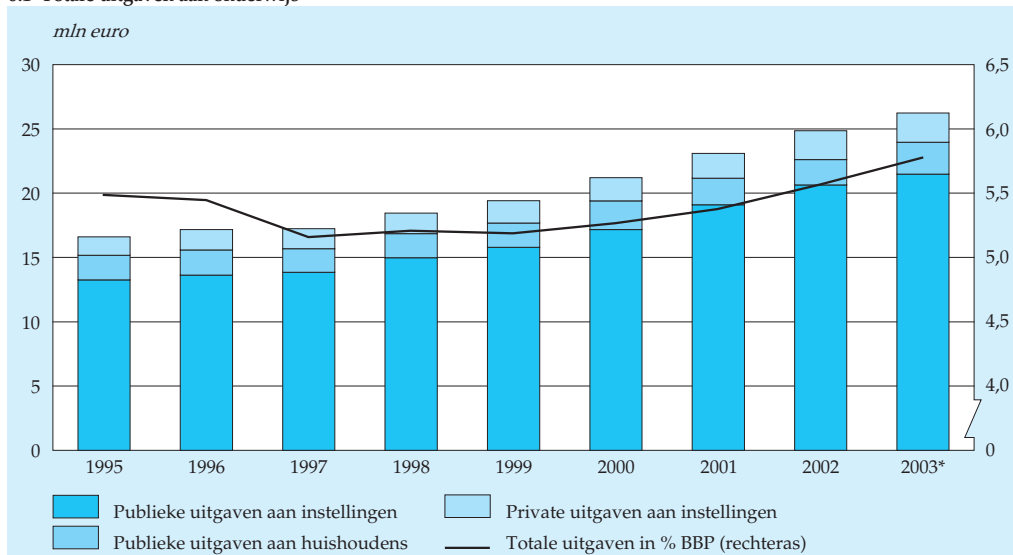
onderzoek dat op universiteiten plaatsvindt. Huishoudens gaven 1,4 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Daarnaast betaalden ze 1,2 miljard euro aan leermiddelen.

Opnieuw stijging aandeel onderwijsuitgaven in BBP

De onderwijsuitgaven zijn in 2003 ten opzichte van een jaar eerder met 5,8 procent toegenomen. In prijzen van 1995 bedroeg de stijging 2,8 procent. Ten opzichte van 1995 zijn de uitgaven toegenomen met bijna 60 procent.

De onderwijsuitgaven als percentage van het bruto binnenlands product (BBP) geven zicht op het deel van het nationale inkomen dat aan onderwijs wordt besteed. Vanaf 2001 zijn gereviseerde cijfers voor het BBP beschikbaar. Voor de vergelijkbaarheid zijn voor de jaren 2001 tot en met 2003 zowel de percentages voor als na revisie van het BBP gepresenteerd. In de periode 1995–1997 daalden de totale onderwijsuitgaven als percentage van het BBP. Daarna bleef het percentage tot 2000 nagenoeg gelijk. Vanaf 2000 is het aandeel van de onderwijsuitgaven in het BBP weer gestegen, tot 5,5 procent in 2003. De daling na 1995 hangt samen met het strakke financieringsbeleid van het Rijk en de sterke groei van het BBP. De stijging vanaf 2000 houdt onder meer verband met de inzet van meer middelen voor de verbetering van arbeidsvoorwaarden van leraren, het integreren van ICT in het basison voortgezet onderwijs, en het realiseren van aantrekkelijker beroepsonderwijs (vmbo-mbo-hbo).

6.1 Totale uitgaven aan onderwijs

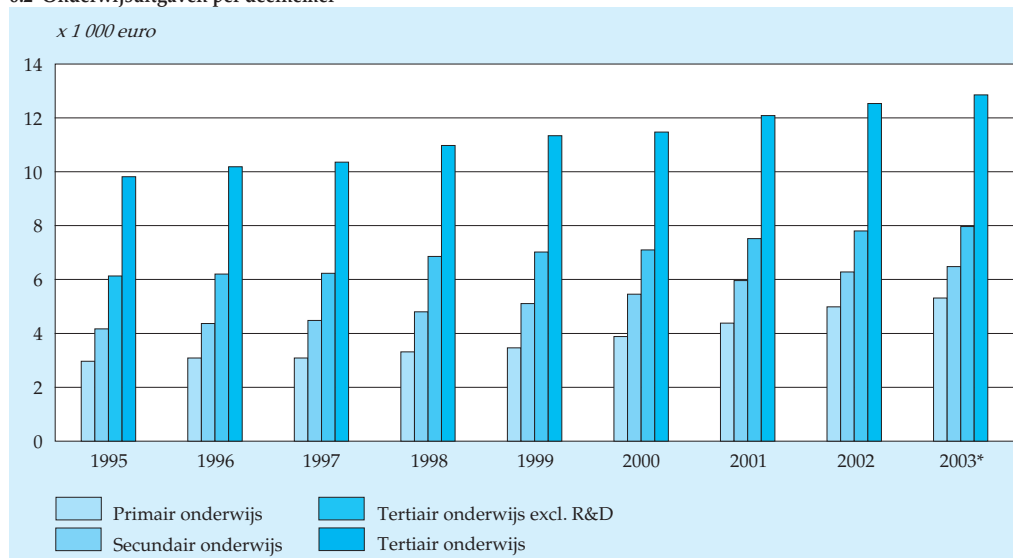
Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

In 2003 werd per hoofd van de bevolking ruim 1 600 euro uitgegeven. Dat is meer dan anderhalf keer zoveel als in 1995. In prijzen van 1995 was de groei ruim 20 procent.

Hogere uitgaven per deelnemer in tertiair onderwijs door onderzoek

De uitgaven per deelnemer in het tertiair onderwijs waren in 2003 ongeveer twee keer zo hoog als in het primair en secundair onderwijs. Dat komt vooral door het onderzoek op universiteiten. De onderzoeksuitgaven maken in het tertiair onderwijs namelijk 40 procent uit van de totale uitgaven. Zonder de onderzoeksuitgaven zijn de verschillen tussen de onderwijssectoren veel kleiner. In 2003 werd er in het primair onderwijs 5 300 euro per deelnemer uitgegeven, in het secundair onderwijs 6 500 euro en in het tertiair onderwijs 8 000 euro. De uitgaven per deelnemer zijn in alle onderwijssectoren sinds 1995 gestegen, het sterkst in het primair onderwijs en het secundair onderwijs.

6.2 Onderwijsuitgaven per deelnemer

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

Nederlandse uitgaven per onderwijsdeelnemer hoger dan in EU

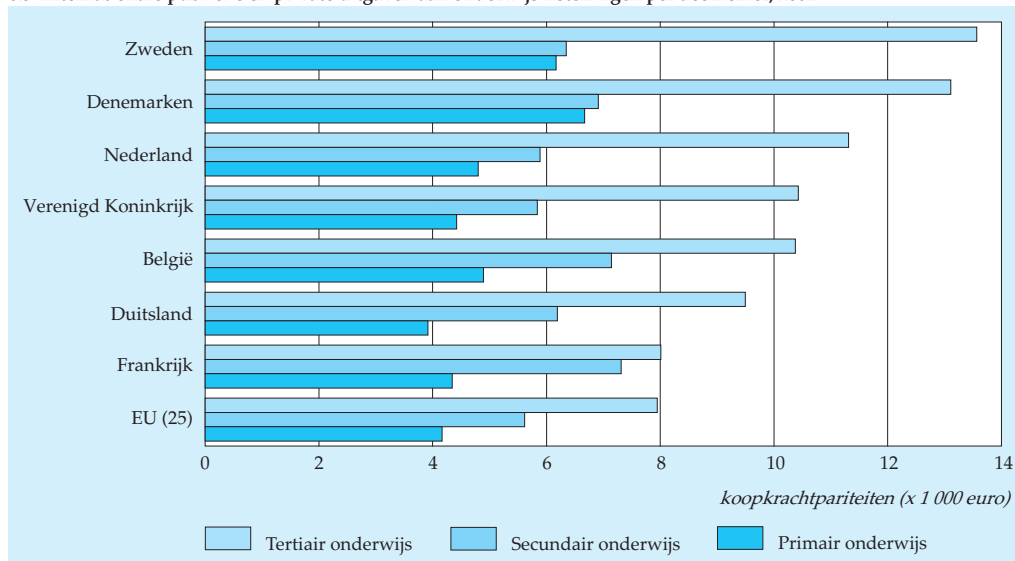
De uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer waren in Nederland in alle onderwijssectoren hoger dan gemiddeld in de Europese Unie (EU). Het grootste verschil met het EU-gemiddelde trad op in het tertiair onderwijs. De uitgaven per student lagen in het tertiair onderwijs 40 procent boven het EU-gemiddelde. Alleen in Zweden en Denemarken werd er in 2002 per student in het tertiair onderwijs meer

uitgegeven. In het primair en het secundair onderwijs waren de verschillen met het EU-gemiddelde veel kleiner, namelijk 5 en 15 procent.

De hoogte van de uitgaven per student is in het tertiair onderwijs afhankelijk van de nationale infrastructuur voor R&D activiteiten. In landen waar R&D vooral plaatsvindt in universitaire instellingen in plaats van bijvoorbeeld in de industrie of het bedrijfsleven, zijn de uitgaven per student in het tertiair onderwijs veel hoger. Het aandeel van de Nederlandse universiteiten in de totale uitgaven aan R&D bedroeg 28 procent in 2003.

In vrijwel alle landen stijgen de uitgaven per deelnemer met het onderwijsniveau (van primair tot tertiair). Deze stijging houdt verband met de gemiddelde hoogte van salarissen van het onderwijzend personeel, maar ook met de leermiddelen die aan de deelnemers ter beschikking worden gesteld.

6.3 Internationale publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer, 2002

Bron: Eurostat, OECD (Education at a Glance 2005).

Bijna 80 procent van de publieke uitgaven naar primair en secundair onderwijs

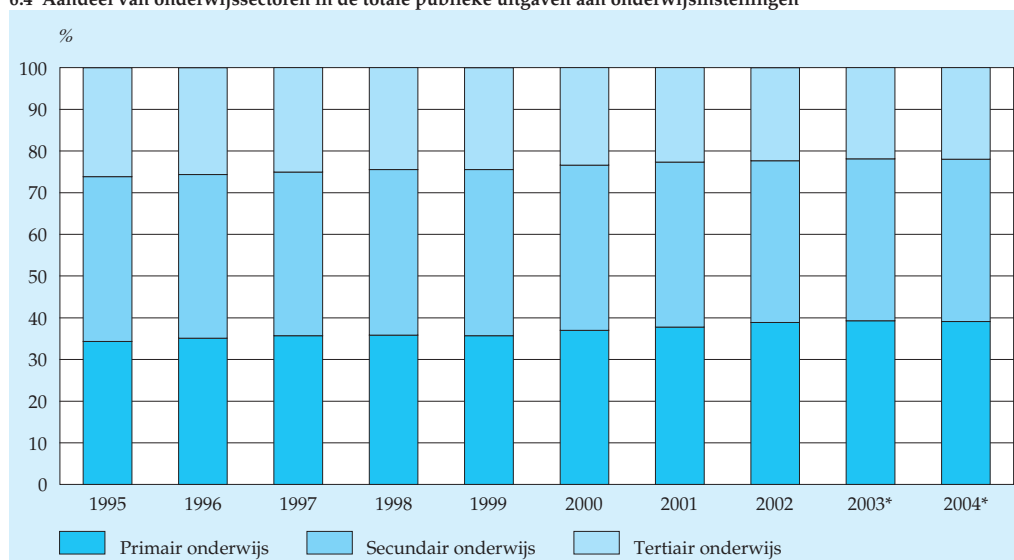
In 2003 gaven Rijk, provincie en gemeenten samen 21,5 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Dat was 4,5 procent van het BBP. De publieke uitgaven als percentage van het BBP zijn in 2003 alleen toegenomen in het primair en in het secundair onderwijs, in het tertiair onderwijs zijn ze gelijk gebleven. Uit voorlopige berekeningen voor 2004 blijkt dat het aandeel van de publieke uitgaven aan instellingen in het BBP nauwelijks verandert.

In 2003 ging bijna 80 procent van de onderwijsuitgaven naar het primair en secundair onderwijs. De overheid besteedde aan instellingen in het primair en het secundair onderwijs respectievelijk 8,4 en 8,3 miljard euro. Het tertiair onderwijs ontving 4,7 miljard euro. Bijna tweederde van het geld voor het tertiair onderwijs ging naar het wetenschappelijk onderwijs.

Het primair onderwijs is in de periode 1995–2004 een steeds groter deel gaan vormen van de totale overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen. Het aandeel steeg van 34 naar 39 procent. Dat ging vooral ten koste van het aandeel in het tertiair onderwijs dat van 26 naar 22 procent daalde.

6.4 Aandeel van onderwijssectoren in de totale publieke uitgaven aan onderwijsinstellingen

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

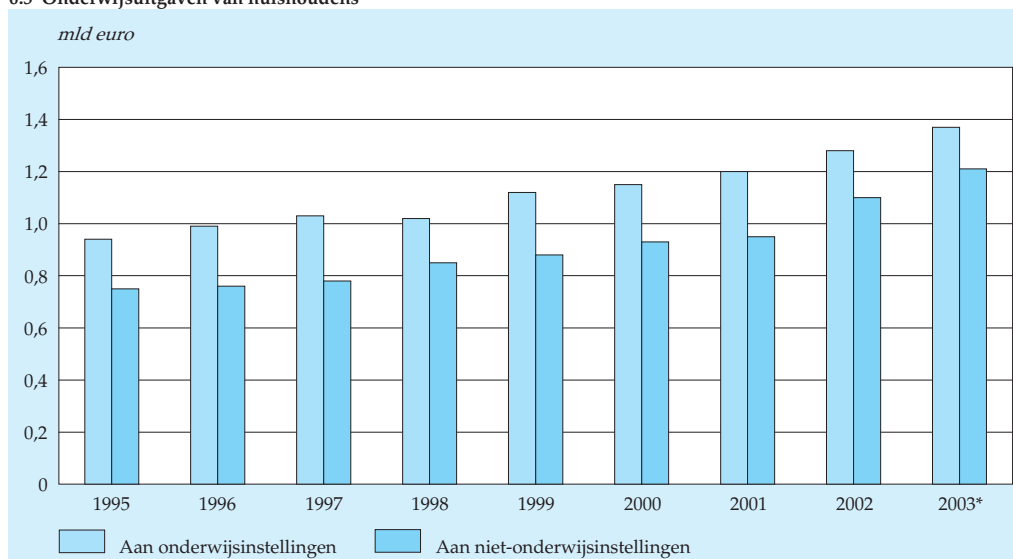
Aandeel private uitgaven in de onderwijsuitgaven gelijk gebleven

In 2003 betaalde de private sector 2,3 miljard euro aan onderwijsinstellingen. Het aandeel van de private uitgaven in de totale uitgaven aan instellingen was 10 procent. Dat is in lijn met de voorgaande jaren. Het aandeel van de private uitgaven in het BBP schommelt al een tijd tussen de 0,45 en 0,52 procent.

Huishoudens hebben 2,6 miljard euro besteed in 2003 aan onderwijsdoeleinden. Iets meer dan de helft van deze uitgaven, 54 procent, ging rechtstreeks naar de onderwijsinstellingen in de vorm van de vrijwillige ouderbijdrage of les- en collegegelden. Daarnaast gaven huishoudens 1,2 miljard euro uit aan boeken of andere leermiddelen.

De uitgaven van ouders en leerlingen aan onderwijs zijn in de periode 2001–2003 flink gestegen. Dat is het gevolg van een stijging van de vrijwillige ouderbijdrage en de boekenkosten in het secundair onderwijs. In het voortgezet onderwijs wordt de stijging van de vrijwillige ouderbijdrage veroorzaakt door de stijging van al bestaande kostenposten zoals excursies. In het vmbo heeft vooral de stijging van het aantal werkboeken geleid tot hogere kosten voor de ouders. Voor de havo en het vwo worden de hogere kosten veroorzaakt door een stijging van de prijs per leermiddel. Ook in het mbo zijn de kosten van de schoolboeken gestegen.

6.5 Onderwijsuitgaven van huishoudens

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

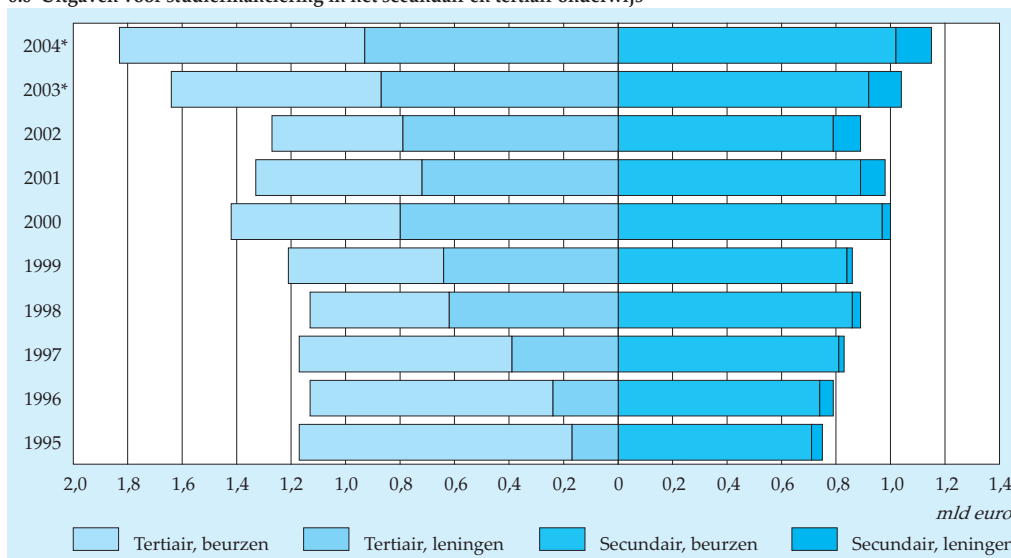
Toename aandeel leningen in de verstrekte studiefinanciering

Het Rijk gaf in 2003 ongeveer 2,7 en in 2004 bijna 3 miljard euro uit om deelnemers aan het secundaire en tertiaire onderwijs tegemoet te komen in de kosten van hun studie of opleiding. Deze studiefinanciering kan worden verstrekt als beurs of als lening.

Tussen 1995 en 2004 is een verschuiving opgetreden in de samenstelling van de studiefinanciering. In 1995 werd 11 procent verstrekt in de vorm van een lening, in 2004 was dat opgelopen naar 36 procent. Dat komt door de introductie van de prestatiebeurs in 1996. In de prestatiebeurs wordt de studiefinanciering in eerste instantie verstrekt als lening. Als een student voldoende studieresultaten behaalt, kan deze vervolgens worden omgezet in een gift. Hierdoor nam het aandeel leningen in het tertiair onderwijs toe van 15 procent in 1995 tot ruim 50 procent in 2004.

Ook in het secundair onderwijs is het aandeel leningen toegenomen sinds 1995. Het bleef echter in 2004 beperkt tot een bescheiden 12 procent van de totaal verstrekte studiefinanciering.

6.6 Uitgaven voor studiefinanciering in het secundair en tertiair onderwijs

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

Toelichting

De gegevens over de publieke uitgaven zijn ontleend aan de rekeningen van het Rijk, de provincies, de gemeenten en samenwerkingsverbanden van gemeenten. Ze hebben betrekking op de in het verslagjaar uitgegeven en ontvangen bedragen. De uitkomsten over het jaar 2003 en 2004 hebben nog een voorlopig karakter omdat sommige gegevensbronnen nog niet (volledig) beschikbaar waren. Daarnaast worden de cijfers pas als definitief beschouwd wanneer ze zijn opgenomen in de publicatie 'Education at a Glance' van de OESO.

De gegevens over de private uitgaven worden samengesteld uit meerdere bronnen. De private uitgaven door bedrijven aan instellingen in het primair of secundair onderwijs worden ontleend aan de gemeenterekeningen. Voor de private uitgaven aan instellingen in het tertiair onderwijs dient de publicatie van het CBS 'Kenniss en economie' als bron. Gegevens over de private uitgaven door huishoudens zijn ontleend aan verschillende schoolkostenonderzoeken. Het Ministerie van OCW laat sinds 1999 de hoogte van de schoolkosten periodiek onderzoeken.

De gepresenteerde cijfers zijn berekend volgens door de OESO gestandaardiseerde definities. De overheidsuitgaven aan onderwijs zijn verdeeld in de uitgaven aan instellingen en de uitgaven aan huishoudens. Onder de uitgaven aan onderwijsinstellingen vallen de kosten van de onderwijskundige diensten, de aanvullende niet-onderwijskundige diensten (vervoerskosten, studentenvoorzieningen e.d.) en de zogenoemde apparaatskosten. Dat zijn uitgaven die betrekking hebben op het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs; het voeren van beleid en administratie door het Ministerie en gemeenten; subsidies aan schoolbegeleidingsdiensten en dergelijke.

De uitgaven aan huishoudens omvatten de door de overheid verstrekte beurzen en leningen. Door middel van een verdeelmodel wordt berekend welk deel van de verstrekte beurzen door de huishoudens wordt gebruikt om betalingen te verrichten aan onderwijsinstellingen. Dit deel kan namelijk worden beschouwd als publieke subsidies die via de huishoudens naar instellingen vloeien. Met deze geldstroom moet rekening worden gehouden wanneer de publieke en private uitgaven worden gesommeerd tot een totaal van de onderwijsuitgaven aan instellingen en huishoudens.

Om een internationale vergelijking van onderwijssystemen mogelijk te maken worden de verschillende onderwijsprogramma's ingedeeld in een aantal categorieën volgens internationaal afgesproken regels.

In dit hoofdstuk worden Nederlandse termen gebruikt voor de verschillende ISCED-categorieën (International Standard Classification of Education). Deze termen corresponderen als volgt met Nederlandse onderwijsprogramma's:

- primair onderwijs (ISC0+1): basisonderwijs, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs;
- secundair onderwijs (ISC2,3+4): voortgezet speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (KSE4–6);
- tertiair onderwijs (ISC5+6): hoger beroepsonderwijs, wetenschappelijk onderwijs, onderwijs aan promovendi.

7. *Onderwijs en maatschappelijke omgeving*

7.1 *Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie*

Het opleidingsniveau van de totale Nederlandse bevolking in de leeftijd van 15–64 jaar is tussen 1996 en 2004 toegenomen. Ook het opleidingsniveau van de werkzame beroepsbevolking nam toe, maar minder hard dan dat van de totale bevolking. Wel is het opleidingsniveau van werkenden een stuk hoger. Ongeveer driekwart heeft een opleiding op minimaal hoger secundair onderwijs afgerond, terwijl dat bij de totale bevolking 65 procent was.

Opleidingsniveau bevolking blijft toenemen

In 2004 had 65 procent van de personen in de leeftijd van 15–64 jaar minimaal hoger secundair onderwijs afgerond. Dat was in 1996 58 procent. Hoger secundair onderwijs omvat havo, vwo, mbo, hbo en wo. Internationaal wordt een voltooide opleiding op dit niveau gezien als het minimum om succesvol de stap naar de moderne arbeidsmarkt te maken. Een kwart van de bevolking had in 2004 een diploma hoger onderwijs. Het aandeel mensen zonder diploma voortgezet onderwijs of hoger is tussen 1996 en 2004 gedaald van 14 naar 9 procent.

Verschillen tussen vrouwen en mannen nemen af

Het aandeel vrouwen met minimaal havo is tussen 1996 en 2004 sterker gestegen dan het aandeel mannen. Toch is het opleidingsniveau van de mannen nog steeds wat hoger dan dat van vrouwen. Van de mannen had in 2004 67 procent havo of hoger, van de vrouwen was dat 64 procent. Het opleidingsniveau van de niet-westers allochtone bevolking is tussen 1996 en 2004 iets harder gestegen dan het opleidingsniveau van de autochtone bevolking. Het verschil in niveau is vrijwel gelijk gebleven. In 2004 had 67 procent van de autochtonen minimaal havo tegen 42 procent van de niet-westerse allochtonen. Dat was in 1996 61 om 37 procent.

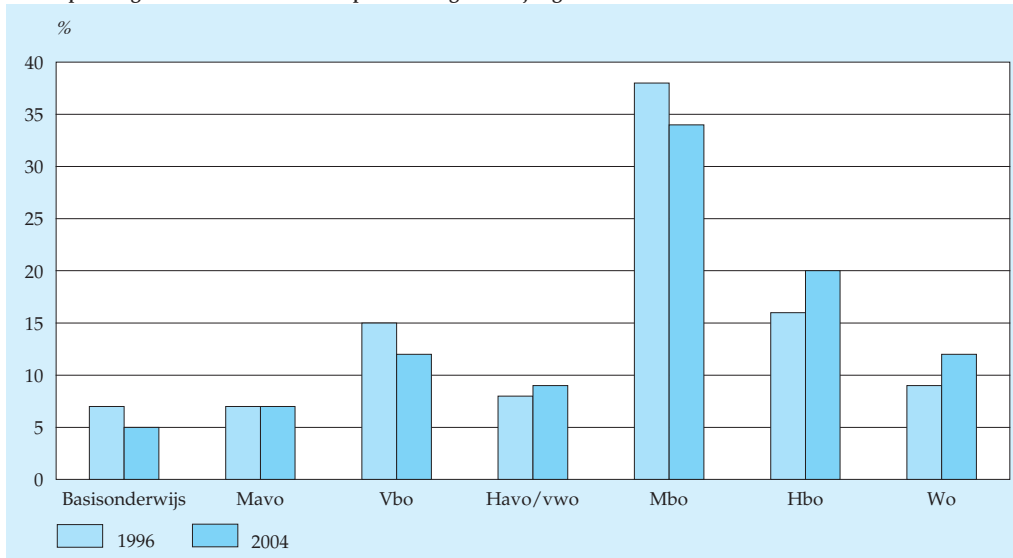
Ongeveer driekwart van de werkzame beroepsbevolking heeft minimaal havo

Het opleidingsniveau van de werkzame beroepsbevolking ligt hoger dan dat van de totale bevolking van 15–64 jaar. Van de werkzame beroepsbevolking in 2004 had 75 procent minimaal een opleiding op het niveau van hoger secundair onderwijs. In 1996 was dat nog 71 procent. De werkzame vrouwen zijn over het algemeen wat hoger opgeleid dan de werkzame mannen. Dit hangt samen met de hogere arbeidsdeelname van middelbaar en hoogopgeleide vrouwen ten opzichte van laagopgeleide vrouwen.

Opleidingsniveau Nederlandse bevolking binnen Europa gemiddeld

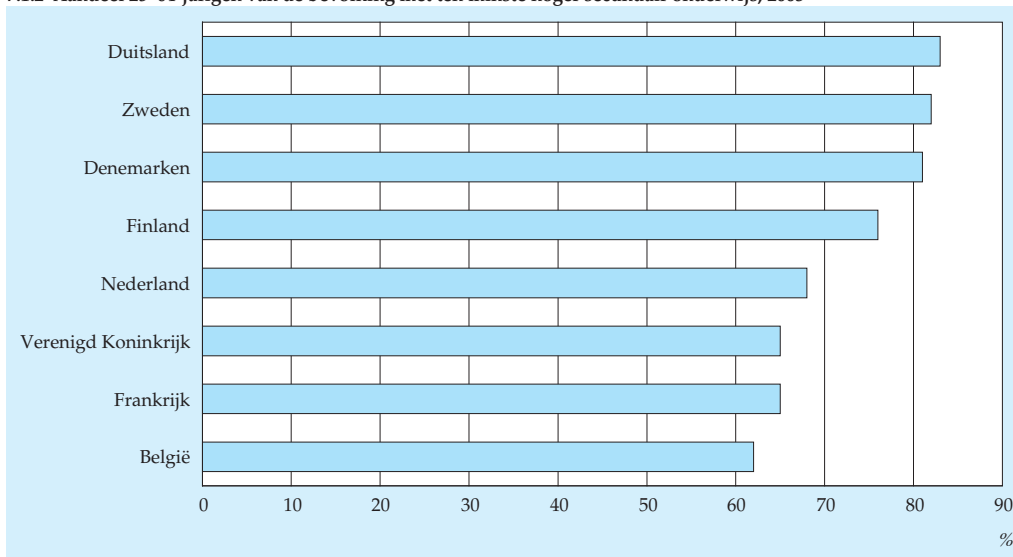
Qua opleidingsniveau van de bevolking neemt Nederland ten opzichte van een aantal omringende landen een gemiddelde positie in. De meest recente inter-

7.1.1 Opleidingsniveau werkzame beroepsbevolking (15-64-jarigen)

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.2 Aandeel 25-64-jarigen van de bevolking met ten minste hoger secundair onderwijs, 2003

Bron: OECD, CBS.

ationale vergelijking betreft de bevolking van 25–64 jaar en het jaar 2003. Ongeveer 68 procent van de 25–64-jarigen in ons land had toen ten minste hoger secundair onderwijs met succes afgerond. In België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk lag het aandeel 25–64-jarigen met ten minste hoger secundair onderwijs lager. Daarentegen scoorden vooral Duitsland, Zweden en Denemarken beduidend hoger. Wat betreft het percentage mensen met hoger onderwijs doen de omringende landen het over het algemeen beter of net zo goed. Ongeveer een kwart van de Nederlandse bevolking van 25–64 jaar kon in 2003 een diploma van het hoger onderwijs (hbo en wo) overleggen. Duitsland en Frankrijk hebben vergelijkbare aandelen. In Denemarken, Zweden en Finland had meer dan 30 procent van de bevolking een diploma hoger onderwijs.

Toelichting

De gegevens in deze paragraaf zijn ontleend aan de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB wordt sinds 1987 gehouden onder mensen die in Nederland wonen met uitzondering van de institutionele bevolking. Deze enquête wordt bij een steekproef van 1 procent van de bevolking uitgevoerd. De EBB bevat arbeidsmarktkenmerken en demografische kenmerken. De demografische kenmerken, zoals geslacht, geboortedatum, burgerlijke staat, land van herkomst en positie in het huishouden, hebben betrekking op alle leden van het huishouden. De vragen naar de positie op de arbeidsmarkt worden alleen gesteld aan personen van 15 jaar of ouder. Zij hebben onder andere betrekking op het al dan niet werkzaam zijn, de positie in de werkring, het bedrijf waar men werkt, het zoeken naar werk, de gevolgde opleiding en het ingeschreven zijn bij een Centrum voor Werk en Inkomen (CWI).

De uitkomsten van de EBB zijn gebaseerd op een steekproefonderzoek. De uitkomsten hebben daardoor een onnauwkeurigheidsmarge.

Volgens de gekozen herkomstgroeperingsdefinitie worden tot de allochtonen gerekend:

- zij die zelf in het buitenland zijn geboren met minstens één in het buitenland geboren ouder (1e generatie);
- zij die in Nederland zijn geboren met eveneens minstens één in het buitenland geboren ouder (2e generatie).

Een allochtoon is dus een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Binnen de groep allochtonen wordt een onderscheid gemaakt in westerse en niet-westerse allochtonen. Tot de niet-westerse allochtonen behoren personen uit onder meer Turkije, Marokko, Suriname en de Nederlandse Antillen. Tot de westerse allochtonen behoren personen uit Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika, Indonesië, Japan en Oceanië.

7.2 *Het middelbaar beroepsonderwijs uitgelicht*

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) levert grote aantallen gediplomeerde schoolverlaters af voor de arbeidsmarkt. De ongediplomeerde uitval is echter ook groot. De afgelopen jaren is het aantal leerlingen in het mbo gestaag toegenomen, vooral door een groeiende deelname van vrouwen. In het mbo is de sector techniek fors in omvang teruggelopen, terwijl de sectoren economie, en zorg en welzijn sterk zijn gegroeid. De verhouding tussen mannen en vrouwen is in bepaalde sectoren bijzonder scheef. In de sector techniek is slechts één van de tien geslaagden een vrouw, bij zorg en welzijn zijn dat er negen van de tien. Vergeleken met andere Europese landen levert de sector techniek in Nederland maar een klein deel van het totaal aantal geslaagden in het mbo.

Mbo'ers op de arbeidsmarkt

Elk jaar kiezen honderdduizenden jongeren voor een opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Het mbo is daarmee een zeer belangrijke toeleverancier voor de arbeidsmarkt. Bijna vier van de tien mensen in de werkzame beroepsbevolking hebben een mbo-diploma als hoogste opleiding. Deze mensen zijn werkzaam in beroepen, zoals bakkers, automonteurs, loodgieters en verpleegsters. Het gaat dus om vaklieden op het gebied van techniek, gezondheidszorg, automatisering en andere technisch wetenschappelijke terreinen. Hoewel deze vakmensen geen tertiaire opleiding hebben gehad, zijn zij wel op hoog niveau werkzaam en spelen ze een rol bij de implementatie van innovatieprocessen die zo van belang zijn in een kenniseconomie.

Het mbo is een sterk praktijkgerichte opleiding en kent vier niveaus. Op elk niveau kan de leerling kiezen uit twee leerwegen, de beroepsopleidende leerweg met 20–60 procent beroepspraktijkvorming in de vorm van stages, en de beroepsbegeleidende leerweg, waarbij de leerling vier dagen per week in een leerbedrijf werkt en een dag in de week naar school gaat.

In dit artikel zullen deelnemers aan het eerste niveau, de assistentopleidingen, buiten beschouwing worden gelaten, aangezien dit niveau geen startkwalificatie geeft voor de arbeidsmarkt. Als hieronder over het mbo wordt gesproken, gaat het om de basisberoepsopleiding (mbo 2) en de vak-, middenkader-, en specialistenopleidingen (mbo 3/4).

Ontwikkeling van het mbo in de afgelopen jaren

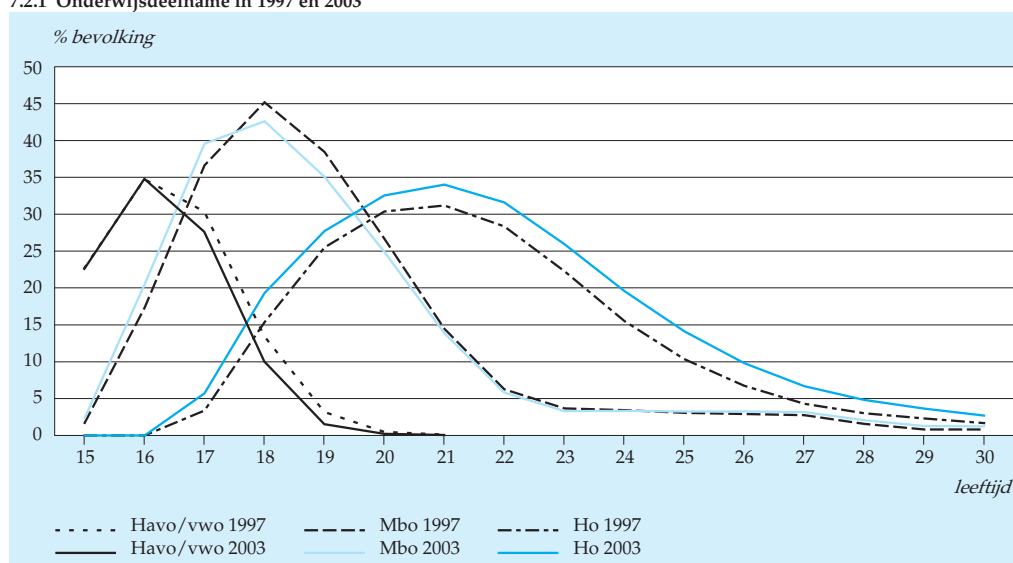
In het Nederlandse onderwijsstelsel neemt het mbo een tussenpositie in tussen het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs. Het grootste gedeelte van de 17–19-jarigen in Nederland zit op het mbo. Pas bij de 20-jarigen is de deelname aan het hoger onderwijs groter dan aan het mbo.

Tussen schooljaar 1997/'98 en 2003/'04 is een lichte verjonging in de deelname aan het mbo opgetreden. Het percentage 17-jarigen dat een mbo-opleiding volgde, is

gestegen van 37 naar 40. De deelnamepercentages van de 18- en 19-jarigen zijn weliswaar iets gedaald, maar bleven zeer hoog. Ruim 40 procent van 18-jarigen ging in 2003/'04 naar het mbo. Bij de 19-jarigen was dat ruim een van de drie.

7.2.1 Onderwijsdeelname in 1997 en 2003

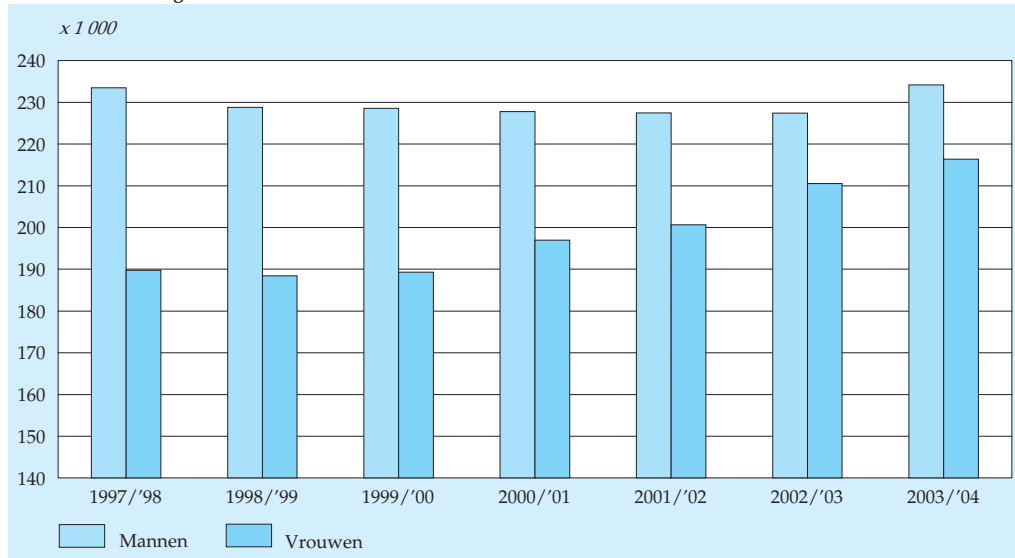

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Het mbo is de laatste jaren gestaag gegroeid. Het aantal leerlingen in het mbo bedroeg in het schooljaar 2003/'04 ruim 450 duizend. Dat is een groei van 6 procent ten opzichte van 1997/'98. Die toename is deels het gevolg van bevolkingsgroei en deels van grotere deelname aan het mbo. Ongeveer 1 procentpunt komt doordat de bevolking is toegenomen. De overige 5 procentpunt is te danken aan een grotere deelname van de bevolking aan het mbo. Vooral bij vrouwen nam de belangstelling voor een mbo-opleiding zeer sterk toe. Hun deelname groeide met 12 procent. Bij de mannen bleef de deelname aan mbo-opleidingen vrijwel gelijk

Door het gestegen aantal leerlingen is de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het (voltijd-)mbo van een 15-jarig meisje toegenomen van 1,9 jaar in 1997/'98 tot 2,1 jaar in 2003/'04. Dit lijkt misschien weinig, maar het is een substantiële toename gezien het feit dat deze verwachte verblijfsduur berekend is voor elke 15-jarige, dus inclusief degenen die nooit aan het mbo zullen deelnemen en inclusief eventuele uitvallers. Bij de mannen is de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het (voltijd-)mbo voor een 15-jarige blijven steken op 2,3 jaar.

7.2.2 Aantal leerlingen in mbo niveau 2-4

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Economie uitgegroeid tot grootste sector

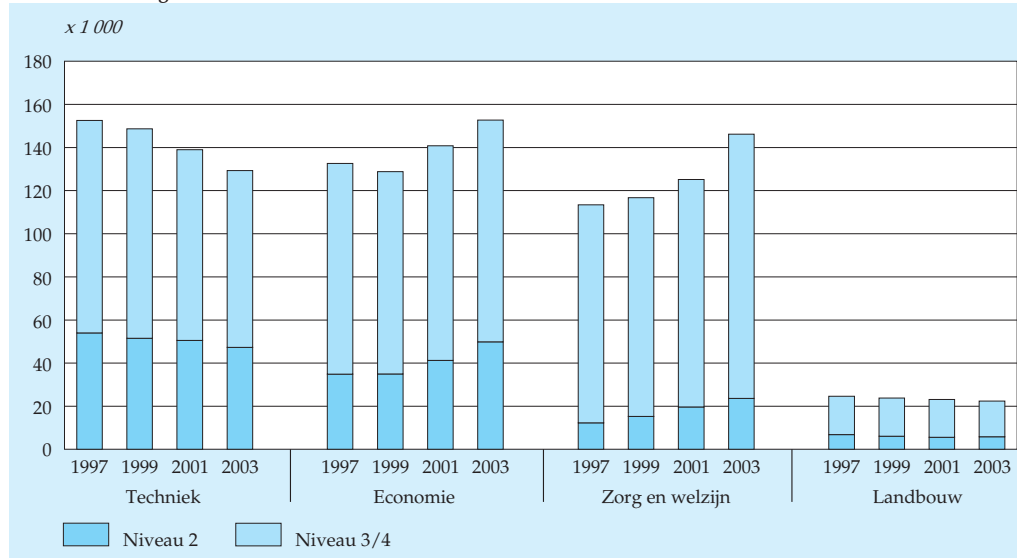
Het mbo is in de afgelopen jaren niet alleen gegroeid, maar ook van karakter veranderd. Het is in toenemende mate een witteboordenopleiding geworden. Daarnaast is het aandeel van de basisberoepsopleidingen (mbo 2) in het totale leerlingaantal licht toegenomen.

De sector *techniek* was in 1997/98 nog de grootste mbo-sector. Sindsdien is het leerlingenaantal sterk afgenomen, namelijk met 15 procent. Daardoor was deze sector in 2003/'04 nog maar de derde sector van het mbo. De daling van het aantal scholieren heeft zich zowel bij de basisberoepsopleiding (mbo 2) als bij de hogere opleidingen (mbo 3/4) voorgedaan. Bij de hogere opleidingen was de afname wel groter. *Techniek* was in 2003/'04 nog wel de opleidingssector met het hoogste percentage deelnemers in lage opleidingen (37 procent).

Het aantal leerlingen in de sector *economie* is daarentegen tussen 1997/'98 en 2003/'04 met 15 procent gegroeid. Hierdoor is deze sector de grootste geworden. De sector *zorg en welzijn* volgt op de voet. Hier is maar liefst een groei van bijna 30 procent gerealiseerd. De sector *landbouw* ten slotte was de kleinste en bleef dat ook.

De groei in de sector *economie* en de sector *zorg en welzijn* kwam voor een groot deel op het conto van de basisberoepsopleidingen. Bij *economie* nam het aandeel van de lagere opleidingen toe van 26 naar 33 procent, en in de *zorg en welzijn* van 11 naar 16 procent. In het hele mbo nam het aandeel van leerlingen in de basisberoepsopleidingen toe van 26 naar 28 procent.

7.2.3 Mbo-leerlingen naar sector en niveau

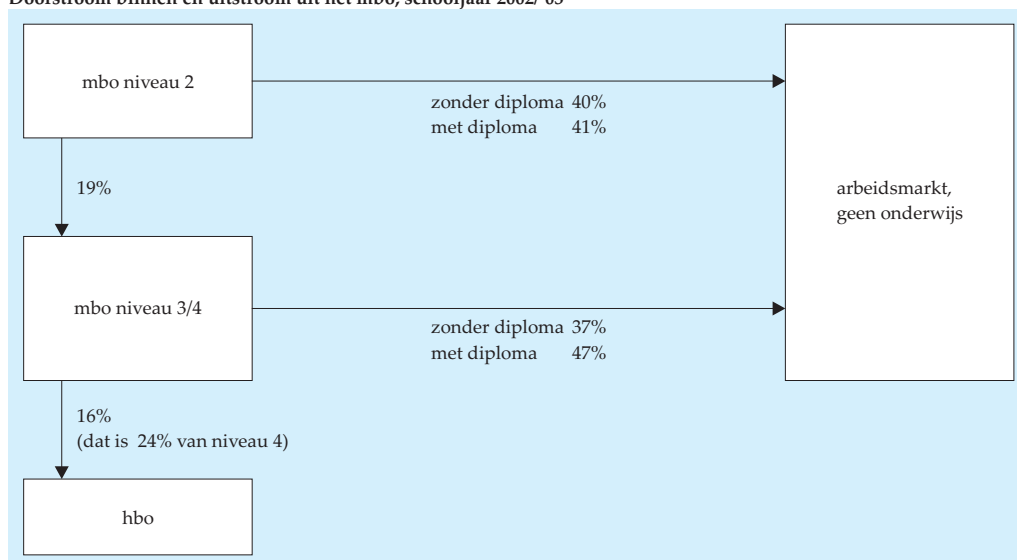

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Met en zonder diploma van school

Het mbo is vooral een arbeidsmarktgerichte opleiding. Weliswaar biedt het hoogste niveau van het mbo (niveau 4) de mogelijkheid om door te stromen naar het hbo,

Schema 7.2
Doorstroom binnen en uitstroom uit het mbo, schooljaar 2002/03

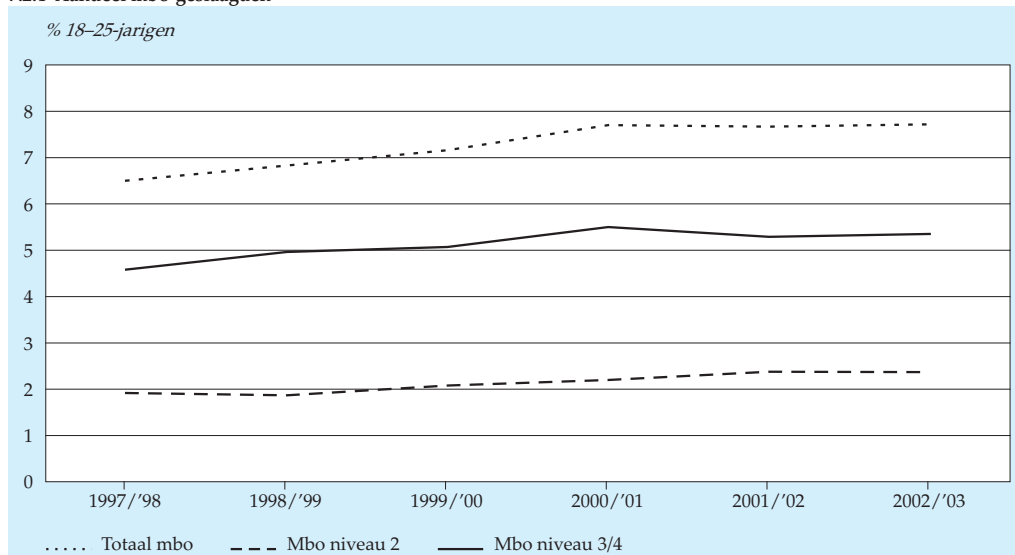
maar slechts een op de vier leerlingen maakt daar ook gebruik van. Het gros van de mbo-schoolverlaters komt terecht op de arbeidsmarkt.

Niet alle schoolverlaters van het mbo beschikken echter over een diploma. Het percentage ongediplomeerde schoolverlaters is hoog. Aan het einde van schooljaar 2002/'03 verliet 40 procent van de leerlingen in de basisberoepsopleiding de opleiding zonder diploma. Bij de opleidingen op de hogere niveaus was de ongediplomeerde uitval niet veel minder: 37 procent. De doorstroom tussen de mbo-niveaus is vrij hoog: 19 procent van de leerlingen stroomde door van niveau 2 naar de hogere niveaus. De meesten daarvan, 70 procent, hebben dan een diploma niveau 2 op zak. Er zijn dus vrij veel leerlingen die in de loop van hun schoolloopbaan meer dan één mbo-diploma behalen.

Ondanks de grote uitval levert het mbo ook grote aantallen gediplomeerden af voor de arbeidsmarkt. In 2002/'03 haalden ongeveer 120 duizend scholieren hun mbo-diploma, bijna 37 duizend op het niveau van de basisberoepsopleiding en ruim 82 duizend op de hogere niveaus. Vijf jaar eerder haalden ruim 100 duizend leerlingen een diploma. De groei van de deelname aan de basisberoepsopleidingen betekende dat de gemiddelde studieduur in het mbo korter werd. Dat had, in elk geval tijdelijk, een toename van het aantal geslaagden tot gevolg.

Over de leeftijd van de geslaagden in het mbo zijn geen gegevens bekend, maar gezien de leeftijd van de deelnemers en de duur van de opleidingen (2 à 4 jaar) is te

7.2.4 Aandeel mbo-geslaagden

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

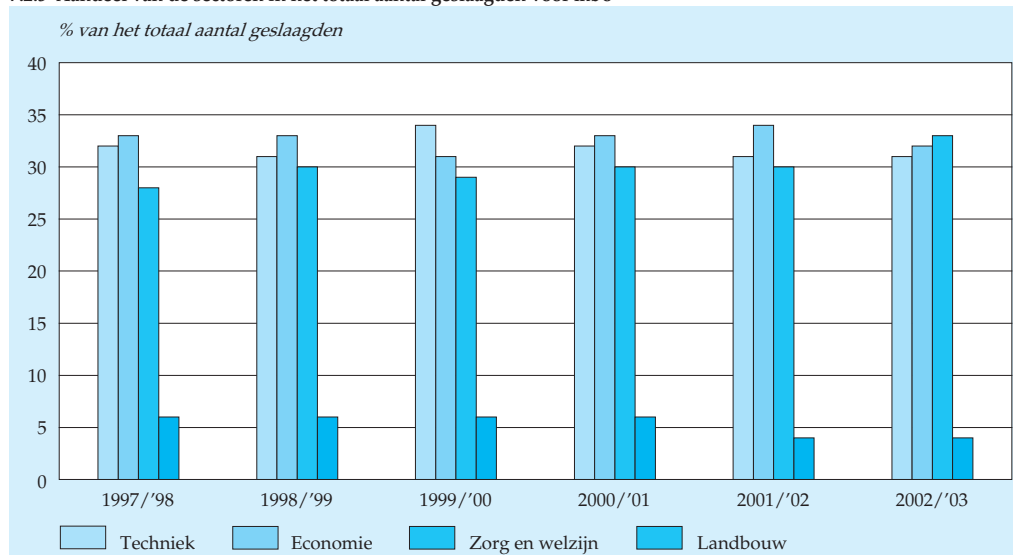
verwachten dat het merendeel van de geslaagden in de leeftijdsgroep 18–25 jaar valt. Het totaal aantal mensen dat een mbo-diploma behaalde vormde in 2002/'03 bijna 8 procent van deze bevolkingsgroep van jongvolwassenen. In schooljaar 1997/'98 was dat 6,5 procent.

Uiteraard vertalen de veranderingen in de leerlingenaantallen van de sectoren zich met enige vertraging in de aantallen geslaagden per sector. Sinds 1999/'00 is het aandeel geslaagden in technische opleidingen gedaald van 34 naar 31 procent. Het aandeel geslaagden in de sector *zorg en welzijn* is daarentegen toegenomen van 29 naar 33 procent. In de sector *economie* begon het aantal leerlingen pas na 1999 te stijgen en dat is 2002/'03 nog niet terug te zien in een aanzienlijke toename van het aandeel geslaagden.

In schooljaar 2002/'03 had *zorg en welzijn* de meeste geslaagden afgeleverd: ruim 39 duizend. De sector *economie* volgde daar vlak achter met bijna 38 duizend gediplomeerden. De sector *techniek* was goed voor bijna 37 duizend geslaagden. Dat aantal zal echter gezien het dalend leerlingenaantal vermoedelijk verder afnemen.

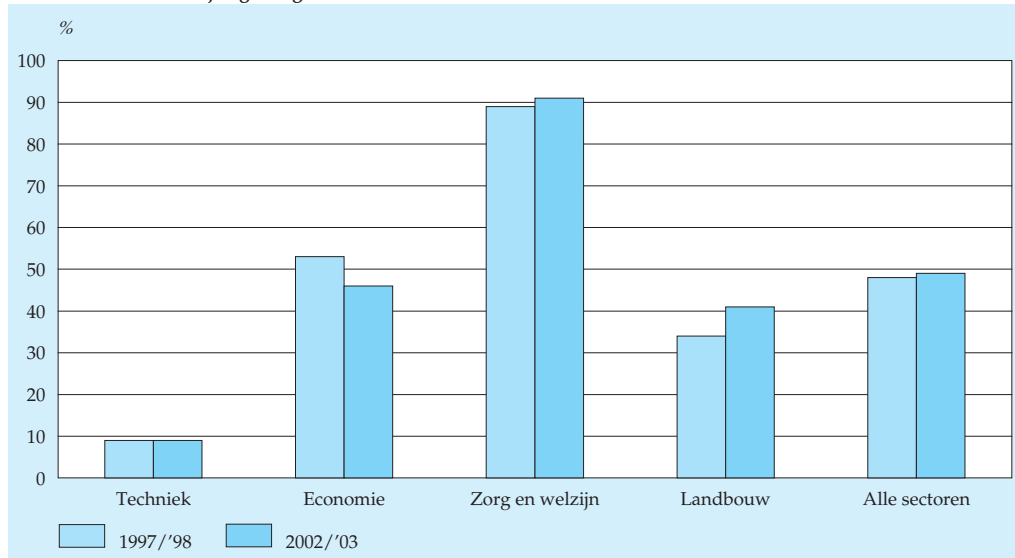
Bijna de helft van alle mbo-geslaagden in de niveaus 2 tot en met 4 is vrouw. Terwijl er voor het mbo als geheel dus sprake is van een evenredige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen, is er bij de sectoren *techniek* en *zorg en welzijn* sprake van een zeer forse onbalans. Die onevenwichtigheid is in de periode 1997/'98–2002/'03 niet of nauwelijks veranderd. *Techniek* is nog steeds een typische mannensector.

7.2.5 Aandeel van de sectoren in het totaal aantal geslaagden voor mbo

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

7.2.6 Aandeel vrouwelijke geslaagden voor mbo

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Slechts één van de tien geslaagden is een vrouw. *Zorg en welzijn* daarentegen is een typische vrouwensector. Negen van de tien geslaagden zijn vrouwen. Alleen in de kleine sector *landbouw* is de onevenwichtigheid verminderd: het aandeel vrouwelijke geslaagden nam toe van 34 naar 41 procent.

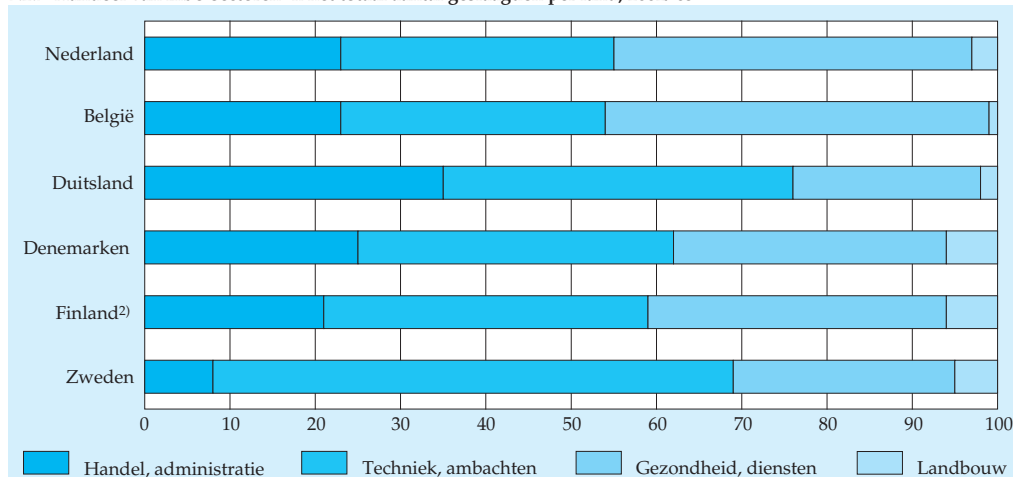
Geslaagden per sector in andere landen

Internationaal laat het middelbare beroepsonderwijs zich moeilijk vergelijken. Van veel landen ontbreken onderling vergelijkbare gegevens. De hier gepresenteerde internationale vergelijking is daardoor noodgedwongen summier.

Opvallend is hoe klein in Nederland het aandeel geslaagden van de sector *techniek* is, bijna eenderde van het totaal. Alleen in België is dit aandeel nog kleiner. De sector *techniek* is in de andere landen de grootste of op een na grootste sector. In Duitsland bijvoorbeeld hebben vier van de tien geslaagden een technische of ambachtelijk opleiding gevolgd en in Zweden ongeveer zes van de tien. Daar staat tegenover dat Nederland en België hoge aandelen geslaagden in de gezondheid en dienstverlening hebben.

Het aandeel vrouwelijke geslaagden schommelt rond de 50 procent. Koploper is Finland met 55 procent. De onevenwichtigheid in de verhouding mannen en vrouwen in het mbo is dus betrekkelijk gering. Dit beeld verandert echter bij uitsplitsing naar sector. De typische mannen- en vrouwen-sectoren komen eigenlijk in elk land voor.

7.2.7 Aandeel van mbo-sectoren in het totaal aantal geslaagden per land, 2002/'03¹⁾

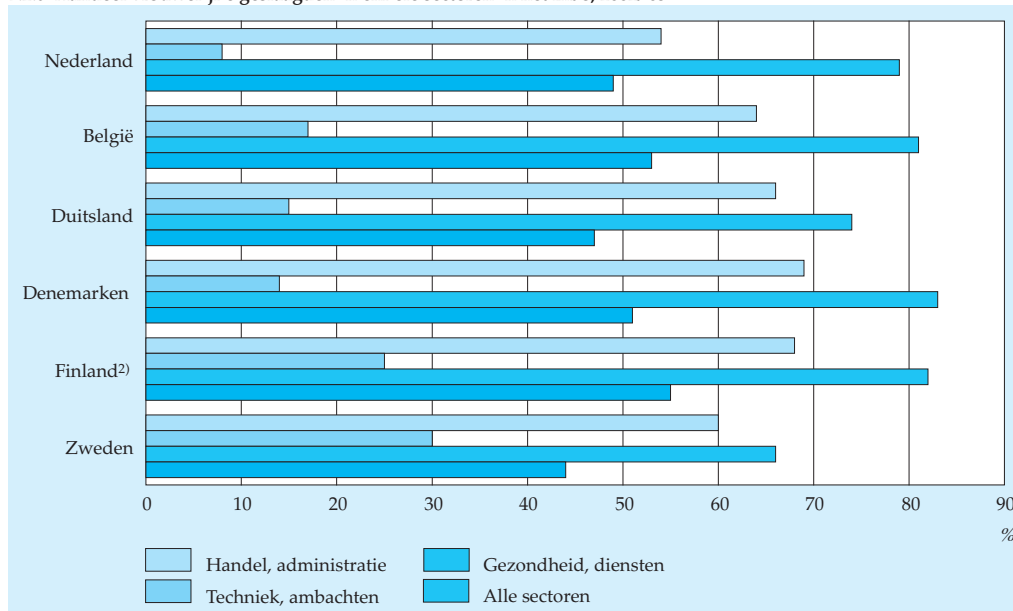

1) Het mbo omvat ISCED niveau 3/4. De sectoren zijn als volgt samengesteld: handel, administratie ISCED field 300; techniek, ambachten ISCED fields 400, 500 en 210; gezondheid, diensten ISCED fields 700, 800, 140 en 220; landbouw ISCED field 600.

2) verslagjaar 2001/'02

Bron: Eurostat (New Cronos).

7.2.8 Aandeel vrouwelijke geslaagden in enkele sectoren in het mbo, 2002/'03¹⁾

1) Het mbo omvat ISCED niveau 3/4. De sectoren zijn als volgt samengesteld: handel, administratie ISCED field 300; techniek, ambachten ISCED fields 400, 500 en 210; gezondheid, diensten ISCED fields 700, 800, 140 en 220.

2) Verslagjaar 2001/'02.

Bron: Eurostat (New Cronos).

Zo zijn bij de geslaagden in de sector *techniek en ambachten* in elk land vrouwen zwaar ondervertegenwoordigd. Met slechts 8 procent vrouwelijke geslaagden is de ondervertegenwoordiging in Nederland het grootst. Denemarken en Duitsland hebben respectievelijk 14 en 15 procent vrouwelijke gediplomeerden. In Zweden is het aandeel vrouwelijke gediplomeerden bij technische en ambachtelijke opleidingen het hoogst, namelijk 30 procent. De sectoren *gezondheid en diensten* en *handel en administratie* hebben vrijwel overal een zeer hoog aandeel vrouwelijke geslaagden. Doorgaans zijn zes à acht van de tien geslaagden vrouw.

7.3 Deelname aan het voortgezet onderwijs naar herkomst-groepering

Leerlingen van niet-westerse herkomst volgen in het voortgezet onderwijs relatief vaak het vmbo. Verder zitten zij binnen het vmbo vaker in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg. Ook hebben ze vaker een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs. In de laatste leerjaren van het vmbo, havo en vwo kiezen allochtonen opvallend vaak voor de economische richtingen, vooral de leerlingen van Turkse, Marokkaanse of Surinaamse herkomst.

De derde klas in het voortgezet onderwijs

In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs hebben bijna alle leerlingen hun definitieve keuze voor een schoolsoort gemaakt. Slechts 3 procent van de leerlingen zit nog in een gemeenschappelijk leerjaar 3 voor havo/vwo. Daarom is het derde leerjaar heel geschikt om na te gaan hoe de leerlingen uit de verschillende herkomst-groeperingen over de schoolsoorten van het voortgezet onderwijs zijn verdeeld.

In 2004/'05 telde het derde leerjaar 192 duizend leerlingen. Dit aantal is exclusief de leerlingen die praktijkonderwijs volgen, terwijl ook de leerlingen die een vmbo-opleiding aan één van de agrarische opleidingscentra (AOC's) volgen niet in deze cijfers zijn meegenomen.

Bijna 45 procent van de leerlingen in de derde klas van het voortgezet onderwijs zat in 2004/'05 op de havo of het vwo. Verder volgde ruim 25 procent de theoretische of de gemengde leerweg in het vmbo (het vroegere mavo). De overige 30 procent is terug te vinden in de basis- of de kaderberoepsgerichte leerweg in het vmbo (het vroegere vbo). Binnen het vmbo kreeg 18 procent van de leerlingen extra ondersteuning via het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Dit gebeurde vooral binnen de basisberoepsgerichte leerweg.

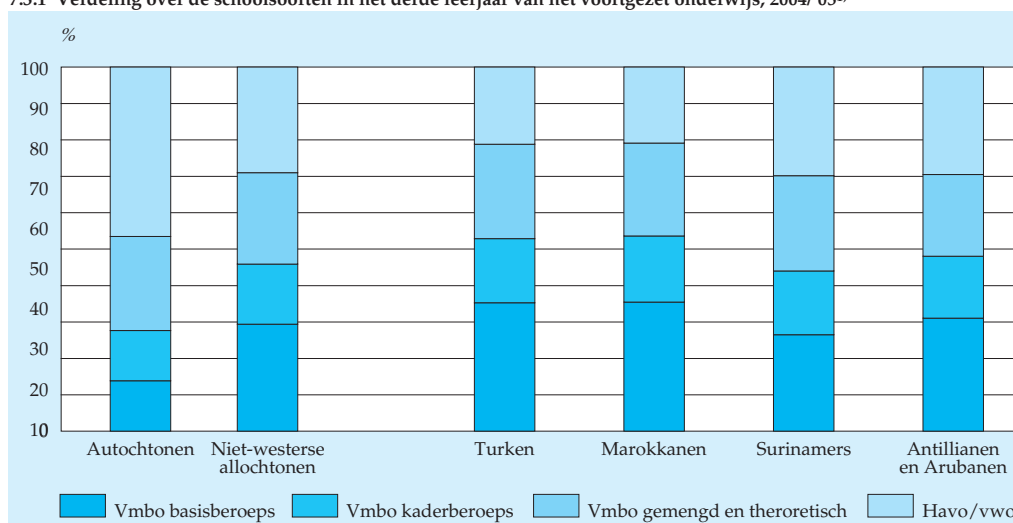
Leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst volgen relatief vaak vmbo

Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst zijn relatief vaak te vinden op het vmbo. Daarnaast volgen zij binnen het vmbo vaker de lagere leerwegen, de basis- en de kaderberoepsgerichte leerweg, dan autochtone en westers allochtone leerlingen. Meer dan eenderde van de leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst in het voortgezet onderwijs volgde de basisberoepsgerichte leerweg in het vmbo. Van de autochtone leerlingen in het voortgezet onderwijs zat maar 14 procent op de basisberoepsgerichte leerweg. De deelname aan de gemengde en theoretische leerwegen van het vmbo is voor alle onderscheiden groepen met ongeveer 25 procent vrijwel gelijk.

Niet-westers allochtone kinderen gaan dus veel minder vaak naar havo/vwo dan autochtone en westers allochtone leerlingen. Van de autochtone en westerse allochtone leerlingen zat in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs bijna 50 pro-

cent op de havo of het vwo. Dat percentage lag bij de niet-westers allochtone leerlingen op bijna 30. Het minst goed doen de leerlingen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond het. Slechts 21 procent van deze leerlingen volgde een havo/vwo-opleiding. Voor alle onderscheiden herkomstgroeperingen geldt dat meisjes vaker op havo/vwo zitten dan jongens (het verschil bedroeg gemiddeld ruim 5 procentpunt).

7.3.1 Verdeling over de schoolsoorten in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs, 2004/05¹⁾

¹⁾ Aantallen exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

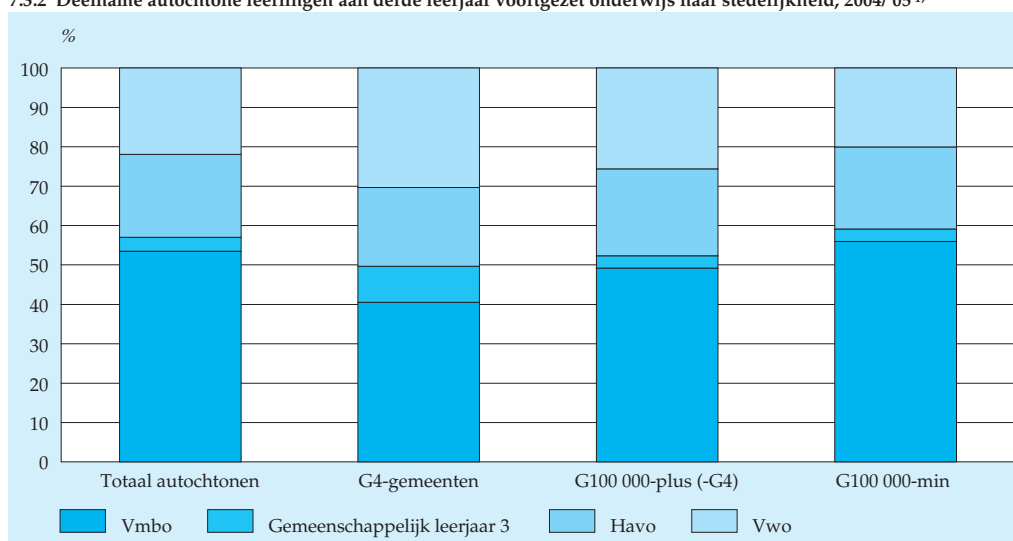
Autochtone leerlingen in de grote steden vaker naar vwo

Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst zijn het meest te vinden in de vier grote steden, Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht. Bijna de helft van de leerlingpopulatie in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs op de scholen in deze steden is van niet-westers allochtone herkomst. Voor de overige gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners is dit 15 procent, terwijl de kleinere gemeentes (minder dan 100 duizend inwoners) gemiddeld 10 procent niet-westers allochtone leerlingen op de scholen hebben.

De grootte van de gemeente waar de school staat, heeft geen invloed op de verdeling naar schoolsoort van leerlingen van niet-westerse allochtone herkomst. Bij de autochtone leerlingen maakt het wel uit. Hoe groter de gemeente, hoe meer autochtone leerlingen het vwo volgden. De deelname van autochtone leerlingen aan het vwo loopt op van 20 procent in de kleinere gemeenten (minder dan 100 duizend inwoners) via 26 procent in de grotere gemeenten (meer dan 100 duizend inwoners,

exclusief de vier grote gemeenten) naar 30 procent in de vier grote gemeenten. Verder valt op dat autochtone leerlingen die in één van de vier grote steden naar school gaan, veel vaker in het derde leerjaar nog geen definitieve keuze voor havo/vwo hebben gemaakt.

7.3.2 Deelname autochtone leerlingen aan derde leerjaar voortgezet onderwijs naar stedelijkheid, 2004/'05¹⁾

¹⁾ Aantallen exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

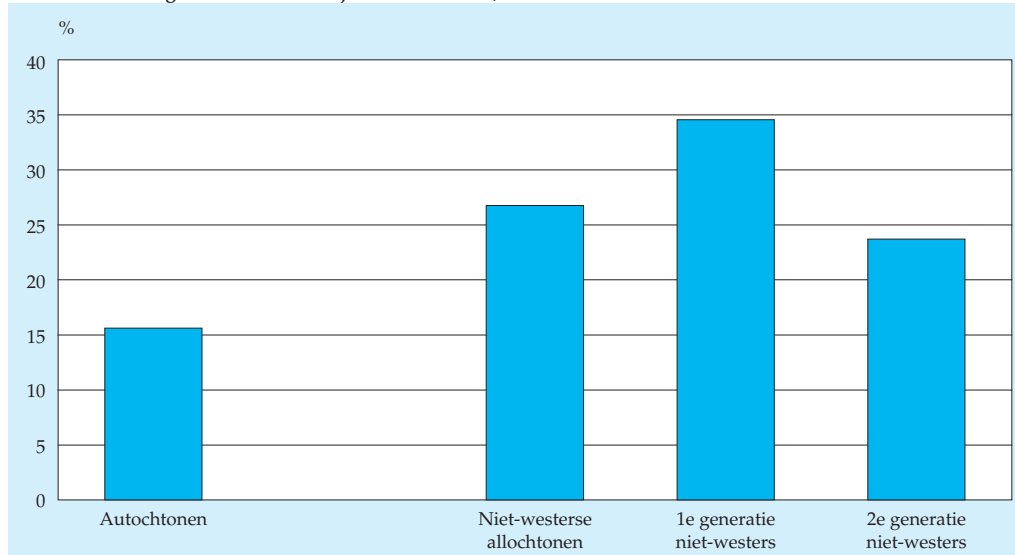
Bron: OCW(Cfi), CBS, IBC, GBA.

Relatief veel allochtonen in leerwegondersteunend onderwijs

Binnen het vmbo kunnen leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen een indicatie krijgen voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Zij krijgen dan meer ondersteuning en individuele begeleiding bij het volgen van het vmbo. In principe kunnen deze leerlingen alle leerwegen van het vmbo volgen. In de praktijk echter blijkt dat ze nauwelijks de gemengde of theoretische leerweg volgen. Bijna 95 procent van de leerlingen met een lwoo-indicatie volgde in 2004/'05 één van de twee lagere leerwegen van het vmbo, het merendeel de basisberoepsgerichte leerweg.

Leerlingen met een niet-Nederlandse achtergrond hebben naar verhouding vaker een indicatie voor het lwoo dan autochtonen. Van de niet-westers allochtone leerlingen in het vmbo volgde 27 procent het lwoo, tegenover 16 procent van de autochtone leerlingen. En van de niet westerse vmbo-leerlingen die niet in Nederland zijn geboren (eerste generatie allochtoon), had 35 procent een lwoo-indicatie. Dit laatste is niet zo verwonderlijk. Leerlingen met bijvoorbeeld een taalachterstand kunnen met wat extra ondersteuning misschien toch nog een vmbo-diploma halen.

7.3.3 Lwoo-leerlingen in het derde leerjaar van het vmbo, 2004/05

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

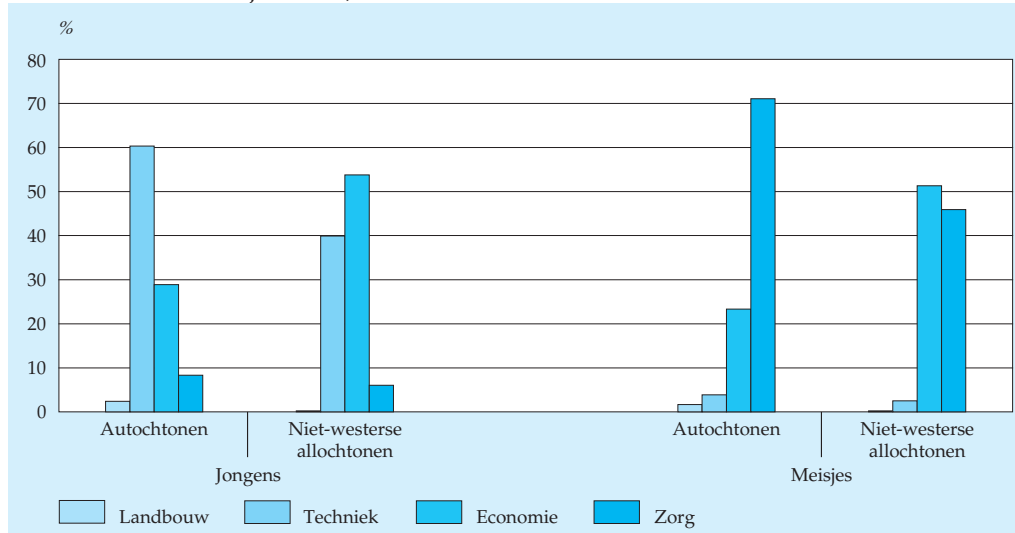
Niet-westerse allochtonen kiezen vaker voor economie

In de laatste leerjaren van het voortgezet onderwijs kiezen de leerlingen in de lagere leerwegen van het vmbo en in de havo en het vwo een sector of een profiel. De leerlingen in het vmbo kunnen in het derde en vierde leerjaar van basis- en kaderberoepsgerichte leerweg kiezen uit de vier sectoren: *landbouw*, *techniek*, *zorg* en *economie*. De leerlingen van de gemengde leerweg kiezen ook uit deze sectoren, maar dat geldt maar voor één vak. In havo 4 en 5 en vwo 5 en 6 kiezen de leerlingen uit de vier profielen: *natuur en techniek*, *natuur en gezondheid*, *economie en maatschappij* en *cultuur en maatschappij*.

Niet-westers allochtone leerlingen, zowel jongens als meisjes, kiezen opvallend veel vaker voor een economische richting dan autochtone leerlingen. Dit geldt voor alle schoolsoorten in het voortgezet onderwijs, maar het sterkst voor het vmbo. In het vmbo wordt *economie* twee keer zo vaak gekozen door niet-westers allochtonen dan door autochtonen. Voor niet-westers allochtone jongens en meisjes is *economie* daarmee de meest gekozen sector in het vmbo. Autochtone jongens kiezen in het vmbo het meest voor *techniek*, terwijl de sector *zorg* veruit de meest populaire sector is bij de autochtone vmbo-meisjes. Zowel voor alle onderscheiden herkomstgroeperingen als voor jongens en meisjes geldt: hoe hoger de leerweg binnen het vmbo, hoe vaker gekozen wordt voor de economische sector.

In de havo kiezen jongens en meisjes vaker voor een maatschappij- dan voor een natuurprofiel. *Economie en maatschappij* is duidelijk het meest populair. Dat geldt

7.3.4 Sectorkeuze vmbo leerjaren 3 en 4, 2004/'05¹⁾

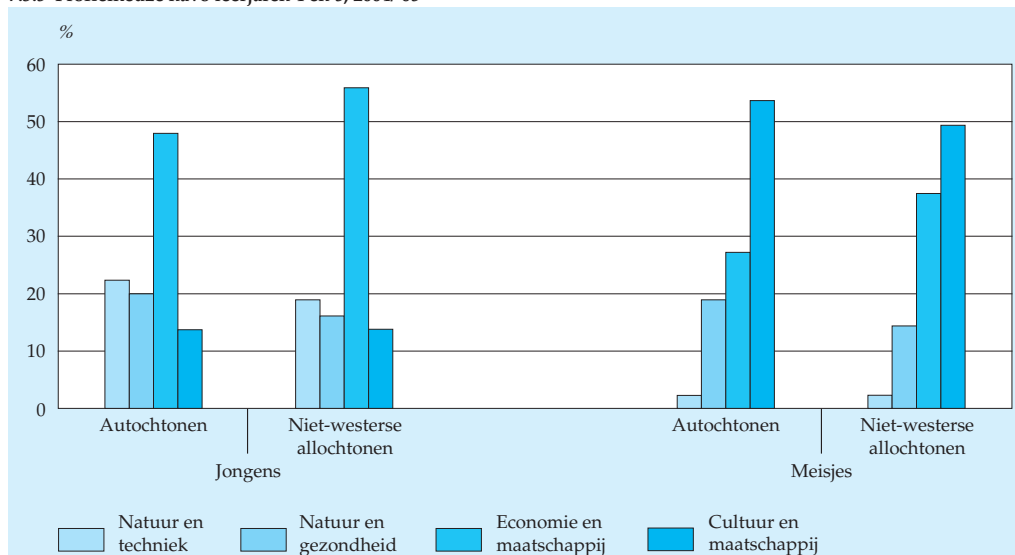

¹⁾ Exclusief vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

vooral voor de allochtone jongens, maar ook voor jongens van autochtone herkomst. Bij de meisjes wordt *maatschappij en cultuur* het meest gekozen, vooral door autochtone meisjes. Allochtone meisjes kiezen na *maatschappij en cultuur* ook relatief

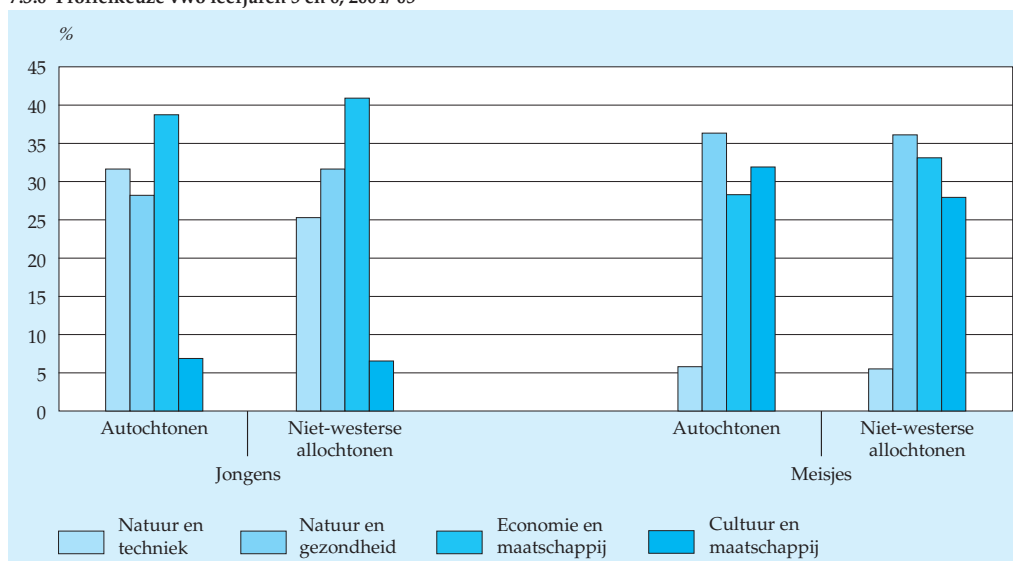
7.3.5 Profielkeuze havo leerjaren 4 en 5, 2004/'05

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

vaak voor *economie en maatschappij*. *Natuur en techniek* is bij de jongens het (op afstand) tweede profiel, maar wordt door de havo-meisjes nauwelijks gekozen. In het vwo is de profielkeuze wat gelijkmatiger verdeeld dan binnen de havo. Met uitzondering van *cultuur en maatschappij* bij de jongens en *natuur en techniek* bij de meisjes, worden alle profielen geregeld gekozen. De jongens hebben een voorkeur voor *economie en maatschappij*. Bij de autochtone jongens volgt daarna *natuur en techniek*, bij de niet-westers allochtonen *natuur en gezondheid*. Meisje kiezen op het vwo het meest voor *natuur en gezondheid*. Bij de niet-westers allochtone meisjes komt direct daarna *economie en maatschappij*. De autochtone meisjes kiezen na *natuur en gezondheid* vaak voor *cultuur en maatschappij*. Ook bij de profielkeuze in havo en vwo valt op dat veel niet-westers allochtone leerlingen, en dan met name van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse achtergrond, vaker voor *economie en maatschappij* kiezen dan autochtonen.

7.3.6 Profielkeuze vwo leerjaren 5 en 6, 2004/05

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.4 Schoolkleur in voortgezet onderwijs

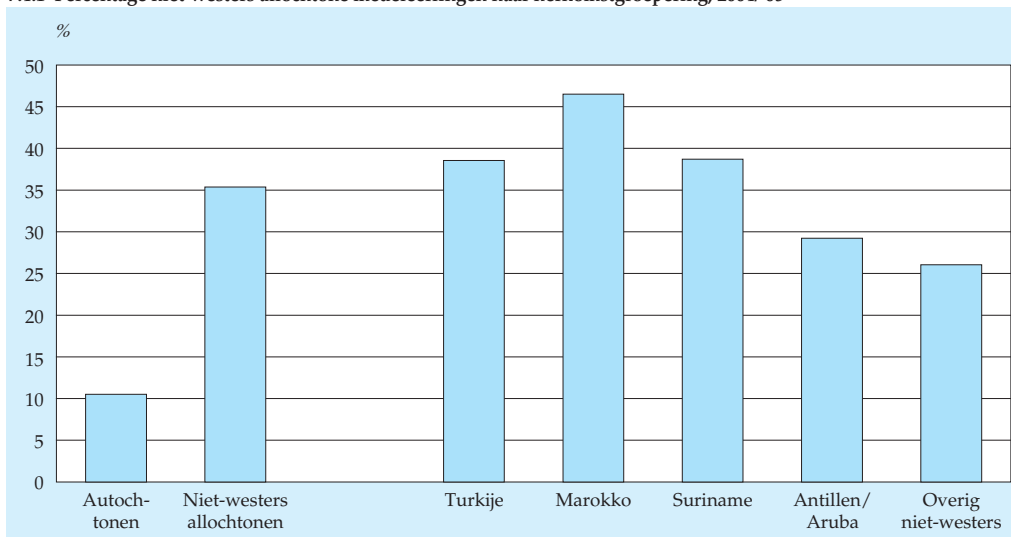
De Nederlandse scholen voor voortgezet onderwijs telden in 2004/'05 gemiddeld 14 procent niet-westers allochtone leerlingen. Aangezien de allochtone bevolking vooral geconcentreerd is in de Randstad hadden de scholen in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht gemiddeld 45 procent niet-westers allochtone leerlingen. Ook binnen de Randstad zijn de niet-westerse leerlingen niet gelijk verdeeld over de scholen: 46 procent van de schoolvestigingen was voor meer dan de helft gekleurd. Vooral omdat niet-westers allochtone leerlingen vaker de lagere leerwegen van het vmbo volgen, zijn vestigingen met deze schoolsoorten het sterkst gekleurd. Daarnaast is de allochtone bevolking niet gelijk over de wijken verdeeld en kiezen autochtone leerlingen relatief vaker voor een minder gekleurde schoolvestiging.

Marokkaanse leerlingen relatief vaak op zwarte scholen

In 2004/'05 had elke leerling op een schoolvestiging van het voortgezet onderwijs¹⁾ 14 procent niet-westers allochtone medeleerlingen. Door deelnameverschillen aan schoolsoorten en segregatie loopt dit percentage echter nogal uiteen voor de diverse herkomstgroeperingen. Autochtone leerlingen hadden gemiddeld 11 procent niet-westers allochtone schoolgenoten en niet-westers allochtone leerlingen gemiddeld 35 procent.

Ook binnen de groep van niet-westerse allochtonen zijn er verschillen. Antillianen/Arubanen en overig niet-westerse allochtonen hebben gemiddeld 29 en 26 procent niet-westers allochtone schoolgenoten. Voor Marokkaanse leerlingen is het percen-

7.4.1 Percentage niet-westers allochtone medeleerlingen naar herkomstgroepering, 2004/'05¹⁾

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van Agrarische Opleidingscentra.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

tage niet-westers allochtone schoolgenoten veel hoger. Zij hebben gemiddeld 47 procent niet-westers allochtone medeleerlingen. De verschillen zijn voor een groot deel te verklaren uit de schoolsoortkeuze. Samen met leerlingen van Turkse herkomst volgen Marokkanen relatief vaak de lagere leerwegen van het vmbo.

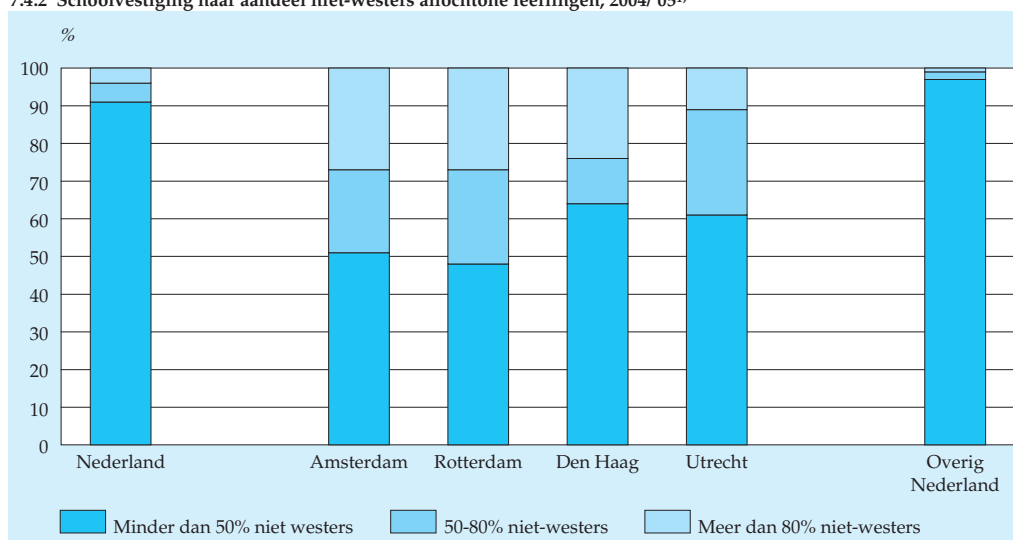
De allochtone bevolking is voor een groot deel geconcentreerd in het westen van het land, met name in de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Het aandeel leerlingen met een niet-westers allochtone achtergrond op de scholen in deze vier steden bedroeg 45 procent. In de rest van Nederland was dat 11 procent.

Ongelijke verdeling van allochtone leerlingen over schoolvestigingen in de Randstad

Door de concentratie van allochtonen in de Randstad zijn de scholen voor voortgezet onderwijs daar veel meer gekleurd dan in de rest van Nederland. In de vier grote steden had 46 procent van de vestigingen voor voortgezet onderwijs meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. Een kwart van de vestigingen had zelfs meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen.

Van de leerlingen is 45 procent van niet-westers allochtone herkomst. Of anders gezegd: gemiddeld was 45 procent van de schoolgenoten van elke leerling van niet-westerse afkomst. Autochtone leerlingen gaan echter vaker naar een vestiging met voornamelijk autochtone leerlingen, terwijl leerlingen met een allochtone achtergrond vaker naar een vestiging gaan met veel allochtone leerlingen.

7.4.2 Schoolvestiging naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen, 2004/05¹⁾

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van Agrarische Opleidingscentra.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

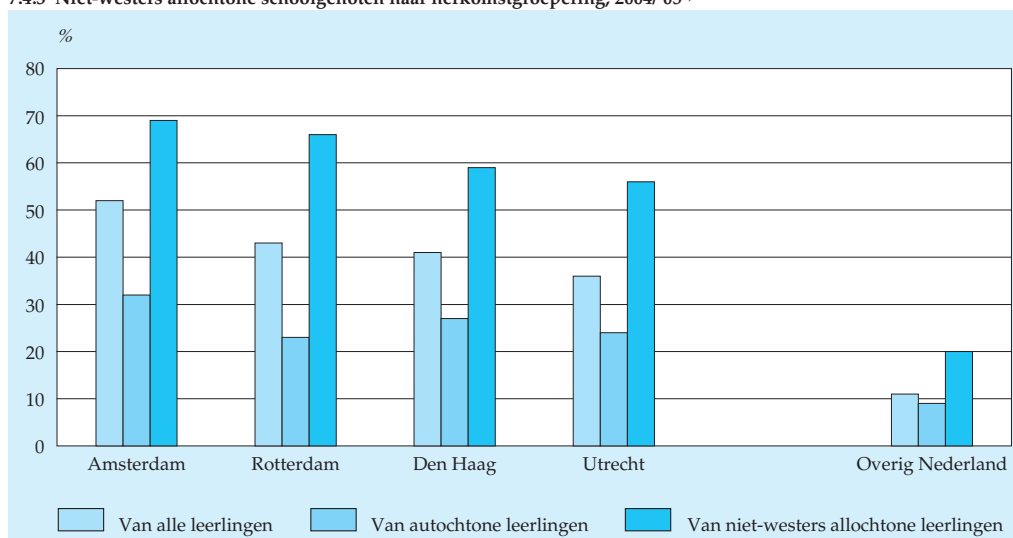
In de vier grote steden hadden autochtonen gemiddeld 27 procent niet-westers allochtone schoolgenoten. Voor de niet-westers allochtone leerlingen lag dat percentage op 65 procent. Dit komt voor een groot deel doordat allochtonen en autochtonen verschillende opleidingen volgen. Autochtone leerlingen volgen vaker havo en vwo, terwijl de leerlingen van niet-westers allochtone herkomst vaker naar de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo gaan. Daarnaast is de allochtone bevolking binnen de grote steden niet gelijk over de wijken verspreid en kiezen autochtone leerlingen, ook als dat verder fietsen is, relatief vaker voor een minder gekleurde schoolvestiging.

Segregatie op Haagse scholen relatief laag

Van de vier grote steden hadden de Amsterdamse scholen in 2004/'05 gemiddeld het hoogste aandeel niet-westers allochtone leerlingen, namelijk 52 procent. Daarna komt Rotterdam met 43 procent. Het percentage zwarte scholen is echter in Rotterdam hoger dan in Amsterdam, 52 tegen 49 procent. Dat wijst op een meer ongelijke verdeling van de verschillende herkomstgroepen over de schoolvestigingen in Rotterdam.

Een vergelijking tussen Rotterdam en Den Haag bevestigt dit beeld. Deze twee steden zijn goed vergelijkbaar als het gaat om het aandeel niet-westers allochtone leerlingen met percentages van respectievelijk 43 en 41. Toch heeft Rotterdam veel meer zwarte schoolvestigingen dan Den Haag. Het aantal zwarte scholen in Rotterdam bedroeg 52 procent. In Den Haag was dat 36 procent.

7.4.3 Niet-westers allochtone schoolgenoten naar herkomstgroepering, 2004/'05¹⁾

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van Agrarische Opleidingscentra.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

Verder hebben autochtone leerlingen in Rotterdam gemiddeld minder niet-westers allochtone schoolgenoten dan autochtonen in Den Haag. Voor niet-westerse leerlingen ligt dat juist tegengesteld. De Rotterdamse niet-westerse allochtonen hebben veel meer niet-westerse schoolgenoten dan die in Den Haag. Op de Haagse scholen is de verdeling van de leerlingen over de vestigingen naar herkomstgroepering dus evenwichtiger over de vestigingen dan in Rotterdam.

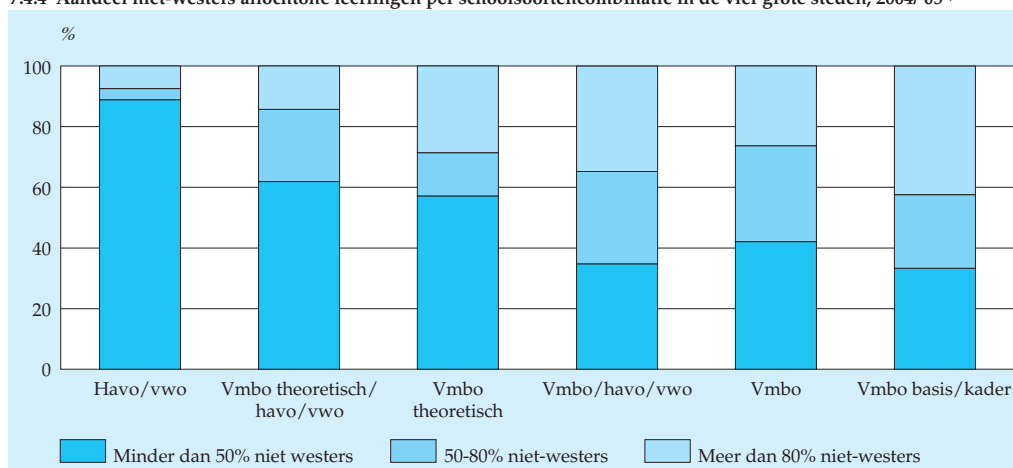
In Utrecht is het aandeel niet-westers allochtone leerlingen op de scholen voor voortgezet onderwijs het laagst (36 procent). Qua spreiding van de leerlingen naar herkomst over de vestigingen neemt Utrecht een middenpositie in. Utrecht heeft relatief veel schoolvestigingen waar meer dan de helft van de leerlingen van niet-westers allochtone herkomst is, maar weinig vestigingen met meer dan 80 procent van deze leerlingen.

Schoolvestigingen met basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen het meest gekleurd

De kleur van de schoolvestiging wordt voor een groot deel bepaald door de aanwezige schoolsoorten. Doordat autochtonen vaker een havo- of vwo-opleiding volgen dan leerlingen van niet-westers allochtone herkomst, zijn schoolvestigingen met alleen havo en/of vwo veel minder gekleurd dan de vestigingen waar (ook) vmbo-onderwijs wordt gegeven.

In de vier grote steden liep het percentage vestigingen waar meer dan de helft van de leerlingen van niet-westers allochtone herkomst is, uiteen van 11 procent voor de

7.4.4 Aandeel niet-westers allochtone leerlingen per schoolsoortencombinatie in de vier grote steden, 2004/05¹⁾

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van Agrarische Opleidingscentra.

De vier grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht; Vestigingen met alleen algemene leerjaren zijn verdeeld over havo/vwo (algemeen leerjaar avo), vmbo basis/kader/gemengd/theoretisch (algemeen leerjaar vmbo) en vmbo-havo-vwo (overige combinaties).

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

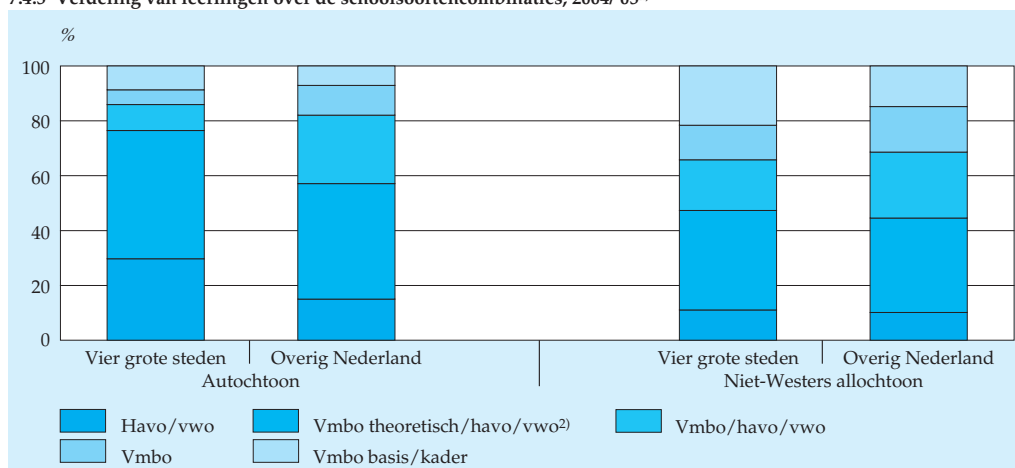
vestigingen waar alleen havo en/of vwo wordt gegeven tot 67 procent voor vestigingen met de basis- en/of kaderberoepsgerichte leerweg. Vestigingen met het breedste aanbod van schoolsoorten zijn in de vier grote steden gemiddeld ook erg sterk gekleurd.

Niet-westers allochtone leerlingen hebben binnen een vestiging met alleen de basis- en/of kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo twee keer zo veel niet-westers allochtone schoolgenoten als binnen een vestiging met alleen havo en/of vwo. Bij autochtone leerlingen is dit verschil nog groter.

Buiten de vier grote steden laten de percentages niet-westers allochtone (mede-) leerlingen per schoolsoortencombinatie een vergelijkbaar beeld zien. Wel liggen deze percentages veel lager dan in de vier grote steden.

In de vier grote steden bezoeken leerlingen relatief vaker een schoolvestiging met alleen havo en/of vwo (vooral autochtonen) of een vestiging met alleen vmbo basisberoepsgericht en/of kaderberoepsgericht (vooral leerlingen van niet-westers allochtone herkomst) dan de leerlingen in de rest van Nederland. Buiten de vier grote steden hebben de vestigingen vaker een wat breder aanbod van schoolsoorten.

7.4.5 Verdeling van leerlingen over de schoolsoortencombinaties, 2004/05¹⁾

¹⁾ Exclusief scholen voor praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra; Vestigingen met alleen algemene leerjaren zijn verdeeld over havo/vwo (algemeen leerjaar avo), vmbo basis/kader/gemengd/theoretisch (algemeen leerjaar vmbo) en vmbo-havo-vwo (overige combinaties).

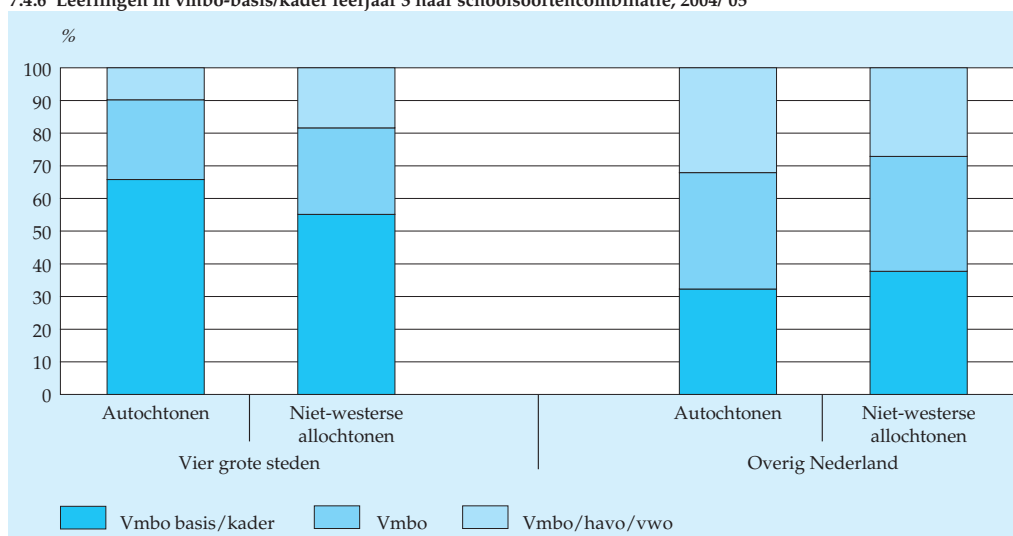
²⁾ Inclusief een klein deel vmbo (gemengd/theoretisch).

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

Autochtonen in de Randstad kiezen vaker voor smalle schoolvestiging

Vooral de vmbo-leerlingen in de rest van Nederland die een basis- en/of kaderberoepsgericht leerweg volgen, doen dat vaker op een vestiging met een breed aanbod aan schoolsoorten. Voor autochtonen geldt dat nog meer dan voor niet-westers

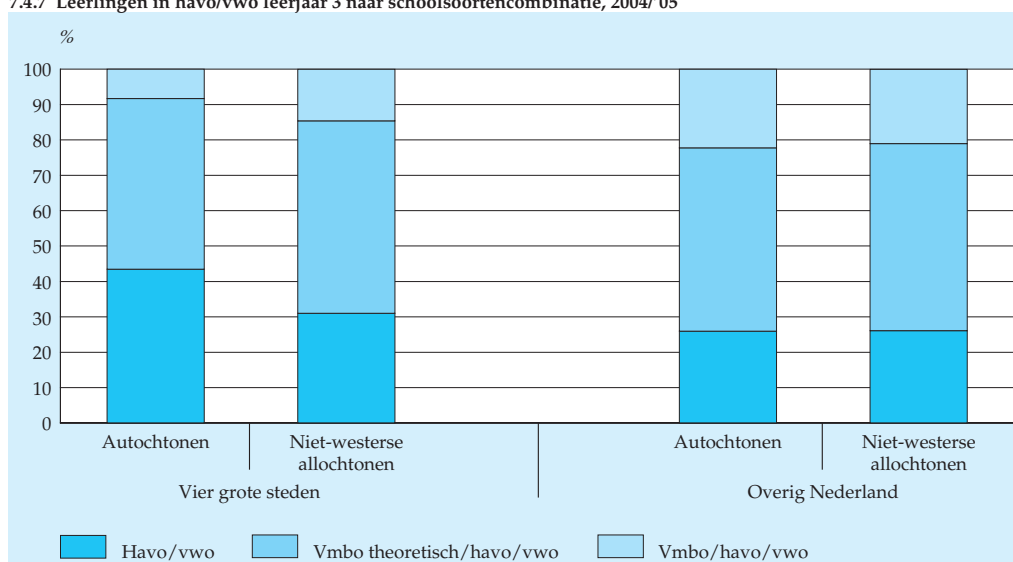
7.4.6 Leerlingen in vmbo-basis/kader leerjaar 3 naar schoolsoortencombinatie, 2004/05

1) Exclusief vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra;

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.4.7 Leerlingen in havo/vwo leerjaar 3 naar schoolsoortencombinatie, 2004/05

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

allochtonen. Leerlingen die in een van de vier grote steden naar school gaan, volgen deze leerwegen veel vaker op een vestiging waar alleen de basis- en/of kaderberoepsgerichte leerweg wordt onderwezen. En hier gaan juist de autochtone leerlingen nog vaker dan niet-westers allochtone leerlingen naar een smal samengestelde schoolvestiging. Dit laatste geldt overigens voor alle autochtone leerlingen in de Randstad. Welke schoolsoort ze ook volgen, ze doen dat veel meer dan niet-westers allochtone leerlingen op schoolvestigingen waar alleen die schoolsoort wordt onderwezen. Op de scholen in de Randstad zit bijvoorbeeld 43 procent van de autochtone havo/vwo-leerlingen op een vestiging met alleen havo en/of vwo tegen 31 procent van de niet-westers allochtone havo/vwo-leerlingen.

Toelichting

De gemiddelde schoolkleur is bepaald als het gemiddelde percentage niet-westers allochtonen dat bij een bepaalde (naar herkomst onderscheiden) leerling op school zit. Als niet wordt onderscheiden naar herkomstgroepering, dan is schoolkleur gelijk aan het gemiddelde percentage niet-westers allochtonen per school. Wordt wel onderscheid gemaakt naar herkomstgroepering dan is de schoolkleur het percentage niet-westers allochtone leerlingen dat gemiddeld bij een autochtone, dan wel een niet-westers allochtone leerling op school zit.

Herkomstgroepering (CBS-definitie)

Autochtonen: Nederland.

Westerse allochtonen: Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië.

Niet-westerse allochtonen: Afrika, Azië (excl. Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

Noot in de tekst

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van Agrarische Opleidingscentra.

7.5 Het studierendement van brugklassers

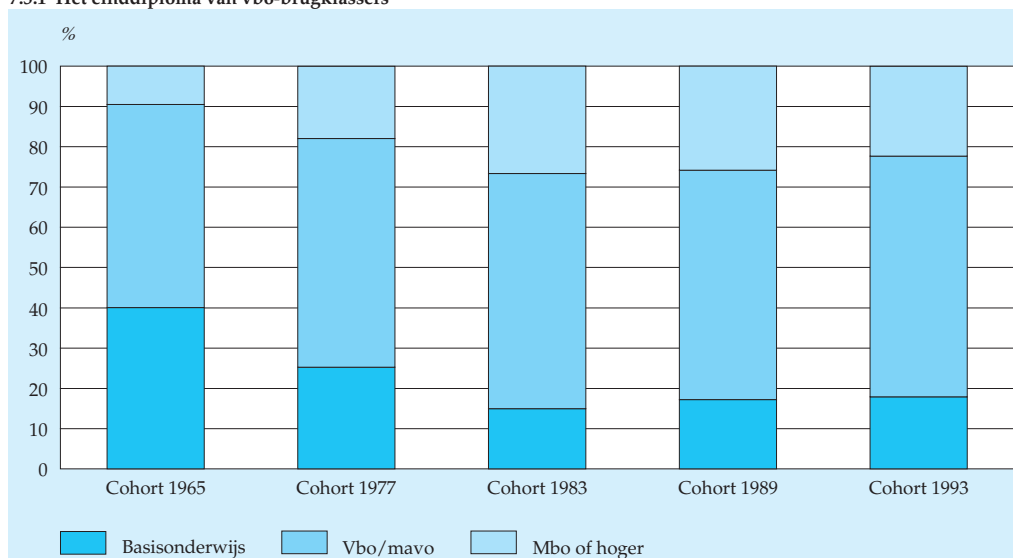
Een op de tien basisschoolverlaters haalt geen enkel diploma in het voortgezet onderwijs. De uitval is het hoogst bij leerlingen die naar het vbo gaan. Voor vbo- en mavo- brugklassers geldt dat jongens vaker ongediplomeerd het voltijd voortgezet onderwijs verlaten dan meisjes. Niet-westers allochtone brugklassers op het vbo en de mavo bereiken een minder hoge opleiding dan hun westerse klasgenoten.

Een op de vijf vbo'ers haalt geen diploma

Van de leerlingen die in 1993 hun middelbare schoolcarrière op het vbo startten, haalde 18 procent geen enkel diploma in het voltijd voortgezet onderwijs. Het aandeel vbo-brugklassers uit 1965 dat zonder diploma bleef, was twee keer zo groot. Van deze jaargang haalde 40 procent geen diploma. Ongeveer 60 procent van de vbo-brugklassers uit 1993 haalde als einddiploma een vbo-diploma. Dit aandeel is sinds cohort 1965 iets opgelopen. Toen verwierf de helft een vbo-diploma. Overigens gingen er in 1965 meer leerlingen naar de lagere schoolsoorten dan tegenwoordig, waardoor het niveau toen mogelijk wat hoger lag dan in latere jaren. Het was in die tijd echter minder gebruikelijk om door te studeren.

Ook het aandeel vbo-brugklassers met een hoger diploma dan vbo is gestegen sinds cohort 1965. Haalde slechts één op de tien vbo-brugklassers uit 1965 een mbo-diploma, twintig jaar later was dit aandeel meer dan verdubbeld. Van cohort 1993 behaalde 21 procent een mbo-diploma of hoger. Overigens is dat iets minder dan bij de cohorten 1983 en 1989¹⁾.

7.5.1 Het einddiploma van vbo-brugklassers

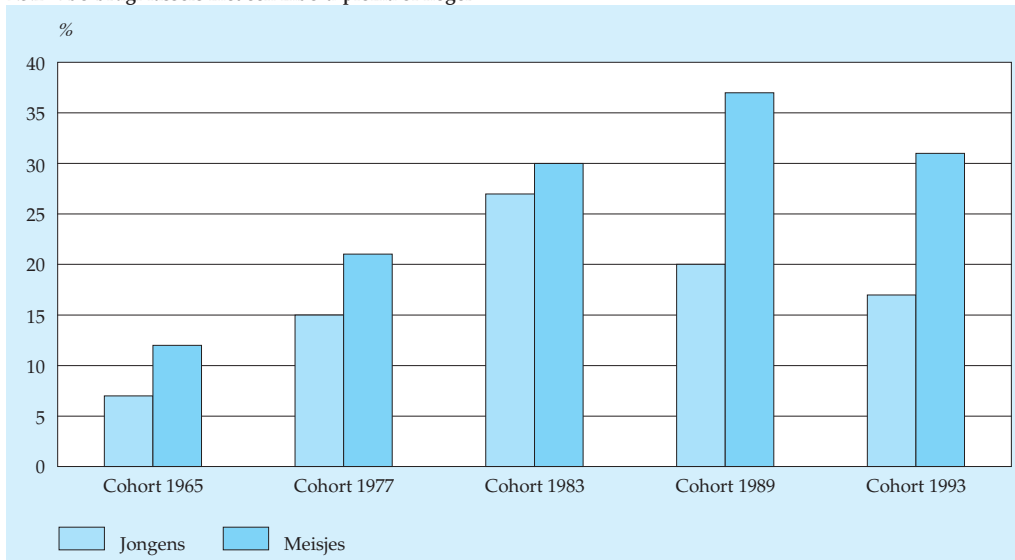

Bron: CBS (VOCL).

Jongens op vbo haken vaker af

Jongens uit het vbo verlaten vaker zonder diploma het voortgezet onderwijs dan meisjes. Ook blijft het bij jongens vaker bij een vbo-diploma dan bij meisjes. Alleen de meisjes uit cohort 1965 haakten vaker dan de jongens af. Meisjes verwerven vaker een mbo-diploma via het voltijdonderwijs dan jongens. Meisjes uit de vbo-brugklassen van 1989 en 1993 haalden tweemaal zo vaak een mbo-diploma dan jongens. Een deel van dat verschil hangt vanaf cohort 1989 samen met de grotere deelname van jongens aan de beroepsbegeleidende leerweg.

7.5.2 Vbo-brugklassers met een mbo-diploma of hoger

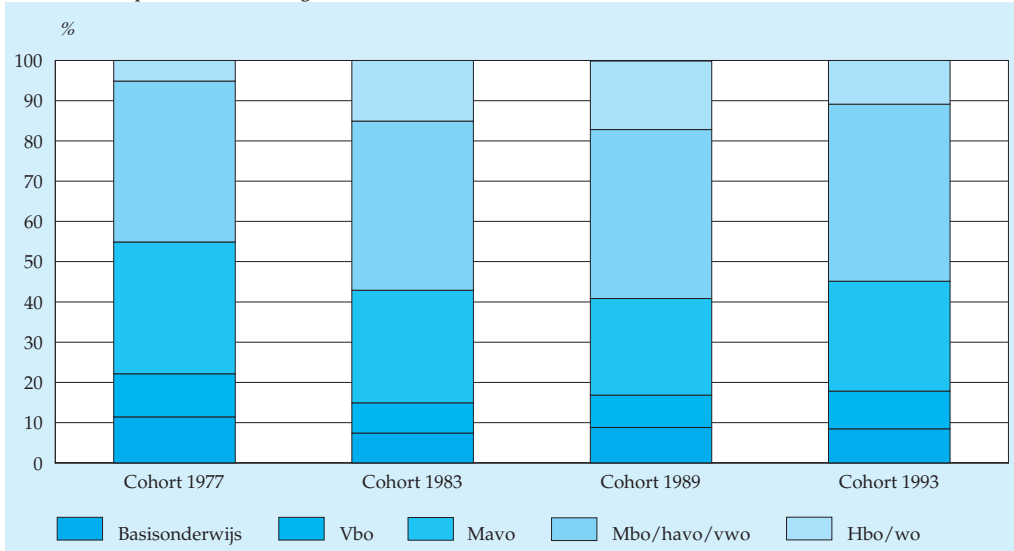
Bron: CBS (VOCL).

De helft van de mavo-brugklassers haalt minimaal een mbo-diploma

Van de mavo-brugklassers uit 1993 haalde 8 procent geen enkel diploma in het voortgezet onderwijs. Bij jongens lag het percentage iets hoger dan bij meisjes. Nog eens 9 procent van de mavisten sloot de schoolcarrière af met een vbo-diploma. Bijna 30 procent had een mavo-diploma. Meer dan de helft ten slotte behaalde minimaal een havo- of mbo-diploma.

Het aandeel mavo-brugklassers dat een diploma hoger dan mavo haalde, is gestegen. Van de brugklassers uit 1977 heeft 46 procent een diploma op minimaal havo- of mbo-niveau verworven. Bij de mavo-brugklassers uit 1989 was dat toegenomen naar bijna 60 procent. Dit is vooral te danken aan het sterk stijgende aandeel dat een diploma in het hbo of wo behaalde.

7.5.3 Het einddiploma van mavo-brugklassers

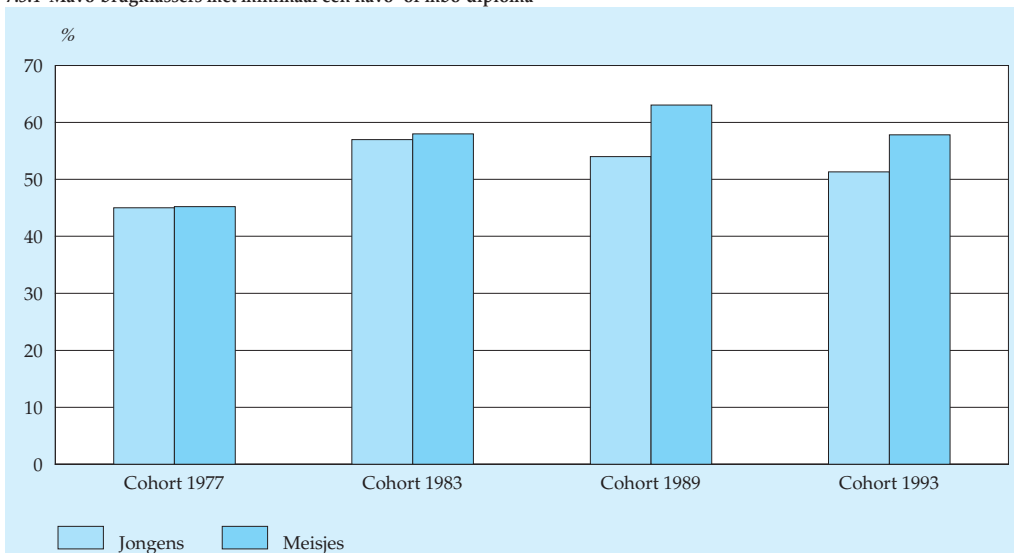

Bron: CBS (VOCL).

Mavo-meisjes behalen vaker een mbo-diploma dan jongens

Ook met mavo als startopleiding blijken meisjes vaker een hoger einddiploma te behalen dan jongens. Het verschil is wel kleiner dan bij het vbo. Meisjes halen al

7.5.4 Mavo-brugklassers met minimaal een havo- of mbo-diploma

Bron: CBS (VOCL).

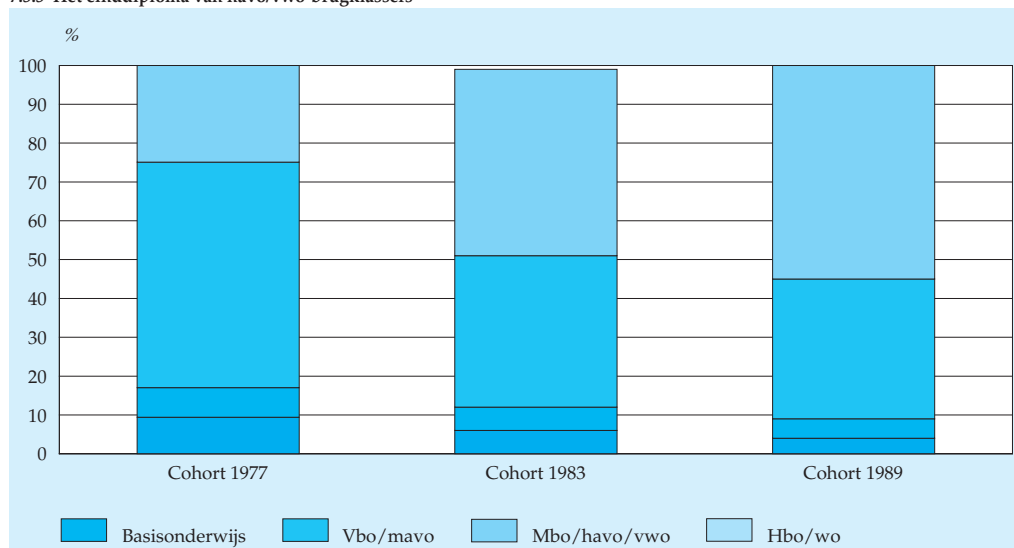
sinds cohort 1983 vaker een mbo-diploma. Jongens verwierfen daarentegen aanvankelijk iets vaker een diploma in het hoger onderwijs dan meisjes. Meisjes hebben deze achterstand echter meer dan goed gemaakt. Van mavo-brugklassers uit 1989 is het aandeel meisjes dat een diploma hoger onderwijs heeft gehaald groter dan het aandeel jongens.

Gemiddeld 6 procent van de brugklassers havo/vwo haalt geen diploma

Ook de basisscholieren die naar een brugklas voor havo en vwo gaan, behalen niet allemaal een diploma in het voortgezet onderwijs. Van de cohorten 1977 tot en met 1993 verliet gemiddeld 6 procent van de leerlingen ongediplomeerd het voortgezet onderwijs. Verder was nog eens gemiddeld voor 6 procent vbo of mavo de hoogst behaalde opleiding.

Het aandeel dat geen diploma havo of hoger haalde is wel afgenomen. Van de brugklassers havo/vwo uit cohort 1977 haalde 17 procent geen diploma hoger dan mavo, bij de leerlingen die ruim tien jaar later in deze brugklas zaten, was dit gedaald naar 9 procent. Steeds meer havo- of vwo-brugklassers behalen een diploma in het hoger onderwijs. Van cohort 1989 had 55 procent voor hun dertigste een hbo/wo-diploma. Bij cohort 1983 was dit nog geen 48 procent.

7.5.5 Het einddiploma van havo/vwo-brugklassers

Bron: CBS (VOCL).

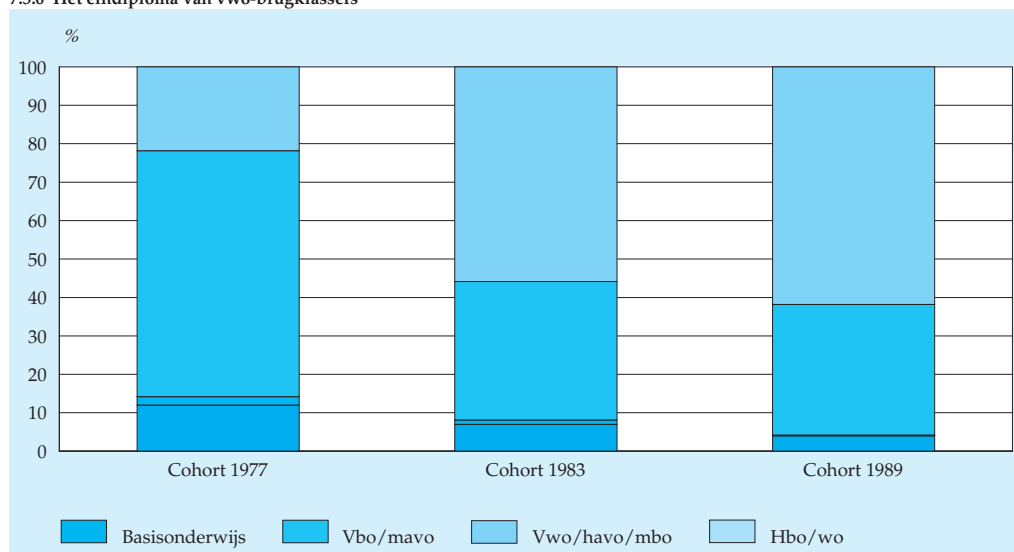
Steeds meer meisjes uit brugklas havo/vwo halen diploma hoger onderwijs

De meisjes uit een brugklas voor havo en vwo schoppen het even ver als de jongens. Aanvankelijk behaalden jongens vaker een diploma in het hoger onderwijs dan meisjes. Maar het aandeel meisjes met een hbo- of wo- diploma nam een stuk sterker toe dan bij jongens. Hierdoor overtrof het aandeel meisjes van cohort 1989 met een diploma hoger onderwijs het aandeel jongens.

Sterke stijging opleidingsniveau van vwo-brugklassers

Het aandeel vwo-brugklassers uit 1993 zonder enig diploma in het voortgezet onderwijs is 5 procent. Dat is minder dan bij de brugklassers uit 1977. Daarvan heeft nog 12 procent het voortgezet onderwijs verlaten zonder diploma. Het aandeel vwo-ers dat verder studeert, is de afgelopen decennia sterk gestegen. Ongeveer 46 procent van de leerlingen uit cohort 1989 behaalde een universitair diploma. Bij cohort 1983 was dat nog geen 40 procent.

7.5.6 Het einddiploma van vwo-brugklassers

Bron: CBS (VOCL).

Uitval allochtone kinderen groter dan van autochtone

Niet-westers allochtone kinderen gaan vaker naar een lager schooltype dan autochtone kinderen. Bovendien blijkt hun uiteindelijk behaalde opleidingsniveau lager te zijn.

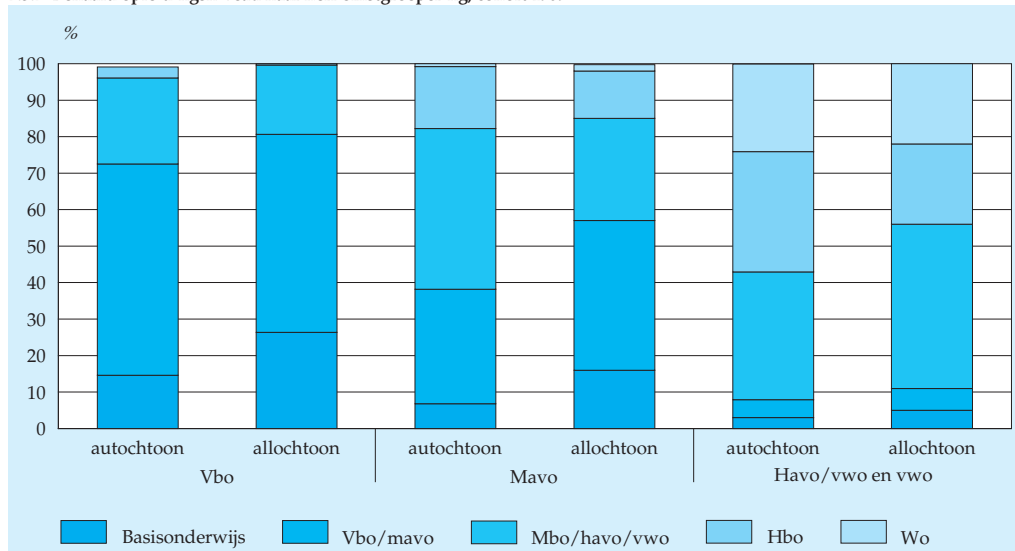
Voor cohort 1989 was voor alle schoolsoorten de schooluitval bij allochtonen ongeveer twee keer zo hoog als bij autochtone kinderen. Zo verliet ongeveer 26 pro-

cent van de niet-westerse vbo-ers zonder diploma het onderwijs, tegen 15 procent van de autochtone vbo'ers. Bij de havo/vwo'ers was dat 5 om 3 procent.

Allochtone leerlingen halen ook minder vaak een diploma op minimaal havo- of mbo-niveau. Dit verschil was bij de mavo-brugklassers het grootst. Daar haalde 43 procent van de allochtonen uit cohort 1989 minimaal een havo- of mbo-diploma. Bij de autochtonen was dat 62 procent.

De verschillen in behaald opleidingsniveau zijn het kleinst voor de havo/vwo-brugklassers. Niet-westerse brugklassers verkrijgen bijna net zo vaak minimaal een havo/mbo-diploma als de autochtone brugklassers.

7.5.7 Behaald opleidingsniveau naar herkomstgroepering, cohort 1989

Bron: CBS (VOCL).

Toelichting

Sinds 1965 volgt het CBS cohorten brugklassers gedurende hun hele schoolperiode. Deze onderzoeken, Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen (VOCL), leveren een schat aan gegevens voor het landelijke onderwijsbeleid. Daarnaast zijn de gegevens van belang voor onderzoekers van het onderwijs en van sociale ongelijkheid in de maatschappij. In 1965, 1977, 1983, 1989, 1993 en 1999 zijn cohorten gestart met elk ongeveer 20 duizend leerlingen.

Ieder cohort betreft een groep leerlingen die in het startjaar van dat cohort in de eerste klas van het voortgezet onderwijs zat. De schoolloopbanen van deze leerlin-

gen worden via enquêtes bij de scholen en onderwijsregistraties gevolgd. Cohort 1965 is 10 jaar en alleen op het middelbaar onderwijs en het mbo gevolgd. Cohorten 1977, 1983 en 1989 zijn 15 jaar gevolgd en cohort 1993 is op dit moment 11 jaar gevolgd.

Door de aanvulling met de onderwijsregistraties wordt de non-respons door de scholen ondervangen. Daarnaast komen bij deze cohorten een aantal leerlingen die het voltijdonderwijs tijdelijk verlaten hebben via de registraties weer terug in het onderzoek. Dit artikel geeft het behaalde opleidingsniveau na maximaal 15 jaar. Het komt uiteraard voor dat personen op latere leeftijd hun opleidingsniveau verhogen door opnieuw te gaan studeren. De cijfers in dat artikel zijn voorlopig.

De VOCL-cohorten volgen de leerlingen alleen in het voltijdonderwijs. Wanneer leerlingen uit het voltijdonderwijs stromen, behoren ze niet meer tot het cohort. Veel personen maken sinds 1950 echter gebruik van de mogelijkheden om hun opleidingsniveau te verhogen via een combinatie van leren en werken (leerlingwezen of beroepsbegeleidende leerweg) of het deeltijdonderwijs. Daardoor zal het opleidingsniveau in werkelijkheid hoger uitvallen dan in dit artikel gegeven.

Verschillen in opleidingsniveau tussen de cohorten kunnen diverse oorzaken hebben. Te denken valt aan wijzigingen in de onderwijsstructuur en in opvoedings- en onderwijsmethoden. Zo hoeft een lager behaalde opleidingsniveau bij de vbo-brugklassers uit cohort 1965 niet te betekenen dat de leerlingen in 1965 minder begaafd waren. Het kan ook te maken hebben met de onderwijsstructuur, de economische situatie en de maatschappelijke denkbeelden en situatie. Het was in de jaren zestig en zeventig bijvoorbeeld minder vanzelfsprekend om door te studeren dan nu.

Noot in de tekst

- 1) Dit kan te maken hebben met de invoering in 1997 van de beroepsbegeleidende leerweg in het mbo. Een aantal leerlingen zal via deze leerweg het mbo-diploma gehaald hebben, waardoor het totaal aantal leerlingen met een diploma mbo uit cohort 1993 hoger zal zijn dan gemeten in het cohortonderzoek. De beroepsbegeleidende leerweg wordt namelijk niet in het cohortonderzoek waargenomen.

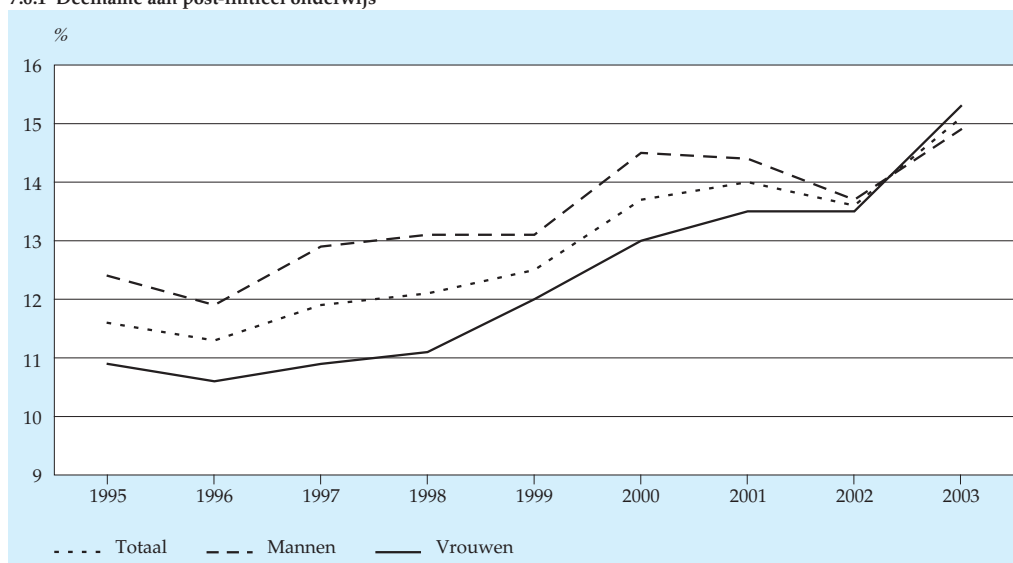
7.6 Meer volwassenen doen cursus of opleiding

Mensen doen steeds vaker een opleiding of een cursus als zij geen scholier of student meer zijn. De deelname aan deze zogenoemde post-initiële opleidingen is gestegen van bijna 12 procent van de 15–64-jarigen tot ruim 15 procent in 2003. De deelname van vrouwen was iets hoger dan die van mannen.

Vrouwen lopen achterstand in

Bijna anderhalf miljoen mensen van 15 tot 65 jaar volgden in 2003 een opleiding of een cursus. Dat komt overeen met ongeveer 15 procent van de bevolking in die leeftijdsklasse. Het gaat hierbij om mensen die geen scholier of student zijn. Voor het eerst was de deelname van vrouwen hoger dan die van mannen. Het verschil is echter klein, 15,3 om 14,9 procent. Vrouwen hebben de achterstand die zij in 1995 nog hadden volledig ingelopen. In 1995 nam 12,4 procent van de mannen deel aan post-initieel onderwijs. Het deelnamepercentage van vrouwen bedroeg toen 10,9.

7.6.1 Deelname aan post-initieel onderwijs

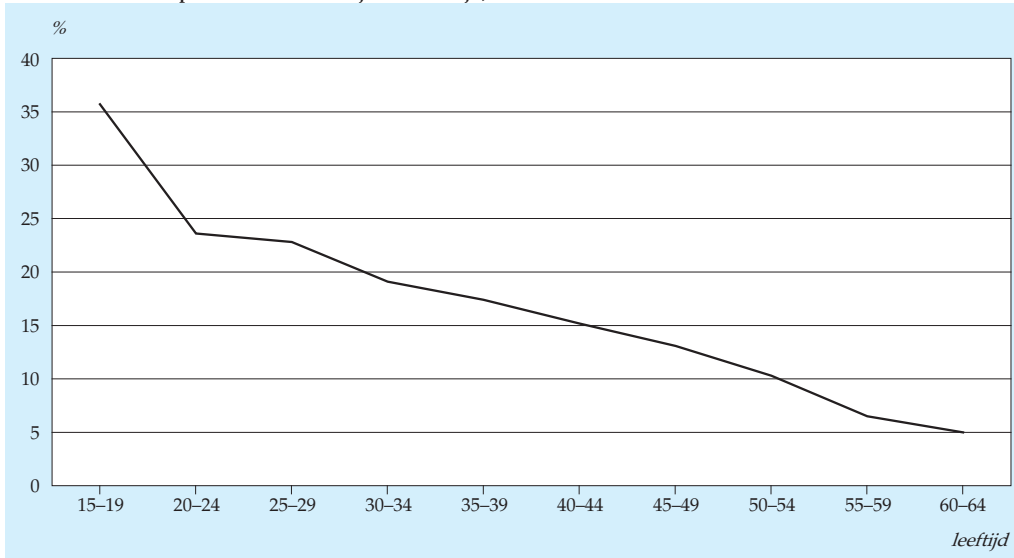

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Hoe jonger, hoe hoger de deelname

Met het stijgen van de leeftijd loopt deelname aan post-initieel onderwijs gestaag terug. Jongeren nemen het vaakst deel. Van de 20–29-jarigen volgde ongeveer een op de vijf een opleiding of cursus. Van de 60–64-jarigen was dat nog maar 5 procent.

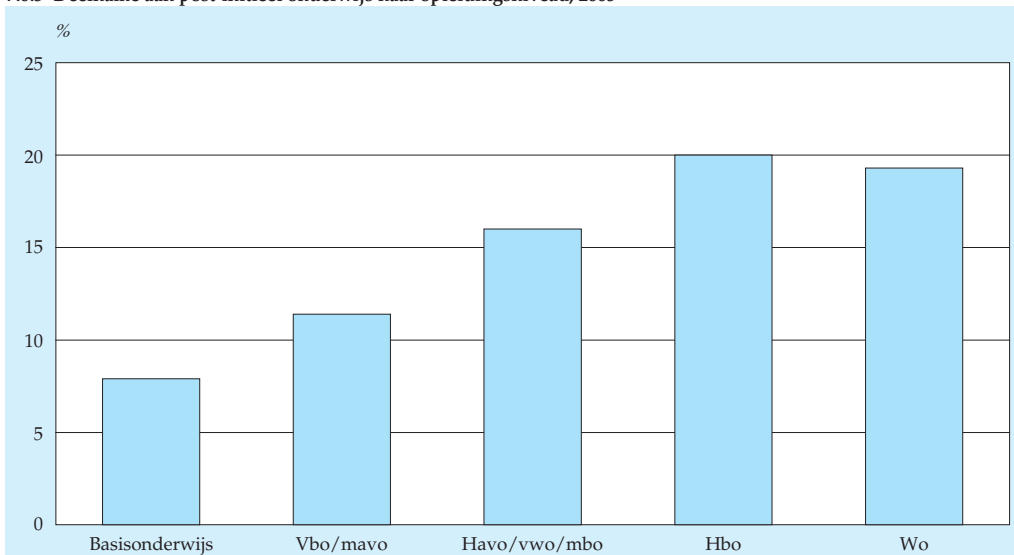
7.6.2 Deelname aan post-initieel onderwijs naar leeftijd, 2003

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Ook tussen opleidingsniveau en volgen van post-initieel onderwijs zit een duidelijke relatie. Naarmate het opleidingsniveau stijgt, neemt de deelname aan opleidingen toe. De deelname van hbo'ers is daarbij wat hoger dan van academici.

7.6.3 Deelname aan post-initieel onderwijs naar opleidingsniveau, 2003

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Daarnaast doen niet-westerse allochtonen meer aan post-initieel onderwijs dan autochtonen, 19,7 procent tegen 14,4 procent. En is het deelnamepercentage van de werkzame beroepsbevolking een stuk hoger dan dat van werklozen en veel hoger dan dat van de niet-beroepsbevolking.

Doel is werkgerelateerd

Arbeidsmarktmotieven spelen bij 84 procent van de deelnemers aan post-initieel onderwijs een rol. Meest genoemde redenen zijn de wens ‘bij te blijven’ en ‘het vinden van ander werk’. Een op de vijf deelnemers was verplicht een opleiding te volgen. Van de werknemers die deelnamen aan een opleiding kreeg 38 procent studieverlof van de werkgever.

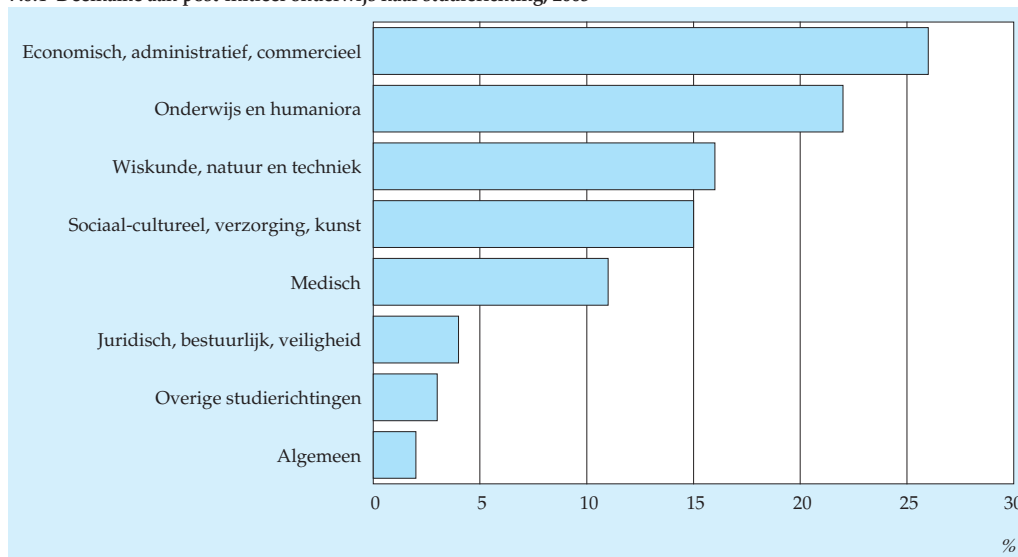
Opleidingen korter en minder intensief

De lengte van de opleidingen en het aantal lessen varieert flink. Post-initiële opleidingen zijn over het algemeen wat korter en niet zo intensief als initiële opleidingen. Meer dan de helft is korter dan 1 jaar en de helft van de langere opleidingen heeft minder dan zes uur les per week. Een kwart van de opleidingen is economisch, administratief of commercieel. Daarnaast ligt een vijfde op het terrein van onderwijs en humaniora, met vooral veel talencursussen.

Bijna de helft niet zelf betaald

In 2003 heeft 49 procent de cursus niet zelf betaald en 9 procent slechts een gedeelte. De financiering door anderen (doorgaans de werkgever) is in de afgelopen tijd wat

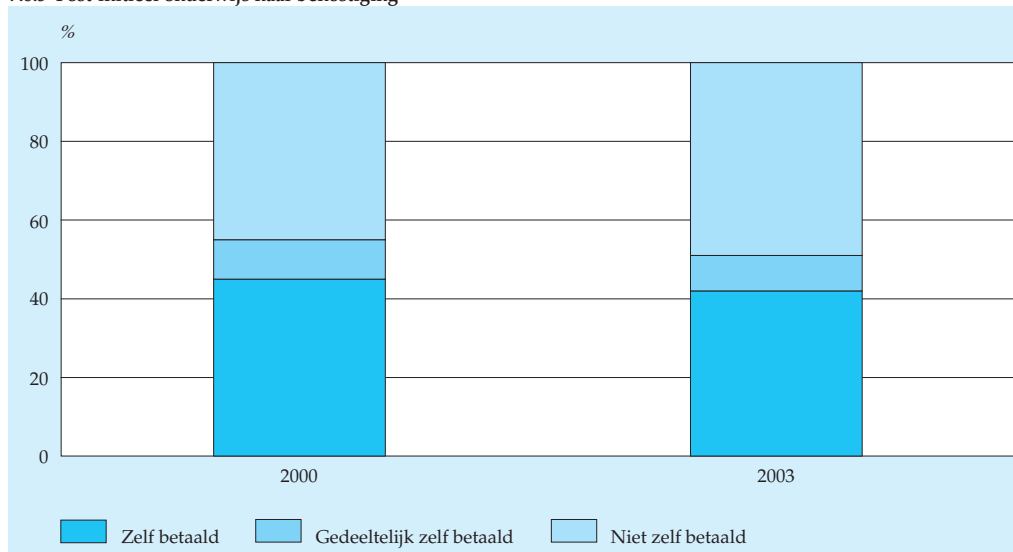
7.6.4 Deelname aan post-initieel onderwijs naar studierichting, 2003

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

toegenomen. In 2000 betaalde nog 45 procent de opleiding niet zelf. Niet alle werknemers krijgen evenveel financiële ondersteuning. In kleinere bedrijven betalen de werknemers veel vaker de cursus zelf dan in grotere bedrijven.

7.6.5 Post-initieel onderwijs naar bekostiging

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Toelichting

Post-initieel onderwijs is het onderwijs dat gevolgd wordt nadat mensen het initiële onderwijs hebben verlaten. Tot het initiële onderwijs behoort de scholing die ze doorlopen voor ze de arbeidsmarkt betreden: basisonderwijs, voortgezet onderwijs en vervolgoopleidingen in het mbo, hbo of wo. De gegevens zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De uitkomsten hebben betrekking op de bevolking van 15–64 jaar die niet op school zit.

De deelname aan post-initieel onderwijs is bepaald aan de hand van de vraag of men de afgelopen vier weken aan een opleiding of cursus heeft deelgenomen. De gepresenteerde gegevens geven dus een beeld van de onderwijsdeelname over een willekeurige periode van vier weken in het jaar. Post-initieel onderwijs is tot 2003 geoperationaliseerd als onderwijs exclusief lange opleidingen in voltijd en onderwijs waarbij gewerkt wordt in het kader van de opleiding (beroepsbegeleidende leerweg of leerlingwezen). Vanaf 2003 zijn ook voltijdopleidingen meegenomen als de deelnemers voorafgaande aan de opleiding vijf jaar of langer niet op school hebben gezeten. Het gaat hierbij overigens om een kleine groep.

7.7 Universitair onderzoek

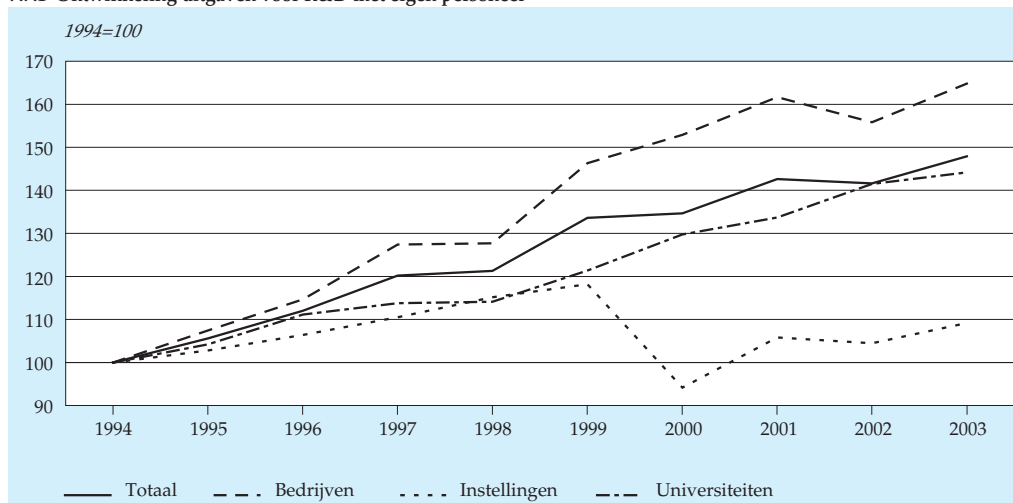
In 2003 gaven Nederlandse universiteiten 2 procent meer uit aan onderzoek dan het jaar ervoor. Het totale bedrag kwam uit op bijna 2,4 miljard euro. Dat is 28 procent van de totale Nederlandse uitgaven aan R&D. Bij het verrichten van onderzoek zijn bijna 4 procent meer wetenschappers ingezet dan in 2002. Het merendeel van het universitaire budget is bestemd voor de bètawetenschappen.

Universitaire R&D-uitgaven stijgen met 2 procent

In 2003 gaven de Nederlandse universiteiten en aanverwante onderzoeksinstituten gezamenlijk bijna 2,4 miljard euro uit aan research en development (R&D). Dat is 2 procent meer dan in 2002. Ruim de helft van de 2,4 miljoen euro aan onderzoeksuitgaven betrof personeelskosten. De stijging was lager dan in 2002. Toen namen de uitgaven van universiteiten aan onderzoek met 6 procent toe. Het aandeel van de universiteiten in de totale uitgaven aan R&D bedroeg 28 procent in 2003. Bedrijven nemen het grootste aandeel voor hun rekening. In 2003 was dat 57 procent

Samen hebben bedrijven, instellingen en universiteiten 8,4 miljard euro besteed aan R&D. Dat is ongeveer 4,5 procent meer dan in 2002. De opvallende daling in 2002 zet daarmee niet door. Tussen 1994 en 2003 zijn de R&D-uitgaven jaarlijks met gemiddeld 4,5 procent gegroeid. Dat is minder dan de jaarlijkse groei van het bruto binnenlands product (BBP). Het BBP nam in die periode namelijk met gemiddeld 5,8 procent per jaar toe. De uitgaven van Nederlandse universiteiten zijn in de periode 1994–2003 jaarlijks met 4,2 procent toegenomen.

7.7.1 Ontwikkeling uitgaven voor R&D met eigen personeel¹⁾

¹⁾ Vanaf 2000 is het effect duidelijk te zien van de verschuiving van de NWO-tweedegelede uitgaven van instellingen naar universiteiten.

Bron: CBS (R&D-enquêtes).

Iets meer personeel betrokken bij universitair onderzoek

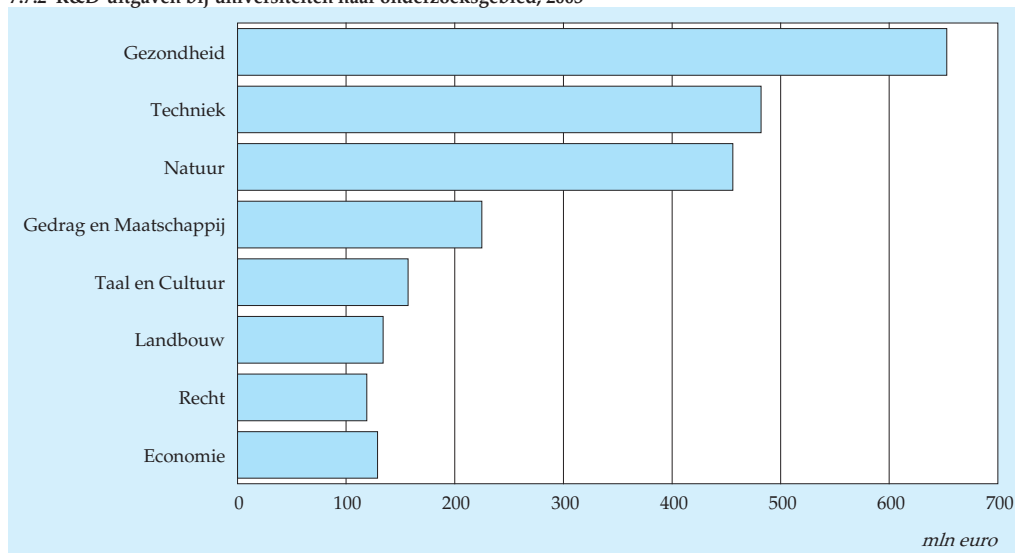
Met de uitgaven is ook het aantal arbeidsjaren dat universiteiten hebben ingezet voor het verrichten van onderzoek gestegen. Ten opzichte van 2002 is het aantal arbeidsjaren voor onderzoeksactiviteiten met ruim 500 toegenomen. Dit betekent een stijging van 2 procent. De lichte daling van 1 procent in het niet-wetenschappelijk personeel werd ruimschoots gecompenseerd door de stijging in het wetenschappelijk personeel van 4 procent.

Ruim 27 duizend arbeidsjaren zijn in 2003 door universiteiten en gelieerde instellingen ingezet bij het verrichten van onderzoek. Het gaat hierbij om ruim 16 duizend arbeidsjaren van wetenschappelijk medewerkers en bijna 11 duizend arbeidsjaren van niet-wetenschappelijk medewerkers. De tweede categorie betreft personen met een administratieve of technische functie, dan wel personen die in een universiteitsbibliotheek of -rekencentrum werkzaam zijn ten behoeve van het onderzoek. In totaal werd er door universiteiten, instellingen en bedrijven 86 duizend arbeidsjaren ingezet voor R&D.

Aandeel bètawetenschappen in onderzoeksbudget universiteiten ongeveer gelijk

De bètawetenschappen, landbouw, natuur, techniek en gezondheid, hebben in 2003 circa 73 procent van het onderzoeksbudget opgeslokt en boden werk aan 73 procent van de wetenschappelijke medewerkers. Het aandeel in de uitgaven van de bètawetenschappen was iets lager dan een jaar eerder, terwijl het aandeel in de wetenschappers iets hoger was.

7.7.2 R&D-uitgaven bij universiteiten naar onderzoeksgebied, 2003

Bron: OCW, NWO, CBS.

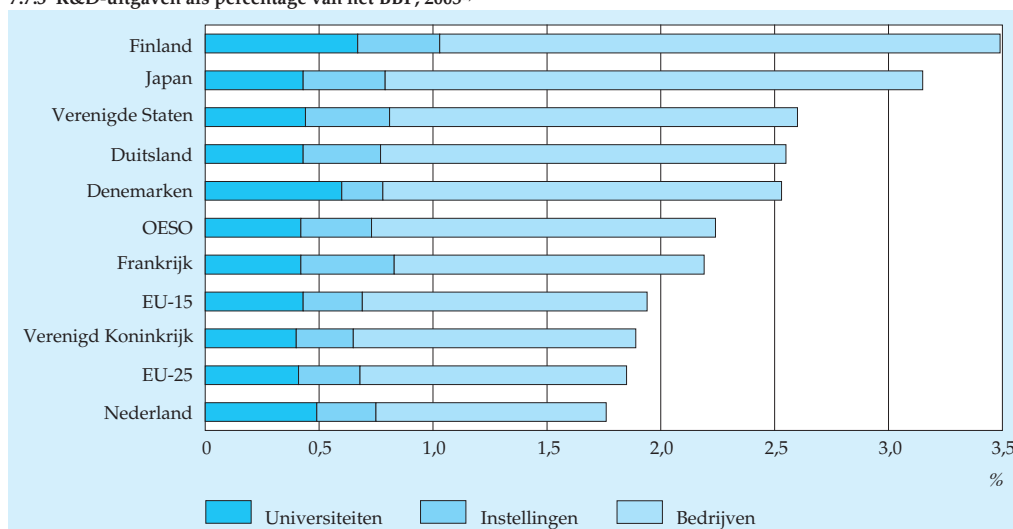
Met het onderzoek op het gebied van de gammawetenschappen is in 2003 bijna 20 procent van het budget gemoeid, terwijl 19 procent van de wetenschappers op dit onderzoek is ingezet. Ongeveer de helft aan budget en onderzoekers binnen de gammawetenschappen betrof onderzoek op het gebied gedrag en maatschappij. De alfavetenschappen met als enige gebied taal en cultuur vormden, met bijna 7 procent van de totale universitaire onderzoeksuitgaven en ruim 7 procent van de wetenschappers, de kleinste wetenschapscategorie.

Totale Nederlandse R&D-uitgaven in internationaal perspectief

Het totaalbedrag aan uitgaven voor R&D van 8,4 miljard euro komt overeen met bijna 1,8 procent van het BBP. De R&D-intensiteit ligt hiermee hoger dan in 2002 (1,7 procent), maar nog wel steeds iets onder het niveau van 2001. De R&D-intensiteiten van de universiteiten en instellingen bleven in de periode 2001–2003 bijna onveranderd en lagen respectievelijk op ongeveer 0,5 en 0,3 procent. De fluctuaties in de R&D-intensiteit worden veroorzaakt door de schommelingen in de R&D-uitgaven van bedrijven.

Ondanks de stijging in 2003 ligt de Nederlandse R&D-intensiteit internationaal gezien erg laag. De R&D-intensiteit van Finland is bijna twee keer zo groot is als in Nederland. Bovendien blijkt Nederland het niet alleen slechter te doen dan het gemiddelde van de EU-15, maar ook dan dat van de EU-25.

7.7.3 R&D-uitgaven als percentage van het BBP, 2003¹⁾

¹⁾ EU-15 en EU-25 universiteiten cijfer 2002; Denemarken bedrijven cijfer 2002.

Bron: OESO (Main Science and Technology Indicators 2005-1), CBS (R&D-enquêtes).

De lage positie van Nederland vloeit voort uit de internationaal gezien geringe R&D-inspanningen van in Nederland gevestigde bedrijven. De Nederlandse publieke sector, universiteiten en instellingen samen, voert relatief veel onderzoek uit. Met het door de overheid gefinancierde onderzoek scoort Nederland hoger dan het gemiddelde van de OESO- en EU-landen.

Toelichting

Binnen de muren van universiteiten wordt niet alleen onderwijs gegeven, maar ook onderzoek verricht. Het CBS meet de inspanningen van de universiteiten op het gebied van speur- en ontwikkelingswerk (R&D) in nauwe samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de Vereniging van Nederlandse Universiteiten (VSNU). Daarnaast dienen de jaarverslagen van de universiteiten als bron voor de statistiek. Genoemde bronnen geven informatie over de drie geldstromen die het onderzoek bij de universiteiten financieren. De cijfers over jaren vóór 2000 betreffen alleen de eerste en derde geldstroom. De cijfers voor universiteiten vanaf 2000 hebben betrekking op drie geldstromen. Met ingang van dat jaar zijn namelijk onderzoekers bij universiteiten die door NWO via de tweede geldstroom worden gefinancierd, geteld als personeel van de universiteiten.

De eerste geldstroom betreft de reguliere Rijksbijdrage van de Minister van OCW. Daarnaast financieren de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) het meestal in programma's vastgelegde onderzoek bij de universiteiten, waarvoor de gelden eveneens beschikbaar zijn gesteld door het Rijk. Die betalingen door NWO en KNAW worden aangeduid als de tweede geldstroom. Opbrengsten die universiteiten zelf genereren door het verrichten van contractonderzoek en contractonderwijs vormen de derde geldstroom.

Onder instellingen worden bedoeld:

- *onderzoeksinstellingen*: dit zijn voornamelijk (semi-)overheidsinstellingen waar vaak sprake is van een beheersmatige relatie met de overheid en die (vrijwel) uitsluitend zelf onderzoek verrichten (bijvoorbeeld TNO en de vijf Grote Technologische Instituten (GTI's), zoals het MARIN en het NLR);
- *rijksdiensten*: dit zijn (specialistische) diensten van ministeries met een belangrijke onderzoekstaak als nevenactiviteit;
- *instellingen voor zorg en welzijn*: dit zijn instellingen met eveneens onderzoek als (soms belangrijke) nevenactiviteit;
- *overige instellingen*: dit zijn instellingen op het gebied van cultuur, publiek bestuur, adviesorganen, en koepelorganisaties en fondsen. De onderzoeksinspanning van de subgroepen van deze groep overige instellingen bleek te gering om afzonderlijk te publiceren.

Tabellen

1. Algemeen overzicht

Matrix van het reguliere onderwijs 2003*

		Bestand 2002/'03						
		w.v. in 2003/'04						
		bao	sbao	exper- tise- centra	voort- gezet onder- wijs brug- jaren ¹⁾	praktijk- onder- wijs	vmbo 3+	mavo deeltijd
		<i>x 1 000</i>						
Bestand 2003/'04		1 547,7	51,5	53,2	407,8	24,7	228,2	4,8
w.v. in 2002/'03								
basisonderwijs		1 550,1	1 337,0	10,4	4,0	187,3	1,8	
speciaal basisonderwijs		52,1	0,3	39,2	1,3	6,5	4,4	
expertisecentra		50,4	0,9	1,2	41,4	1,1	0,2	0,4
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾		404,3		0,0	0,9	207,7	0,4	107,1
praktijkonderwijs		22,8			0,3	0,1	17,6	0,0
vmbo 3+		132,6			0,4	0,0	0,0	116,8
mavo deeltijd		98,2					0,2	0,1
mavo deeltijd		5,2						2,1
mavo deeltijd		1,6						
havo voltijd 3+		90,0			0,0	0,0		2,3
havo deeltijd		34,4						1,7
havo deeltijd		4,8						
havo deeltijd		1,6						
vwo voltijd 3+		105,9			0,0	0,0		0,0
vwo deeltijd		26,0						
vwo deeltijd		1,8						
vwo deeltijd		1,0						
bol voltijd		208,9			0,1			0,2
bol deeltijd		70,6						0,0
bol deeltijd		22,2			0,0			0,0
bol deeltijd		3,5						0,0
bbl		104,5			0,1			0,0
bbl		60,1						0,0
hbo voltijd		210,5						
hbo deeltijd		47,2						
hbo deeltijd		51,3						
hbo deeltijd		13,4						
wo voltijd		144,2						
wo deeltijd		21,4						
wo deeltijd		12,2						
wo deeltijd		1,9						
Totaal voltijdonderwijs		3 554,9	1 338,1	50,8	48,6	402,7	24,5	226,9
Geen voltijdonderwijs			209,6	0,7	4,6	5,1	0,2	1,4

¹⁾ Bestaat uit leerjaren 1 en 2 van vwo, havo, vmbo (inclusief lwoo) en leerjaar 3 ongedeeld vwo en havo.
zd = zonder diploma; md = met diploma.

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix OCW(Cfi), CBS.

	havo voltijd 3+	havo deeltijd	vwo voltijd 3+	vwo deeltijd	bol voltijd	bol deeltijd
	<i>x 1 000</i>					
Bestand 2003/'04	128,4	6,0	136,4	2,3	295,8	20,3
w.v. in 2002/'03						
basisonderwijs					0,1	0,0
speciaal basisonderwijs					0,0	
expertisecentra	0,0				0,5	0,1
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	36,3		38,4		0,8	0,2
praktijkonderwijs					0,3	0,0
vmbo 3+					2,4	0,7
zd	0,4		0,0		0,1	0,0
md	5,3	0,2	0,0		60,6	0,4
mavo deeltijd					0,1	0,0
zd		0,1			0,9	0,0
md					1,5	0,0
havo voltijd 3+	79,2	0,9	0,5		1,7	0,0
zd			1,1	0,2	0,1	0,0
md		1,6			0,1	0,0
havo deeltijd					0,1	0,0
zd				0,0	0,1	0,0
md				0,3	0,1	0,0
vwo voltijd 3+	6,4	0,1	95,8		0,0	0,0
zd					0,0	0,0
md					0,0	0,0
vwo deeltijd					0,2	
zd					0,0	
md		0,2			170,3	0,7
bol voltijd					8,4	0,3
zd		0,0		0,0	0,2	7,2
md		0,0			0,1	0,0
bol deeltijd					0,7	0,2
zd		0,0			0,2	0,1
md		0,0				0,1
bbl						
zd		0,0				0,2
md		0,0				0,1
hbo voltijd						
zd						
md						
hbo deeltijd						
zd						
md						
wo voltijd						
zd						
md						
wo deeltijd						
zd						
md						
Totaal voltijdonderwijs	127,6	3,1	135,9	0,8	249,3	10,0
Geen voltijdonderwijs	0,8	2,9	0,4	1,5	46,5	10,3

Matrix van het reguliere onderwijs 2003* (slot)

	Bestand 2002/'03					
	w.v. in 2003/'04					
	bbl	hbo voltijd	hbo deeltijd	wo voltijd	wo deeltijd	geen onderwijs
	<i>x 1 000</i>					
Bestand 2003/'04	160,1	268,0	66,5	173,5	14,1	
w.v. in 2002/'03						
basisonderwijs	0,2					9,2
speciaal basisonderwijs	0,1					0,3
expertisecentra	0,7					3,8
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	0,5					12,0
praktijkonderwijs	0,3					4,1
vmbo 3+	2,7					9,0
md	7,3					24,1
mavo deeltijd	0,0					3,0
md	0,0					0,6
havo voltijd 3+	0,3					3,5
md	0,2	28,1	0,0			3,1
havo deeltijd	0,0					3,0
md	0,0	1,0	0,0			0,5
vwo voltijd 3+	0,0					3,1
md	0,0	4,4	0,0	18,6	0,0	2,9
vwo deeltijd	0,0					1,6
md	0,0	0,2	0,0	0,6		0,2
bol voltijd	3,3					34,0
md	2,5	17,9	1,0			40,5
bol deeltijd	0,2					14,5
md	0,2					3,2
bbl	76,5					27,1
md	9,3					50,5
hbo voltijd		185,7	1,5	2,8	0,0	20,4
md		1,6	0,7	5,7	0,3	39,0
hbo deeltijd		0,5	39,2	0,1	0,0	11,4
md		0,0	0,7	0,1	0,1	12,5
wo voltijd		3,0	0,2	129,6	1,4	10,0
md		0,1	0,1	2,7	0,1	18,6
wo deeltijd		0,0	0,1	0,3	8,9	2,9
md		0,0	0,0	0,0	0,0	1,8
Totaal voltijdonderwijs	104,2	242,5	43,6	160,4	10,9	370,5
Geen voltijdonderwijs	55,9	25,5	22,9	13,1	3,2	

2. Primair onderwijs

Kerncijfers

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
Leerlingen	1 000	1 569,7	1 643,9	1 652,6	1 653,8	1 653,3	1 654,9
w.v.							
basisonderwijs	1 000	1 477,1	1 546,5	1 552,5	1 550,0	1 547,7	1 549,1
speciaal basisonderwijs	1 000	57,5	51,6	51,9	52,1	51,5	50,1
expertisecentra	1 000	35,1	45,8	48,2	51,7	54,1	55,7
w.v.							
basisonderwijs	1 000	23,5	30,3	31,6	33,1	33,6	34,1
voortgezet onderwijs	1 000	11,5	15,5	16,6	18,6	20,5	21,7
Scholen	1	8 262	7 759	7 728	7 722	7 680	7 638
w.v.							
basisonderwijs	1	7 411	7 059	7 036	7 039	7 007	6 986
speciaal basisonderwijs	1	514	368	361	354	348	328
expertisecentra	1	337	332	331	329	324	324
Personeelsleden	1 000 fte	.	110,3	119,5	126,2	129,3	129,2
w.v.							
basisonderwijs	1 000 fte	.	91,7	98,9	104,8	106,4	105,7
speciaal basisonderwijs	1 000 fte	.	7,3	7,9	7,9	8,1	8,0
expertisecentra	1 000 fte	.	11,3	12,7	13,5	14,8	15,5

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

2.1 Basisonderwijs

2.1.1 Leerlingen in het basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	1 477,1	1 546,5	1 547,7	1 549,1	788,0	761,2
Leeftijd						
4 jaar	147,5	141,5	149,3	151,4	77,7	73,7
5 jaar	194,9	190,8	195,7	199,3	102,4	96,9
6 jaar	187,0	192,1	191,8	194,1	99,1	95,0
7 jaar	182,1	190,9	186,4	189,5	96,1	93,4
8 jaar	179,9	190,8	185,3	183,7	93,1	90,6
9 jaar	176,8	190,8	185,2	182,6	92,0	90,6
10 jaar	169,6	188,3	184,2	183,1	91,9	91,2
11 jaar	163,1	177,8	181,7	178,9	89,8	89,1
12 jaar en ouder	76,3	83,5	88,2	86,5	45,9	40,7
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	32	32	31	31	31	31
Protestants-christelijk ¹⁾	28	26	27	28	28	28
Rooms-katholiek	33	33	34	34	34	34
Overig	7	9	8	8	8	8

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.2 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs naar denominatie van de vestiging, 2004/'05

	Leerlingen		Vestigingen		Gemiddelde vestigingsgrootte
	x 1 000	%		%	
Openbaar onderwijs	480,4	31,0	2 400	33,6	200
Bijzonder onderwijs	1 068,8	69,0	4 744	66,4	225
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	968,9	62,5	4 315	60,4	225
w.v.					
Rooms-katholiek	522,4	33,7	2 099	29,4	249
Protestants-christelijk	376,7	24,3	1 873	26,2	201
Reformatorisch	27,8	1,8	120	1,7	232
Gereformeerd vrijgemaakt	21,5	1,4	130	1,8	165
Interconfessioneel	9,3	0,6	40	0,6	233
Islamitisch	8,4	0,5	42	0,6	200
Hindoeïstisch	1,5	0,1	4	0,1	370
Evangelisch, Evangelische broedergemeenschap	0,9	0,0	5	0,1	179
Joods	0,4	0,0	2	0,0	193
<i>Overige bijzondere scholen¹⁾</i>	99,9	6,4	429	6,0	233
Totaal	1 549,1	100,0	7 144	100,0	217

¹⁾ Het betreft hier scholen voor algemeen bijzonder onderwijs, de vrije school en samenwerkingsverbanden tussen openbare en confessionele scholen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.3 Cumi-leerlingen in het basisonderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Aandeel cumi-leerlingen		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	x 1 000			%		
Nederland	1 477,1	1 547,7	1 549,1	13	15	15
Groningen	48,2	49,7	49,9	8	9	9
Friesland	61,5	62,5	62,7	5	6	5
Drenthe	44,7	47,1	47,1	6	6	5
Overijssel	106,8	109,5	110,2	9	10	9
Flevoland	35,3	42,4	43,0	14	20	21
Gelderland	182,2	193,4	194,6	8	9	9
Utrecht	104,6	112,8	114,2	13	14	14
Noord-Holland	218,8	235,4	236,3	22	22	21
Zuid-Holland	319,9	327,5	326,1	21	24	24
Zeeland	35,3	36,4	36,3	7	7	7
Noord-Brabant	218,1	231,4	230,3	10	11	11
Limburg	101,7	99,6	98,4	7	9	9
Vier grote steden						
Amsterdam	54,8	56,8	56,3	56	57	56
Rotterdam	53,0	52,3	54,3	51	56	55
Den Haag	36,1	40,7	41,0	44	48	47
Utrecht	19,2	20,7	21,3	37	37	36

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.4 Leerlingen in het basisonderwijs met leerlingengewicht 0,90¹⁾ naar provincies

	Leerlingen			Aandeel 0,90-leerlingen		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	x 1 000			%		
Nederland	1 477,1	1 547,7	1 549,1	12	13	12
Groningen	48,2	49,7	49,9	7	8	7
Friesland	61,5	62,5	62,7	5	5	5
Drenthe	44,7	47,1	47,1	5	5	4
Overijssel	106,8	109,5	110,2	9	9	8
Flevoland	35,3	42,4	43,0	12	14	14
Gelderland	182,2	193,4	194,6	7	8	8
Utrecht	104,6	112,8	114,2	12	12	12
Noord-Holland	218,8	235,4	236,3	20	18	17
Zuid-Holland	319,9	327,5	326,1	19	21	20
Zeeland	35,3	36,4	36,3	6	7	6
Noord-Brabant	218,1	231,4	230,3	9	10	9
Limburg	101,7	99,6	98,4	7	8	8

¹⁾ Dit zijn cumi-leerlingen waarvan de ouders een laag opleidings- en beroepsniveau hebben.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.5 Leerlingen in het basisonderwijs met leerlingengewicht 0,90¹⁾ naar grote gemeenten

	Leerlingen			Aandeel 0,90-leerlingen		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	x 1 000			%		
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners²⁾	408,1	438,7	442,5	27	27	26
Amsterdam	54,8	56,8	56,3	52	48	46
Rotterdam	53,0	52,3	54,3	49	51	49
Den Haag	36,1	40,7	41,0	39	40	39
Utrecht	19,2	20,7	21,3	34	32	31
Eindhoven	15,6	16,7	16,7	19	20	19
Tilburg	16,0	17,3	17,3	17	19	18
Groningen	10,8	11,6	11,6	13	12	11
Almere	14,9	20,5	21,0	13	18	19
Breda	13,6	14,8	14,9	14	13	13
Nijmegen	11,6	12,0	12,0	15	15	15
Apeldoorn	13,7	14,0	14,0	8	9	9
Enschede	12,4	13,1	13,4	19	18	19
Haarlem	10,9	11,4	11,4	15	18	17
Arnhem	10,6	11,2	11,7	22	25	23
Zaanstad	12,1	13,2	13,3	20	18	18
Amersfoort	11,1	15,0	15,0	16	14	13
Den Bosch	8,5	12,0	11,9	19	13	13
Haarlemmermeer	10,8	13,1	13,5	8	6	6
Maastricht	9,3	9,0	8,8	8	11	11
Dordrecht	11,3	11,4	11,4	18	23	22
Leiden	9,1	8,8	8,7	16	18	17
Zoetermeer	12,6	11,5	11,3	9	11	11
Zwolle	9,5	10,0	10,1	11	10	10
Emmen	9,7	10,2	10,3	6	7	6
Ede	11,2	11,5	11,3	10	10	10
Overige gemeenten	1 069,0	1 109,0	1 106,6	7	7	7

¹⁾ Dit zijn cumi-leerlingen waarvan de ouders een laag opleidings- en beroepsniveau hebben.

²⁾ In aflopende volgorde van inwoneraantallen per 1 januari 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.6 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs naar provincies

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	1 477,1	1 547,7	1 549,1	7 411	7 163	7 144	199	216	217
Groningen	48,2	49,7	49,9	358	338	339	135	147	147
Friesland	61,5	62,5	62,7	512	494	491	120	127	128
Drenthe	44,7	47,1	47,1	315	311	311	142	151	151
Overijssel	106,8	109,5	110,2	592	567	566	180	193	195
Flevoland	35,3	42,4	43,0	168	181	184	210	234	234
Gelderland	182,2	193,4	194,6	1 022	977	976	178	198	199
Utrecht	104,6	112,8	114,2	495	484	485	211	233	235
Noord-Holland	218,8	235,4	236,3	960	946	942	228	249	251
Zuid-Holland	319,9	327,5	326,1	1 311	1 256	1 251	244	261	261
Zeeland	35,3	36,4	36,3	262	250	249	135	145	146
Noord-Brabant	218,1	231,4	230,3	949	923	923	230	251	250
Limburg	101,7	99,6	98,4	467	436	427	218	228	230

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.7 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs naar grote gemeenten

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>								
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners¹⁾	408,1	438,7	442,5	1 635	1 654	1 668	250	265	265
Amsterdam	54,8	56,8	56,3	203	206	206	270	276	273
Rotterdam	53,0	52,3	54,3	199	192	203	266	273	268
Den Haag	36,1	40,7	41,0	132	144	141	273	282	291
Utrecht	19,2	20,7	21,3	80	82	84	239	252	253
Eindhoven	15,6	16,7	16,7	57	59	59	273	284	283
Tilburg	16,0	17,3	17,3	58	56	56	276	309	310
Groningen	10,8	11,6	11,6	41	39	38	263	298	306
Almere	14,9	20,5	21,0	52	67	71	286	306	296
Breda	13,6	14,8	14,9	49	45	45	278	329	330
Nijmegen	11,6	12,0	12,0	42	39	39	275	308	308
Apeldoorn	13,7	14,0	14,0	70	71	72	195	197	195
Enschede	12,4	13,1	13,4	57	54	55	218	243	243
Haarlem	10,9	11,4	11,4	41	39	38	267	293	301
Arnhem	10,6	11,2	11,7	47	43	46	225	260	254
Zaanstad	12,1	13,2	13,3	44	45	46	275	292	289
Amersfoort	11,1	15,0	15,0	45	49	48	246	305	313
Den Bosch	8,5	12,0	11,9	37	44	46	230	272	260
Haarlemmermeer	10,8	13,1	13,5	52	58	59	209	225	229
Maastricht	9,3	9,0	8,8	37	37	36	252	243	245
Dordrecht	11,3	11,4	11,4	42	40	40	269	285	284
Leiden	9,1	8,8	8,7	34	31	29	268	285	301
Zoetermeer	12,6	11,5	11,3	46	45	45	274	255	251
Zwolle	9,5	10,0	10,1	43	42	42	220	237	240
Emmen	9,7	10,2	10,3	72	70	69	135	145	149
Ede	11,2	11,5	11,3	55	57	55	203	202	205
Overige gemeenten	1 069,0	1 109,0	1 106,6	5 776	5 509	5 476	185	201	202

¹⁾ In aflopende volgorde van inwoneraantallen per 1 januari 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2 Speciaal basisonderwijs

2.2.1 Leerlingen in het speciaal basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	57,5	51,6	51,5	50,1	33,4	16,6
Leeftijd						
4 jaar en jonger	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
5 jaar	1,0	0,9	0,8	0,8	0,6	0,2
6 jaar	2,4	2,1	1,9	1,8	1,4	0,5
7 jaar	4,6	4,0	3,7	3,5	2,5	1,1
8 jaar	7,3	6,2	5,7	5,5	3,8	1,8
9 jaar	9,6	8,4	8,5	7,9	5,2	2,7
10 jaar	10,9	10,1	10,0	9,9	6,5	3,4
11 jaar	10,9	10,3	11,1	10,6	6,9	3,7
12 jaar en ouder	10,5	9,4	9,6	9,7	6,4	3,3
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	29	26	26	26	26	26
Protestants-christelijk ¹⁾	24	24	23	23	24	23
Rooms-katholiek	35	33	33	33	33	34
Overig bijzonder	13	16	18	17	18	17

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.2 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs naar denominatie van de school, 2004/05

	Leerlingen		Vestigingen		Gemiddelde vestigingsgrootte
	<i>x 1 000</i>	%		%	
Openbaar onderwijs	13,2	26,3	108	27,8	122
Bijzonder onderwijs	36,9	73,7	281	72,2	131
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	28,2	56,4	216	55,5	131
w.v.					
Rooms-katholiek	16,5	32,9	120	30,8	137
Protestants-christelijk	11,5	23,0	93	23,9	124
Gereformeerd vrijgemaakt	0,2	0,4	3	0,8	74
<i>Overige bijzondere scholen¹⁾</i>	8,7	17,3	65	16,7	133
Totaal	50,1	100,0	389	100,0	129

¹⁾ Het betreft hier scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.3 Cumi-leerlingen in het speciaal basisonderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Totaal aantal leerlingen sbao			Aandeel cumi-leerlingen		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>			%		
Nederland	57,5	51,5	50,1	13	18	18
Groningen	1,9	1,4	1,5	7	9	8
Friesland	1,7	2,2	2,2	3	3	4
Drenthe	1,5	1,4	1,3	5	4	3
Overijssel	4,3	4,1	3,9	7	10	10
Flevoland	1,6	1,6	1,6	12	22	22
Gelderland	7,1	6,0	6,0	8	11	12
Utrecht	3,3	3,3	3,2	15	21	22
Noord-Holland	9,4	8,3	8,1	23	27	27
Zuid-Holland	11,6	10,5	10,2	20	27	28
Zeeland	1,1	1,1	1,0	7	12	12
Noord-Brabant	9,1	8,1	7,8	10	15	15
Limburg	4,8	3,5	3,4	8	11	13
Vier grote steden						
Amsterdam	2,3	2,1	2,0	58	66	63
Rotterdam	1,7	1,6	1,6	51	63	63
Den Haag	1,5	1,2	1,2	32	49	49
Utrecht	0,8	0,6	0,6	32	45	46

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.4 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	57,5	51,5	50,1	514	408	389	112	126	129
Groningen	1,9	1,4	1,5	20	12	11	96	121	132
Friesland	1,7	2,2	2,2	18	13	13	96	172	172
Drenthe	1,5	1,4	1,3	13	9	9	116	153	148
Overijssel	4,3	4,1	3,9	40	32	32	108	128	122
Flevoland	1,6	1,6	1,6	11	8	8	145	197	196
Gelderland	7,1	6,0	6,0	62	47	40	114	128	149
Utrecht	3,3	3,3	3,2	34	26	28	97	127	115
Noord-Holland	9,4	8,3	8,1	86	74	70	109	112	115
Zuid-Holland	11,6	10,5	10,2	112	93	89	103	113	115
Zeeland	1,1	1,1	1,0	12	12	11	90	90	91
Noord-Brabant	9,1	8,1	7,8	70	57	55	130	142	141
Limburg	4,8	3,5	3,4	36	25	23	134	141	148
Vier grote steden									
Amsterdam	2,3	2,1	2,0	21	19	19	111	109	104
Rotterdam	1,7	1,6	1,6	17	18	16	102	90	98
Den Haag	1,5	1,2	1,2	17	11	11	89	110	109
Utrecht	0,8	0,6	0,6	9	5	6	90	122	92

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.5 Leerlingenstromen tussen basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Van basisonderwijs naar speciaal basisonderwijs	11,3	10,2	10,6	10,9	9,8	9,3
Van speciaal basisonderwijs naar basisonderwijs	0,4	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3 Expertisecentra

2.3.1 Leerlingen in expertisecentra naar leeftijd, denominatie van de afdeling en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
<i>x 1 000</i>						
Totaal	35,1	45,8	54,1	55,7	38,9	16,9
Basisonderwijs	23,5	30,3	33,6	34,1	23,9	10,2
Voortgezet onderwijs	11,5	15,5	20,5	21,7	14,9	6,7
Leeftijd						
4 jaar en jonger	1,1	1,4	1,4	1,3	0,9	0,4
5 jaar	1,5	2,2	2,3	2,4	1,7	0,7
6 jaar	2,1	2,9	3,0	2,9	2,1	0,8
7 jaar	2,7	3,3	3,5	3,5	2,5	1,0
8 jaar	2,8	3,7	3,9	3,9	2,8	1,1
9 jaar	2,8	3,7	4,2	4,2	3,1	1,1
10 jaar	2,9	3,8	4,4	4,4	3,1	1,3
11 jaar	2,9	3,7	4,7	4,7	3,4	1,3
12 jaar	2,6	3,5	4,4	4,6	3,3	1,3
13 jaar	2,3	3,1	4,0	4,2	3,0	1,2
14 jaar	2,4	3,3	4,1	4,4	3,1	1,4
15 jaar	2,6	3,6	4,5	4,6	3,1	1,5
16 jaar	2,4	3,1	4,0	4,4	2,9	1,5
17 jaar	1,8	2,2	2,9	3,2	2,1	1,1
18 jaar en ouder	2,3	2,5	2,9	3,1	1,9	1,2
<i>%</i>						
Denominatie van de afdeling						
Openbaar	21	21	20	20	19	22
Protestants-christelijk ¹⁾	13	14	14	14	13	16
Rooms-katholiek	30	27	26	26	26	26
Overig bijzonder	35	38	40	41	43	36

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.2 Leerlingen, scholen en schoolgrootte in expertisecentra naar denominatie van de school, 2004/'05

	Leerlingen		Scholen	Gemiddelde schoolgrootte	
	<i>x 1 000</i>	%			%
Openbaar onderwijs	11,3	20,3	74	22,8	153
Bijzonder onderwijs	44,4	79,7	250	77,2	178
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	22,2	39,9	140	43,2	159
w.v.					
Rooms-katholiek	14,4	25,8	86	26,5	167
Protestants-christelijk	7,6	13,6	53	16,4	143
Interconfessioneel	0,3	0,5	1	0,3	284
<i>Overige bijzondere scholen¹⁾</i>	22,2	39,8	110	34,0	202
Totaal	55,7	100	324	100	172

¹⁾ Het betreft hier scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.3 Leerlingen in expertisecentra naar afdeling en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	35,1	45,8	54,1	55,7	38,9	16,9
Basisonderwijs	23,6	30,3	33,6	34,1	23,9	10,2
w.v. op afdeling voor						
Zeer moeilijk lerende kinderen	6,5	9,0	10,0	9,9	6,3	3,7
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	3,1	3,6	4,0	4,0	3,4	0,6
Dove kinderen	0,4	0,3	0,4	0,4	0,2	0,2
Slechthorende kinderen	1,2	1,2	1,2	1,0	0,6	0,4
Visueel gehandicapten	0,6	0,5	0,5	0,5	0,3	0,2
Lichamelijk gehandicapten	1,4	1,3	1,2	1,3	0,9	0,5
Meervoudig gehandicapten	3,2	4,4	4,5	4,4	2,7	1,7
Ernstige spraakmoeilijkheden	2,8	3,8	4,4	4,8	3,6	1,3
Langdurig zieken	3,2	4,8	5,7	5,9	4,5	1,4
w.v.						
Psychisch langdurig zieken	.	.	4,2	4,5	3,6	0,9
Somatisch langdurig zieken	.	.	1,4	1,4	0,9	0,5
Pedagogische instituten	1,3	1,5	1,7	1,8	1,5	0,3
Voortgezet onderwijs	11,5	15,5	20,5	21,7	14,9	6,7
w.v. op afdeling voor						
Zeer moeilijk lerende kinderen	3,4	4,9	6,2	6,5	3,9	2,7
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	4,4	6,3	8,9	9,4	7,3	2,2
Dove kinderen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Slechthorende kinderen	1,0	1,2	1,4	1,4	1,0	0,4
Visueel gehandicapten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Lichamelijk gehandicapten	1,1	1,3	1,6	1,4	0,9	0,5
Meervoudig gehandicapten	0,5	0,6	0,5	0,7	0,4	0,3
Langdurig zieken	0,7	0,8	1,4	1,6	1,1	0,5
w.v.						
Psychisch langdurig zieken	.	.	1,1	1,2	0,9	0,3
Somatisch langdurig zieken	.	.	0,3	0,4	0,2	0,2
Pedagogische instituten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.4 Cumi-leerlingen in expertisecentra naar provincies en de vier grote steden

	Totaal aantal leerlingen			Aandeel cumi-leerlingen		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>			%		
Nederland	35,1	54,1	55,7	18	20	19
Groningen	1,5	2,4	2,5	11	9	11
Friesland	1,4	2,2	2,3	5	5	5
Drenthe	0,5	0,8	0,9	2	7	4
Overijssel	2,5	4,7	5,0	13	13	13
Flevoland	0,4	0,7	0,9	19	22	25
Gelderland	4,9	8,0	8,1	14	13	13
Utrecht	2,9	4,3	4,4	17	20	20
Noord-Holland	5,3	8,1	8,1	33	36	35
Zuid-Holland	6,5	9,7	10,2	26	28	28
Zeeland	0,6	0,8	0,9	8	9	9
Noord-Brabant	5,8	8,8	8,9	14	17	17
Limburg	2,7	3,5	3,6	9	11	11
Vier grote steden						
Amsterdam	2,5	3,5	3,5	54	61	58
Rotterdam	2,5	3,3	3,5	35	39	40
Den Haag	1,2	1,6	1,7	33	41	37
Utrecht	1,2	1,8	1,8	20	26	26

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.5 Leerlingen, afdelingen en afdelingsgrootte in expertisecentra naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Afdelingen			Gemiddelde afdelingsgrootte		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	35,1	54,1	55,7	558	591	661	63	91	84
Groningen	1,5	2,4	2,5	28	33	34	54	73	72
Friesland	1,4	2,2	2,3	26	30	31	55	73	75
Drenthe	0,5	0,8	0,9	12	13	16	44	63	56
Overijssel	2,5	4,7	5,0	37	44	47	68	107	106
Flevoland	0,4	0,7	0,9	6	7	7	64	101	129
Gelderland	4,9	8,0	8,1	82	81	99	60	98	82
Utrecht	2,9	4,3	4,4	41	43	49	70	101	90
Noord-Holland	5,3	8,1	8,1	73	77	83	73	105	98
Zuid-Holland	6,5	9,7	10,2	110	107	112	59	91	91
Zeeland	0,6	0,8	0,9	16	15	19	38	56	48
Noord-Brabant	5,8	8,8	8,9	82	94	112	71	93	79
Limburg	2,7	3,5	3,6	45	47	52	60	76	69
Vier grote steden									
Amsterdam	2,5	3,5	3,5	26	28	28	96	125	127
Rotterdam	2,5	3,3	3,5	35	36	38	70	91	91
Den Haag	1,2	1,6	1,7	17	15	16	68	105	105
Utrecht	1,2	1,8	1,8	19	20	22	63	88	82

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3. Voortgezet onderwijs

Kerncijfers

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
Leerlingen	1 000	894	894	904	914	925	938
w.v.							
Vwo, havo, mavo, vbo, vmbo (exclusief lwoo)	1 000	807	785	790	800	809	817
Vmbo met indicatie lwoo	1 000	60	79	84	91	91	94
Speciaal voortgezet onderwijs	1 000	27	17	14		25	26
Praktijkonderwijs	1 000		13	17	23		
Geslaagden	1 000	171	153	156	158	164	
Scholen	1	803	850	795	692	679	668
Personeelsleden	1 000 fte		72,0	75,6	79,1	81,7	82,3
Uitgaven¹⁾	mln euro		4 293	4 665	5 072	5 478	

¹⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de vo-instellingen (exclusief het speciaal voortgezet onderwijs en de zelfstandige praktijkscholen die onder het declaratiestelsel vallen). Bij de uitgaven gaat het om kalenderjaren. Zo heeft 2003/'04 betrekking op 2003.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

3.1.1 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05		
				totaal		w.v.
						jongens
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	894,1	894,1	924,8	937,8	473,7	464,0
Leeftijd						
11 jaar of jonger	0,9	1,4	1,6	1,8	1,0	0,8
12 jaar	98,3	108,2	111,7	109,2	52,1	57,1
13 jaar	166,2	184,0	192,7	186,6	93,5	93,1
14 jaar	180,1	188,9	191,6	192,9	97,5	95,5
15 jaar	182,4	182,9	188,4	184,8	92,8	92,0
16 jaar	139,3	135,1	141,5	137,5	70,2	67,3
17 jaar	83,6	67,7	71,5	71,4	36,0	35,3
18 jaar	33,4	21,2	22,0	22,5	11,9	10,6
19 jaar of ouder	10,0	4,7	3,9	4,6	2,7	1,9
Onbekend	-	-	-	26,4	16,0	10,5
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	20	25	26	26	26	25
Protestants-christelijk ¹⁾	24	25	23	23	23	23
Rooms-katholiek	32	27	26	26	26	26
Overig	24	23	25	26	25	26

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.2 Leerlingen, scholen en schoolgrootte in het voortgezet onderwijs naar denominatie van de school, 2004/'05

	Leerlingen		Scholen		Gemiddelde schoolgrootte
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>		<i>%</i>	
Openbaar onderwijs	241,8	25,8	191	28,6	1 266
Bijzonder onderwijs	696,0	74,2	477	71,4	1 459
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	535,6	57,1	357	53,4	1 500
w.o.					
Rooms-katholiek	241,9	25,8	165	24,7	1 466
Protestants-christelijk	182,1	19,4	130	19,5	1 400
Interconfessioneel	77,8	8,3	45	6,7	1 729
Reformatorisch	21,7	2,3	8	1,2	2 709
Gereformeerd	9,7	1,0	4	0,6	2 424
Islamitisch	1,5	0,2	2	0,3	766
Evangelisch	0,9	0,1	2	0,3	458
<i>Overige bijzondere scholen¹⁾</i>	160,4	17,1	120	18,0	1 337
Totaal	937,8	100	668	100	1 404

¹⁾ Het betreft hier scholen voor algemeen bijzonder onderwijs, de vrije school en samenwerkingsverbanden tussen openbare, confessionele en algemeen bijzondere scholen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.3 Cumi-leerlingen in het voortgezet onderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Aandeel cumi-leerlingen		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>			<i>%</i>		
Nederland	867,5	924,8	937,8	7	9	3
Groningen	35,0	37,1	37,4	3	5	2
Friesland	37,7	36,4	36,6	3	4	3
Drenthe	23,5	21,8	21,9	4	5	3
Overijssel	66,3	70,0	70,2	6	8	2
Flevoland	15,1	19,1	19,5	5	8	3
Gelderland	102,3	111,7	115,3	5	7	2
Utrecht	62,5	74,5	76,1	8	8	2
Noord-Holland	131,2	138,8	142,0	11	13	4
Zuid-Holland	184,0	192,9	194,6	10	13	4
Zeeland	20,3	21,1	21,9	3	4	3
Noord-Brabant	130,2	138,9	139,7	5	7	2
Limburg	59,4	62,5	62,7	5	6	3
Vier grote steden						
Amsterdam	32,0	35,3	35,7	30	31	8
Rotterdam	36,7	37,7	37,1	22	26	6
Den Haag	20,2	21,4	21,7	20	23	10
Utrecht	12,4	11,3	11,3	23	29	7

¹⁾ Vanaf 2004/'05 tellen leerlingen uit minderheidsgroepen die langer dan acht jaar in Nederland wonen niet meer mee als 'cumi-leerling'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.4 Leerlingen, scholen en schoolgrootte in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar provincies

	Leerlingen			Scholen			Gemiddelde schoolgrootte		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	867,5	924,8	937,8	803	679	668	1 080	1 362	1 404
Groningen	35,0	37,1	37,4	30	24	24	1 166	1 547	1 556
Friesland	37,7	36,4	36,6	29	31	30	1 300	1 174	1 219
Drenthe	23,5	21,8	21,9	16	16	16	1 467	1 364	1 370
Overijssel	66,3	70,0	70,2	47	36	36	1 411	1 944	1 951
Flevoland	15,1	19,1	19,5	12	14	14	1 259	1 362	1 393
Gelderland	102,3	111,7	115,3	95	87	88	1 077	1 284	1 310
Utrecht	62,5	74,5	76,1	56	54	54	1 116	1 380	1 410
Noord-Holland	131,2	138,8	142,0	123	111	111	1 067	1 251	1 279
Zuid-Holland	184,0	192,9	194,6	156	140	138	1 179	1 378	1 410
Zeeland	20,3	21,1	21,9	17	16	16	1 194	1 319	1 367
Noord-Brabant	130,2	138,9	139,7	149	97	90	874	1 432	1 553
Limburg	59,4	62,5	62,7	73	53	51	814	1 179	1 229

¹⁾ 1995/'96 exclusief speciaal voortgezet onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.5 Leerlingen, scholen en schoolgrootte in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar grote gemeenten

	Leerlingen			Scholen			Gemiddelde schoolgrootte		
	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05	1995/'96	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>								
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners²⁾	303,9	329,2	332,2	284	262	259	1 070	1 257	1 283
Amsterdam	32,0	35,3	35,7	34	32	33	941	1 105	1 083
Rotterdam	36,7	37,7	37,1	44	31	30	834	1 216	1 237
Den Haag	20,2	21,4	21,7	18	19	19	1 121	1 128	1 142
Utrecht	12,4	11,3	11,3	14	14	14	884	809	810
Eindhoven	13,9	14,3	14,6	17	10	10	815	1 433	1 462
Tilburg	11,5	9,4	8,8	13	10	8	887	939	1 095
Groningen	15,7	20,1	20,4	15	12	12	1 049	1 679	1 697
Almere	5,7	10,8	11,2	4	5	5	1 433	2 151	2 244
Breda	11,1	13,2	13,0	9	8	8	1 236	1 653	1 619
Nijmegen	12,5	14,2	16,1	11	12	13	1 136	1 182	1 240
Apeldoorn	11,3	12,9	13,1	9	8	8	1 260	1 608	1 642
Enschede	7,9	7,7	7,6	3	3	3	2 646	2 568	2 549
Haarlem	8,9	9,6	9,7	11	11	11	810	876	886
Arnhem	10,9	10,1	9,9	9	8	8	1 215	1 263	1 239
Zaanstad	7,9	8,2	8,4	5	7	7	1 571	1 173	1 193
Amersfoort	15,9	16,0	16,2	11	9	9	1 445	1 778	1 795
Den Bosch	7,7	8,7	8,9	9	9	9	860	966	991
Haarlemmermeer	4,5	5,4	5,7	4	6	6	1 134	898	953
Maastricht	6,8	7,8	7,6	8	7	6	852	1 114	1 272
Dordrecht	6,3	6,2	6,0	8	5	4	790	1 243	1 494
Leiden	10,1	10,5	10,7	7	8	8	1 443	1 307	1 332
Zoetermeer	7,9	8,7	8,7	5	6	6	1 587	1 452	1 458
Zwolle	11,9	14,7	14,6	8	9	9	1 493	1 631	1 618
Emmen	7,3	7,2	7,3	3	5	5	2 444	1 431	1 460
Ede	6,6	7,8	7,8	5	8	8	1 319	974	976
Overige gemeenten	563,6	595,5	605,7	519	417	409	1 086	1 428	1 481

¹⁾ 1995/'96 exclusief speciaal voortgezet onderwijs.

²⁾ In aflopende volgorde van inwoneraantallen per 1 januari 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.6 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar schoolsoort en leerjaar

	2000/'01	2003/'04	2004/'05	w.v. in leerjaar			
				3	4	5	6
	<i>x 1 000</i>						
Totaal	894,1	924,8	937,8				
Leerjaar 1	197,8	202,3	201,4				
Vwo, havo, vmbo (exclusief lwoo), algemeen leerjaar	173,2	175,5	174,9				
Vmbo met indicatie lwoo, algemeen leerjaar	24,6	26,8	26,6				
Leerjaar 2	192,5	198,9	201,5				
Vwo, havo, vmbo (exclusief lwoo), algemeen leerjaar	174,8	174,2	175,7				
Vmbo met indicatie lwoo, algemeen leerjaar	17,7	24,7	25,8				
Leerjaar 3 en hoger	503,8	523,6	534,8				
Vwo-havo, gemeenschappelijk leerjaar	5,6	6,0	6,6	6,6			
Vwo	128,2	136,4	142,5	39,3	37,4	34,5	31,2
Havo	117,3	128,4	132,9	38,5	51,9	42,5	
Mavo, vbo, vmbo (exclusief lwoo)	191,3	188,2	184,6	94,1	90,0	0,4	
w.v.							
Mavo	99,0						
Theoretische leerweg		78,8	77,8	36,7	41,1		
Voorbereidend beroepsonderwijs	90,3						
Gemengde leerweg		17,5	19,4	12,8	6,6		
Kaderberoepsgerichte leerweg		50,2	50,2	26,3	24,0		
Basisberoepsgerichte leerweg		39,5	35,2	17,8	17,3		
Basisberoepsgerichte leerweg leerwerktraject		0,9	1,4	0,5	0,9		
Basisberoepsgerichte leerweg assistentopleiding			0,2	0,0	0,2		
Vrije school	2,0	1,3	0,5		0,0	0,4	
Vmbo met indicatie lwoo	31,0	39,9	41,8	22,4	19,4		
w.v.							
Theoretische leerweg		1,0	1,6	0,8	0,8		
Gemengde leerweg		0,6	0,8	0,5	0,3		
Kaderberoepsgerichte leerweg		5,6	7,0	4,0	3,0		
Basisberoepsgerichte leerweg		30,4	28,9	15,9	13,0		
Basisberoepsgerichte leerweg leerwerktraject		2,3	3,3	1,2	2,2		
Basisberoepsgerichte leerweg assistentopleiding			0,2	0,0	0,2		
Geen leerjaren							
Speciaal voortgezet onderwijs	16,9						
Praktijkonderwijs	13,4	24,6	26,4				

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.7 Sectorkeuze in de hoogste leerjaren¹⁾ van het vbo/vmbo, 2004/'05

	Leerjaar 3			Leerjaar 4		
	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2000/'01	2003/'04	2004/'05
<i>x 1 000</i>						
Vbo/vmbo (exclusief lwoo)	47,8	57,0	57,4	42,6	51,1	48,9
Techniek	16,5	16,2	15,9	15,4	15,0	13,8
Landbouw	5,3	5,6	6,1	4,8	5,6	5,3
Economie	13,9	18,5	17,9	11,8	15,7	15,0
Zorg en welzijn	12,1	16,8	17,6	10,6	14,9	14,9
Lwoo/vmbo met indicatie lwoo	16,5	21,5	21,6	13,1	17,4	18,6
Techniek	6,5	6,9	6,4	5,0	5,7	5,9
Landbouw	2,6	3,2	3,5	2,2	2,7	2,9
Economie	2,7	5,3	5,3	2,2	4,3	4,6
Zorg en welzijn	4,7	6,1	6,5	3,6	4,7	5,2

¹⁾ Exclusief theoretische leerweg, vrije school en algemene voorbereiding maatschappij en beroep.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.8 Profielkeuze in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo, 2004/'05

	Leerjaar 4			Leerjaar 5			Leerjaar 6		
	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2000/'01	2003/'04	2004/'05
<i>x 1 000</i>									
Havo	45,2	50,2	51,9	35,4	41,2	42,5			
Natuur en techniek	5,9	5,5	5,1	4,2	4,3	4,3			
Natuur en gezondheid	6,7	8,3	8,9	4,1	6,6	7,0			
Economie en maatschappij	16,0	18,7	18,4	12,1	15,9	16,1			
Cultuur en maatschappij	13,2	15,9	17,0	9,8	13,7	14,0			
Overig ¹⁾	3,5	1,7	2,4	5,2	0,8	1,2			
Vwo	33,4	35,6	37,4	28,9	33,4	34,5	30,4	29,9	31,2
Natuur en techniek	3,5	4,0	3,8	4,8	5,1	5,2	1,0	4,3	4,3
Natuur en gezondheid	5,7	7,2	7,8	6,9	9,5	10,2	1,5	8,2	9,1
Economie en maatschappij	6,7	7,8	7,6	8,8	10,8	10,9	1,8	9,7	10,3
Cultuur en maatschappij	3,6	4,5	4,7	4,9	6,2	6,6	1,3	5,7	6,1
Natuur en techniek/ natuur en gezondheid	5,8	6,7	7,7	0,8	1,0	1,1	0,1	0,8	0,8
Economie en maatschappij/ cultuur en maatschappij	5,1	5,1	5,6	0,7	0,6	0,3	0,0	0,6	0,2
Overig ²⁾	3,0	0,3	0,2	2,0	0,2	0,2	24,8	0,6	0,4

¹⁾ Combinaties van twee profielen of geen profiel.

²⁾ Overige combinaties van twee profielen of geen profiel.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.9 Geslaagden voor de schoolexamens in het voortgezet onderwijs (exclusief staatsexamens)

	1995/'96	2000/'01	2002/'03	2003/'04		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	170,5	152,5	158,1	164,3	81,2	83,1
Mavo, vbo, vmbo¹⁾	107,1	95,4	97,4	100,6	52,1	48,5
w.v.						
Mavo	51,5	44,6				
Theoretische leerweg			38,1	39,6	19,6	19,9
Techniek	21,9	18,2	18,4	17,8	17,3	0,5
w.v.						
vbo	21,9	18,2	0,3			
gemengde leerweg			0,9	0,9	0,9	0,0
kaderberoepsgerichte leerweg			6,3	6,5	6,3	0,3
basisberoepsgerichte leerweg			10,8	10,4	10,1	0,2
Landbouw	5,4	6,3	6,4	7,8	3,8	4,0
w.v.						
vbo	5,4	6,3	0,0			
gemengde leerweg			0,6	0,8	0,4	0,5
kaderberoepsgerichte leerweg			2,4	3,0	1,4	1,6
basisberoepsgerichte leerweg			3,4	4,0	2,1	2,0
Economie	14,9	12,5	17,2	17,7	10,0	7,7
w.v.						
vbo	14,9	12,5	0,3			
gemengde leerweg			1,6	1,6	0,9	0,7
kaderberoepsgerichte leerweg			7,4	8,0	4,6	3,4
basisberoepsgerichte leerweg			7,9	8,0	4,5	3,5
Zorg en welzijn	12,8	13,2	17,4	17,8	1,4	16,4
w.v.						
vbo	12,8	13,2	0,0			
gemengde leerweg			1,7	1,7	0,1	1,6
kaderberoepsgerichte leerweg			7,0	7,3	0,6	6,7
basisberoepsgerichte leerweg			8,7	8,8	0,7	8,1
Avmbo	0,6	0,5				
Havo	34,9	30,2	34,5	36,4	16,7	19,7
w.v.						
zonder profiel	34,9	30,2	0,1			
natuur en techniek			3,7	3,5	3,3	0,2
natuur en gezondheid			5,3	5,8	2,6	3,2
economie en maatschappij			13,4	13,9	8,4	5,6
cultuur en maatschappij			11,6	12,4	1,9	10,6
combinaties van profielen			0,4	0,8	0,6	0,2
Vwo	28,5	27,0	26,1	27,3	12,4	14,9
w.v.						
zonder profiel	28,5	27,0	0,3			
natuur en techniek			3,8	3,5	3,1	0,5
natuur en gezondheid			7,3	8,0	3,0	5,0
economie en maatschappij			8,9	9,2	4,9	4,3
cultuur en maatschappij			5,1	5,5	0,8	4,7
combinaties van profielen			0,7	1,1	0,7	0,4

¹⁾ Inclusief leerwegondersteunend onderwijs (lwoo).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.10 Leerlingen in de hoogste leerjaren van het vmbo, naar herkomst

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Vmbo-3	1 000	118,8	120,3	115,8	61,3	54,5
w.o. in het vorig schooljaar						
Gemeenschappelijke leerjaren						
algemeen voortgezet onderwijs	%	87	90	92	92	92
Vmbo-3	%	11	7	6	7	6
Vmbo-4	1 000	121,5	109,9	112,5	58,9	53,6
w.o. in het vorig schooljaar						
Vmbo-3	%	88	94	94	95	94
Vmbo-4	%	10	3	3	3	3
Havo-3	%	2	2	2	1	2

Bron: OCW(Cfi), CBS.

3.1.11 Leerlingen in de hoogste leerjaren van het vmbo, naar bestemming

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Vmbo-3	1 000	126,4	119,5	120,3	64,0	56,3
w.o. in het volgend schooljaar						
Vmbo-3	%	10	7	6	6	6
Vmbo-4	%	84	86	88	87	89
Bol voltijd + bbl	%	1	1	1	1	1
Overig onderwijs	%	0	1	0	1	0
Geen onderwijs	%	4	5	4	5	4
Vmbo-4 zonder diploma	1 000	16,3	9,8	12,3	7,0	5,3
w.o. in het volgend schooljaar						
Vmbo-4	%	48	24	28	25	31
Havo	%	0	2	2	2	3
Bol voltijd	%	11	16	15	13	16
Bbl	%	10	14	16	20	11
Vavo (vmbo theoretische leerweg)	%	1	4	2	2	2
Bol deeltijd	%	1	6	4	4	5
Overig onderwijs	%	0	1	2	2	1
Geen onderwijs	%	28	33	31	31	30
Vmbo-4 met diploma	1 000	107,4	101,1	98,2	51,5	46,7
w.o. in het volgend schooljaar						
Vmbo-4	%	4	1	0	0	0
Havo	%	10	4	5	5	5
Bol voltijd	%	58	60	62	58	65
Bbl	%	13	9	7	11	4
Overig onderwijs	%	1	0	1	0	0
Geen onderwijs	%	15	25	25	25	24

Bron: OCW(Cfi), CBS.

3.1.12 Leerlingen in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo, naar herkomst

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Havo-4	1 000	51,9	48,8	50,2	24,7	25,5
w.o. in het vorig schooljaar						
Havo-3	%	48	57	57	57	57
Gemeenschappelijk leerjaar 3						
algemeen voortgezet onderwijs	%	5	5	6	5	6
Havo-4	%	17	17	16	17	14
Vmbo-4	%	20	9	11	12	10
Vwo	%	9	11	10	8	11
Havo-5	1 000	42,2	39,1	41,2	19,0	22,2
w.o. in het vorig schooljaar						
Havo-4	%	87	89	90	91	90
Havo-5	%	10	7	6	6	6
Vmbo-4	%	0	1	0	0	0
Vwo	%	3	3	3	2	3
Vwo-5	1 000	35,6	32,2	33,4	15,8	17,6
w.o. in het vorig schooljaar						
Vwo-4	%	77	88	90	88	91
Vwo-5	%	10	6	6	7	5
Havo-5	%	13	4	4	4	3
Vwo-6	1 000	31,8	28,7	29,9	13,7	16,2
w.o. in het vorig schooljaar						
Vwo-5	%	93	94	95	95	96
Vwo-6	%	7	5	4	5	4
Havo-5 met diploma	%	0	0	0	0	0

Bron: OCW(Cfi), CBS.

3.1.13 Leerlingen in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo, naar bestemming

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Havo-4	1 000	49,6	47,4	48,8	23,5	25,3
w.o. in het volgend schooljaar						
Havo-4	%	18	17	16	18	14
Havo-5	%	74	73	76	74	79
Bol voltijd	%	3	2	1	2	1
Bbl	%	0	0	0	0	0
Overig onderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	3	7	5	6	5
Havo-5 zonder diploma	1 000	7,1	5,2	4,7	2,3	2,5
w.o. in het volgend schooljaar						
Havo-5	%	60	51	53	50	55
Vwo-5	%	1	10	4	4	4
Bol voltijd	%	10	8	9	9	9
Bbl	%	1	2	2	2	2
Havo deeltijd	%	6	11	14	15	13
Overig onderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	21	17	18	19	17
Havo-5 met diploma	1 000	34,8	31,9	34,4	15,5	18,9
w.o. in het volgend schooljaar						
Vwo	%	13	3	3	4	3
Bol voltijd	%	10	6	5	4	5
Bbl	%	1	1	1	0	1
Hbo voltijd	%	56	80	82	83	81
Overig onderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	18	10	9	8	10
Vwo-5	1 000	35,6	31,2	32,2	14,9	17,2
w.o. in het volgend schooljaar						
Havo	%	3	2	2	2	2
Vwo-5	%	10	6	6	7	5
Vwo-6	%	83	87	88	87	90
Overig onderwijs	%	1	1	0	1	0
Geen onderwijs	%	4	4	3	4	3
Vwo-6 zonder diploma	1 000	4,6	2,8	2,7	1,4	1,3
w.o. in het volgend schooljaar						
Vwo-6	%	49	46	45	45	45
Bol voltijd + bbl	%	6	4	3	2	4
Vwo deeltijd	%	7	10	9	10	9
Overig onderwijs	%	3	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	35	39	42	42	41
Vwo-6 met diploma	1 000	28,2	24,2	26,0	11,9	14,1
w.o. in het volgend schooljaar						
Hbo voltijd	%	30	18	17	13	20
Wo	%	59	70	72	77	67
Overig onderwijs	%	1	0	0	0	0
Geen onderwijs	%	10	11	11	10	12

Bron: OCW(Cfi), CBS.

3.2 Uitgaven en inkomsten

3.2 Gecumuleerde exploitatierekeningen van instellingen in het voortgezet onderwijs

	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
	<i>mln euro</i>					
Baten	3 584	3 915	4 296	4 719	5 083	5 441
Rijksbijdragen OCW	3 347	3 624	3 918	4 299	4 614	4 922
Overige overheidsbijdragen	.	.	100	107	130	151
Baten werk i.o.v. derden	5	4	4	6	7	4
Overige baten	232	286	275	307	333	364
Deelnemersbijdragen	30	37	36	33	35	38
Ouderbijdragen	41	51	49	56	63	75
Resultaat deelnemingen	.	.	.	.	.	0
Verhuur onroerende zaken	10	12	12	10	12	12
Detachering personeel	10	12	12	19	21	19
Schenking en sponsoring	.	.	.	1	1	2
Overige	141	173	166	189	201	218
Lasten	3 586	3 913	4 272	4 640	5 045	5 460
Personele lasten	2 947	3 202	3 446	3 732	4 067	4 393
Lonen, salarissen en sociale lasten	2 700	2 935	3 158	3 414	3 807	4 130
Overige personele lasten	302	327	353	383	330	336
Dotatie voorziening wachtgeld	5	5	6	6	4	2
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	21	23	24	26	31	40
Overige	277	299	323	351	295	294
Uitkeringen	-55	-60	-64	-65	-71	-73
Afschrijvingen	76	86	108	125	137	153
Immateriële vaste activa	.	.	.	.	.	0
Gebouwen	10	13	16	21	23	29
Inventaris en apparatuur	55	61	77	92	100	111
Overige materiële vaste activa	10	12	15	12	14	13
Huisvestingslasten	246	276	309	334	352	391
Huur	13	15	17	20	22	25
Dotatie onderhoudsvoorziening	63	71	80	76	64	76
Klein onderhoud en reparatie	32	35	40	50	50	64
Energie en water	43	48	54	62	66	72
Schoonmaakkosten	53	59	66	79	92	97
Heffingen	5	6	6	7	7	9
Overige huisvestingskosten	38	42	47	42	50	49
Overige instellingslasten	316	349	408	449	489	523
Administratie- en beheerslasten	83	92	108	126	141	156
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	76	84	99	128	154	176
Dotatie overige voorzieningen	27	29	34	39	20	19
Overige (werving, representatie e.d.)	131	143	167	156	174	172
Saldo baten en lasten (1)	-1	2	25	80	38	-20
Saldo financiële baten en lasten (2)	33	33	39	45	44	45
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	32	35	64	124	82	26
Buitengewoon resultaat (3)	8	6	12	3	8	0
Aandeel van derden (4)	.	.	.	.	.	.
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3) + (4)	40	41	75	128	90	26

Bron: OCW(Cfi), CBS.

4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

Kerncijfers¹⁾

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
Leerlingen/deelnemers							
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	436	452	463	473	479	474
w.v.							
Beroepsopleidende leerweg	1 000	320	299	301	306	317	332
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	116	153	162	167	162	143
Basiseducatie	1 000	125	125	123	133	132	140
Vavo	1 000	46	24	21	16	14	13
Geslaagden							
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	111	129	131	133	140	
w.v.							
Beroepsopleidende leerweg	1 000	75	79	73	73	79	
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	36	49	58	59	60	
Scholen							
Beroepsopleidende leerweg	1	141	73	71	71	70	68
Beroepsbegeleidende leerweg ²⁾	1	73	70	67	67	68	67
Vavo	1	52	41	42	40	40	37
Personeelsleden							
Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	1 000 fte		33,4	34,7	36,8	37,5	36,7
Uitgaven³⁾							
	mln euro		2 783	2 959	3 375	3 565	

¹⁾ Bij het middelbaar beroepsonderwijs hebben de cijfers betrekking op schooljaren. Bij de basiseducatie en het vavo gaat het om kalenderjaren. De periode 2004/'05 heeft bij deze onderwijssoorten betrekking op 2004.

²⁾ Vrijwel alle scholen van de bbl zijn verbonden aan een school voor de bol.

³⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de bve-instellingen. Bij de uitgaven gaat het om kalenderjaren. Zo heeft 2003/'04 betrekking op 2003.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

4.1 Middelbaar beroepsonderwijs

4.1.1 Leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	288,7	271,5	270,7	279,9	296,2	315,8
Geslacht						
Mannen	149,3	133,3	133,6	136,9	145,5	153,9
Vrouwen	139,4	138,2	137,1	143,0	150,7	161,9
Sector						
Landbouw	16,8	16,0	15,5	15,0	15,0	15,6
Techniek	86,9	75,8	70,6	67,8	68,3	70,5
Economie	95,2	100,8	106,4	110,8	118,3	127,8
Zorg en welzijn	72,7	79,0	78,2	86,3	94,7	101,9
Overig	17,1					
Niveau¹⁾						
Assistentopleidingen		11,2	15,3	16,3	15,2	13,7
Basisberoepsopleidingen		38,0	38,4	42,1	51,8	60,6
Vakopleidingen		50,4	60,2	65,9	68,5	70,6
Middenkaderopleidingen		170,5	156,4	154,8	159,3	168,4
Specialistenopleidingen		0,3	0,3	0,7	1,4	2,5

¹⁾ Tot en met het schooljaar 2000/'01 exclusief de toen nog in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.2 Leerlingen in de deeltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	31,7	27,3	30,2	26,6	20,8	15,7
Geslacht						
Mannen	14,6	12,2	13,8	12,2	9,4	6,9
Vrouwen	17,2	15,1	16,4	14,4	11,4	8,9
Sector						
Landbouw	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2
Techniek	4,0	4,7	5,0	4,8	4,2	3,4
Economie	18,7	15,2	17,7	13,9	9,3	6,5
Zorg en welzijn	8,9	7,4	7,4	7,7	7,1	5,7
Niveau¹⁾						
Assistentopleidingen		4,3	6,2	5,1	3,6	2,2
Basisberoepsopleidingen		8,0	8,7	7,9	5,6	4,0
Vakopleidingen		4,9	5,7	4,9	5,0	3,8
Middenkaderopleidingen		9,6	9,2	8,5	6,6	5,7
Specialistenopleidingen		0,0	0,3	0,1	0,0	0,1

¹⁾ Tot en met het schooljaar 2000/'01 exclusief de toen nog in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.3 Leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1996/'97	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	110,5	153,1	161,9	166,6	161,8	142,7
Geslacht						
Mannen	84,4	100,8	103,0	101,5	97,9	90,5
Vrouwen	26,1	52,3	58,9	65,1	63,9	52,2
Sector						
Landbouw	7,6	8,1	8,5	8,7	9,2	9,3
Techniek	67,3	75,2	75,6	72,8	67,9	63,0
Economie	24,4	34,9	36,2	38,0	37,1	31,5
Zorg en welzijn	11,2	34,9	41,6	47,1	47,6	39,0
Niveau¹⁾						
Assistentopleidingen		11,7	13,1	13,7	9,5	8,0
Basisberoepsopleidingen		69,3	69,9	70,0	69,2	57,4
Vakopleidingen		50,3	54,7	57,0	56,6	51,7
Middenkaderopleidingen		15,7	18,4	20,4	21,4	20,8
Specialistenopleidingen		5,4	5,7	5,5	5,2	4,9

¹⁾ Tot en met het schooljaar 2000/'01 exclusief de toen nog in afbouw zijnde beroepsbegeleidende opleidingen (bbo).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.4 Geslaagden in de voltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	69,1	75,0	69,2	70,0	75,4
Geslacht					
Mannen	32,2	34,1	32,6	32,4	35,4
Vrouwen	36,9	40,9	36,6	37,6	40,1
Sector					
Landbouw	4,3	4,7	3,0	3,0	3,0
Techniek	16,3	16,1	15,4	15,5	16,0
Economie	27,3	31,9	31,7	29,6	32,0
Zorg en welzijn	18,8	22,3	19,0	21,8	24,3
Overig	2,4				
Niveau¹⁾					
Assistentopleidingen		4,6	5,3	5,9	6,3
Basisberoepsopleidingen		12,6	11,9	12,1	15,1
Vakopleidingen		13,2	15,7	15,0	16,2
Middenkaderopleidingen		43,2	35,8	36,7	37,3
Specialistenopleidingen		0,2	0,4	0,3	0,4

¹⁾ Tot en met het schooljaar 2000/'01 exclusief de toen nog in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.5 Geslaagden in de deeltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht en sector

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	5,8	4,4	3,7	3,4	4,0
Geslacht					
Mannen	2,4	2,0	1,6	1,4	1,5
Vrouwen	3,3	2,4	2,1	2,0	2,5
Sector					
Landbouw	.	0,0	0,0	0,1	0,1
Techniek	0,8	0,6	0,5	0,4	0,6
Economie	2,5	1,7	1,6	1,4	1,5
Zorg en welzijn	2,5	2,0	1,6	1,5	1,9
Niveau¹⁾					
Assistentopleidingen		0,5	0,5	0,5	0,5
Basisberoepsopleidingen		0,4	0,3	0,4	0,7
Vakopleidingen		0,8	1,0	0,8	0,9
Middenkaderopleidingen		2,4	1,9	1,7	1,9
Specialistenopleidingen		0,0	0,0	0,0	0,0

¹⁾ Tot en met het schooljaar 2000/'01 exclusief de toen nog in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.6 Geslaagden in de beroepsbegeleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	35,6	49,3	57,8	59,5	60,3
Geslacht					
Mannen	.	31,8	34,7	34,9	34,8
Vrouwen	.	17,5	23,0	24,5	25,5
Sector					
Landbouw	2,5	2,9	2,8	2,9	3,2
Techniek	19,8	23,7	24,6	24,7	24,3
Economie	8,2	11,1	14,8	14,3	14,6
Zorg en welzijn	5,1	11,6	15,5	17,6	18,2
Niveau¹⁾					
Assistentopleidingen		5,3	6,8	7,3	5,6
Basisberoepsopleidingen		20,8	24,4	24,2	25,7
Vakopleidingen		17,0	19,0	19,3	20,1
Middenkaderopleidingen		4,3	5,5	6,7	6,9
Specialistenopleidingen		1,7	2,1	2,0	1,9

¹⁾ Tot en met het schooljaar 2000/'01 exclusief de toen nog in afbouw zijnde beroepsbegeleidende opleidingen (bbo).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.7 Leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg, naar herkomst

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
Totaal	<i>x 1 000</i>	101,6	115,5	117,1	58,6	58,5
w.v. in het vorig schooljaar						
Vmbo en havo zonder diploma	%	5	3	3	4	3
Vmbo met diploma	%	62	53	52	51	52
Havo met diploma	%	4	2	1	1	2
Vavo (vmbo theoretische leerweg)	%	2	1	1	1	1
Bbl	%	1	1	1	1	1
Overig voltijdonderwijs	%	1	2	2	2	1
Overig deeltijdonderwijs	%	2	1	0	0	1
Geen onderwijs	%	25	38	40	40	39

Bron: OCW(Cfi), CBS.

4.1.8 Leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg, naar bestemming

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
Bol zonder diploma	<i>x 1 000</i>	33,8	45,4	38,6	21,2	17,4
w.o. in het volgend schooljaar						
Bol deeltijd	%	3	2	2	2	2
Bbl	%	11	9	9	10	7
Overig deeltijdonderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	85	88	88	87	90
Bol met diploma	<i>x 1 000</i>	71,4	60,1	62,2	28,8	33,4
w.o. in het volgend schooljaar						
Bbl	%	6	5	4	5	3
Hbo voltijd	%	25	25	29	33	25
Hbo deeltijd	%	1	2	2	1	2
Overig deeltijdonderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	67	66	65	61	69

Bron: OCW(Cfi), CBS.

4.2 Educatie

4.2.1 Deelnemers aan de basiseducatie

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	125,4	125,5	123,0	133,3	131,9	139,8
	%					
Herkomstgroepering						
Autochtoon	39	31	33	.	.	.
Allochtoon	61	69	67	.	.	.
Geslacht						
Mannen	38	37	36	35	35	34
Vrouwen	62	63	64	65	65	66
Leeftijd						
Tot 30 jaar	32	30	29	29	30	31
30-49 jaar	48	50	49	48	49	49
50 jaar en ouder	20	20	22	22	21	20

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2.2 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	46,0	24,3	20,5	16,1	13,7	12,6
Vmbo theoretische leerweg	22,7	10,2	9,7	6,8	5,0	3,6
Havo, vwo	23,3	14,2	10,9	9,3	8,7	9,0
w.v.						
Havo	14,2	9,8	7,4	6,6	6,2	6,5
Vwo	9,1	4,4	3,5	2,8	2,4	2,5
Mannen	15,8	10,2	8,9	7,3	6,3	6,3
Vmbo theoretische leerweg	6,6	3,8	4,0	2,9	1,9	1,7
Havo, vwo	9,1	6,3	4,9	4,3	4,3	4,5
w.v.						
Havo	5,6	4,5	3,4	3,2	3,2	3,4
Vwo	3,5	1,9	1,5	1,2	1,1	1,1
Vrouwen	30,3	14,2	11,7	8,9	7,4	6,3
Vmbo theoretische leerweg	16,1	6,3	5,7	3,9	3,1	1,9
Havo, vwo	14,2	7,8	6,0	5,0	4,3	4,4
w.v.						
Havo	8,6	5,4	4,0	3,4	3,0	3,1
Vwo	5,6	2,5	1,9	1,6	1,3	1,4

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2.3 Gediplomeerden in het vavo naar geslacht en niveau

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	5,9	5,4	4,8	3,7	4,2
Geslacht					
Mannen	2,6	2,5	2,2	1,7	2,0
Vrouwen	3,3	2,9	2,6	2,0	2,2
Niveau					
Vmbo theoretische leerweg	1,6	1,2	1,1	1,0	0,9
Havo	2,5	2,8	2,3	1,7	2,2
Vwo	1,8	1,4	1,4	1,1	1,1

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.3 Uitgaven en inkomsten

4.3 Gecumuleerde exploitatierekeningen van bve-instellingen

	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
<i>mln euro</i>						
Baten	2 389	2 540	2 786	2 984	3 345	3 560
Rijksbijdragen OCW/LNV	1 848	1 936	2 134	2 289	2 553	2 666
Overige overheidsbijdragen	226	255	302	356	384	458
Baten werk i.o.v. derden	101	126	111	109	136	158
Overige baten	214	222	239	229	273	279
Deelnemersbijdragen	66	77	52	57	81	87
Ouderbijdragen	.	.	2	2	1	2
Resultaat deelnemingen	.	-1	-1	-2	-1	0
Verhuur onroerende zaken	7	8	9	11	16	17
Detachering personeel	16	17	20	21	30	30
Schenking en sponsoring	.	.	0	1	0	0
Overige	124	120	156	139	145	142
Lasten	2 356	2 511	2 716	2 903	3 328	3 521
Personele lasten	1 676	1 800	1 959	2 096	2 400	2 560
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 510	1 614	1 767	1 880	2 138	2 308
Overige personele lasten	166	186	205	234	282	277
Dotatie voorziening wachtgeld	14	11	15	9	17	16
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	57	99	101	105	135	136
Overige	95	76	88	120	131	125
Uitkeringen	.	.	-13	-18	-20	-25
Afschrijvingen	149	161	171	178	197	199
Immateriële vaste activa	0	0	0	1	2	2
Gebouwen	69	73	75	79	82	85
Inventaris en apparatuur	79	85	94	98	107	111
Overige materiële vaste activa	1	2	2	1	6	1
Huisvestingslasten	200	202	212	221	248	267
Huur	54	54	53	53	63	70
Dotatie onderhoudsvoorziening	32	29	30	27	30	33
Klein onderhoud en reparatie	.	14	21	22	25	29
Energie en water	31	30	34	34	38	42
Schoonmaakkosten	37	39	44	45	52	57
Heffingen	10	11	11	9	11	13
Overige huisvestingskosten	37	26	19	32	29	22
Overige instellingslasten	331	348	374	408	484	496
Administratie- en beheerslasten	94	124	164	173	192	197
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	73	85	116	124	164	169
Dotatie overige voorzieningen	32	19	12	11	12	13
Overige (werving, representatie e.d.)	133	120	81	100	116	117
Saldo baten en lasten (1)	33	29	70	80	17	39
Saldo financiële baten en lasten (2)	-8	-9	-4	-5	-11	-15
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	26	20	66	75	6	24
Buitengewoon resultaat (3)	8	9	-2	13	27	13
Aandeel van derden (4)	.	.	.	0	0	0
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3) + (4)	33	29	64	88	33	37

Bron: OCW(Cfi), LNV, CBS.

5. Hoger onderwijs

Kerncijfers¹⁾

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
Ingeschrevenen	1 000	445,9	477,1	492,6	501,0	523,2	543,3
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1 000	270,6	312,7	321,5	323,0	335,7	346,2
wetenschappelijk onderwijs	1 000	177,8	166,7	173,5	180,4	189,8	199,4
Geslaagden	1 000						
w.v.							
hoger beroepsonderwijs:							
bachelor ²⁾	1 000	51,2	53,1	56,0	57,9	59,5	
master/vervolgopleiding	1 000	2,1	3,0	3,2	3,4	3,5	
wetenschappelijk onderwijs:							
bachelor	1 000		0,0	0,0	1,9	5,1	
master	1 000				1,6	3,6	
doctoraal	1 000	28,3	20,2	21,0	20,3	19,6	
beroepsdiploma	1 000	2,4	2,4	2,6	2,7	2,9	
Instellingen	1	82	75	74	72	71	67
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1	69	62	61	59	58	54
wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13	13	13
Personeelsleden	1 000 fte	60,1	61,7	61,1	62,9	62,7	.
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1 000 fte	20,1	21,7	22,5	23,4	24,1	.
wetenschappelijk onderwijs	1 000 fte	40,0	40,0	38,6	39,5	38,6	.
Uitgaven³⁾	mln euro		5 964	6 492	6 925	7 239	
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	mln euro		1 957	2 158	2 294	2 436	
wetenschappelijk onderwijs	mln euro		4 007	4 334	4 631	4 803	

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten, de universiteit voor Humanistiek, de transnationale Universiteit Limburg en de Universiteit Nijenrode (bedrijfskunde).

²⁾ Inclusief degenen die vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel voor de hoofdfase van een hbo-studie zijn geslaagd.

³⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de hbo- en wo-instellingen. Tot de wo-instellingen is ook de bij voetnoot 1 vermelde Open Universiteit gerekend. Bij de uitgaven gaat het om kalenderjaren. Zo heeft 2003/'04 betrekking op 2003.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

5.1 Hoger onderwijs

5.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs naar geslacht, onderwijsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	445,9	477,1	492,6	501,0	523,2	543,3
Geslacht						
Mannen	232,6	235,0	241,9	244,7	255,8	265,2
Vrouwen	213,3	242,1	250,8	256,3	267,3	278,1
Onderwijsvorm						
Voltijd	393,0	397,0	404,8	412,0	430,5	452,0
Deeltijd	51,4	73,0	78,8	78,6	80,8	79,5
Duaal	1,5	7,1	9,1	10,5	11,8	11,7
Studierichting						
Onderwijs	62,6	67,9	71,0	73,6	79,6	83,5
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	41,1	36,7	38,3	39,4	41,5	44,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	171,0	190,3	197,8	201,4	208,9	214,2
w.v.						
Sociale wetenschappen	50,6	48,5	50,9	51,4	52,3	52,9
Bedrijfskunde	95,2	119,8	124,5	127,2	131,6	133,8
Rechten	25,3	22,1	22,4	22,8	25,0	27,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	31,1	36,9	38,3	39,3	40,4	42,1
Techniek, industrie en bouwkunde	49,9	45,0	45,5	44,4	44,6	44,4
Landbouw en diergeneeskunde	10,2	8,9	9,2	9,0	9,1	8,9
Gezondheidszorg en welzijn	69,2	80,9	81,3	81,8	84,7	89,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	11,0	10,6	11,4	12,0	14,4	16,6

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2 Hoger beroepsonderwijs

5.2.1 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, onderwijsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	270,6	312,7	321,5	323,0	335,7	346,2
Geslacht						
Mannen	137,8	149,8	153,9	154,4	160,9	166,1
Vrouwen	132,7	162,9	167,7	168,5	174,7	180,2
Onderwijsvorm						
Volgtijd	227,4	245,8	247,3	247,8	257,1	269,0
Deeltijd	41,7	59,9	65,2	64,8	66,9	65,7
Duaal	1,5	7,0	9,0	10,4	11,7	11,5
Studierichting						
Onderwijs	57,1	62,2	64,9	67,1	72,7	76,0
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	15,1	16,2	17,3	17,5	18,6	19,6
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	83,7	107,0	110,2	109,3	111,4	112,6
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	14,4	21,4	22,3	22,6	22,8	23,1
Techniek, industrie en bouwkunde	32,1	28,1	28,1	27,3	27,0	26,6
Landbouw en diergeneeskunde	6,4	5,9	6,4	6,4	6,6	6,5
Gezondheidszorg en welzijn	52,0	62,0	61,7	61,6	63,0	65,9
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	9,8	9,8	10,6	11,3	13,6	15,9

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.2 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar studierichting per geslacht

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Mannen	137,8	149,8	153,9	154,4	160,9	166,1
Onderwijs	19,4	16,9	17,3	17,9	19,8	21,0
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	7,0	7,5	8,3	8,5	9,2	9,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	49,1	60,0	61,9	61,7	63,3	64,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	12,0	19,0	19,9	20,3	20,5	20,9
Techniek, industrie en bouwkunde	28,6	24,8	24,8	24,1	23,8	23,5
Landbouw en diergeneeskunde	4,7	3,6	3,8	3,8	3,9	3,9
Gezondheidszorg en welzijn	11,6	13,0	12,8	13,1	13,8	14,9
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	5,4	4,9	5,1	5,2	6,5	7,7
Vrouwen	132,7	162,9	167,7	168,5	174,7	180,2
Onderwijs	37,7	45,3	47,7	49,2	52,9	55,0
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	8,1	8,7	9,0	9,1	9,4	9,8
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	34,6	47,0	48,3	47,7	48,1	48,2
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,4	2,3	2,4	2,3	2,3	2,2
Techniek, industrie en bouwkunde	3,5	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2
Landbouw en diergeneeskunde	1,7	2,3	2,6	2,6	2,7	2,6
Gezondheidszorg en welzijn	40,4	49,1	49,0	48,5	49,1	51,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	4,4	4,9	5,5	6,1	7,1	8,2

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.3 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar studierichting per onderwijsvorm

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Voltijd¹⁾	228,9	252,8	256,3	258,2	268,8	280,6
Onderwijs	43,4	42,4	42,6	42,7	45,4	48,0
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	12,9	14,5	15,7	16,0	17,0	17,8
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	73,0	88,0	89,2	90,3	92,9	95,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	12,6	17,6	18,6	19,3	19,8	20,3
Techniek, industrie en bouwkunde	29,3	25,0	24,8	24,3	24,2	23,9
Landbouw en diergeneeskunde	6,3	5,9	6,0	5,9	6,1	6,0
Gezondheidszorg en welzijn	42,0	50,0	49,3	48,8	50,4	53,9
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	9,4	9,4	10,2	10,9	13,0	15,2
Deeltijd	41,7	59,9	65,2	64,8	66,9	65,7
Onderwijs	13,7	19,8	22,3	24,3	27,3	27,9
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,2	1,8	1,6	1,5	1,6	1,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	10,7	19,0	21,0	19,0	18,5	17,2
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,9	3,8	3,7	3,3	3,0	2,8
Techniek, industrie en bouwkunde	2,8	3,1	3,3	3,0	2,8	2,7
Landbouw en diergeneeskunde	0,1	0,0	0,4	0,5	0,5	0,6
Gezondheidszorg en welzijn	10,0	12,1	12,4	12,8	12,5	12,0
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,4	0,4	0,5	0,4	0,6	0,6

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.4 Eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	67,3	85,3	85,2	82,3	87,6	88,8
Geslacht						
Mannen	33,2	39,9	40,0	38,9	40,8	41,6
Vrouwen	34,1	45,4	45,2	43,4	46,8	47,2
Studierichting						
Onderwijs	13,0	16,9	16,1	16,5	18,9	18,3
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,7	4,0	4,2	4,3	4,5	4,8
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	21,2	29,6	29,6	27,5	28,0	28,2
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	3,4	6,1	5,9	5,8	5,5	5,6
Techniek, industrie en bouwkunde	7,2	7,4	7,4	7,0	7,1	6,8
Landbouw en diergeneeskunde	1,7	1,5	2,0	1,8	1,8	1,8
Gezondheidszorg en welzijn	14,7	17,1	16,8	16,1	17,4	18,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	2,4	2,7	3,3	3,4	4,3	5,0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.5 Eerstejaarsstudenten in het hbo voltijd¹⁾, naar herkomst

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
Totaal	<i>1 000</i>	66,2	73,7	80,7	39,2	41,5
w.v. in het vorig studiejaar						
Havo	%	30	35	35	33	37
Vwo	%	13	6	5	4	7
Bol voltijd	%	27	21	22	24	20
Wo	%	5	4	4	4	3
Havo deeltijd	%	2	2	1	1	1
Overig en geen onderwijs	%	25	33	32	34	31

¹⁾ Inclusief eerstejaarsstudenten voor duale studievarianten.

Bron: OCW(Cfi), CBS.

5.2.6 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ hbo naar geslacht, onderwijsvorm, studierichting en leeftijd

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	51,2	53,1	56,0	57,9	59,5
Geslacht					
Mannen	25,2	23,4	24,4	25,0	25,7
Vrouwen	26,0	29,7	31,6	32,9	33,8
Onderwijsvorm					
Voltijd ²⁾	43,0	44,1	45,7	47,0	48,0
Deeltijd	8,2	9,0	10,4	10,9	11,5
Studierichting					
Onderwijs	10,3	9,9	10,8	11,5	12,2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,5	2,4	2,7	2,6	2,8
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	15,8	16,9	17,7	18,7	19,3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,7	2,8	3,2	3,4	3,6
Techniek, industrie en bouwkunde	6,6	5,4	5,5	5,4	5,3
Landbouw en diergeneeskunde	1,4	1,3	1,3	1,2	1,4
Gezondheidszorg en welzijn	9,8	12,5	12,8	12,9	12,8
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	2,0	1,9	2,1	2,1	2,1
Leeftijd					
21 jaar en jonger	6,8	11,2	12,2	12,6	13,1
22 jaar	8,5	10,3	10,3	10,5	10,6
23 jaar	9,5	8,4	8,8	8,8	9,1
24 jaar	7,9	6,4	6,1	6,3	6,2
25 jaar	5,0	3,8	3,9	4,1	4,2
26 jaar	3,1	2,4	2,5	2,5	2,6
27 jaar	1,7	1,4	1,6	1,7	1,8
28 jaar	1,1	1,0	1,1	1,2	1,3
29 jaar	0,9	0,7	0,8	0,9	1,0
30 jaar en ouder	6,7	7,5	8,7	9,3	9,8

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

²⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.7 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ hbo naar studierichting per geslacht

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Mannen	25,2	23,4	24,4	25,0	25,7
Onderwijs	3,1	2,4	2,4	2,6	2,6
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	1,1	1,0	1,2	1,2	1,3
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	8,7	8,8	9,1	9,6	10,0
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,2	2,4	2,8	3,0	3,2
Techniek, industrie en bouwkunde	5,9	4,8	4,8	4,8	4,7
Landbouw en diergeneeskunde	1,1	0,9	0,8	0,8	0,8
Gezondheidszorg en welzijn	2,0	2,3	2,4	2,2	2,2
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	1,1	0,9	1,0	0,9	0,9
Vrouwen	26,0	29,7	31,6	32,9	33,8
Onderwijs	7,2	7,5	8,4	9,0	9,6
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	1,4	1,3	1,5	1,4	1,5
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	7,1	8,1	8,6	9,2	9,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Techniek, industrie en bouwkunde	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
Landbouw en diergeneeskunde	0,3	0,5	0,5	0,5	0,6
Gezondheidszorg en welzijn	7,9	10,2	10,5	10,7	10,6
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,9	1,0	1,1	1,2	1,1

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.8 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ hbo naar studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	51,2	53,1	56,0	57,9	59,5
Onderwijs	10,3	9,9	10,8	11,5	12,2
Lerarenopleiding voor (speciaal) basisonderwijs	4,0	5,4	6,2	6,8	7,0
Lerarenopleiding voor algemeen voortgezet onderwijs	3,1	2,2	2,1	2,3	2,4
Leraren- en docentenopleidingen voor beroepsonderwijs	3,0	2,0	1,9	1,9	2,0
Overig	0,2	0,4	0,6	0,6	0,8
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,5	2,4	2,7	2,6	2,8
Beeldende kunst	1,4	1,3	1,5	1,4	1,5
Overig	1,2	1,1	1,2	1,3	1,3
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	15,8	16,9	17,7	18,7	19,3
Bedrijfskunde en administratie	2,7	2,0	2,1	2,1	2,1
Groot- en kleinhandel	3,2	3,5	3,7	3,9	3,9
Marketing en public relations	0,3	1,2	1,6	1,7	1,8
Boekhouding en fiscaal recht	0,8	1,0	0,9	1,0	1,0
Management en personeelsadministratie	7,0	7,5	7,8	8,4	8,8
Overig	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,7	2,8	3,2	3,4	3,6
Informatica	1,7	2,1	2,5	2,8	3,1
Overig	1,0	0,7	0,7	0,6	0,6
Techniek, industrie en bouwkunde	6,6	5,4	5,5	5,4	5,3
Werktuigbouwkunde	1,9	1,4	1,5	1,3	1,3
Elektro- en energietechniek	1,8	1,1	1,1	1,1	1,1
Bouwkunde en civiele techniek	1,5	1,9	1,9	2,1	1,9
Overig	1,4	1,0	1,0	1,0	1,0
Landbouw en diergeneeskunde	1,4	1,3	1,3	1,2	1,4
Verbouw van voedselproducten en dierhouderij	1,1	1,0	1,0	1,0	1,1
Overig	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3
Gezondheidszorg en welzijn	9,8	12,5	12,8	12,9	12,8
Verpleegkunde	2,9	31,1	3,3	3,3	3,1
Therapie en revalidatie	1,7	2,2	2,3	2,5	2,5
Maatschappelijke dienst- en hulpverlening	4,5	6,2	6,2	6,1	6,2
Overig	0,7	1,0	1,0	1,0	0,9
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	2,0	1,9	2,1	2,1	2,1

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.9 Gemiddelde leeftijd van geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ hbo voltijd per studierichting naar geslacht

	1995/'96			2003/'04		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
Totaal	23,6	23,9	23,2	23,4	23,9	23,0
Onderwijs	23,7	24,7	23,4	23,4	24,7	23,1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	25,2	25,8	24,8	25,3	25,6	25,0
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	23,3	23,6	22,9	23,2	23,6	22,7
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	23,5	23,6	23,0	23,3	23,3	23,3
Techniek, industrie en bouwkunde	23,7	23,8	23,1	23,7	23,8	22,9
Landbouw en diergeneeskunde	23,5	23,6	23,3	23,6	24,0	23,0
Gezondheidszorg en welzijn	23,4	24,6	23,2	23,2	24,7	22,9
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	23,4	23,9	22,9	23,1	24,1	22,3

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.10 Gemiddelde studieduur in maanden van geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ hbo voltijd²⁾ naar geslacht en studierichting

	Geslaagd in				
	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
Totaal	54	51	50	50	51
Geslacht					
Mannen	56	52	52	52	52
Vrouwen	53	49	49	49	49
Studierichting					
Onderwijs	55	51	51	50	51
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	59	54	54	54	54
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	55	52	52	52	52
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	55	52	52	53	54
Techniek, industrie en bouwkunde	53	49	48	47	48
Landbouw en diergeneeskunde	55	50	47	49	44
Gezondheidszorg en welzijn	51	49	48	48	48
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	55	49	48	49	48

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

²⁾ Exclusief geslaagden voor kort hbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.11 Rendementen van studenten in het hbo¹⁾ per cohort naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)					
Cohort							
1995	65,3	40	57	63	66	67	68
1996	70,5	41	57	63	66	68	
1997	70,8	41	56	62	65		
1998	74,7	41	56	62			
1999	81,4	41	55				
2000	83,0	40					
Mannen							
1995	32,4	33	50	57	60	62	63
1996	34,4	33	49	56	60	62	
1997	34,0	33	49	56	60		
1998	35,5	34	48	55			
1999	38,6	34	48				
2000	39,4	33					
Vrouwen							
1995	32,9	47	64	69	71	72	73
1996	36,1	49	64	70	72	73	
1997	36,8	48	63	68	71		
1998	39,2	48	63	68			
1999	42,9	48	61				
2000	43,6	46					
Vooropleiding havo							
1995	23,9	34	53	61	65	67	69
1996	26,8	36	54	62	66	69	
1997	28,0	35	54	62	66		
1998	29,7	36	54	62			
1999	34,6	35	52				
2000	36,6	34					
Vooropleiding vwo							
1995	13,3	47	66	72	74	75	76
1996	13,4	50	67	74	76	78	
1997	12,2	49	67	73	75		
1998	11,6	49	65	71			
1999	11,3	50	66				
2000	10,5	50					
Vooropleiding mbo/bol							
1995	16,9	43	58	63	65	66	67
1996	18,3	42	56	62	64	65	
1997	19,2	44	57	62	64		
1998	19,6	44	57	62			
1999	19,4	45	57				
2000	18,6	46					
Overige vooropleidingen³⁾							
1995	11,2	43	53	56	58	59	60
1996	12,0	42	51	56	57	59	
1997	11,4	39	49	53	55		
1998	13,7	42	51	54			
1999	16,1	42	50				
2000	17,2	41					

5.2.11 Rendementen van studenten in het hbo¹⁾ per cohort naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Voltijd⁴⁾							
1995	58,4	40	58	64	67	69	70
1996	62,6	41	58	65	68	69	
1997	62,5	41	57	64	67		
1998	64,3	42	57	63			
1999	69,2	41	56				
2000	70,3	40					
Deeltijd							
1995	6,9	39	48	52	54	55	56
1996	7,9	39	48	52	54	55	
1997	8,3	38	46	50	52		
1998	10,4	40	48	51			
1999	12,2	40	46				
2000	12,7	39					

¹⁾ Exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁴⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.12 Rendementen van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar studierichting

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)					
Cohort							
1995	58,4	40	58	64	67	69	70
1996	62,6	41	58	65	68	69	
1997	62,5	41	57	64	67		
1998	64,3	42	57	63			
1999	69,2	41	56				
2000	70,3	40					
Onderwijs							
1995	10,2	44	58	64	67	69	70
1996	10,4	45	59	65	68	70	
1997	10,5	46	60	66	69		
1998	10,5	48	61	67			
1999	11,5	48	60				
2000	11,9	46					
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst							
1995	3,3	31	50	57	60	61	62
1996	3,3	32	48	57	60	62	
1997	3,4	32	52	59	62		
1998	3,2	34	51	59			
1999	3,3	36	54				
2000	3,5	36					
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten							
1995	19,0	36	55	62	65	67	68
1996	21,1	35	53	61	64	66	
1997	20,5	36	53	60	64		
1998	22,4	36	52	60			
1999	24,7	35	52				
2000	25,2	35					
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica							
1995	3,0	35	53	59	63	65	66
1996	3,6	33	50	59	63	65	
1997	3,9	31	48	57	62		
1998	4,4	31	48	57			
1999	4,7	30	47				
2000	5,2	29					
Techniek, industrie en bouwkunde							
1995	6,9	45	63	70	73	75	76
1996	6,6	46	63	70	73	74	
1997	6,7	48	64	70	73		
1998	6,5	48	63	69			
1999	6,9	48	62				
2000	6,8	48					

5.2.12 Rendementen van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar studierichting (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)					
Landbouw en diergeneeskunde							
1995	1,7	31	52	58	61	62	63
1996	1,7	43	64	71	73	75	
1997	1,6	43	61	67	69		
1998	1,6	41	57	63			
1999	1,6	47	61				
2000	1,5	48					
Gezondheidszorg en welzijn							
1995	12,3	47	62	67	69	71	71
1996	13,9	49	64	69	71	72	
1997	13,7	47	63	67	70		
1998	13,6	47	62	67			
1999	14,2	47	61				
2000	13,9	45					
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid							
1995	2,1	41	66	73	75	76	77
1996	2,1	46	68	75	78	79	
1997	2,2	42	62	70	74		
1998	2,2	45	65	71			
1999	2,3	43	60				
2000	2,4	42					

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor de duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.13 Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar studierichting

	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)							
Cohort									
1995	58,4	14	18	20	22	23	24	25	25
1996	62,6	14	18	20	22	23	23	24	
1997	62,5	14	18	21	22	23	23		
1998	64,3	15	20	21	22	22			
1999	69,2	16	20	21	22				
2000	70,3	16	20	21					
2001	68,7	16	19						
2002	68,0	13							
Onderwijs									
1995	10,2	15	19	21	23	24	24	25	25
1996	10,4	15	18	21	22	22	23	23	
1997	10,5	15	18	20	21	22	22		
1998	10,5	15	18	20	20	20			
1999	11,5	16	20	21	21				
2000	11,9	16	20	21					
2001	10,7	17	20						
2002	10,8	14							
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst									
1995	3,3	16	22	26	29	31	33	33	33
1996	3,3	17	23	27	30	32	32	33	
1997	3,4	17	23	26	28	28	29		
1998	3,2	18	23	26	27	27			
1999	3,3	17	23	25	26				
2000	3,5	16	23	24					
2001	3,8	16	21						
2002	3,8	13							
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten									
1995	19,0	15	18	20	22	24	25	25	26
1996	21,1	15	19	22	23	24	25	26	
1997	20,5	15	19	22	23	24	25		
1998	22,4	16	21	22	23	24			
1999	24,7	17	21	22	23				
2000	25,2	16	21	22					
2001	24,7	17	21						
2002	24,1	13							
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica									
1995	3,0	14	19	22	23	25	27	27	28
1996	3,6	13	18	21	24	26	27	27	
1997	3,9	14	19	23	25	26	26		
1998	4,4	14	21	24	25	25			
1999	4,7	16	21	23	23				
2000	5,2	15	20	21					
2001	5,0	12	16						
2002	5,1	12							

5.2.13 Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar studierichting (slot)

	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Techniek, industrie en bouwkunde									
1995	6,9	12	15	16	17	18	19	19	19
1996	6,6	11	14	16	17	18	18	19	
1997	6,7	11	14	16	17	18	18		
1998	6,5	11	16	17	17	17			
1999	6,9	13	17	18	17				
2000	6,8	13	16	17					
2001	6,7	14	17						
2002	6,6	12							
Landbouw en diergeneeskunde									
1995	1,7	18	22	24	31	32	32	32	33
1996	1,7	13	16	18	19	19	20	20	
1997	1,6	18	21	23	24	24	25		
1998	1,6	22	25	25	26	27			
1999	1,6	20	22	23	23				
2000	1,5	18	20	21					
2001	1,7	21	25						
2002	1,7	17							
Gezondheidszorg en welzijn									
1995	12,3	14	18	20	21	22	23	23	23
1996	13,9	13	17	19	20	21	22	22	
1997	13,7	14	18	20	21	21	21		
1998	13,6	15	19	21	21	21			
1999	14,2	16	20	21	21				
2000	13,9	16	19	20					
2001	13,1	15	18						
2002	12,7	13							
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid									
1995	2,1	9	11	13	14	16	19	19	20
1996	2,1	8	11	12	13	14	15	16	
1997	2,2	12	14	16	17	18	18		
1998	2,2	12	15	18	18	19			
1999	2,3	17	21	21	21				
2000	2,4	14	18	19					
2001	2,9	16	19						
2002	3,2	14							

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.14 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding en studierichting; stand na 6 jaar van cohort 1997

	Totaal	Geslaagd voor het bachelor-diploma ²⁾ na 6 jaar				Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7			
		totaal	w.v.				totaal	w.v.		
			zelfde studierichting	andere studierichting ³⁾	wo			zelfde studierichting	andere studierichting	wo
	<i>x 1 000</i>	% (cumulatief)								
Totaal	62,5	65	60	5	23	12	7	3	2	
Geslacht										
Mannen	29,9	58	54	4	26	15	9	4	2	
Vrouwen	32,6	71	65	6	20	9	4	3	2	
Vooropleiding										
Havo	27,3	63	57	6	21	16	8	5	2	
Vwo	11,6	76	70	6	11	13	5	2	5	
Mbo/bol	16,3	64	61	3	28	8	6	2	1	
Overig ⁴⁾	7,4	56	53	3	36	8	5	2	2	
Studierichting										
Onderwijs	10,5	67	59	8	22	12	6	4	2	
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,4	60	56	5	28	12	6	4	2	
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	20,5	61	58	3	25	14	10	2	3	
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	3,9	57	52	6	26	17	10	4	2	
Techniek, industrie en bouwkunde	6,7	70	66	4	18	12	6	4	2	
Landbouw en diergeneeskunde	1,6	68	64	4	25	7	3	3	1	
Gezondheidszorg en welzijn	13,7	69	63	6	21	10	4	3	3	
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	2,2	71	64	7	18	11	5	5	1	

¹⁾ Exclusief studenten met een kort hbo-opleiding.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Inclusief wo.

⁴⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.15 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het deeltijd hbo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding en enkele studierichtingen; stand na 6 jaar van cohort 1997

	Totaal	Geslaagd voor het bachelor-diploma ²⁾ na 6 jaar				Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7		
		totaal	w.v.		totaal		w.v.		
			zelfde studierichting	andere studierichting ³⁾			zelfde studierichting	andere studierichting	wo
	<i>x 1 000</i>	% (cumulatief)							
Totaal	8,3	50	49	1	41	8	6	1	1
Geslacht									
Mannen	4,1	44	43	1	46	9	8	1	0
Vrouwen	4,2	56	55	1	37	7	5	1	1
Vooropleiding									
Havo	0,7	46	44	2	44	10	8	2	1
Vwo	0,6	46	45	1	40	13	9	2	2
Mbo/bol	2,9	51	50	1	41	8	6	1	0
Overig ⁴⁾	4,0	52	50	1	41	7	5	1	1
Studierichting									
Onderwijs	1,4	52	51	1	38	9	7	1	1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,4	46	44	1	43	11	7	2	1
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	3,2	49	48	1	43	8	7	1	0
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	0,5	26	25	1	61	12	9	2	1
Techniek, industrie en bouwkunde	0,4	41	40	1	44	15	11	3	1
Gezondheidszorg en welzijn	2,2	60	60	0	35	4	3	1	0

¹⁾ Exclusief studenten met een kort hbo-opleiding.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Inclusief wo.

⁴⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.3 Uitgaven en inkomsten hbo

5.3 Gecumuleerde exploitatierekeningen van hbo-instellingen

	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
<i>mln euro</i>						
Baten	1 719	1 838	1 955	2 167	2 321	2 448
Rijksbijdragen OCW/LNV	1 170	1 244	1 314	1 475	1 587	1 634
Normatieve Rijksbijdragen	1 085	1 151	1 244	1 408	1 547	1 605
Overige subsidies	84	94	70	67	40	30
Collegegelden	323	349	370	387	405	434
Baten werk i.o.v. derden	120	126	137	148	152	174
Opbrengst werk i.o.v. derden	117	122	138	152	149	172
Contractonderwijs	.	.	.	97	94	116
Contractonderzoek	.	.	.	6	6	9
Overige	.	.	.	49	49	47
Mutaties onderhanden werk i.o.v. derden	3	4	-1	-4	3	2
Overige baten	106	119	134	157	178	205
Resultaat deelnemingen	1	0	1	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	.	.	.	13	17	19
Detachering personeel	.	.	.	12	12	18
Schenking en sponsoring	.	.	.	4	5	2
Overige	105	118	132	128	143	167
Lasten	1 693	1 782	1 889	2 082	2 219	2 377
Personele lasten	1 177	1 237	1 308	1 425	1 534	1 665
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 009	1 061	1 119	1 188	1 304	1 456
Overige personele lasten	168	176	191	242	241	222
Dotatie voorziening wachtgeld	9	5	5	9	2	4
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	102	115	119	134	131	111
Overige	57	56	66	99	107	106
Uitkeringen	.	.	-1	-6	-11	-12
Afschrijvingen	114	118	128	134	144	147
Immateriële vaste activa	0	1	3	1	1	1
Gebouwen	52	52	58	59	62	66
Inventaris en apparatuur	60	64	64	72	75	80
Overige materiële vaste activa	2	1	3	2	7	0
Overige instellingslasten	401	420	453	524	541	564
Huur	52	57	53	56	63	53
Dotatie onderhoudsvoorziening	13	15	17	13	13	10
Inventaris en apparatuur	17	18	19	28	24	24
Energie en water	20	19	20	21	21	21
Heffingen	7	7	8	6	6	7
Dotatie overige voorzieningen	13	15	19	11	19	15
Overige	280	289	317	389	396	435
Saldo baten en lasten (1)	26	57	65	84	102	71
Saldo financiële baten en lasten (2)	-30	-34	-25	-29	-28	-23
Gewone bedrijfsvoering (1) + (2)	-4	23	41	55	74	49
buitengewoon resultaat (3)	-7	-1	-8	14	38	-7
Aandeel van derden (4)	.	.	.	0	0	0
Exploitatieresultaat (1) + (2) + (3) + (4)	-11	21	33	69	113	42

Bron: OCW(Cfi), Ministerie van LNV, CBS.

5.4 Wetenschappelijk onderwijs

5.4.1 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, onderwijsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	177,8	166,7	173,5	180,4	189,8	199,4
Geslacht						
Mannen	96,1	86,4	89,2	91,4	96,1	100,2
Vrouwen	81,7	80,3	84,3	89,0	93,7	99,2
Onderwijsvorm						
Voltijd	167,7	153,2	159,5	166,1	175,3	184,9
Deeltijd	10,2	13,4	13,9	14,2	14,3	14,2
Duaal		0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
Studierichting						
Onderwijs	5,8	6,0	6,4	6,9	7,3	7,9
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	26,5	20,9	21,4	22,2	23,3	25,2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	88,4	84,3	88,7	93,1	98,4	102,5
w.v.						
Sociale wetenschappen	44,6	42,1	44,7	45,1	46,1	46,6
Bedrijfskunde	18,3	19,9	21,4	25,2	29,0	31,6
Rechten	25,5	22,3	22,6	22,8	23,4	24,3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	16,8	15,7	16,2	16,9	17,7	19,1
Techniek, industrie en bouwkunde	18,0	17,1	17,6	17,4	17,8	18,0
Landbouw en diergeneeskunde	3,8	3,0	2,9	2,7	2,5	2,4
Gezondheidszorg en welzijn	17,3	19,0	19,7	20,4	22,0	23,4
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	1,2	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.2 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar studierichting per geslacht

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Mannen	96,1	86,4	89,2	91,4	96,1	100,2
Onderwijs	1,2	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	9,8	8,1	8,3	8,8	9,5	10,3
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	47,9	43,2	45,1	46,6	49,3	51,1
w.v.						
Sociale wetenschappen	23,9	20,5	21,2	20,1	20,0	20,0
Bedrijfskunde	12,0	13,1	14,1	16,9	19,3	21,0
Rechten	12,1	9,6	9,7	9,6	9,9	10,1
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	12,0	10,9	11,1	11,5	12,0	12,9
Techniek, industrie en bouwkunde	15,2	14,3	14,7	14,5	15,0	15,2
Landbouw en diergeneeskunde	2,1	1,3	1,3	1,1	1,0	0,9
Gezondheidszorg en welzijn	7,4	7,4	7,5	7,5	7,9	8,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Vrouwen	81,7	80,3	84,3	89,0	93,7	99,2
Onderwijs	4,6	5,1	5,4	6,0	6,2	6,7
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	16,7	12,8	13,1	13,4	13,8	14,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	40,4	41,2	43,6	46,5	49,2	51,4
w.v.						
Sociale wetenschappen	20,7	21,6	23,5	25,0	26,0	26,7
Bedrijfskunde	6,2	6,9	7,3	8,3	9,7	10,6
Rechten	13,5	12,7	12,9	13,2	13,5	14,2
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	4,8	4,8	5,0	5,4	5,7	6,3
Techniek, industrie en bouwkunde	2,8	2,8	2,9	2,8	2,8	2,9
Landbouw en diergeneeskunde	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6	1,5
Gezondheidszorg en welzijn	10,0	11,6	12,2	12,9	14,1	15,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.3 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar instelling

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	177,8	166,7	173,5	180,4	189,8	199,3
Universiteit Leiden	16,3	13,7	14,3	15,2	16,6	17,3
Universiteit Utrecht ¹⁾	24,6	22,0	22,5	23,6	24,8	27,1
Rijksuniversiteit Groningen	19,2	18,6	19,5	20,0	21,1	22,3
Universiteit van Amsterdam	25,9	21,4	21,5	21,7	22,3	24,1
Vrije Universiteit Amsterdam	13,8	13,9	14,8	15,8	16,5	17,2
Radboud Universiteit Nijmegen	14,0	13,6	14,4	15,2	16,2	16,8
Erasmus Universiteit Rotterdam	15,5	14,8	15,5	16,2	17,5	18,2
Universiteit Maastricht	8,2	10,8	11,0	11,1	11,3	11,8
Universiteit van Tilburg	8,9	8,8	9,8	10,4	11,0	11,6
Technische Universiteit Delft	13,7	13,3	13,5	13,6	13,8	13,8
Technische Universiteit Eindhoven	6,1	6,2	6,6	6,9	7,3	7,4
Universiteit Twente	6,7	5,9	6,2	6,6	7,1	7,3
Wageningen Universiteit	4,9	3,8	3,9	4,0	4,4	4,4

¹⁾ Inclusief University College Utrecht.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.4 Eerstejaarsstudenten in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	30,1	33,3	35,8	36,6	38,9	41,1
Geslacht						
Mannen	15,9	16,3	17,5	17,5	19,0	19,8
Vrouwen	14,1	17,1	18,3	19,1	19,9	21,3
Studierichting						
Onderwijs	1,2	1,6	1,7	1,9	1,7	1,9
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,3	4,3	4,4	4,4	4,7	5,2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	15,0	17,6	19,4	19,7	20,5	21,1
w.v.						
Sociale wetenschappen	7,4	9,3	10,1	9,2	8,7	8,9
Bedrijfskunde	2,9	4,0	4,8	6,2	7,2	7,3
Rechten	4,7	4,2	4,4	4,3	4,4	4,9
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	3,3	3,5	3,6	3,6	3,9	4,4
Techniek, industrie en bouwkunde	3,1	3,3	3,4	3,3	3,6	3,9
Landbouw en diergeneeskunde	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Gezondheidszorg en welzijn	2,5	2,6	3,0	3,2	3,9	4,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.5 Eerstejaarsstudenten in het wetenschappelijk onderwijs naar instelling

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	30,1	33,3	35,8	36,6	38,9	41,1
Universiteit Leiden	2,6	2,5	2,9	3,1	3,5	3,2
Universiteit Utrecht ¹⁾	4,0	4,4	4,5	4,7	4,9	5,8
Rijksuniversiteit Groningen	3,2	3,8	4,1	3,8	4,3	4,7
Universiteit Amsterdam	4,1	3,9	3,9	3,8	4,1	4,8
Vrije Universiteit van Amsterdam	2,5	2,8	3,2	3,4	3,3	3,2
Radboud Universiteit Nijmegen	2,5	3,3	3,5	3,6	3,6	3,5
Erasmus Universiteit Rotterdam	2,4	2,6	3,1	3,3	3,6	3,6
Universiteit Maastricht	1,8	2,2	2,2	2,3	2,4	2,7
Universiteit van Tilburg	1,6	2,1	2,6	2,4	2,5	2,4
Technische Universiteit Delft	2,3	2,4	2,5	2,4	2,6	2,9
Technische Universiteit Eindhoven	1,1	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5
Universiteit Twente	1,2	1,2	1,2	1,4	1,5	1,4
Wageningen Universiteit	0,9	0,6	0,8	1,0	1,1	1,2

¹⁾ Inclusief University College Utrecht.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.6 Eerstejaarsstudenten in het wo voltijd¹⁾, naar herkomst

	Eenheid	1996	2002	2003*		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
Totaal	<i>1 000</i>	30,5	38,5	41,2	20,6	20,6
w.v. in het vorig studiejaar						
Vwo	%	55	44	45	44	46
Hbo-propedeuse	%	6	7	7	6	8
Hbo-einddiploma	%	9	14	14	15	12
Overig en geen onderwijs	%	30	35	34	34	34

¹⁾ Inclusief eerstejaarsstudenten voor duale studievarianten.

Bron: OCW(Cfi), CBS.

5.4.7 Geslaagden voor een doctoraalexamen of master in het wo¹⁾ naar geslacht, studierichting en leeftijd

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	28,3	20,2	21,0	21,9	23,2
Geslacht					
Mannen	14,1	9,9	10,2	10,4	10,8
Vrouwen	14,2	10,4	10,9	11,5	12,5
Onderwijsvorm					
Voltijd ²⁾	27,0	18,4	19,2	20,0	21,4
Deeltijd	1,3	1,8	1,9	1,9	1,8
Studierichting					
Onderwijs	1,1	0,8	0,8	0,9	1,0
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,1	2,3	2,3	2,4	2,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	14,5	10,6	10,9	11,5	12,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,8	2,0	2,1	2,2	2,1
Techniek, industrie en bouwkunde	2,4	1,7	1,9	1,9	2,1
Landbouw en diergeneeskunde	0,7	0,4	0,4	0,4	0,5
Gezondheidszorg en welzijn	2,3	2,4	2,5	2,4	2,4
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,5	0,2	0,1	0,0	0,3
Leeftijd					
22 jaar en jonger	2,6	2,8	2,8	3,0	3,0
23 jaar	5,9	3,9	3,9	3,9	4,2
24 jaar	6,3	4,0	4,2	4,2	4,3
25 jaar	4,7	3,1	3,3	3,5	3,7
26 jaar	2,9	1,9	2,2	2,2	2,5
27 jaar	1,6	1,2	1,3	1,4	1,5
28 jaar	0,9	0,7	0,7	0,8	0,9
29 jaar	0,6	0,4	0,5	0,5	0,6
30 jaar en ouder	2,7	2,2	2,2	2,4	2,5

¹⁾ In 2002/'03 en 2003/'04 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

²⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.8 Geslaagden voor een doctoraalexamen of master in het wo¹⁾ naar studierichting per geslacht

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Mannen	14,1	9,9	10,2	10,4	10,8
Onderwijs	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	1,2	0,8	0,8	0,8	0,8
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	7,4	5,2	5,3	5,4	5,7
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,9	1,3	1,4	1,4	1,4
Techniek, industrie en bouwkunde	2,0	1,4	1,5	1,5	1,7
Landbouw en diergeneeskunde	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2
Gezondheidszorg en welzijn	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Vrouwen	14,2	10,4	10,9	11,5	12,5
Onderwijs	0,9	0,7	0,7	0,8	0,9
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,9	1,5	1,5	1,6	1,6
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	7,2	5,4	5,6	6,1	6,7
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7
Techniek, industrie en bouwkunde	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5
Landbouw en diergeneeskunde	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3
Gezondheidszorg en welzijn	1,4	1,5	1,6	1,6	1,6
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1

¹⁾ In 2002/'03 en 2003/'04 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.9 Geslaagden voor een doctoraalexamen of master in het wo¹⁾ naar studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	28,3	20,2	21,0	21,9	23,2
Onderwijs	1,1	0,8	0,8	0,9	1,0
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,1	2,3	2,3	2,4	2,4
Taalwetenschappen	0,8	0,4	0,4	0,4	0,4
Vreemde talen	1,4	0,7	0,7	0,7	0,7
Geschiedenis en archeologie	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4
Overig	1,3	0,9	0,9	0,9	1,0
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	14,5	10,6	10,9	11,5	12,5
Psychologie	1,4	1,3	1,4	1,5	1,6
Sociologie, planologie en cultuurwetenschappen	1,8	1,1	1,3	1,4	1,6
Politologie en maatschappijwetenschappen	0,5	0,2	0,3	0,3	0,3
Economie	3,6	2,1	2,0	2,1	2,1
Management en personeelsadministratie	2,6	2,2	2,5	2,7	2,8
Rechten	3,5	2,7	2,6	2,6	2,7
Overig	1,2	0,8	0,9	1,0	1,2
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,8	2,0	2,1	2,2	2,1
Biologie en biochemie	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7
Natuurkunde	0,6	0,3	0,4	0,3	0,3
Overig	1,4	0,9	0,9	1,1	1,0
Techniek, industrie en bouwkunde	2,4	1,7	1,9	1,9	2,1
Architectuur en stedenbouwkunde	0,3	0,4	0,5	0,6	0,8
Overig	2,1	1,3	1,4	1,3	1,3
Landbouw en diergeneeskunde	0,7	0,4	0,4	0,4	0,5
Gezondheidszorg en welzijn	2,3	2,4	2,5	2,4	2,4
Gezondheidszorg	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7
Geneeskunde	1,3	1,5	1,5	1,5	1,4
Overig	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,5	0,2	0,1	0,2	0,3

¹⁾ In 2002/'03 en 2003/'04 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.10 Gemiddelde leeftijd van geslaagden voor een doctoraalexamen of master¹⁾ per studierichting naar geslacht

	1995/'96			2003/'04		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
Totaal	25,1	25,3	25,0	25,1	25,6	24,7
Onderwijs	26,3	29,8	25,8	24,2	26,7	24,1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	26,6	27,8	26,2	26,4	26,9	26,2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	25,0	25,3	24,8	25,0	25,6	24,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	24,2	24,4	23,8	24,8	25,1	24,3
Techniek, industrie en bouwkunde	24,8	24,9	24,3	25,7	25,8	25,4
Landbouw en diergeneeskunde	24,6	24,8	24,5	24,8	25,6	24,3
Gezondheidszorg en welzijn	24,4	24,8	24,1	24,4	25,1	24,0
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	24,2	24,6	23,9	25,9	26,1	25,7

¹⁾ In 2003/'04 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.11 Gemiddelde studieduur in maanden van geslaagden voor een doctoraalexamen of master¹⁾ in het wo voltijd naar geslacht en studierichting

	Geslaagd in				
	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
Totaal	66	66	66	65	64
Geslacht					
Mannen	68	69	69	68	67
Vrouwen	65	64	63	62	61
Studierichting²⁾					
Onderwijs	53	53	53	53	53
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	69	71	70	70	70
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	67	65	64	64	63
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	66	64	65	65	63
Techniek, industrie en bouwkunde	69	76	76	73	71
Landbouw en diergeneeskunde	64	68	69	69	61
Gezondheidszorg en welzijn	62	63	64	64	64

¹⁾ In 2003/'04 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

²⁾ De categorie 'persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid' is hierbij niet vermeld omdat het aantal geslaagden in deze studierichting te klein is om daar betrouwbare cijfers over te geven.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.12 Rendementen van studenten in het wo per cohort¹⁾ naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ²⁾ in het wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)					
Cohort							
1995	31,4	10	26	42	52	58	61
1996	31,1	10	25	41	52	58	
1997	32,1	10	26	42	53		
1998	33,8	11	27	43			
1999	35,2	14	29				
2000	34,9	18					
Mannen							
1995	16,6	10	21	35	46	53	57
1996	16,0	8	20	33	46	53	
1997	16,4	9	20	35	47		
1998	16,9	10	21	36			
1999	17,5	12	24				
2000	17,0	15					
Vrouwen							
1995	14,7	10	31	49	59	64	67
1996	15,0	12	31	49	59	64	
1997	15,7	12	31	49	60		
1998	16,9	12	32	50			
1999	17,7	15	34				
2000	17,9	20					
Vooropleiding vwo							
1995	21,2	2	22	42	56	64	68
1996	21,2	4	23	43	57	65	
1997	21,6	4	22	43	58		
1998	22,3	4	23	44			
1999	22,6	6	24				
2000	22,2	11					
Vooropleiding hbo							
1995	4,9	43	49	52	54	55	56
1996	3,9	39	47	51	53	55	
1997	4,2	42	49	53	55		
1998	4,9	40	48	52			
1999	6,0	42	50				
2000	6,0	44					
Overige vooropleidingen³⁾							
1995	5,3	12	22	30	36	39	41
1996	6,0	10	20	28	34	37	
1997	6,3	10	21	30	35		
1998	6,7	13	23	33			
1999	6,7	14	25				
2000	6,7	16					
Voltijd⁴⁾							
1995	29,6	10	26	42	54	60	63
1996	29,3	10	25	42	53	60	
1997	30,3	10	26	43	55		
1998	31,8	11	27	44			
1999	33,0	14	30				
2000	32,7	18					

5.4.12 Rendementen van studenten in het wo per cohort¹⁾ naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ²⁾ in het wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Deeltijd							
1995	1,8	13	20	26	30	33	36
1996	1,8	11	19	26	31	34	
1997	1,8	11	18	25	29		
1998	2,0	12	19	27			
1999	2,2	12	19				
2000	2,2	16					
	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma³⁾ hbo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Cohorten							
1995	31,4	3	6	8	9	9	9
1996	31,1	3	5	7	8	9	
1997	32,1	4	6	7	8		
1998	33,8	4	6	7			
1999	35,2	4	6				
2000	34,9	3					

¹⁾ Als gevolg van de invoering van het bachelor-masterstelsel zijn de rendementen tussen de afzonderlijke cohortjaren niet goed met elkaar te vergelijken. Geleidelijk aan is het aandeel geslaagden voor de vierjarige doctoraalopleiding op het totaal aantal geslaagden steeds kleiner geworden, terwijl dat voor de driejarige bacheloropleiding steeds verder toenam.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding.

³⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁴⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

⁵⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.13 Rendementen van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort²⁾ naar studierichting³⁾

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ⁴⁾ in het wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)					
Cohort							
1995	29,6	10	26	42	54	60	63
1996	29,3	10	25	42	53	60	
1997	30,3	10	26	43	55		
1998	31,8	11	27	44			
1999	33,0	14	30				
2000	32,7	18					
Onderwijs							
1995	1,0	27	48	59	64	66	67
1996	1,0	31	52	63	67	70	
1997	1,0	28	51	61	64		
1998	1,1	25	46	57			
1999	1,1	31	52				
2000	1,2	32					
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst							
1995	4,3	8	22	35	44	51	54
1996	4,2	8	20	33	44	50	
1997	4,0	8	21	36	46		
1998	4,1	7	20	36			
1999	4,3	10	24				
2000	4,2	14					
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten							
1995	14,4	10	26	43	54	59	62
1996	14,1	10	25	42	53	59	
1997	15,0	11	26	43	55		
1998	16,3	12	27	44			
1999	17,3	14	30				
2000	17,1	18					
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica							
1995	3,5	6	25	46	58	63	67
1996	3,6	6	26	45	57	63	
1997	3,7	7	25	45	57		
1998	3,6	8	26	45			
1999	3,5	11	23				
2000	3,8	15					
Techniek, industrie en bouwkunde							
1995	3,3	7	10	22	38	51	56
1996	3,3	5	10	22	40	51	
1997	3,3	6	10	27	43		
1998	3,6	6	15	29			
1999	3,7	12	20				
2000	3,6	17					

5.4.13 Rendementen van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort²⁾ naar studierichting³⁾ (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ⁴⁾ in het wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Landbouw en diergeneeskunde							
1995	0,5	14	30	48	64	72	74
1996	0,5	13	27	46	59	65	
1997	0,5	13	28	48	61		
1998	0,5	8	24	48			
1999	0,5	17	31				
2000	0,3	41					
Gezondheidszorg en welzijn							
1995	2,3	10	46	66	77	82	84
1996	2,4	13	45	64	75	80	
1997	2,6	14	46	64	75		
1998	2,5	17	48	67			
1999	2,3	18	46				
2000	2,5	21					

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Als gevolg van de invoering van het bachelor-masterstelsel zijn de rendementen tussen de afzonderlijke cohortjaren niet goed met elkaar te vergelijken. Geleidelijk aan is het aandeel geslaagden voor de vierjarige doctoraalopleiding op het totaal aantal geslaagden steeds kleiner geworden, terwijl dat voor de driejarige bacheloropleiding steeds verder toenam.

³⁾ De categorie 'persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid' is hierbij niet vermeld omdat het aantal eerstejaarsstudenten in deze studierichting te klein is om daar betrouwbare cijfers over te geven.

⁴⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.14 Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort naar studierichting²⁾

	Totaal	Uit het hoger onderwijs na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Cohort									
1995	29,6	10	12	14	16	17	18	19	19
1996	29,3	10	13	14	16	16	17	18	
1997	30,3	9	13	14	15	15	16		
1998	31,8	10	12	13	14	14			
1999	33,0	9	12	13	13				
2000	32,7	9	11	12					
2001	35,4	9	10						
2002	34,6	6							
Onderwijs									
1995	1,0	11	13	16	17	18	18	18	17
1996	1,0	9	12	14	15	15	15	15	
1997	1,0	13	15	17	17	18	17		
1998	1,1	11	13	14	15	15			
1999	1,1	10	12	13	13				
2000	1,2	9	10	10					
2001	1,3	9	9						
2002	1,5	7							
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst									
1995	4,3	13	16	19	21	23	24	25	26
1996	4,2	14	18	19	21	22	23	24	
1997	4,0	14	19	19	21	22	22		
1998	4,1	15	18	20	20	20			
1999	4,3	13	17	18	18				
2000	4,2	14	16	17					
2001	4,4	12	14						
2002	4,2	8							
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten									
1995	14,4	10	13	15	16	17	19	20	20
1996	14,1	10	13	15	16	17	18	19	
1997	15,0	9	13	14	15	16	16		
1998	16,3	9	12	14	14	15			
1999	17,3	9	12	13	13				
2000	17,1	9	10	11					
2001	19,1	8	9						
2002	19,2	6							
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica									
1995	3,5	6	8	10	12	13	14	15	15
1996	3,6	7	9	11	13	13	14	15	
1997	3,7	7	8	10	11	12	12		
1998	3,6	6	8	9	10	10			
1999	3,5	6	8	9	9				
2000	3,8	8	9	10					
2001	3,8	6	7						
2002	3,4	5							

5.4.14 Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort naar studierichting²⁾ (slot)

	Totaal	Uit het hoger onderwijs na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Techniek, industrie en bouwkunde									
1995	3,3	12	13	15	16	18	18	19	20
1996	3,3	11	13	15	16	16	17	18	
1997	3,3	11	14	15	16	17	17		
1998	3,6	13	15	16	17	17			
1999	3,7	13	15	16	16				
2000	3,6	13	16	16					
2001	3,5	15	16						
2002	3,0	6							
Landbouw en diergeneeskunde									
1995	0,5	6	9	10	12	13	14	13	13
1996	0,5	4	8	12	13	12	12	14	
1997	0,5	6	9	11	11	10	10		
1998	0,5	5	8	8	8	8			
1999	0,5	5	7	9	9				
2000	0,3	4	7	7					
2001	0,4	6	8						
2002	0,2	3							
Gezondheidszorg en welzijn									
1995	2,3	4	5	6	6	7	7	7	8
1996	2,4	5	6	7	7	8	8	8	
1997	2,6	5	7	7	8	8	7		
1998	2,5	4	5	5	5	5			
1999	2,3	3	4	4	5				
2000	2,5	4	4	4					
2001	2,8	5	6						
2002	3,0	3							

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ De categorie 'persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid' is hierbij niet vermeld omdat het aantal eerstejaarsstudenten in deze studierichting te klein is om daar betrouwbare cijfers over te geven.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.15 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding en studierichting; stand na 6 jaar van cohort 1997

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ²⁾ in het ho na 6 jaar			Uit het hoger onder- wijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7			
		totaal	w.v.			totaal	w.v.		
			zelfde studie- richting	andere studie- richting			zelfde studie- richting	andere studie- richting	hbo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Totaal	30,3	50	40	10	16	34	26	5	4
Geslacht									
Mannen	15,7	43	34	9	17	40	30	5	4
Vrouwen	14,7	58	47	11	14	27	20	4	3
Vooropleiding									
Vwo	21,4	50	40	10	8	42	32	6	4
Hbo	3,1	67	61	6	26	7	5	0	1
Overig ³⁾	5,8	44	29	15	38	18	14	2	3
Studierichting⁴⁾									
Onderwijs	1,0	70	55	15	17	13	6	3	3
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,0	44	30	14	22	35	23	6	5
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	15,0	51	41	9	16	33	27	2	4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	3,7	51	39	12	12	37	23	10	4
Techniek, industrie en bouwkunde	3,3	36	26	11	17	47	35	8	4
Landbouw en diergeneeskunde	0,5	55	46	9	10	34	24	5	5
Gezondheidszorg en welzijn	2,6	67	63	4	8	26	20	4	2

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding.

³⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁴⁾ De categorie 'persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid' is hierbij niet vermeld omdat het aantal eerstejaarsstudenten in deze studierichting te klein is om daar betrouwbare cijfers over te geven.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.16 Geslaagden voor een beroepsdiploma in het wo naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	2,4	2,4	2,6	2,7	2,9
Geslacht					
Mannen	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2
Vrouwen	1,3	1,5	1,4	1,7	1,7
Studierichting					
Onderwijs	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6
Landbouw en diergeneeskunde	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Gezondheidszorg en welzijn	1,6	1,8	1,9	2,1	2,1
Overige studierichtingen	0,0	–	–	–	–

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.17 Promoties naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	2 600	2 526	2 549	2 568	2 666
Geslacht					
Mannen	1 885	1 729	1 565	1 512	1 612
Vrouwen	715	797	984	1 056	1 054
Studierichting					
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst					
Taalwetenschappen	250	215	200	210	200
Godsdienst	206	165	157	170	155
Filosofie	30	36	28	22	29
	14	14	15	18	16
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten					
Sociale wetenschappen (incl. economie)	499	494	428	445	416
Sociologie, planologie en cultuurwetenschappen	232	259	183	199	188
Economie	29	28	24	29	35
Management en personeelsadministratie	107	88	119	119	88
Rechten	12	26	16	16	19
	119	93	86	82	86
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica					
	594	530	489	506	499
Techniek, industrie en bouwkunde					
	401	390	444	453	483
Landbouw en diergeneeskunde					
Land- en bosbouw	191	229	264	219	259
Diergeneeskunde	158	194	222	177	205
	33	35	42	42	54
Gezondheidszorg en welzijn					
	665	668	724	735	809

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.18 Ingeschrevenen, eerstejaars en geslaagden aan de theologische universiteiten naar geslacht, onderwijsvorm, studierichting en vooropleiding

	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05
Ingeschrevenen						
Totaal	1 300	1 203	1 183	1 211	1 182	1 214
Geslacht						
Mannen	698	566	561	561	567	577
Vrouwen	602	637	622	650	615	637
Onderwijsvorm						
Voltijd	922	792	766	778	763	783
Deeltijd	378	411	417	433	419	431
Studierichting						
Theologie	1 064	881	860	870	873	908
Humanistiek	236	322	323	341	309	306
Eerstejaars						
Totaal	170	172	172	218	191	166
Geslacht						
Mannen	72	63	82	95	88	76
Vrouwen	98	109	90	123	103	90
Vooropleiding						
Vwo	52	67	59	65	62	50
Hbo-propedeuse	8	6	13	13	12	24
Hbo-diploma	53	52	71	96	82	68
Overig	57	47	29	44	35	24
Onderwijsvorm						
Voltijd	131	119	113	137	129	120
Deeltijd	39	53	59	81	62	46
Studierichting						
Theologie	93	89	110	140	134	120
Humanistiek	77	83	62	78	57	46
Geslaagden voor een doctoralexamen of master						
Totaal	95	78	108	102	96	
Geslacht						
Mannen	53	54	44	56	52	
Vrouwen	42	24	64	46	44	
Promoties	13	7	7	16	13	

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.19 Deelnemers Open Universiteit naar geslacht, programma, arbeidspositie en vooropleiding¹⁾

	1995	2000	2002	2003	2004	2005
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	27,2	20,1	19,4	19,2	18,9	16,9
w.o. Eerstejaarsstudenten	12,1	8,3	8,1	8,1	7,4	5,6
Geslacht						
Mannen	16,7	11,0	10,3	9,9	9,6	8,4
Vrouwen	10,5	9,1	9,1	9,3	9,3	8,5
Programma						
Diploma-studenten	13,0	13,3	12,9	12,3	13,2	13,2
Cursusstudenten	5,9	4,1	4,1	4,4	3,1	1,7
Nog open	5,6	2,8	2,4	2,5	2,6	2,1
Onbekend	2,7	0,0				
	<i>%</i>					
Arbeidspositie						
Met betaald werk	69	68	62	67	63	63
Zonder betaald werk	26	20	19	20	20	19
Onbekend	6	13	20	13	17	18
Vooropleiding						
Basisonderwijs	0	0	0	0	0	0
Vbo/vmbo: kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg	1	1	1	1	1	1
Mavo/vmbo: theoretische en gemengde leerweg	7	6	6	6	6	6
Havo/vwo	21	20	21	22	23	22
Mbo	12	12	12	13	13	12
Hbo	33	32	32	34	36	37
Wo	16	15	14	16	16	16
Onbekend	10	14	14	7	6	5

¹⁾ Met een of meer inschrijvingen in het laatste jaar, stand per 1 januari.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.5 Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs

5.5 Gecumuleerde exploitatierekeningen van universiteiten

	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
	<i>mln euro</i>					
Baten	3 547	3 753	3 974	4 273	4 571	4 776
Rijksbijdragen OCW/LNV	2 512	2 640	2 761	2 934	3 065	3 210
Normatieve Rijksbijdragen	2 486	2 613	2 729	2 908	3 019	3 169
Overige subsidies	26	27	33	26	46	41
Collegegelden	199	210	212	227	243	273
Baten werk i.o.v. derden	568	613	682	732	839	849
Opbrengst werk i.o.v. derden	541	594	690	703	825	822
Contractonderwijs	.	.	.	138	100	108
Contractonderzoek	.	.	.	299	506	567
Overige	.	.	.	266	219	148
Mutaties onderhanden werk i.o.v. derden	27	19	-8	30	14	28
Overige baten	268	290	319	380	424	443
Lasten	3 503	3 722	3 975	4 282	4 560	4 754
Personele lasten	2 062	2 220	2 370	2 483	2 675	2 796
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 732	1 880	1 985	2 096	2 276	2 430
Overige personele lasten	330	340	389	384	399	367
Dotatie voorziening wachtgeld	77	56	61	47	37	42
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	96	100	144	159	195	122
Overige	156	184	185	178	167	203
Uitkeringen	.	.	-5	3	1	-1
Afschrijvingen	137	161	172	199	217	232
Immateriële vaste activa	.	.	.	.	2	2
Gebouwen	80	95	98	113	124	134
Inventaris en apparatuur	57	66	73	85	90	91
Overige materiële vaste activa	.	.	1	2	.	4
Inkomensoverdrachten	412	439	482	558	563	632
Rijksbijdrage academische ziekenhuizen	369	384	401	450	490	504
Affiliaties	3	4	15	12	15	12
Subsidies en bijdragen	45	49	55	54	42	59
Diversen	-5	2	10	42	17	57
Overige instellingslasten	891	901	952	1 041	1 105	1 094
Huur	16	20	25	26	29	38
Dotatie onderhoudsvoorziening	24	27	72	28	17	16
Inventaris en apparatuur	116	106	124	137	129	116
Energie en water	44	49	49	56	58	58
Heffingen	15	16	15	14	15	16
Dotatie overige voorzieningen	6	5	8	17	21	24
Overige	670	678	659	761	836	826
Saldo baten en lasten (1)	45	31	-1	-9	11	22
Saldo financiële baten en lasten (2)	43	38	44	37	18	24
Gewone bedrijfsvoering (1) + (2)	88	70	43	29	30	46
Buitengewoon resultaat (3)	23	2	-5	-30	-26	-24
Aandeel van derden (4)	.	.	.	.	0	-6
Exploitatieresultaat (1) + (2) + (3) + (4)	111	71	38	-2	4	16

Bron: OCW(Cfi), Ministerie van LNV, CBS.

6. Publieke en private uitgaven aan onderwijs

6.1 Totale uitgaven aan onderwijs¹⁾

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
	<i>mld euro</i>								
Totaal	16,6	17,2	17,2	18,4	19,4	21,2	23,1	24,8	26,2
<i>aan:</i>									
instellingen	14,7	15,2	15,4	16,6	17,5	19,0	21,0	22,8	23,8
huishoudens ²⁾	1,9	1,9	1,8	1,9	1,9	2,2	2,1	2,0	2,5
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 1995	16,6	17,0	16,7	17,6	18,2	19,1	19,8	20,6	21,2
	%								
In % van het gereviseerde bruto binnenlands product	.	.	.	.	.	.	5,2	5,3	5,5
In % van het niet gereviseerde bruto binnenlands product	5,5	5,4	5,2	5,2	5,2	5,3	5,4	5,6	5,8
	<i>euro</i>								
Per hoofd van de bevolking									
Werkelijke uitgaven	1 076	1 107	1 106	1 178	1 231	1 337	1 444	1 540	1 621
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 1995	1 076	1 094	1 072	1 122	1 155	1 207	1 239	1 281	1 310

¹⁾ De publieke en private uitgaven aan huishoudens en instellingen. De onderwijsgerelateerde private uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen zijn hierin niet opgenomen.

²⁾ De publieke uitgaven aan huishoudens zijn exclusief de subsidies voor collegegelden. Dit bedrag was in 2003 0,2 mld euro.

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

6.2 Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
<i>x 1 000 euro</i>									
Primair onderwijs	3,0	3,1	3,1	3,3	3,5	3,9	4,4	5,0	5,3
Secundair onderwijs	4,2	4,4	4,5	4,8	5,1	5,5	6,0	6,3	6,5
Tertiair onderwijs	9,8	10,2	10,4	11,0	11,3	11,5	12,1	12,5	12,9
Tertiair excl. R&D	6,1	6,2	6,2	6,9	7,0	7,1	7,5	7,8	8,0
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 1995									
Primair onderwijs	3,0	3,1	3,0	3,2	3,3	3,5	3,8	4,3	4,4
Secundair onderwijs	4,2	4,3	4,3	4,6	4,8	4,9	5,1	5,4	5,4
Tertiair onderwijs	9,8	10,1	10,0	10,5	10,6	10,4	10,4	10,8	10,7
Tertiair excl. R&D	6,1	6,1	6,0	6,5	6,6	6,4	6,5	6,7	6,6

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

6.3 Publieke uitgaven aan onderwijsinstellingen in lopende prijzen

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*
<i>mld euro</i>										
Totaal	13,3	13,6	13,9	15,0	15,8	17,2	19,1	20,6	21,5	22,0
%										
In % van het niet-gereviseerde BBP	4,39	4,33	4,15	4,23	4,22	4,27	4,45	4,60	4,84	.
In % van het gereviseerde BBP							4,27	4,44	4,51	4,50
In % van totale publieke uitgaven	7,79	8,72	8,61	8,95	8,99	9,42	9,40	9,60	9,58	9,68
<i>mld euro</i>										
Per onderwijssoort										
Primair onderwijs	4,6	4,8	4,9	5,4	5,6	6,3	7,2	8,0	8,4	8,6
Basisonderwijs	3,9	4,1	4,3	4,6	4,9	5,5	6,2	6,9	7,3	7,5
Speciaal onderwijs ¹⁾	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,9	1,0	1,1	1,1	1,1
Secundair onderwijs	5,2	5,3	5,4	5,9	6,3	6,8	7,6	8,0	8,3	8,6
Voortgezet onderwijs	3,8	3,9	3,9	4,3	4,6	4,9	5,5	5,9	6,2	6,1
Beroepsonderwijs en volwasseneducatie	1,4	1,5	1,5	1,7	1,6	1,9	2,0	2,1	2,1	2,5
Tertiair onderwijs	3,5	3,5	3,5	3,7	3,9	4,0	4,3	4,6	4,7	4,8
Hoger beroepsonderwijs	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,4	1,6	1,7	1,7	1,8
Wetenschappelijk onderwijs	2,3	2,3	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7	3,0	3,0	3,0

¹⁾ Dit omvat de uitgaven voor het speciaal basisonderwijs als bedoeld in de Wet op het primair onderwijs en de uitgaven voor het speciaal onderwijs als bedoeld in de Wet op de expertisecentra. De uitgaven voor het voortgezet speciaal onderwijs als bedoeld in de Wet op de expertisecentra zijn ondergebracht bij het secundair onderwijs.

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

6.4 Private uitgaven aan onderwijsinstellingen en onderwijsgerelateerde uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
	<i>mld euro</i>								
Totaal	2,2	2,3	2,3	2,4	2,6	2,7	2,9	3,4	3,5
Private uitgaven aan onderwijsinstellingen	1,4	1,6	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,2	2,3
	%								
In % van het niet-gereviseerde bruto binnenlands product	0,48	0,50	0,46	0,45	0,46	0,45	0,45	0,52	0,51
In % van het gereviseerde bruto binnenlands product	.	.	.	.	.	.	0,43	0,48	0,48
	<i>mld euro</i>								
<i>door:</i>									
huishoudens	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2	1,2	1,3	1,4
bedrijven/non-profit	0,5	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	1,0	0,9
Boeken en overige leermiddelen	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

6.5 Studiefinanciering¹⁾

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*
	<i>mln euro</i>									
Uitgaven	1 916	1 921	1 997	2 020	2 074	2 416	2 318	2 152	2 682	2 986
<i>Voor:</i>										
Secundair onderwijs	745	794	830	896	867	1 001	981	886	1 044	1 151
Tertiair onderwijs	1 171	1 127	1 167	1 123	1 208	1 416	1 337	1 266	1 638	1 836
Beurzen	1 705	1 632	1 588	1 368	1 415	1 587	1 503	1 268	1 690	1 922
<i>Voor:</i>										
Secundair onderwijs	707	742	806	863	843	970	889	789	921	1 018
Tertiair onderwijs	998	891	781	505	572	617	613	479	769	903
Leningen	212	288	409	652	659	829	815	884	992	1 065
<i>Voor:</i>										
Secundair onderwijs	39	52	23	34	24	30	91	97	123	132
Tertiair onderwijs	173	236	386	618	635	799	724	787	869	932
Ontvangsten	274	259	369	347	335	360	347	346	367	386

¹⁾ Inclusief publieke subsidies aan huishoudens voor collegegelden. Dit bedrag was in 2003 0,2 mld euro.

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

7. Onderwijs en maatschappelijke omgeving

7.1 Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie

7.1.1 Bevolking van 15-64 jaar naar arbeidspositie, geslacht en onderwijsniveau, 1996 en 2004

		Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Mavo	Vbo	Havo/ vwo	Mbo	Hbo	Wo
		<i>x 1 000</i>	%						
1996	Bevolking	10 534	14	10	16	8	31	12	7
	Mannen	5 343	13	8	16	7	34	13	9
	Vrouwen	5 191	15	13	16	10	29	11	5
	Werkzame beroepsbevolking	6 185	7	7	15	8	38	16	9
	Mannen	3 870	7	6	17	6	38	15	10
	Vrouwen	2 315	6	10	11	10	37	18	8
	Werkloze beroepsbevolking	501	16	11	17	10	27	10	8
	Mannen	228	19	9	18	9	24	10	10
	Vrouwen	273	14	13	16	10	30	11	6
	Niet-beroepsbevolking	3 848	26	15	18	9	22	6	4
Mannen	1 245	29	13	13	10	22	7	7	
Vrouwen	2 603	24	15	21	9	22	6	3	
2004	Bevolking	10 960	9	10	14	11	29	16	9
	Mannen	5 543	9	9	14	10	30	16	11
	Vrouwen	5 417	10	12	14	12	28	16	8
	Werkzame beroepsbevolking	7 037	5	7	12	9	34	20	12
	Mannen	4 088	6	6	14	8	34	19	12
	Vrouwen	2 949	4	8	10	11	33	23	11
	Werkloze beroepsbevolking	479	11	10	16	13	28	13	9
	Mannen	247	13	8	16	12	27	12	10
	Vrouwen	233	9	11	15	13	29	14	8
	Niet-beroepsbevolking	3 444	18	18	17	14	20	8	4
Mannen	1 208	19	18	13	15	19	9	5	
Vrouwen	2 236	18	17	19	13	21	8	3	

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.2 Bevolking van 15-64 jaar naar arbeidspositie, leeftijd en onderwijsniveau, 1996 en 2004

		Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Mavo	Vbo	Havo/ vwo	Mbo	Hbo	Wo
		x 1 000	%						
1996	Bevolking	10 534	14	10	16	8	31	12	7
	15-24 jaar	1 948	24	15	14	15	23	4	5
	25-34 jaar	2 598	7	7	14	9	38	14	10
	35-44 jaar	2 397	10	8	15	8	34	16	8
	45-54 jaar	2 125	14	10	18	5	31	14	7
	55-64 jaar	1 464	19	14	20	4	28	11	5
	Werkzame beroepsbevolking	6 185	7	7	15	8	38	16	9
	15-24 jaar	770	7	12	21	11	41	6	3
	25-34 jaar	1 965	4	6	13	9	40	16	11
	35-44 jaar	1 704	7	6	14	8	36	19	10
	45-54 jaar	1 360	10	8	15	5	35	17	10
	55-64 jaar	387	9	9	16	5	35	15	10
	Werkloze beroepsbevolking	501	16	11	17	10	27	10	8
	15-24 jaar	112	21	14	18	12	23	6	6
	25-34 jaar	149	14	8	17	11	27	12	11
	35-44 jaar	131	15	11	17	10	29	11	7
	45-54 jaar	92	16	12	16	7	29	13	7
	55-64 jaar	18	14	13	16	6	32	13	5
	Niet-beroepsbevolking	3 848	26	15	18	9	22	6	4
15-24 jaar	1 067	37	17	9	18	11	2	7	
25-34 jaar	485	16	12	19	10	29	7	7	
35-44 jaar	563	20	12	20	9	28	8	3	
45-54 jaar	674	24	13	26	4	23	7	2	
55-64 jaar	1 060	22	15	21	4	25	9	3	
2004	Bevolking	10 960	9	10	14	11	29	16	9
	15-24 jaar	1 935	13	26	14	21	18	7	2
	25-34 jaar	2 224	5	6	10	10	35	21	14
	35-44 jaar	2 607	7	6	13	10	33	18	12
	45-54 jaar	2 295	10	8	16	8	30	19	10
	55-64 jaar	1 900	14	10	19	6	27	16	8
	Werkzame beroepsbevolking	7 037	5	7	12	9	34	20	12
	15-24 jaar	772	5	15	19	16	32	11	2
	25-34 jaar	1 791	3	5	9	9	36	23	14
	35-44 jaar	2 024	4	6	12	10	34	20	13
	45-54 jaar	1 693	6	7	14	7	32	22	12
	55-64 jaar	757	8	7	15	6	30	20	13
	Werkloze beroepsbevolking	479	11	10	16	13	28	13	9
	15-24 jaar	119	13	18	21	18	20	8	3
	25-34 jaar	112	9	7	12	12	31	15	13
	35-44 jaar	123	10	6	15	11	31	14	11
	45-54 jaar	88	14	7	14	10	29	15	8
	55-64 jaar	38	7	7	14	10	33	16	12
	Niet-beroepsbevolking	3 444	18	18	17	14	20	8	4
15-24 jaar	1 045	19	34	11	25	7	3	1	
25-34 jaar	321	15	9	13	15	28	10	8	
35-44 jaar	459	16	8	17	13	30	9	6	
45-54 jaar	514	20	10	22	8	24	9	4	
55-64 jaar	1 105	18	12	22	6	25	13	5	

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.3a Bevolking van 15–64 jaar naar arbeidspositie, herkomstgroepering en onderwijsniveau, 1996

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Mavo	Vbo	Havo/ vwo	Mbo	Hbo	Wo
	x 1 000	%						
Bevolking	10 534							
Autochtonen		14	10	16	8	31	12	7
Allochtonen		24	12	13	10	22	10	8
Westerse allochtonen		13	11	13	11	27	13	11
Niet-westerse allochtonen		37	13	13	10	15	7	5
Turken		55	11	14	6	10	3	1
Marokkanen		57	10	12	6	10	3	1
Surinamers		26	13	14	9	25	8	5
Antillianen/Arubanen		19	15	18	8	23	7	9
Overige niet-westerse allochtonen		24	15	10	17	13	12	8
Werkzame beroepsbevolking	6 185							
Autochtonen		7	7	15	8	38	16	9
Allochtonen		11	9	13	10	29	14	12
Westerse allochtonen		6	8	12	10	32	16	15
Niet-westerse allochtonen		21	11	15	11	24	11	6
Turken		41	11	17	5	20	5	2
Marokkanen		33	9	20	8	20	7	2
Surinamers		15	10	13	9	33	13	6
Antillianen/Arubanen		7	12	19	9	30	12	11
Overige niet-westerse allochtonen		13	12	13	19	17	14	11
Werkloze beroepsbevolking	501							
Autochtonen		16	11	17	10	27	10	8
Allochtonen		13	10	17	10	31	11	8
Westerse allochtonen		24	12	18	10	19	9	7
Niet-westerse allochtonen		11	11	20	11	23	13	12
Turken		33	13	17	10	17	6	4
Marokkanen		44	8	19	11	14	2	1
Surinamers		52	16	15	4	11	1	
Antillianen/Arubanen		27	10	21	6	26	5	5
Overige niet-westerse allochtonen		24	18	22	4	19	5	8
Niet-beroepsbevolking	3 848							
Autochtonen		26	15	18	9	22	6	4
Allochtonen		23	15	20	9	24	6	4
Westerse allochtonen		38	15	12	10	14	6	5
Niet-westerse allochtonen		23	15	14	12	20	9	6
Turken		51	15	10	9	8	4	3
Marokkanen		67	11	11	5	3	2	1
Surinamers		71	10	8	5	4	1	1
Antillianen/Arubanen		42	19	12	8	12	3	3
Overige niet-westerse allochtonen		31	18	17	9	18	1	6
		33	18	7	15	10	9	6

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.3b Bevolking van 15–64 jaar naar arbeidspositie, herkomstgroepering en onderwijsniveau, 2004

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Mavo	Vbo	Havo/ vwo	Mbo	Hbo	Wo
	x 1 000	%						
Bevolking	10 960							
Autochtonen		9	10	14	11	29	16	9
Allochtonen		8	11	15	10	30	18	9
Westerse allochtonen		16	10	11	16	24	10	11
Niet-westerse allochtonen		7	10	10	14	27	14	15
Turken		23	10	12	17	21	7	7
Marokkanen		34	9	12	16	17	4	3
Surinamers		39	9	11	11	15	5	4
Antillianen/Arubanen		14	13	14	14	26	13	5
Overige niet-westerse allochtonen		13	8	14	16	29	11	5
Overige niet-westerse allochtonen		18	9	9	22	21	5	14
Werkzame beroepsbevolking	7 037							
Autochtonen		5	7	12	9	34	20	12
Allochtonen		4	7	13	8	34	22	11
Westerse allochtonen		8	7	10	14	29	14	15
Niet-westerse allochtonen		4	7	9	12	31	17	19
Turken		13	8	12	16	27	11	9
Marokkanen		21	7	14	19	23	6	4
Surinamers		25	7	13	12	24	8	6
Antillianen/Arubanen		9	11	13	13	31	17	6
Overige niet-westerse allochtonen		6	7	13	13	38	15	8
Overige niet-westerse allochtonen		9	6	10	21	25	7	18
Werkloze beroepsbevolking	479							
Autochtonen		11	10	16	13	28	13	9
Allochtonen		10	10	16	11	30	15	8
Westerse allochtonen		13	9	14	16	25	8	11
Niet-westerse allochtonen		6	9	12	15	27	13	15
Turken		18	10	15	16	24	6	8
Marokkanen		34	6	11	13	26	2	6
Surinamers		26	11	19	10	18	9	3
Antillianen/Arubanen		9	18	16	18	23	7	2
Overige niet-westerse allochtonen		6	15	23	11	27	7	4
Overige niet-westerse allochtonen		13	5	11	21	26	5	16
Niet-beroepsbevolking	3 444							
Autochtonen		18	18	17	14	20	8	4
Allochtonen		15	19	19	12	21	10	3
Westerse allochtonen		27	13	11	18	17	5	7
Niet-westerse allochtonen		14	14	12	19	21	8	9
Turken		36	12	10	17	13	3	5
Marokkanen		47	12	11	14	10	2	2
Surinamers		51	11	8	11	8	1	3
Antillianen/Arubanen		25	17	15	14	15	7	3
Overige niet-westerse allochtonen		24	9	13	23	19	7	1
Overige niet-westerse allochtonen		27	11	8	23	16	2	10

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.4 Bevolking van 15–64 jaar naar arbeidspositie, landsdeel en onderwijsniveau, 1996 en 2004

		Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Mavo	Vbo	Havo/ vwo	Mbo	Hbo	Wo
		x 1 000	%						
1996	Bevolking	10 534	14	10	16	8	31	12	7
	Noord	1 093	14	11	17	7	34	11	5
	Oost	2 894	14	10	16	8	32	13	7
	West	4 183	14	10	14	9	31	12	9
	Zuid	2 364	14	10	18	8	31	12	5
	Werkzame beroepsbevolking	6 185	7	7	15	8	38	16	9
	Noord	597	7	7	17	6	42	15	6
	Oost	1 708	7	7	15	7	38	17	9
	West	2 500	7	7	13	9	36	16	12
	Zuid	1 380	7	8	16	8	39	16	7
	Werkloze beroepsbevolking	501	16	11	17	10	27	10	8
	Noord	66	13	10	18	8	29	12	9
	Oost	125	15	11	17	10	30	9	9
	West	203	18	11	16	11	26	11	8
	Zuid	106	16	12	19	10	27	10	6
	Niet-beroepsbevolking	3 848	26	15	18	9	22	6	4
Noord	430	25	16	18	8	23	6	4	
Oost	1 061	24	15	19	9	22	7	4	
West	1 480	26	15	16	10	22	6	5	
Zuid	877	26	15	21	9	21	6	3	
2004	Bevolking	10 960	9	10	14	11	29	16	9
	Noord	1 135	9	10	15	9	33	16	7
	Oost	3 056	9	11	16	9	32	16	7
	West	4 893	10	10	12	13	26	17	12
	Zuid	1 877	9	11	16	10	31	16	7
	Werkzame beroepsbevolking	7 037	5	7	12	9	34	20	12
	Noord	697	4	6	14	8	38	21	8
	Oost	1 931	5	7	14	8	37	20	9
	West	3 200	5	7	11	11	29	21	15
	Zuid	1 208	5	7	14	8	36	20	9
	Werkloze beroepsbevolking	479	11	10	16	13	28	13	9
	Noord	58	9	10	17	11	33	13	7
	Oost	134	11	9	19	11	30	12	8
	West	209	11	9	14	15	24	13	11
	Zuid	78	12	10	15	9	33	13	6
	Niet-beroepsbevolking	3 444	18	18	17	14	20	8	4
Noord	380	18	17	17	12	24	9	3	
Oost	991	18	18	19	12	22	8	4	
West	1 483	19	18	14	16	18	9	5	
Zuid	591	16	17	20	13	22	9	3	

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.3. Deelname aan het voortgezet onderwijs naar herkomstgroepering

7.3.1 Deelname voortgezet onderwijs¹⁾ leerjaar 3 naar schoolsoort en herkomstgroepering, 2004/'05*

	Totaal	Vmbo, leerwegen:				Alge- meen leerjaar havo/ vwo	Havo	Vwo
		basis- beroeps	kader- beroeps	ge- mengd	theo- retisch			
	x 1 000	%						
Totaal²⁾	191,9	16	14	6	19	3	20	20
Man	97,5	19	15	6	19	3	19	19
Vrouw	94,5	14	13	7	19	4	21	22
De vier grote steden ³⁾	21,0	20	13	5	18	7	17	21
Overige steden ≥100 000 inwoners ³⁾	44,0	16	13	4	19	3	21	23
Gemeenten met <100 000 inwoners ³⁾	126,9	16	15	7	20	3	20	19
Autochtoon	149,7	14	14	7	19	4	21	22
Man	76,1	16	15	6	19	3	20	20
Vrouw	73,6	12	13	7	19	4	22	24
De vier grote steden ³⁾	9,3	11	10	5	15	9	20	30
Overige steden ≥100 000 inwoners ³⁾	33,7	13	13	5	18	3	22	26
Gemeenten met <100 000 inwoners ³⁾	106,7	14	14	8	20	3	21	20
Allochtoon	41,6	25	15	5	20	3	16	15
Man	21,0	28	15	5	20	3	16	14
Vrouw	20,6	23	15	5	19	4	17	17
Westerse allochtoon	12,6	15	12	5	19	5	21	23
Man	6,4	18	12	5	19	4	21	22
Vrouw	6,2	13	12	5	18	5	22	25
Niet-westerse allochtoon	29,0	29	16	5	20	3	14	12
Man	14,6	32	16	5	20	2	14	11
Vrouw	14,4	27	17	6	20	3	15	13
De vier grote steden ³⁾	10,1	30	17	5	20	4	14	11
Overige steden ≥100 000 inwoners ³⁾	6,8	30	16	5	20	2	15	13
Gemeenten met <100 000 inwoners ³⁾	12,1	29	17	6	19	2	15	12
Eerste generatie	7,9	34	17	5	18	3	13	10
Tweede generatie	21,1	28	16	5	20	3	15	13
Turken	6,6	35	18	6	20	1	13	7
Marokkanan	5,8	36	18	4	21	2	12	7
Surinamers	5,7	27	18	6	20	3	15	12
Antillianen en Arubanen	2,1	31	17	5	17	3	14	13
Overig niet-westerse allochtonen	8,8	22	14	5	19	4	17	19

¹⁾ Aantallen exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Inclusief een klein aantal herkomstgroepering onbekend (0,3 %).

³⁾ Schoolgemeente.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.3.2 Deelname vmbo¹⁾ leerjaar 3: aandeel lwoo per leerweg naar herkomstgroepering, 2004/05*

	Vmbo leerjaar 3		w.v. lwoo		lwoo: verdeling naar leerweg			
	x 1 000	%	x 1 000	%	basis- beroeps	kader- beroeps	gemengd	theoretisch
Totaal²⁾	107,5	18	19,3	76	18	2	4	
Man	57,2	19	10,9	77	17	2	5	
Vrouw	50,3	17	8,3	75	19	2	4	
De vier grote steden ³⁾	11,6	23	2,7	77	16	x	7	
Overige steden ≥100 000 inwoners ³⁾	23,2	23	5,3	72	19	2	7	
Gemeenten met <100 000 inwoners ³⁾	72,7	16	11,3	78	17	3	2	
Autochtoon	80,1	16	12,5	75	18	2	4	
Man	42,8	17	7,3	75	17	2	5	
Vrouw	37,3	14	5,2	74	20	3	4	
De vier grote steden ³⁾	3,8	15	0,5	68	17	x	16	
Overige steden ≥100 000 inwoners ³⁾	16,6	20	3,4	70	21	2	8	
Gemeenten met <100 000 inwoners ³⁾	59,7	14	8,6	77	18	3	2	
Allochtoon	27,0	25	6,7	78	17	1	4	
Man	14,1	25	3,6	80	15	1	4	
Vrouw	12,9	24	3,1	77	18	1	4	
Westerse allochtoon	6,4	18	1,2	74	19	1	5	
Man	3,4	20	0,7	74	18	x	7	
Vrouw	3,0	17	0,5	75	20	x	4	
Niet-westerse allochtoon	20,6	27	5,5	79	16	1	3	
Man	10,7	27	2,9	81	15	1	3	
Vrouw	9,9	26	2,6	77	17	2	4	
De vier grote steden ³⁾	7,2	28	2,0	80	16	x	4	
Overige steden ≥100 000 inwoners ³⁾	4,8	32	1,5	78	16	2	4	
Gemeenten met <100 000 inwoners ³⁾	8,6	23	2,0	80	16	2	2	
Eerste generatie	5,8	35	2,0	77	16	2	4	
Tweede generatie	14,8	24	3,5	80	16	1	3	
Turken	5,2	28	1,5	82	14	1	3	
Marokkanen	4,6	29	1,3	81	15	1	3	
Surinamers	4,0	21	0,8	79	17	x	3	
Antillianen en Arubanen	1,5	27	0,4	82	15	x	x	
Overig niet-westerse allochtonen	5,3	27	1,4	74	19	2	5	

¹⁾ Aantallen exclusief praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Inclusief een klein aantal herkomstgroepering onbekend (0,4%).

³⁾ Schoolgemeente.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.3.3 Sectorkeuze vmbo¹⁾ leerjaren 3 en 4 naar leerweg, geslacht en herkomstgroepering, 2004/05*

	Jongens				Meisjes			
	land- bouw	techniek	zorg	econo- mie	land- bouw	techniek	zorg	econo- mie
	%							
Totaal	2	56	8	35	1	4	65	30
Gemengde leerweg	1	41	10	48	1	9	55	35
Kaderberoepsgericht	2	52	8	38	1	3	64	32
Basisberoepsgericht	2	62	7	29	2	2	69	27
Autochtoon	2	60	8	29	2	4	71	23
Gemengde leerweg	1	43	10	45	1	9	60	30
Kaderberoepsgericht	2	57	9	32	2	3	71	25
Basisberoepsgericht	3	68	7	22	2	3	77	19
Allochtoon	0	42	7	51	0	3	48	48
Gemengde leerweg	x	28	9	63	x	11	32	57
Kaderberoepsgericht	0	34	6	59	0	2	42	55
Basisberoepsgericht	0	49	7	44	1	2	55	42
Westerse allochtoon	1	51	8	39	x	4	58	37
Gemengde leerweg	x	35	12	52	x	10	45	44
Kaderberoepsgericht	1	45	8	46	1	4	55	41
Basisberoepsgericht	1	59	8	32	2	3	64	31
Niet-westerse allochtoon	0	40	6	54	0	3	46	51
Gemengde leerweg	x	24	8	68	0	11	26	63
Kaderberoepsgericht	0	31	5	64	0	2	38	59
Basisberoepsgericht	0	46	6	47	0	2	54	45
Turkije	x	37	4	59	x	2	41	57
Marokko	x	37	5	58	0	1	44	54
Suriname	x	40	8	52	x	3	45	51
Antillen/Aruba	x	51	8	41	x	3	57	40
Overig niet-westerse landen	0	42	7	50	x	4	50	46

¹⁾ Exclusief vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.3.4 Profielkeuze havo/vwo¹⁾ naar geslacht en land van herkomst, 2004/05*

	Jongens				Meisjes			
	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij
	%							
Vwo leerjaren 5 en 6²⁾								
Totaal ³⁾	31	29	39	7	6	36	28	32
w.o.								
Autochtoon	32	28	39	7	6	36	28	32
Allochtoon	27	31	39	9	6	35	29	33
Westerse allochtoon	28	30	37	11	6	33	26	38
Niet-westerse allochtoon	25	32	41	7	6	36	33	28
w.v.								
Turkije	23	25	52	5	x	39	35	26
Marokko	18	26	55	4	x	29	44	25
Suriname	19	30	49	6	3	30	38	30
Nederlandse Antillen en Aruba	32	28	36	6	5	35	25	38
Overig niet-westers	29	36	33	8	8	40	29	26
Havo leerjaren 4 en 5²⁾								
Totaal ³⁾	22	19	49	14	2	18	28	54
w.o.								
Autochtoon	22	20	48	14	2	19	27	54
Allochtoon	20	17	52	16	2	14	33	53
Westerse allochtoon	21	18	47	18	2	14	26	60
Niet-westerse allochtoon	19	16	56	14	2	14	37	49
w.v.								
Turkije	17	11	64	11	1	15	43	44
Marokko	12	7	68	16	1	10	40	52
Suriname	16	16	57	16	3	13	40	49
Nederlandse Antillen en Aruba	22	22	48	15	x	13	33	57
Overig niet-westers	24	21	47	13	3	17	33	49

¹⁾ Exclusief engelse stroom (havo-niveau) en internationaal baccalaureaat (vwo-niveau).

²⁾ De percentages van de profielen tellen op tot meer dan 100% doordat een klein deel van de leerlingen een dubbel profiel kiest (meestal binnen de hoofdrichting).
Overigens is van een zeer klein aantal leerlingen de profielkeuze niet bekend (0,04% van de vwo-leerlingen en 0,01% van de havo-leerlingen).

³⁾ Inclusief een klein aantal herkomstgroepering onbekend.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.4 Schoolkleur in voortgezet onderwijs

7.4.1 De verdeling van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen op scholen van het voortgezet onderwijs¹⁾, 2004/'05*

	Zwarte scholen ²⁾		Niet-westers allochtone leerlingen	Niet-westers allochtone schoolgenoten van	
	50%	80%		autochtonen	niet-westerse allochtonen
	%				
Nederland	9	4	14	11	35
w.v.					
De vier grote steden	46	25	45	27	65
w.v.					
Amsterdam	49	27	52	32	69
Rotterdam	52	27	43	23	66
Den Haag	36	24	41	27	59
Utrecht	39	11	36	24	56
Overig Nederland	3	1	11	9	20
w.v.					
Noord Nederland	1	0	6	6	10
Oost Nederland	2	1	11	9	19
Zuid Nederland	1	0	9	8	17
West Nederland ³⁾	4	1	13	11	23

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs en de vmbo afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Een 'zwarte' school is een schoolvestiging met meer dan 50 respectievelijk 80% niet-westers allochtone leerlingen.

³⁾ Exclusief de vier grote steden.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.4.2 Schoolkleur voortgezet onderwijs¹⁾ naar schoolsoortencombinatie van de vestiging, 2004/05*

	Totaal Nederland			w.v.					
				De vier grote steden ²⁾			Overig Nederland		
	School-vesti- gingen	Zwarte scholen ³⁾		School-vesti- gingen	Zwarte scholen ³⁾		School-vesti- gingen	Zwarte scholen ³⁾	
		50%	80%		50%	80%		50%	80%
	%			%			%		
Totaal	1 136	9	4	158	46	25	978	3	1
Schoolsoortencombinatie van de vestiging⁴⁾	%		%		%				
Havo-vwo	14	3	1	17	11	7	13	2	0
Vmbo (gemengd/)theoretisch-havo-vwo	28	5	2	27	38	14	28	0	0
Vmbo (gemengd/)theoretisch	11	7	3	9	43	29	11	2	0
Vmbo-havo-vwo	17	10	5	15	65	35	18	3	1
Vmbo basis/kader/(gemengd/)theoretisch	15	10	4	12	58	26	15	4	1
Vmbo (gemengd/)basis/kader	16	19	10	21	67	42	15	8	3

¹⁾ Exclusief scholen voor praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ De vier grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

³⁾ Schoolvestiging met meer dan 50%, respectievelijk meer dan 80% niet-westers allochtone leerlingen.

⁴⁾ Vestigingen met alleen algemene leerjaren zijn verdeeld over havo/vwo (algemeen leerjaar avo), vmbo basis/kader/gemengd/theoretisch (algemeen leerjaar vmbo) en vmbo-havo-vwo (overige combinaties).

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.4.3 Voortgezet onderwijs¹⁾: Verdeling van leerlingen over de schoolsoortencombinaties van de vestiging, 2004/05*

	Totaal Voortgezet Onderwijs	Naar schoolsoortencombinatie van de vestiging ²⁾					
		havo- vwo	vmbo (ge- mengd/) theore- tisch- havo- vwo	vmbo (ge- mengd/) theore- tisch	vmbo- havo- vwo	vmbo basis/ kader/ (ge- mengd/) theore- tisch	vmbo basis/ kader/ (ge- mengd)
		<i>x 1 000</i>	%				
Nederland	877	15	37	4	23	11	9
w.o.							
Autochtonen	688	16	38	5	24	10	7
Niet-westerse allochtonen	127	10	31	4	22	15	17
De vier grote steden³⁾	98	21	37	5	14	9	14
w.o.							
Autochtonen	45	30	42	4	9	5	9
Niet-westerse allochtonen	44	11	31	5	19	13	22
Overig Nederland	780	15	37	4	25	11	8
w.o.							
Autochtonen	643	15	38	5	25	11	7
Niet-westerse allochtonen	83	10	31	4	24	17	15

¹⁾ Exclusief scholen voor praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Vestigingen met alleen algemene leerjaren zijn verdeeld over havo/vwo (algemeen leerjaar avo), vmbo-basis/kader/gemengd/theoretisch (algemeen leerjaar vmbo) en vmbo-havo-vwo (overige combinaties).

³⁾ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.4.4 Voortgezet onderwijs¹⁾; percentage niet-westers allochtone medeleerlingen op de schoolvestiging naar schoolsoortencombinatie van de vestiging, 2004/05*

	Totaal Voortgezet Onderwijs	Naar schoolsoortencombinatie van de vestiging ²⁾					
		havo- vwo	vmbo (ge- mengd/) theore- tisch- havo- vwo	vmbo (ge- mengd/) theore- tisch	vmbo- havo- vwo	vmbo basis/ kader/ (ge- mengd/) theore- tisch	vmbo basis/ kader/ (ge- mengd)
		%					
Nederland	14	10	12	13	14	20	29
w.o.							
Autochtonen	11	8	10	9	10	14	18
Niet-westerse allochtonen	35	21	28	37	37	40	52
w.v.							
Turkije	39	26	32	42	38	39	53
Marokko	47	34	36	50	51	42	59
Suriname	39	25	31	37	41	46	55
Antillen/Aruba	29	14	20	26	30	39	46
Over niet-westers	26	16	21	25	26	34	42
De vier grote steden³⁾	45	23	38	49	61	65	67
w.o.							
Autochtonen	27	18	26	34	33	45	41
Niet-westerse allochtonen	65	40	54	64	77	74	79
Overig Nederland	11	7	9	9	10	15	20
w.o.							
Autochtonen	9	7	8	8	9	13	17
Niet-westerse allochtonen	20	11	13	16	20	26	31

¹⁾ Exclusief scholen voor praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Vestigingen met alleen algemene leerjaren zijn verdeeld over havo/vwo (algemeen leerjaar avo), vmbo-basis/kader/gemengd/theoretisch (algemeen leerjaar vmbo) en vmbo-havo-vwo (overige combinaties).

³⁾ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.4.5 Voortgezet onderwijs¹⁾: Verdeling leerlingen per schoolsoort in leerjaar 3 naar de schoolsoortencombinatie van de vestiging, 2004/05*

	Totaal leerlingen	Naar schoolsoortencombinatie van de vestiging ²⁾					
		havo- vwo	vmbo (ge- mengd/) theore- tisch- havo-vwo	vmbo (ge- mengd/) theore- tisch	vmbo- havo- vwo	vmbo basis/ kader/ (ge- mengd/) theoretisch	vmbo basis/ kader/ (ge- mengd)
	x 1 000	%					
Nederland, leerjaar 3	192	12	34	4	23	14	12
w.o. Vwo	39	35	46		19		
Havo	38	22	56		22		
Vmbo theoretisch	37		53	17	19	11	
Vmbo gemengd	12		24	14	29	24	9
Vmbo kader	27				32	34	34
Vmbo basis	31				27	35	39
Autochtonen, leerjaar 3	150	13	35	5	24	14	10
w.o. Vwo	33	35	46		19		
Havo	32	22	55		23		
Vmbo theoretisch	29		51	18	20	11	
Vmbo gemengd	10		23	14	29	25	9
Vmbo kader	21				34	35	31
Vmbo basis	21				28	35	36
Niet-westers allochtonen, leerjaar 3	29	8	28	4	21	18	21
w.v. Vwo	3	36	47		17		
Havo	4	22	57		21		
Vmbo theoretisch	6		57	16	18	10	
Vmbo gemengd	1		27	11	27	23	11
Vmbo kader	5				25	31	44
Vmbo basis	9				23	33	44
De vier grote steden³⁾							
w.o. autochtonen leerjaar 3	9	26	39	5	9	7	14
w.v. Havo/vwo	6	43	48		8		
Vmbo gemengd/theoretisch	2		54	25	12	9	1
Vmbo basis/kader	2				10	24	66
w.o. niet-westerse allochtonen leerjaar 3	10	9	29	17	5	15	26
w.v. Havo/vwo	3	31	54		15		
Vmbo gemengd/theoretisch	3		52	19	19	9	1
Vmbo basis/kader	5				18	27	55
Overig Nederland							
w.o. autochtonen leerjaar 3	140	12	35	5	25	14	10
w.v. Havo/vwo	64	26	51	1	22		
Vmbo gemengd/theoretisch	37		44	16	23	15	2
Vmbo basis/kader	39				32	36	32
w.o. niet-westerse allochtonen leerjaar 3	19	8	28	3	24	20	18
w.v. Havo/vwo	6	26	53		20		
Vmbo gemengd/theoretisch	5		50	12	21	14	3
Vmbo basis/kader	9				27	35	38

¹⁾ Exclusief scholen voor praktijkonderwijs en vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Vestigingen met alleen algemene leerjaren zijn verdeeld over havo/vwo (algemeen leerjaar avo), vmbo basis/kader/gemengd/theoretisch (algemeen leerjaar vmbo) en vmbo-havo-vwo (overige combinaties).

³⁾ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

Bron: OCW(Cfi), CBS, IBG, GBA.

7.5 Het rendement van brugklassers

7.5.1 Hoogst behaalde opleidingsniveau¹⁾ brugklassers naar eerste schoolkeuze, stand na maximaal 15 jaar*

Eerste schoolkeuze	Cohort	Hoogst behaalde opleidingsniveau							
		basis- onderwijs	vbo	mavo	havo	vwo	mbo	hbo	wo
		%							
Totaal									
Vbo	1965	40	49	1	0	0	9	0	0
	1977	25	54	3	1	0	16	1	0
	1983	15	57	1	0	0	24	3	0
	1989	17	57	0	0	0	23	3	0
	1993	18	59	1	0	0	21	2	0
Mavo	1977	11	11	33	9	2	29	6	0
	1983	7	7	28	4	1	37	14	2
	1989	9	8	24	2	0	40	16	1
	1993	8	9	27	4	1	39	11	0
	Mavo/havo/vwo	1977	13	10	18	15	11	20	10
1983		8	9	15	11	6	23	18	9
1989		9	14	13	7	4	27	21	6
1993		10	21	14	9	5	27	13	1
Havo/vwo		1977	9	1	7	20	25	13	18
	1983	6	1	6	13	13	13	26	23
	1989	4	1	5	12	11	13	35	20
	1993	5	0	5	19	28	10	26	6
	Vwo	1977	12	0	2	11	49	4	9
1983		7	0	1	6	28	3	16	39
1989		4	0	0	2	31	1	15	46
1993		5	0	1	7	64	1	12	10

Cohort 1965 is 10 jaar gevolgd, cohorten 1977, 1983 en 1989 15 jaar en cohort 1993 11 jaar

Bron: CBS (VOCL).

7.5.2 Hoogst behaalde opleidingsniveau¹⁾ van jongens en meisjes naar eerste schoolkeuze, stand na maximaal 15 jaar*

Eerste schoolkeuze	Cohort	Hoogst behaalde opleidingsniveau							
		basis- onderwijs	vbo	mavo	havo	vwo	mbo	hbo	wo
		%							
Jongens									
Vbo	1965	29	62	2	0	0	6	0	0
	1977	27	55	3	1	0	13	1	0
	1983	15	59	1	0	0	22	3	0
	1989	19	61	0	0	0	17	3	0
	1993	19	64	0	0	0	16	1	0
Mavo	1977	11	14	29	7	2	29	7	0
	1983	7	9	27	3	1	33	16	3
	1989	9	11	26	2	0	35	15	1
	1993	9	12	28	4	1	38	8	0
Mavo/havo/vwo	1977	13	13	17	13	12	20	10	3
	1983	8	11	13	8	7	22	20	11
	1989	10	14	13	7	5	25	20	7
	1993	11	24	14	9	5	26	10	1
Havo/vwo	1977	8	1	7	15	26	14	17	10
	1983	6	1	6	10	14	13	27	24
	1989	4	1	6	13	13	13	31	20
	1993	5	1	6	21	32	11	21	4
Vwo	1977	11	0	2	9	49	5	11	14
	1983	8	0	1	5	31	2	15	37
	1989	4	0	0	2	34	1	14	44
	1993	7	0	1	9	67	1	9	7
Meisjes									
Vbo	1965	51	37	1	0	0	11	0	0
	1977	24	52	3	1	0	19	0	0
	1983	15	55	1	0	0	26	2	0
	1989	15	48	0	0	0	33	4	0
	1993	16	52	1	0	0	29	2	0
Mavo	1977	11	8	35	11	1	29	4	0
	1983	7	6	28	5	0	39	12	1
	1989	8	6	23	2	0	43	17	1
	1993	8	8	26	4	0	41	13	0
Mavo/havo/vwo	1977	13	8	18	18	11	20	10	3
	1983	8	7	17	13	5	24	17	8
	1989	9	14	12	6	3	29	22	6
	1993	9	18	13	8	5	29	16	1
Havo/vwo	1977	10	0	7	24	24	11	18	6
	1983	6	1	5	16	12	14	25	22
	1989	4	0	4	12	8	13	38	21
	1993	5	0	4	18	25	9	31	8
Vwo	1977	12	0	2	14	48	4	8	12
	1983	7	0	1	6	25	3	17	42
	1989	4	0	0	2	28	0	16	48
	1993	2	0	1	6	61	1	15	14

¹⁾ Cohort 1965 is 10 jaar gevolgd, cohorten 1977, 1983 en 1989 15 jaar en cohort 1993 11 jaar.

Bron: CBS (VOCL).

7.5.3 Hoogst behaalde opleidingsniveau van allochtonen en autochtonen naar eerste schoolkeuze , cohort 1989 stand na 15 jaar*

Eerste schoolkeuze	Hoogst behaalde opleidingsniveau							
	basis- onderwijs	vbo	mavo	havo	vwo	mbo	hbo	wo
	%							
Autochtonen								
Vbo	15	58	0	0	0	24	3	0
Mavo	7	8	24	2	0	42	17	1
Mavo/havo/vwo	7	14	12	7	4	29	22	7
Havo/vwo en vwo	3	1	4	10	13	12	33	24
Niet westerse allochtonen								
Vbo	26	53	0	0	0	19	1	0
Mavo	16	12	29	2	0	26	13	2
Mavo/havo/vwo	15	14	13	9	6	20	17	5
Havo/vwo en vwo	5	1	5	15	22	8	22	22

Bron: CBS (VOCL).

7.7 Universitair onderzoek

7.7.1 R&D uitgevoerd met eigen personeel, uitgaven en arbeidsjaren

	Eenheid	1999	2000	2001	2002	2003
Uitgaven						
Totaal	<i>mln euro</i>	7 564	7 626	8 076	8 019	8 376
Bedrijven		4 263	4 457	4 712	4 543	4 804
Industrie	%	76,0	75,9	75,8	76,0	78,1
Diensten		18,0	19,7	19,6	19,5	17,5
Overig		6,0	4,4	4,6	4,5	4,5
Instellingen	<i>mln euro</i>	1 317	1 049	1 179	1 164	1 216
Universiteiten	<i>mln euro</i>	1 983	2 120	2 184	2 312	2 356
Alfawetenschappen	%	6,2	5,8	6,0	6,4	6,7
Bètawetenschappen		73,8	72,8	73,2	74,2	73,2
Gammawetenschappen		17,4	16,6	17,6	18,9	20,0
Niet in te delen ¹⁾			2,5	1,1	0,5	0,1
Instellingen gelieerd aan universiteiten		2,7	2,3	2,0	-	-
Arbeidsjaren						
Totaal	<i>abs.</i>	86 773	87 999	89 208	87 415	85 987
Bedrijven		45 181	47 509	48 368	47 034	44 485
Industrie	%	72,3	70,1	69,2	69,0	72,1
Diensten		21,8	25,4	26,1	26,5	24,1
Overig		5,9	4,5	4,7	4,5	3,8
Instellingen	<i>abs.</i>	17 539	13 726	13 853	13 721	14 292
Universiteiten	<i>abs.</i>	24 053	26 764	26 987	26 660	27 208
Alfawetenschappen	%	5,3	5,3	5,3	5,3	5,6
Bètawetenschappen		56,7	59,0	59,3	61,3	61,9
Gammawetenschappen		15,2	14,9	14,8	15,7	15,4
Niet in te delen ²⁾		19,0	17,5	17,7	17,7	17,1
Instellingen gelieerd aan universiteiten		3,8	3,3	3,0	-	-

N.B. Vanaf 2000 is bij de instellingen een sterke daling en bij de universiteiten een sterke stijging te zien van de uitgaven en de arbeidsjaren ten opzichte van voorgaande jaren. Dit is voor het belangrijkste deel het gevolg van het feit dat met ingang van 2000 het door NWO gefinancierd universitair onderzoek (tweede geldstroom) niet meer bij de instellingen wordt geteld, maar bij de universiteiten.

¹⁾ Voornamelijk loonkosten van onderzoekers gefinancierd door NWO en nog op de loonlijst van NWO (zie NB).

²⁾ Betreft in hoofdzaak op onderzoek ingezet niet-wetenschappelijk personeel waarvan de werkzaamheden niet aan een specifiek gebied kunnen worden toegerekend. De indeling is naar gebieden uit het Hoger Onderwijs- en OnderzoeksPlan (HOOP).

Bron: CBS (R&D-enquêtes).

7.7.2 Uitgaven voor onderzoek met eigen personeel bij universiteiten naar onderzoeksgebied, 2003

	2002	2003	w.v.		
			exploitatie ¹⁾		investerings
			personeel	materieel	
<i>mln euro</i>					
Totaal	2 312	2 356	1 260	813	283
<i>Onderzoeksgebied²⁾</i>					
Alfawetenschappen	147	157	93	32	32
Taal en cultuur	147	157	93	32	32
Bètawetenschappen	1 716	1 725	917	675	133
Landbouw	130	134	70	52	12
Natuur	423	456	241	188	26
Techniek	495	482	281	149	53
Gezondheid	668	653	325	286	42
Gammawetenschappen	438	472	247	106	119
Economie	119	129	68	30	31
Rechten	109	119	60	27	31
Gedrag en maatschappij	210	225	119	49	56
Onverdeeld³⁾	11	2	2	-	-

¹⁾ Exclusief afschrijvingen.

²⁾ De uitgaven naar onderzoeksgebied worden berekend met behulp van zogenaamde onderzoekscoëfficiënten.

³⁾ Betreft voornamelijk loonkosten van onderzoekers nog op de loonlijst van NWO.

Bron: OCW, NWO, CBS.

7.7.3 Inzet wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk universitair personeel naar onderzoeksgebied

	Totaal		Wetenschappelijk personeel ¹⁾		Niet-wetenschappelijk personeel ²⁾	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
<i>arbeidsjaren</i>						
Totaal	26 660	27 208	15 828	16 450	10 832	10 758
Alfawetenschappen	1 409	1 514	1 099	1 200	310	314
Taal en cultuur	1 409	1 514	1 099	1 200	310	314
Bètawetenschappen	16 332	16 846	11 489	12 071	4 843	4 775
Landbouw	1 268	1 272	853	857	415	415
Natuur	4 747	4 776	3 324	3 367	1 423	1 409
Techniek	4 056	4 151	2 816	2 965	1 240	1 186
Gezondheid	6 261	6 647	4 496	4 882	1 765	1 765
Gammawetenschappen	4 188	4 194	3 161	3 128	1 027	1 066
Economie	1 025	1 008	805	782	220	226
Rechten	938	913	668	631	270	282
Gedrag en maatschappij	2 225	2 273	1 688	1 715	537	558
Niet in te delen	4 731	4 654	79	51	4 652	4 603

¹⁾ De inzet van wetenschappelijk personeel voor onderzoek is overgenomen uit de KUOZ-tabellen van de VSNU. In die tabellen ontbreken enkele gegevens waarvoor door het CBS schattingen zijn gemaakt op basis van andere bronnen en de gegevens in voorgaande jaren.

²⁾ De inzet van niet-wetenschappelijk personeel (NWP) voor onderzoek is berekend op basis van de personeelsaantallen in WOPI (van VSNU) en de onderzoekscoëfficiënten. Bij het onderzoeksgebied 'Gezondheid' ontbreekt een betrouwbare onderzoekscoëfficiënt; het aantal NWP in 2000 is ook voor latere jaren in de tabel vermeld.

Bron: VSNU, OCW, CBS.

Onderwijs op de CBS-website

StatLine

De cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via internet kunt u toegang verkrijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u de cijfers over onderwijs in StatLine?

Bijna alle informatie over onderwijs kunt u het snelst als volgt vinden. Ga naar de homepage van het CBS (www.cbs.nl). Druk op de knop *Thema* in de horizontale menubalk bovenin het scherm, en vervolgens in de middenkolom op *Onderwijs*. U hebt dan toegang (weer via een horizontale menubalk bovenin) tot de *Cijfers*, maar ook tot de *Publicaties* op het thematerrein. Als u doorklikt op *Cijfers*, krijgt u een voorselectie van tabellen te zien.

Wilt u andere tabellen, scroll dan naar beneden. Daar kunt u klikken op *Alle tabellen over Onderwijs in de databank StatLine*.

De tabellen zijn onderverdeeld in acht hoofdgroepen:

- Primair onderwijs;
- Voortgezet onderwijs;
- Middelbaar beroepsonderwijs en educatie;
- Hoger onderwijs;
- Bedrijfsopleidingen;
- Financiële gegevens onderwijs;
- Leerlingenstromen;
- Levenlang leren.

U kunt ook op de homepage kiezen voor *Cijfers* i.p.v. *Thema*, en vervolgens voor *Cijfers per thema* (dan komt u in de bovengenoemde selectie terecht) of voor *StatLine Databank*. Als u dat laatste doet, kunt u kiezen tussen zoeken op trefwoord of selecteren via de themaboom. Indien u kiest voor selecteren via de themaboom, moet u vervolgens klikken op *Mens en maatschappij*, en dan op *Onderwijs*.

Lijst van afkortingen

<i>AOC's</i>	Agrarische Opleidingencentra
<i>avmb</i>	algemene voorbereiding maatschappij en beroep
<i>bao</i>	basisonderwijs
<i>bbl</i>	beroepsbegeleidende leerweg
<i>BBP</i>	Bruto Binnenlands Product
<i>bol</i>	beroepsopleidende leerweg
<i>bve</i>	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
<i>CBS</i>	Centraal Bureau voor de Statistiek
<i>Cfi</i>	Centrale Financiën Instellingen
<i>CROHO</i>	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
<i>cumi</i>	culturele minderheden
<i>EBB</i>	Enquête beroepsbevolking
<i>EU</i>	Europese Unie
<i>fte</i>	fulltime equivalent
<i>GTI's</i>	grote technologische instituten
<i>havo</i>	hoger algemeen voortgezet onderwijs
<i>hbo</i>	hoger beroepsonderwijs
<i>HOOP</i>	Hoger onderwijs en onderzoeksplan
<i>IBG</i>	Informatie Beheer Groep
<i>iobk</i>	in hun ontwikkeling bedreigde kleuters
<i>ISCED</i>	International Standard Classification of Education
<i>ISOVSO</i>	Interimwet op het speciaal onderwijs en op het voortgezet speciaal onderwijs
<i>(i)vbo</i>	(individueel) voorbereidend beroepsonderwijs
<i>KNAW</i>	Koninklijke Nederlandse Akademie van de Wetenschappen
<i>KSE</i>	kwalificatiestructuur educatie
<i>LNV</i>	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
<i>lom</i>	leer- en opvoedingsmoeilijkheden
<i>lwoo</i>	leerwegerondersteunend onderwijs (voorheen ivbo)
<i>MARIN</i>	Maritiem Research Instituut Nederland

<i>mavo</i>	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
<i>mbo</i>	middelbaar beroepsonderwijs
<i>mlk</i>	moeilijk lerende kinderen
<i>NLR</i>	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
<i>NT2</i>	Nederlands als Tweede Taal
<i>NWO</i>	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
<i>OCW</i>	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
<i>OECD</i>	Organization for Economic Cooperation and Development
<i>OESO</i>	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
<i>OU</i>	Open Universiteit
<i>pro</i>	praktijkonderwijs
<i>R&D</i>	Research & development
<i>ROC</i>	Regionaal Opleidingen Centrum
<i>sbao</i>	speciaal basisonderwijs
<i>so</i>	speciaal onderwijs
<i>svo</i>	speciaal voortgezet onderwijs
<i>TNO</i>	Nederlandse organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek
<i>vavo</i>	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
<i>vbo</i>	voorbereidend beroepsonderwijs
<i>vmbo</i>	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
<i>VOCL</i>	voortgezet onderwijs cohort leerlingen
<i>VSNU</i>	Vereniging van Nederlandse Universiteiten
<i>vso</i>	voortgezet speciaal onderwijs
<i>vwv</i>	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
<i>WBO</i>	Wet op het basisonderwijs
<i>WEB</i>	Wet educatie en beroepsonderwijs
<i>WEC</i>	Wet op de Expertisecentra
<i>WHW</i>	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
<i>wo</i>	wetenschappelijk onderwijs
<i>WPO</i>	Wet op het primair onderwijs
<i>WVO</i>	Wet op het voortgezet onderwijs

Aan deze publicatie werkten mee

Auteurs

F. Blom
Mevr. drs. M.I. Hartgers
K.F.J.M. van der Heide
Drs. L.W. van Herpen
R.C. Kapel
Ir. G.W. Meinen
A. Meurink
T.J.J. van Miltenburg
Drs. J. Ramaker
Mevr. ir. C.M.M. Reep
Drs. D.E.W. Takkenberg
Mevr. drs. T. Traag
Mevr. dr. S. Westerman

Hoofredactie

Ir. A.M.H.M. Mares

